



HELSINGIN YLIOPISTO
VALTIOTIETEELLINEN TIEDEKUNTA
KRIMINOLOGIAN JA OIKEUSPOLITIIKAN INSTITUUTTI

KATSAUKSIA 42/2020

RIKOLLISUUSTILANNE 2019

RIKOLLISUUSKEHITYS TILASTOJEN JA
TUTKIMUSTEN VALOSSA

PETRI DANIELSSON (TOIM.)

Tämä teos on lisensoitu Creative Commons Nimeä 4.0 Kansainvälinen -lisenssillä



Julkaisija Helsingin yliopisto
Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti
www.helsinki.fi/fi/kriminologian-ja-oikeuspolitiikan-instituutti

PL 24, Unioninkatu 40
00014 HELSINGIN YLIOPISTO

Sarja Katsauksia 42/2020

ISSN 2342-7779 (verkkojulkaisu)
ISSN 2343-0206 (painettu)
ISBN 978-951-51-0675-9 (pdf)
ISBN 978-951-51-0676-6 (painettu)

Helsinki, 2020

Esipuhe

Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos liittyi vuoden 2015 alusta Helsingin yliopiston valtiotieteelliseen tiedekuntaan *Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituuttina*. Instituutin lakisääteisiin tehtäviin kuuluu edelleen rikollisuustilanteen ja rangaistusten seuranta. Tämän tehtävän mukaisesti instituutti jatkaa vuonna 1975 aloitettua Rikollisuustilanne-katsausten sarjaa.

Katsausta on viime vuosina jatkuvasti kehitetty ja sen tietosisältö on laajentunut huomattavasti. Tästä syystä entinen Rikollisuustilannekatsaus jaettiin vuonna 2015 kahteen erilliseen osaan, *Rikollisuustilanteeseen* ja *Seuraamusjärjestelmään*. Ensin mainittu kuvaa rikollisuuden piirteitä ja kehitystä, jälkimmäinen rikollisuuskontrollia ja seuraamusjärjestelmän toimintaa.

Rikollisuustilanne 2019 -julkaisu jatkaa aikaisempien Rikollisuustilannejulkaisujen viitoittamalla tiellä. Julkaisua on pyritty kehittämään siten, että eri lukujen rakennetta ja tietosisältöä on yhdenmukaistettu ja tietojen esitystavassa on painotettu kuvioita aiempaa enemmän. Julkaisussa korostuvat rikoslajikohtaisen tarkastelun ohella tutkimuksellisesti ja yhteiskunnallisesti ajankohtaiset teemat, kuten ulkomaalaisten ja maahanmuuttajien rikollisuus sekä parisuhdeväkivalta. Uudistuksista huolimatta pääasiallinen tietosisältö vastaa aiempia julkaisuja.

Käsillä oleva julkaisu on usean kirjoittajan ja tekijän yhteistyön tulos. Taulukoiden ja kuvioiden laatimisessa on avustanut Anna Raeste. Katsauksen taitosta ja graafisesta ulkoasusta on huolehtinut Eira Mykkänen.

Helsingissä 27. päivänä lokakuuta 2020

Instituutin johtaja

Tapio Lappi-Seppälä

Kriminologian professori

Janne Kivivuori

Suunnittelija

Petri Danielsson

SISÄLLYS

Johdanto	<i>Petri Danielsson</i>	1
A	RIKOSLAJIT	3
1	Rikollisuuden rakenne ja kehitys <i>Petri Danielsson</i>	3
	Tiivistelmä	3
	Lähteet	7
2	Henkirikokset <i>Martti Lehti & Karoliina Suonpää</i>	9
	Tiivistelmä	9
	2.1 Tietolähteet ja piilorikollisuus	10
	2.2 Poliisin tietoon tullut rikollisuus	12
	Pitkän aikavälin kehitys	14
	2.3 Henkirikollisuuden piirteitä	17
	Henkirikosten osapuolet	17
	Tekopaikat	19
	Väkivallan tyypit, raakuus ja suunnitelmallisuus	20
	Päihteet ja henkirikollisuus	25
	Henkirikosten selvitysaste	27
	2.4 Henkirikollisuuden alueellinen jakautuminen	28
	2.5 Kansainvälistä vertailua	32
	Suomen henkirikollisuuden taso yleismaailmallisesti	32
	Henkirikollisuutemme erityispiirteitä kansainvälisesti	35
	Lähteet	36
3	Pahoinpitely- ja ryöstörikokset <i>Matti Näsi & Petri Danielsson</i>	37
	Tiivistelmä	37
	3.1 Tietolähteet	38
	3.2 Väkivaltarikollisuuden kehitys	39
	Viranomaisten tietoon tullut rikollisuus	39
	Uhritutkimukset	41
	3.3 Väkivaltarikosten piirteitä	43
	Ikä ja sukupuoli	43
	Osapuolten suhde	47
	Väkivallan riskitekijät	48
	Väkivallan tapahtumapaikat	51
	Tekojen piirteitä	53
	Väkivalta ja alkoholi	55
	Väkivaltarikosten selvitysaste ja ilmoitusalttius	58
	3.4 Väkivaltarikosten alueellinen jakautuminen	59
	3.5 Väkivallan pelko	63
	Lähteet	65

4	Seksuaalirikokset <i>Petri Danielsson, Monica Fagerlund & Tiina Malin</i>	67
	Tiivistelmä	67
4.1	Raiskaus	68
	Tietolähteet	68
	Rikollisuuden kehitys	69
	Raiskausten piirteitä	71
	Kokonaisrikollisuus kansainvälisessä vertailussa	75
4.2	Lapsiin ja varhaisnuoriin kohdistuvat seksuaalirikokset	77
	Tietolähteet	77
	Rikollisuuden kehitys	78
	Ilmitulleen rikollisuuden piirteitä	83
	Selvitysprosentti lasten seksuaalisissa hyväksikäytöissä	86
4.3	Muut seksuaalirikokset	87
	Lähteet	92
5	Omaisuusrikokset <i>Petri Danielsson</i>	95
	Tiivistelmä	95
5.1	Tietolähteet	96
5.2	Rikollisuuden kehitys	97
	Viranomaisten tietoon tullut rikollisuus	97
	Kokonaisrikollisuustutkimukset	103
5.3	Omaisuusrikosten piirteitä	106
	Taustatekijät	106
	Varkausrikollisuuden rakenne	108
	Rikosvahingot	110
	Omaisuusrikosten ilmitulo ja selvittäminen	112
5.4	Varkausrikosten alueellinen jakautuminen	114
5.5	Kansainvälistä vertailua	117
	Lähteet	121
6	Talousrikokset <i>Petri Danielsson</i>	123
	Tiivistelmä	123
6.1	Tietolähteet ja piilorikollisuus	124
6.2	Rikollisuuden kehitys	125
	Vero-, kirjanpito- ja velallisen rikokset	125
	Arvopaperimarkkinarikokset	127
	Rahanpesurikokset (RL 32:6–10)	128
6.3	Talousrikosten piirteitä	129
	Lähteet	134
7	Kyberrikollisuus <i>Matti Näsi & Markus Kaakinen</i>	137
	Tiivistelmä	137
7.1	Tietolähteet	139

7.2	Poliisin tietoon tullut rikollisuus.....	139
7.3	Kyberrikollisuus kokonaisrikollisuuslähteiden valossa.....	144
	Yritysten tietomurrot.....	146
	Nuorten häirintä ja kiusaaminen	146
	Laiton nettilataaminen	147
	Lähteet.....	149
8	Liikenne rikokset <i>Petri Danielsson</i>.....	151
	Tiivistelmä.....	151
8.1	Tietolähteet.....	152
8.2	Liikenne rikollisuuden kehitys	153
8.3	Liikenne rikosten piirteitä.....	157
	Rattijuopumuksesta epäillyt.....	157
	Ylinopeuteen syyllistyneet.....	158
	Päihteet rattijuopumusrikoksissa.....	159
	Liikenne rikosten aiheuttamat vahingot.....	160
	Liikenne rikosten selvitysaste	161
8.4	Rikollisuuden alueellinen jakautuminen	163
8.5	Kansainvälistä vertailua.....	166
	Lähteet.....	170
B	RIKOLLISUUDEN PIIRTEITÄ	173
1	Ulkomaalaiset, maahanmuuttajat ja rikollisuus <i>Petri Danielsson & Martti Lehti</i>	173
	Tiivistelmä.....	173
1.1	Johdanto	174
1.2	Ulkomaalaistaustaisten rikollisuus 2010–2019	176
1.3	Ulkomaalaistaustaisten rikollisuuden piirteitä.....	179
	Ulkomaalaistaustaisten osuus eri rikoslajeissa.....	180
	Demografiset ja sosioekonomiset tekijät	182
	Rikollisuuden etninen kohdistuminen.....	184
	Alkoholin osuus ulkomaalaistaustaisten rikollisuudessa	185
	Maahanmuuttajien riski joutua rikoksen uhriksi.....	186
	Maahanmuuttajiin kohdistuvan rikollisuuden piirteitä	188
	Rasistinen rikollisuus	189
1.4	Kansainvälistä vertailua.....	190
	Lähteet.....	193
2	Parisuhdeväkivalta <i>Maiju Tanskanen</i>	195
	Tiivistelmä.....	195
2.1	Tietolähteet.....	196
2.2	Rikollisuuden kehitys	198
	Poliisin tietoon tullut parisuhdeväkivalta.....	198
	Uhritutkimukset	202

2.3	Parisuhdeväkivallan piirteitä	205
2.4	Kansainvälistä vertailua	209
	Lähteet	211
3	Ikääntyneet rikosten uhreina <i>Matti Näsi & Petri Danielsson</i>	213
	Tiivistelmä	213
3.1	Ikääntyneet väkivallan uhreina.....	214
	Henkirikokset	214
	Viranomaisten tietoon tulleet väkivaltarikokset	216
	Ikääntyneisiin kohdistuva väkivalta kyselytutkimusten valossa.....	217
3.2	Ikääntyneet omaisuusrikosten uhreina	219
	Viranomaisten tietoon tulleet omaisuusrikokset.....	219
	Ikääntyneisiin kohdistuvat omaisuusrikokset kyselytutkimusten valossa	220
	Lähteet	222
	Liitetaulukot.....	223
	Summary	235

Johdanto

Petri Danielsson

Rikollisuustilanne-julkaisun tarkoituksena on antaa kokonaiskuva suomalaisen rikollisuuden tasosta, rakenteesta ja kehityslinjoista. Julkaisussa pureudutaan eri rikoslajien ominaispiirteisiin ja ajankohtaisiin ilmiöihin hyödyntämällä erilaisia tietolähteitä. Tarkastelun kohteena on laajasti erilaisia rikostyyppisiä, mukaan lukien keskeiset omaisuus- ja väkivaltarikokset, mutta myös ajankohtaisia rikostyyppisiä, kuten kyberrikollisuus. Lisäksi julkaisussa tarkastellaan säännöllisesti erilaisia ajankohtaisia rikollisuuteen liittyviä teemoja. Käsillä olevassa Rikollisuustilanne 2019 -julkaisussa erityisteenomina ovat ulkomaalaisten ja maahanmuuttajien rikollisuus ja rikoksen uhriksi joutuminen, vanhusväestön uhrikokemukset sekä parisuhdeväkivalta.

Rikollisuuden kokonaiskuva muodostettaessa on ensiarvoinen tärkeää hyödyntää laajasti erilaisia tietolähteitä. Rikollisuustilanne-julkaisussa hyödynnetään tietolähteenä sekä viranomaislähteitä että kyselytutkimuksia. Viranomaislähteet ovat pääosin luonteeltaan rekisteritietoja, jotka syntyvät osana viranomaisten toimintaa ja käytänteitä. Pääasiallisena lähteenä on Tilastokeskuksen rikos- ja pakkokeinotilasto, joka kattaa poliisin, Tullin ja Rajavartiolaitoksen kirjaamat rikosepäilyt. Tietoja, jotka on kirjattu viranomaisten rekistereihin, kutsutaan *ilmirikollisuudeksi*. Viranomaislähteiden ongelmana on kuitenkin se, että kaikki rikollisuus ei syystä tai toisesta tule viranomaisten tietoon. Rikollisuutta, joka jää viranomaisten rekistereiden ulkopuolelle, kutsutaan puolestaan *piilorikollisuudeksi*. Toisaalta viranomaislähteiden ongelmana on myös se, että lainsäädännöllisillä muutoksilla ja viranomaiskontrollin suuntautumisella voi olla vaikutuksia viranomaisten kirjaamien rikosten määrään, vaikka rikosten tosiasiallisessa määrässä ei olisi tapahtunut olennaisia muutoksia.

Rikollisuuden kokonaiskuvan muodostamisessa voidaan viranomaislähteiden lisäksi hyödyntää myös erilaisiin kyselymenetelmiin pohjautuvia tietolähteitä. Kyselymenetelmiin pohjautuvilla tutkimuksilla voidaan tarkastella *kokonaisrikollisuutta*, siis sekä piiloon jäävää että ilmitulevaa rikollisuutta, ja niiden perusteella voidaan arvioida myös piiloon jäävän rikollisuuden osuutta kokonaisrikollisuudesta. Kyselyt mahdollistavat myös sellaisten rikollisuuteen liittyvien ilmiöiden kartoittamisen, joista on lähes mahdotonta saada tietoa viranomaislähteistä. Tällainen ilmiö on esimerkiksi rikollisuuden pelko. Tässä julkaisussa hyödynnettäviä kyselylähteitä ovat esimerkiksi Kansallinen rikosuhritutkimus, Nuorisorikollisuuskysely sekä Yritysuhritutkimus. Ne kaikki ovat laajaan, kansallisesti edustavaan otokseen perustuvia

kyselytutkimuksia, joiden perusteella voidaan luotettavasti arvioida sekä aikuisväestön että nuorten kokeman rikollisuuden yleisyyttä ja piirteitä, mutta myös yrityksiin kohdistuvan rikollisuuden tasoa. On kuitenkin huomattava, että myös kyselymenetelmien tuottamassa tiedossa on katvealueita, esimerkiksi törkeimmät rikokset ja harvinaiset rikokset sekä syrjäytyneeseen väestönosaan yhdistyvät rikokset. Siten kyselymenetelmä täydentää, muttei korvaa, rekisterilähteitä rikollisuuden kuvaamisessa ja tutkimuksessa.

Rikollisuustilanne-julkaisu on jaettu kahteen osaan. Ensimmäisessä osiossa kuvataan rikollisuuden määrää, piirteitä ja kehitystä keskeisissä rikoslajeissa. Tarkastelu kattaa rikollisuuden kokonaiskuvan vakavimmista väkivaltarikoksista omaisuusrikoksiin, mukaan lukien seksuaalirikokset, talousrikokset sekä kyberrikokset. Luvuissa on pyritty yhdenmukaiseen rakentamiseen siten, että rikostyypeistä esitetään tietoja rikollisuuden kehityksestä, keskeisistä piirteistä, kuten ikä- ja sukupuolijakaumasta, sekä alueellisista eroista.

Toisessa osiossa on esitetty tietoja eräistä ajankohtaisista rikollisuuden ilmiöistä. Rikollisuustilanne 2019 -julkaisussa teemoina on ulkomaalaisten ja maahanmuuttajien rikollisuus ja rikoksen uhriksi joutuminen, vanhusväestön uhrikokemukset sekä parisuhdeväkivalta. Käsiteltävissä teemoissa pyritään huomioimaan sekä ilmiön ajankohtaisuus että instituutin tutkimustoitinnan kulloisetkin painopistealueet. Julkaisun lopussa on englanninkielinen tiivistelmä ja liitetaulukot.

A Rikoslajit

1 Rikollisuuden rakenne ja kehitys

Petri Danielsson

Tiivistelmä

- Vuonna 2019 viranomaisten tietoon tuli 818 528 rikosta ja rikkomusta, joista 452 771 oli rikoslakirikoksia ja 351 698 liikenteeseen liittyviä rikkomuksia. Rikosten ja rikkomusten kokonaismäärä laski kuudella prosentilla edellisvuoteen nähden.
- Henkeen ja terveyteen kohdistuneiden rikosten määrä pysyi ennallaan ja seksuaalirikosten määrä nousi 14 prosenttia edellisvuoteen nähden. Omaisuusrikosten määrä nousi neljä prosenttia.
- Henkirikosten määrä on ollut laskusuuntainen 90-luvulta alkaen. Vuonna 2019 viranomaisten kirjaamien tappojen, murhien ja surmien määrä oli 72, mikä oli selvästi alle viime vuosien keskiarvon.
- Omaisuusrikokset muodostivat rikosten kokonaismäärästä hieman alle puolet ja liikenne rikokset noin neljänneksen. Henkeen ja terveyteen kohdistuneet rikokset muodostivat kahdeksan prosenttia kaikista rikoksista.
- Varkausrikokset ovat vähentyneet lähes yhtäjaksoisesti 1990-luvun puolesta välistä lähtien. Pahoinpitelyrikokset lisääntyivät 2010-luvulle asti, mutta taso on viime vuosina vakiintunut.

Rikollisuuden rakennetta ja kehitystä tarkastellaan seuraavassa viranomais-ten tilastoiman rikollisuuden pohjalta. Pääosa rikoksista on poliisin tilas-toimaa. Myös Tulli ja Rajavartiolaitos kirjaavat rikoksia. Tilastoidun rikol-lisuuden ulkopuolelle jäävät rikokset, joita ei ole ilmoitettu poliisille tai jotka muusta syystä eivät ole tulleet viranomaisten tietoon. Suuri osa kaikista lain-vastaisista teoista ei tule viranomaisten tietoon. Rikosten ilmituloaste vaihtelee paljon rikoslajeittain. Eräiden rikosten ilmitulo riippuu miltei kokonaan poliisin ja muiden kontrolliviranomaisten toiminnasta.

Vuonna 2019 poliisin, Tullin ja Rajavartiolaitoksen tietoon tuli 818 528 rikosta ja rikkomusta, joista rikoslakirikoksia oli 452 771 (taulukko 1). Liik-kennerikkomuksia¹ kirjattiin 351 698 ja muita rikoksia ja rikkomuksia 466 830. Omaisuusrikokset muodostivat rikosten ja rikkomusten (pl. liik-kennerikkomukset) kokonaismäärästä vajaa puolet (46 %), pelkästään varkaus-rikokset noin neljänneksen (27 %). Henkeen ja terveyteen kohdistuneet ri-kookset ja seksuaalirikokset muodostivat yhteensä yhdeksän prosenttia kai-kista rikoksista ja rikkomuksista. Valtaosan tästä muodostivat pahoinpitely-rikokset, joiden osuus rikoksista ja rikkomuksista oli seitsemän prosenttia. Liik-kennerikokset muodostivat rikoksista ja rikkomuksista noin viidenneksen (24 %), joista rattijuopumukset muodostivat kuudesosan. Muita mainittavia rikosryhmiä olivat huumausainerikokset (7 %), rikokset oikeudenkäyttöä, viranomaisia ja yleistä järjestystä vastaan (3 %) sekä yksityisyyden, rauhan ja kunnian loukkaamiset (2 %).

Liik-kennerikkomusten määrä laski 15 prosenttia edellisvuoteen nähden, muiden rikosten ja rikkomusten määrä, samoin kuin rikoslakirikosten koko-naismäärä, sen sijaan nousi kaksi prosenttia. Varkausrikosten määrä nousi kolme prosenttia, huumausainerikokset 11 prosenttia, pahoinpitelyrikokset prosentin ja seksuaalirikokset 14 prosenttia. Seksuaalirikosten määrä on ol-lut noususuuntainen jo usean vuoden ajan.

¹ Liik-kennerikkomus (TLL 103 §), tieliikenteen sosiaalilainsäädännön rikkominen (TLL 105a §/laki liikenteen palveluista 267 §), ajoneuvorikkomus (ajoneuvolaki 96 §), ajokort-tirikkomus (ajokorttilaki 93 §).

Taulukko 1. Viranomaisten tietoon tulleet rikokset ja rikkomukset vuonna 2019

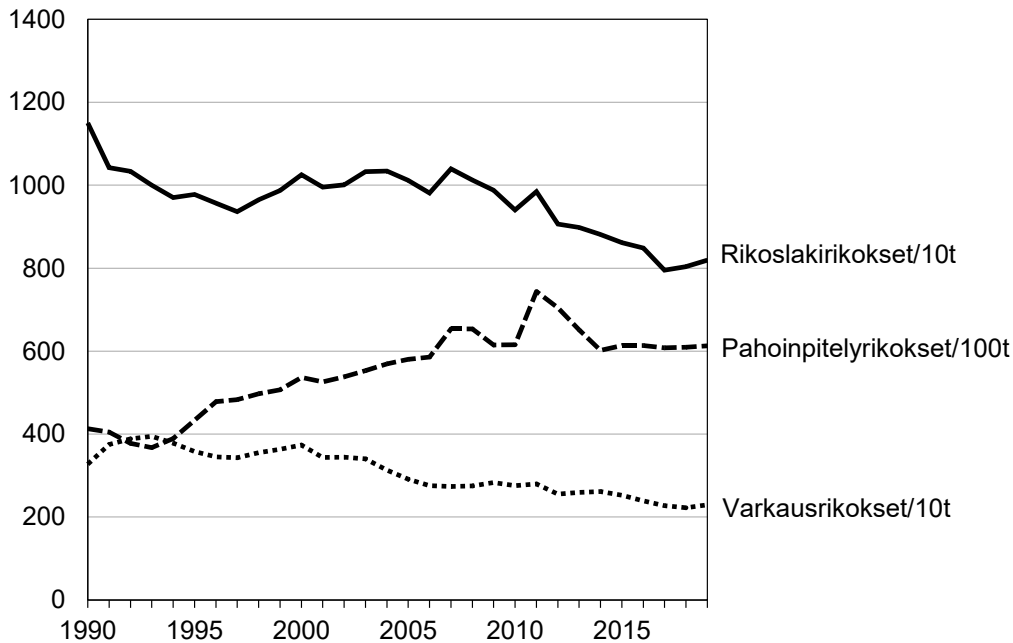
Rikoslaji	Lukumäärä	Osuus (%)
Omaisuusrikokset	216 007	46 %
...varkausrikokset	... 126 906	... 27 %
Henkeen ja terveyteen kohdistuneet rikokset	36 227	8 %
...pahoinpitelyrikokset	... 33 849	... 7 %
...murhat, tapot ja surmat (pl. yritykset)	... 72
Seksuaalirikokset	4 305	1 %
...raiskaukset, törkeät raiskaukset	... 1 477
Huumausainerikokset	32 307	7 %
...törkeät huumausainerikokset	... 1 548
Liikenne rikokset	110 745	24 %
...rattijuopumukset	... 18 498	... 4 %
Muut rikokset ja rikkomukset (pl. liikenne rikkomukset)	67 239	14 %
...rikokset oikeudenkäyttöä, viranomaisia, ym. vastaan	... 12 715	... 3 %
...järjestysrikkomukset	... 1 700
...yksityisyyden, rauhan ja kunnian loukkaaminen	... 10 308	... 2 %
...alkoholirikokset ja -rikkomukset	... 1 815
Yhteensä	466 830	100 %
...joista rikoslakirikoksia	452 771	97 %
Liikenne rikkomukset ym.*	351 698	
Rikokset ja rikkomukset yhteensä	818 528	

* Liikenne rikkomus (TLL 103 §), tieliikenteen sosiaalilainsäädännön rikkominen (TLL 105a §/laki liikenteen palveluista 267 §), ajoneuvorikkomus (ajoneuvolaki 96 §), ajokorttirikkomus (ajokorttilaki 93 §). *Lähde:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2020a)

Eri rikoslajien kehitys riippuu paitsi rikollisuuden todellisesta lisääntymisestä tai vähenemisestä, myös siitä, miten aktiivisesti rikosten uhriksi joutuneet ilmoittavat niistä poliisille. Poliisilta piiloon jäävien rikosten osuus on usein suurempi niin sanotuissa massarikoksissa, kun taas vakavammat rikokset tulevat herkemmin poliisiin tietoon. Ilmitulleiden rikosten määrään vaikuttaa myös viranomaisten valvonnan tehokkuus ja se, miten valvontaa suunnataan. Tilastoituun rikollisuuteen vaikuttavat lisäksi lainsäädännön muutokset ja rikosten kirjaamisessa tapahtuneet muutokset.

Kuvio 1 näyttää kaikkien rikoslakirikosten sekä varkausrikosten ja pahoinpitelyrikosten kehityksen viimeisen 30 vuoden aikana. Vertailun helpottamiseksi kaikkien rikosten ja varkausrikosten määrä esitetään väestön 10 000 asukasta kohden, pahoinpitelyrikokset väestön 100 000 asukasta kohden. Taulukossa 2 esitetään myös eräiden muiden rikosten väkilukuun suhteutettu määrä viimeisten kymmenen vuoden aikana.

Rikoksia suhteessa väestöön



Kuvio 1. Viranomaisten tietoon tulleet rikokset vuosina 1990–2019. Kaikki rikoslakirikokset ja varkausrikokset 10 000 asukasta kohti, pahoinpitelyrikokset 100 000 asukasta kohti. *Lähteet:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2020a); Tilastokeskus, väestörakenne (Tilastokeskus 2020b)

Kaikkien rikosten kokonaismäärä on ollut pääosin laskusuuntainen vuoden 1990 jälkeen. Vuonna 1990 rikosten määrä oli 1 150 rikosta väestön 10 000 asukasta kohti, kun taso vuonna 2019 oli 819. Varkausrikosten määrä on niin ikään vähentynyt lähes yhtäjaksoisesti vuodesta 1993 lähtien. Varkausrikosten väestöön suhteutettu taso on vähentynyt vuoden 1993 tasosta noin 30 prosenttia.

Varkausrikosten ohella myös vahingontekorikokset ovat viimeisen kymmenen vuoden aikana vähentyneet. Petosrikosten määrä sen sijaan on viimeisen kymmenen vuoden aikana lisääntynyt selvästi. Ryöstörikosten määrä on pysynyt jotakuinkin samalla tasolla koko tarkastelujakson ajan. Vuonna 2019 ryöstörikosten taso oli kuitenkin tarkastelujakson korkein, 33 rikosta 100 000 asukasta kohden.

Pahoinpitelyrikosten määrä lisääntyi lähes yhtäjaksoisesti vuoteen 2011 asti. Kasvun katsotaan johtuneen ainakin osittain alkoholin kulutuksen samanaikaisesta kasvusta, osin myös lisääntyneellä ilmoitusaltiudella sekä rikosten tilastointiin liittyvillä seikoilla. Vuonna 2011 poliisin kirjaamat pahoinpitelyt lisääntyivät huomattavan paljon. Tätä selittää lainmuutos, jonka myötä lähisuhteissa tapahtuneista lievista pahoinpitelyistä tuli yleisen syytteen alaisia. Viime vuosina pahoinpitelyrikollisuuden taso on pysynyt käytännössä muuttumattomana. Henkirikollisuus sen sijaan on vähentynyt lähes yhtäjaksoisesti jo 90-luvulta lähtien.

Taulukko 2. Viranomaisten tietoon tulleet rikokset väestön 100 000 asukasta kohti 2010–2019

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Tappo, murha, surma (pl. yritykset)	2,0	2,1	1,6	1,7	1,8	1,7	1,4	1,3	1,5	1,3
Ryöstörikokset	28	30	30	28	31	28	30	30	31	33
Pahoimpitelyrikokset	615	744	705	651	602	613	614	608	610	613
Varkausrikokset	2757	2800	2557	2594	2616	2525	2388	2275	2224	2297
Vahingonteko	915	1018	818	796	777	687	639	607	552	552
Kavallus- ja petosrikokset (ei sis. veropetoksia)	439	494	561	624	628	715	783	602	616	696
Rattijuopumus	393	397	353	330	322	321	315	321	344	335

Lähteet: Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2020a); Tilastokeskus, väestörakenne (Tilastokeskus 2020b)

Lähteet

Tilastokeskus. 2020a. *Rikos- ja pakkokeinotilasto*. Helsinki: Tilastokeskus.
<https://stat.fi/til/rpk/>

Tilastokeskus. 2020b. *Väestörakenne*. Helsinki: Tilastokeskus.
<https://www.stat.fi/til/vaerak/>

2 Henkirikokset

Martti Lehti & Karoliina Suonpää

Tiivistelmä

- Vuonna 2019 maassamme tehtiin 83 kuolemaan johtanutta väkivaltarikosta. Rikollisuustaso oli 1,5 rikosta 100 000 asukasta kohti.
- Kuolemaan johtaneiden väkivaltarikosten määrä väheni vuonna 2019 13 prosenttia edellisvuoden tasosta, ja oli selvästi alle 1990-luvun ja 2000-luvun alun keskitason.
- Vuonna 2019 ei kirjattu alle 18-vuotiaiden tekemiä henkirikoksia.
- Henkirikollisuuttamme hallitsee syrjäytyneiden ja alkoholisoituneiden miesten keskinäinen väkivalta. Rikokset liittyvät kiinteästi alkoholinkäyttötilanteisiin.
- Maamme henkirikollisuuden asukaslukuun suhteutettu taso on matalampi kuin Venäjän ja Baltian maiden, mutta korkeampi kuin läntisten naapurimaidemme. Ero muihin Pohjoismaihin muodostuu pääosin syrjäytyneiden ja alkoholisoituneiden miesten alkoholisidonnaisista rikoksista. Työssä käyvän väestön rikollisuustaso ei Suomessa juurikaan eroa muista Pohjoismaista.

Yksiselitteisin väkivaltarikoksia erittelevä piirre on uhrin kuolema. Kuolemaan johtanutta väkivaltaa koskevat tilastotiedot ovat verraten luotettavia sosiaali-indikaattoreita, koska niiden kohdalla piilorikollisuuden ja teon oikeudellisen määrittelyn aiheuttamat ongelmat ovat pienempiä kuin muissa väkivaltarikoksissa. Muussa kuin kuolemaan johtaneessa väkivallassa tilastoidun rikollisuuden määrään vaikuttavat muun muassa uhrien ja sivullisten ilmoitusalttius, poliisin tutkinta- ja kontrollitoiminta sekä lainsäädännön muutokset. Tarkastelemme tässä luvussa kuolemaan johtanutta väkivaltaa ja seuraavassa luvussa muita väkivaltarikoksia.

2.1 Tietolähteet ja piilorikollisuus

Suomen rikoslaissa on viisi rikosnimikettä, joiden tunnusmerkistö sisältää tahallisen väkivallan seurauksena aiheutetun toisen ihmisen kuoleman: murha, tappo, surma, lapsensurma sekä rikosnimikeyhdistelmä pahoinpitelyrikos ja kuolemantuottamusrikos. Kuolemaan johtavan väkivallan tärkeimmät osoitinjärjestelmät ovat:

A. Poliisin ja oikeuslaitoksen tilastot. Tilastokeskuksen vuosittain julkaisema poliisiasiain tietojärjestelmään pohjautuva poliisitilasto kuvaa poliisin tietoon tullutta rikollisuutta. Tilasto on henkirikosten osalta uhrin pohjainen, kukin henkirikoksen uhriksi joutunut henkilö tilastoidaan poliisitilastoon erillisenä rikoksena. Tilasto on myös aluepohjainen, se sisältää vain Suomen viranomaisten tutkimat eli lähinnä vain Suomessa tehdyt henkirikokset. Niin ikään Tilastokeskuksen julkaisema oikeustilasto kertoo henkirikoksesta vuosittain tuomittujen henkilöiden määrän sekä antaa tietoja henkirikoksista tuomituista rangaistuksista. Tilasto pohjautuu oikeuslaitoksen toimittamiin tietoihin.

B. Kuolemansyytilasto. Terveystieteiden tutkimusviranomaisten tietoihin pohjautuvasta kuolemansyytilastosta ilmenee vuoden aikana tahallisen väkivallan aiheuttamiin vammoihin kuolleiden määrä. Tilasto on väestöpohjainen, siihen kirjataan Suomessa vakinaisesti asuvien henkilöiden kuolemantapaukset riippumatta siitä, missä henkilö on kuollut. Kirjauksen edellytyksenä on, että vainajasta on kirjoitettu kuolinsyytodistus. Jos esimerkiksi uhrin ruumis on hävitetty tai sitä ei ole löydetty, todistusta ei voi kirjoittaa.

C. Henkirikosseuranta. Vuodesta 2002 alkaen olemassa on ollut poliisitilaston ja kuolemansyytilaston ohella kolmas henkirikollisuuden määrää mittaava tietokanta, henkirikosseuranta. Siihen kirjataan Tilastokeskuksen pitämän poliisitilaston tavoin poliisin tietoon tulleet henkirikokset (ja tahallisiin pahoinpitelyrikoksiin liittyvät kuolemantuottamusrikokset). Poliisitilastosta seurannan erottaa se, että rikokset kirjataan pääsääntöisesti vasta kun esitutkinta on päättynyt. Tiedot kerätään erillisellä sähköisellä lomakkeella suoraan rikostutkijoilta. Järjestelmä sisältää huomattavasti enemmän tietoa tekojen piirteistä ja osapuolista kuin muut edellä mainitut tietolähteet.

Osoitinjärjestelmien tiedot henkirikosten määrästä poikkeavat suhteellisen paljon toisistaan. Kuolemansyytilaston ilmoittama henkirikoksiin kuolleiden vuotuinen määrä on viimeisten kymmenen vuoden aikana ollut keskimäärin 30 henkilöä (27 %) pienempi kuin poliisitilaston antama. Syitä eroon on kolme: erot kirjaamisperusteissa, kirjaamisvirheet ja epäselvät väkivaltaiset kuolemantapaukset. Viimeksi mainitut selittävät suurimman osan erosta. Poliisitilastoon kirjautuu henkirikoksina kunkin vuoden loppupuolelta huomattava määrä tutkinnassa olevia epäselviä kuolemantapauksia, jotka myöhemmin todetaan tapaturmiksi, itsemurhiksi tai luonnollisiksi kuolemiksi. Nyrkkisääntönä voi pitää, että poliisitilaston osoittama henkirikosten vuotuinen kokonaismäärä on 10–15 prosenttia tosiasiallista viranomaisten tietoon tulleiden rikosten määrää korkeampi, kuolemansyytilaston antama puolestaan saman verran sitä pienempi. Henkirikosseurannan mukaan Suomessa on viimeisten kymmenen vuoden aikana surmattu vuosittain keskimäärin 92 ihmistä, uhrien määrä on 16 prosenttia pienempi kuin poliisitilaston näyttämä ja 15 prosenttia korkeampi kuin kuolemansyytilaston osoittama. Uskomme, että se on varsin lähellä tosiasiallisesti Suomessa vuosina 2009–2018 surmattujen ihmisten vuotuista määrää. Virallistilastoista lähimpänä seurannan osoittamaa määrää on poliisitilaston näyttämä tappojen, murhien ja surmien yhteismäärä. On huomioitava, että eriävyydet *tasossa* eivät välttämättä johda eriävyyksiin *trendissä*. Toisin sanoen eri lähteet voivat antaa samanlaisen ja yhtä luotettavan kuvan kehityksen suunnasta, vaikka ne antaisivat keskenään poikkeavan kuvan ilmiön yleisyydestä (ks. kohta 2.2).

Vuosittaista henkirikosten määrää ei tosiasiasa voida selvittää täydellisellä tarkkuudella. Pääsyyinä ovat syiltään epäselviksi jäävät alkoholistien väkivaltavammakuolemat ja kokonaan ilmi tulematta jäävät henkirikokset. Ensin mainittuja on joka vuosi useampia. Niissä itse kuolemantapaus tulee viranomaisten tietoon, mutta väkivaltaisesti kuolleen henkilön vammojen syntytapaa ei jälkikäteen kyetä selvittämään. Silminnäkijöitä ei useinkaan ole ja jos on, he eivät yleensä muista tapahtuman yksityiskohtia. Myös ulkoisen väkivallan aiheuttamien vammojen lopullinen vaikutus uhrin kuolemaan on näissä tapauksissa usein epäselvä uhrin heikon yleisen terveydentilan johdosta. Pääosassa tapauksia rikostutkinta päätetään, koska rikoksen tapahtumisesta ei saada riittävää näyttöä.

Varsinainen *piilorikollisuus* – rikokset, jotka eivät tule lainkaan rikosepäilyinä viranomaisten tietoon – on nykykäsityksen mukaan maamme henkirikollisuudessa vähäistä. Viranomaiset ja tutkijat arvioivat, että joka vuosi muutama tahallinen henkirikos jää tulematta ilmi. Kyse on yleensä kadonneista henkilöistä, joita ei löydetä ja joiden katoamisen syytä ei voida varmuudella selvittää. Toisaalta viime vuosina on ilmennyt, että kuolemansyyntutkintajärjestelmään ja terveydenhuollon valvontajärjestelmiin liittyy puut-

teita, joiden johdosta kiinnijäämisriski hoitohenkilöstön potilaisiin kohdistamissa henkirikoksissa (niin laitoksissa kuin kotihoidossakin) on selvästi muuta henkirikollisuutta pienempi. Tämän tyyppistä piilorikollisuutta ei aiemmissa arvioissa ole lainkaan huomioitu, joten arviot ovat saattaneet antaa liian myönteisen kuvan piilorikollisuuden määrästä henkirikollisuudessamme.

Vuosittain tulee ilmi ja tilastoidaan niin ikään muutamia henkirikoksia, jotka on tehty jo vuosia aikaisemmin. Sekä kuolemansyytilasto että poliisitilasto sisältävät lisäksi yksittäisiä rikoksia, jotka on tehty Suomen rajojen ulkopuolella (Lehti 2002, 11–14; Pajuoja & Salminen 1996).

2.2 Poliisin tietoon tullut rikollisuus

Murhien, tappojen ja surmien määrä väheni vuonna 2019 edellisvuoteen verrattuna 15 prosenttia. Vuoden aikana tilastoitiin yhteensä 72 tahallista henkirikosta, määrä oli selvästi alle kymmenvuotisjakson keskiarvon (taulukko 1).

Taulukko 1. Poliisin tietoon tulleet kuolemaan johtaneet väkivaltarikokset 2010–2019

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Murha	38	49	43	38	42	36	21	29	28	27
Tappo	72	64	46	57	59	48	55	44	57	45
Surma	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0
A. Edellisiä yhteensä	110	114	89	95	101	84	76	73	85	72
Lapsensurma	2	2	0	1	1	1	0	0	0	0
Pahoinpitelyrikos ja kuolemantuottamus	22	18	18	12	11	19	19	1	10	11
B. Kuolemaan johtaneita väkivaltarikoksia										
Yhteensä	134	134	107	108	113	104	95	74	95	83
Muutos %	-3 %	0 %	-20 %	+1 %	+5 %	-8 %	-9 %	-19 %	+28 %	-13 %

Lähde: Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2020b). Vuosien 2015 ja 2016 luvut eivät sisällä turvapaikanhakijoiden ulkomailla ennen Suomeen saapumista tekemiä rikoksia.

Kuolemaan johtaneiden tahallisten väkivaltarikosten kokonaismäärä oli 83 pienentyen edellisvuodesta 13 prosenttia. Tilastoitujen murhien määrä oli 27, yksi vähemmän kuin vuonna 2018. Kuluvalla vuosituhannella ainoastaan vuonna 2016 murhia on tilastoitu vähemmän.

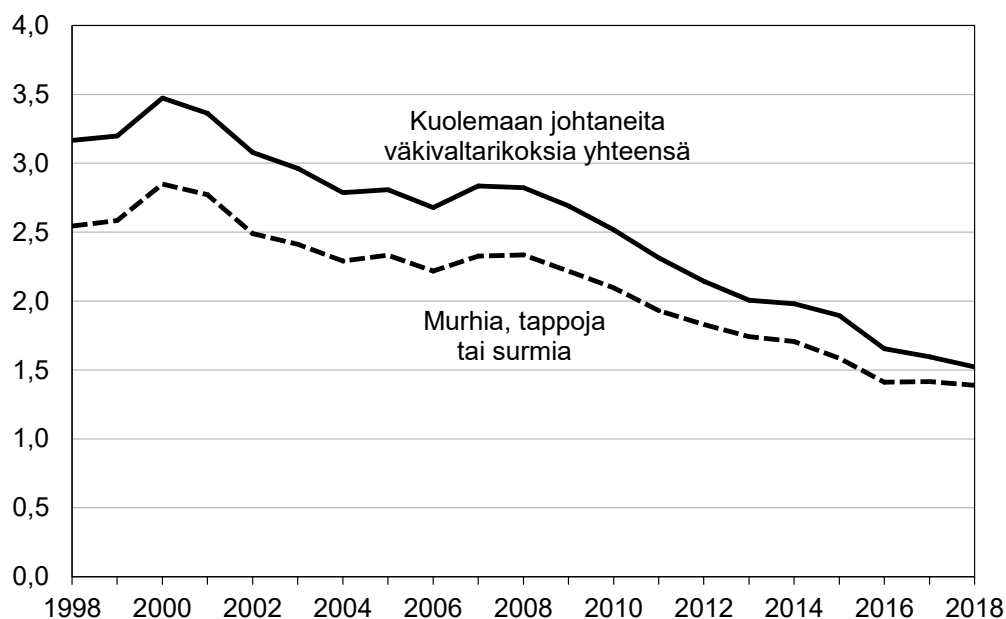
Taulukko 2. Tahallisen väkivallan seurauksena kuolleet 2010–2019

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
C. Surmattuja kuolemansyytilaston mukaan	102	99	73	78	78	70	63	61	68	..
<i>Muutos %</i>	-7 %	-3 %	-26 %	+7 %	+0 %	-10 %	-10 %	-3 %	+11 %	..
D. Surmattuja henkirikosseurannan mukaan	118	110	89	89	88	82	74	67	86	88
<i>Muutos %</i>	-2 %	-7 %	-19 %	0 %	-1 %	-7 %	-10 %	-9 %	+28 %	+2 %

Lähteet: Tilastokeskus, kuolemansyytilasto (Tilastokeskus 2020a); Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti, Henkirikollisuuden seurantajärjestelmä (15.1.2020)

Henkirikosseurannan ennakkotietojen mukaan tahallisten henkirikosten määrä vuonna 2019 oli 88, kasvua edelliseen vuoteen oli kaksi prosenttia. Kuolemansyytilaston tuorein tieto on vuodelta 2018. Kyseisenä vuonna surmattiin 68 henkilöä. Kuolemansyytilasto antaa vakavimman väkivallan kehityksestä samanlaisen kuvan kuin poliisitilasto ja henkirikosseuranta, joihin seuraavat tarkastelut perustuvat (taulukko 2).

Rikoksia 100 000 asukasta kohti



Kuvio 1. Kuolemaan johtaneita väkivaltarikoksia 100 000 asukasta kohti vuosina 1998–2018, kolmen vuoden liukuva keskiarvo. Vuosien 2015 ja 2016 luvut eivät sisällä turva- paikanhakijoiden ulkomailta ennen Suomeen saapumista tekemiä rikoksia. *Lähteet:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2020b); Tilastokeskus, väestörakenne (Tilastokeskus 2020c)

Kuviossa 1 on esitetty kolmen vuoden liukuvana keskiarvona kuolemaan johtaneiden väkivaltarikosten määrän kehitys 1998–2018. Kuviossa on myös erikseen aikasarja murhien, tappojen ja surmien määrän kehityksestä. Rikosten määrät on suhteutettu asukasluukuun. Sarjojen välinen ero muodostuu pääosin rikoksista, joita on tutkittu kuolemantuottamuksina pahoinpite-

lyrikoksen yhteydessä. Molempien osoittimien perusteella henkirikollisuuden väestöön suhteutettu taso pysyi suhteellisen vakaana aina vuosituhannen vaihteeseen asti, jonka jälkeen henkirikosten määrä kääntyi laskuun.

Viisivuotiskausittainen tarkastelu antaa saman tuloksen. Poliisitilaston mukaiset kuolemaan johtaneen väkivaltarikollisuuden väestöön suhteutetut viisivuotistasot vuotta ja 100 000 asukasta kohden olivat 1980–2014 seuraavat: 3,0 (1980–84); 3,3 (1985–89); 3,5 (1990–94); 3,3 (1995–99); 3,2 (2000–2004), 2,7 (2005–2009), 2,2 (2010–2014) ja 1,6 (2015–2019).

Sekä liukuvien keskiarvojen että viisivuotiskausien tarkastelu pelkistää esiin henkirikollisuuden viime vuosien alenevan kehityssuunnan. Vuositaitesten erojen huomioimiseksi on syytä tarkastella myös edellä esitettyjä tekomäärien vuotuissarjoja sekä seuraavassa taulukossa esitettyjä väestöön suhteutettuja vuosisarjoja:

Taulukko 3. Kuolemaan johtaneita väkivaltarikoksia väestön 100 000 henkeä kohti

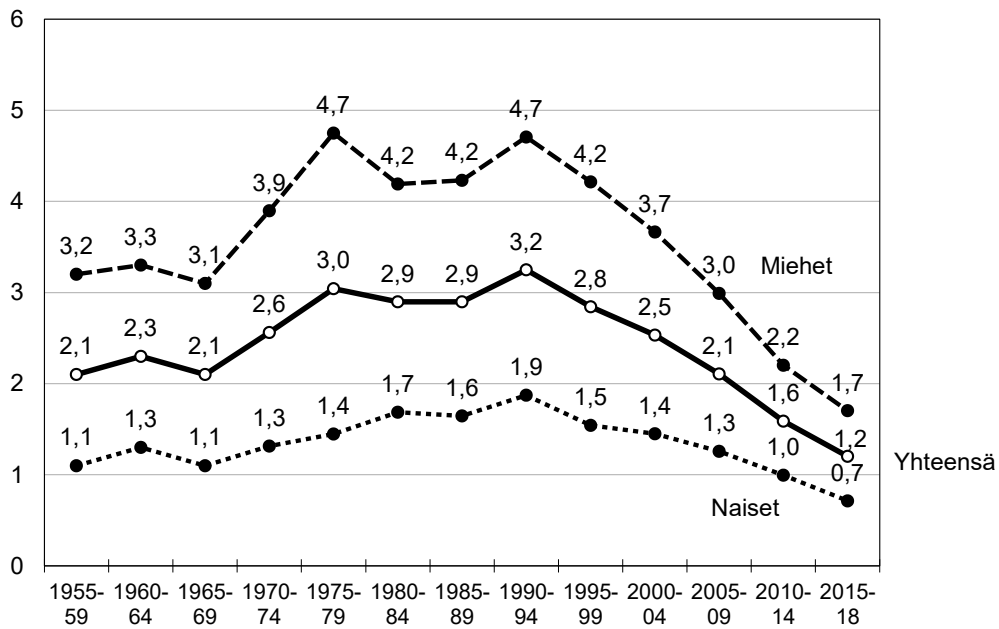
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Kuolemansyytilasto	1,90	1,83	1,35	1,43	1,43	1,28	1,14	1,11	1,23	..
Henkirikosseuranta	2,20	2,04	1,64	1,63	1,61	1,49	1,34	1,22	1,56	1,59
Poliisitilasto: kaikki	2,49	2,48	1,97	1,98	2,08	1,89	1,73	1,35	1,72	1,50
Poliisitilasto: henkirikokset	2,05	2,11	1,64	1,74	1,85	1,53	1,38	1,32	1,54	1,30

Lähteet: Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2020b); Tilastokeskus, kuolemansyytilasto (Tilastokeskus 2020a); Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti, Henkirikollisuuden seuranta järjestelmä. Poliisitilaston tahalliset henkirikokset sarja sisältää murhat, tapot ja surmat. Ei sisällä vuosilta 2015 ja 2016 turvapaikanhakijoiden ennen Suomeen saapumista ulkomailla tekemiä rikoksia.

Pitkän aikavälin kehitys

Kuvio 2 kuvaa kuolemaan johtaneen väkivallan kehitystä 1960-luvulta alkaen kuolemansyytilastoon pohjautuen. Vuotta nuorempina surmatut lapset on poistettu kuvion tarkastelusta. Heihin kohdistuneet henkirikokset ovat pääosin vastasyntyneen surmia, joiden määrän kehitykseen ovat vaikuttaneet erityiset, muusta henkirikollisuudesta poikkeavat syyt. Vastasyntyneen surmat ovat nykyisin erittäin harvinainen rikollisuuden muoto ja niiden määrä on myös vähentynyt jyrkästi 1900-luvun jälkipuoliskolta alkaen. 1950-luvulla surmattiin vuosittain vielä keskimäärin 15 alle yksivuotiaista lasta, 1990-luvulla määrä oli 1,6 ja 2010-luvulla enää 0,5. Ikäryhmän vuotuinen henkirikoskuolleisuus on laskenut samaan aikaan 1950-luvun 1,2 surmatusta 10 000 elävänä syntynyttä kohti 2010-luvun 0,1 surmattuun (Kivivuori 1999).

Surmattujen määrä 100 000 henkeä kohden



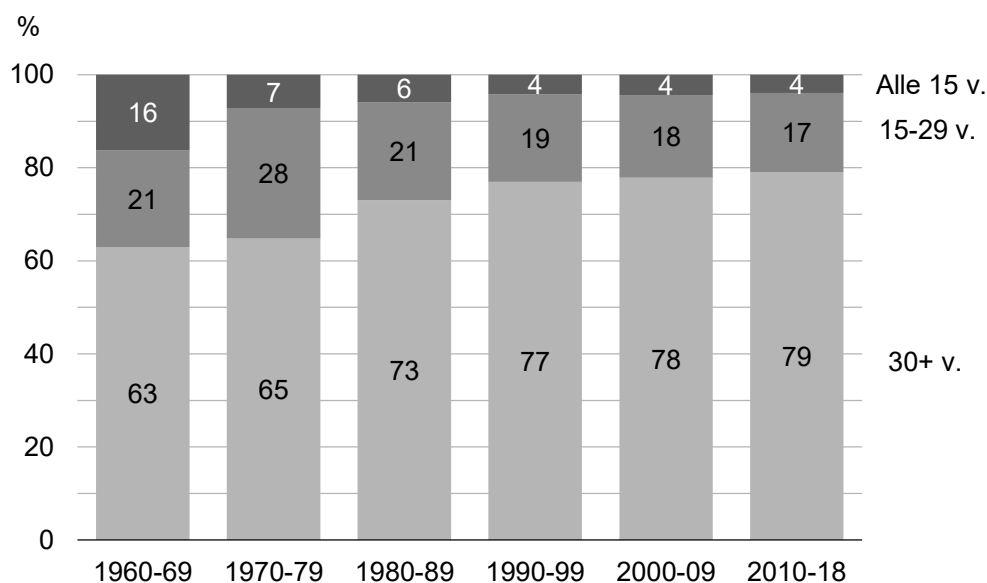
Kuvio 2. Vähintään yksivuotiaana surmattujen miesten ja naisten vuotuinen määrä 100 000 henkeä kohden vuosina 1955–2018. *Lähteet:* Tilastokeskus, kuolemansyytilasto (Tilastokeskus 2020a); Tilastokeskus, väestörakenne (Tilastokeskus 2020c)

Myös vuotta vanhempien miesten ja naisten henkirikoskuolleisuus väheni toisen maailmansodan jälkeen 1960-luvun jälkipuoliskolle saakka. 1970-luvun alussa kuolleisuus kääntyi kuitenkin jyrkkään kasvuun, kunnes vakiintui vuosikymmenen jälkipuoliskolla uudelle aiempaa korkeammalle tasolle. Verrattaessa 1960-luvun loppua 1980-luvun alkuun naisten surmatuksi joutumisen riski lisääntyi 50 prosenttia, miesten 35 prosenttia (1970-luvun alun henkirikostason noususta tarkemmin ks. Kivivuori 2002). 1980-luvun alusta ja 1990-luvun loppuun naisten riski väheni 12 prosenttia miesten riskin pysyessä vakaana. Kuluvalla vuosituhanella sekä miesten että naisten riski kuolla henkirikoksen uhrina on kääntynyt jyrkkään laskuun. Vuosina 2015–2018 miesten riski oli 62 prosenttia ja naisten riski 58 prosenttia matalampi kuin 1990-luvulla keskimäärin. Käytännössä tämä merkitsee sitä, että viime vuosina on surmattu vuosittain 89 ihmistä vähemmän kuin 1990-luvulla. Aikuisten suomalaismiesten riski joutua surmatuksi on tällä hetkellä alhaisempi kuin kertaakaan kuolemansyytilastoinnin aloittamisen jälkeen, aikuisten naistenkin riski on matalin sitten 1870-luvun.

Ei ole täysin selvää, miksi henkirikosten määrä on viimeisten kahdenkymmenen vuoden aikana vähentynyt. Esimerkiksi alkoholin kokonaiskulutus, joka aiempina vuosikymmeninä on ollut läheisessä yhteydessä väkivaltarikollisuuden tason muutoksiin, kasvoi kuluvan vuosikymmenen alkuun saakka ja on sittemmin vakiintunut noin yhdeksään litraan asukasta kohti

puhdasta alkoholia. Suomen kehitys näyttäisi olevan osa laajempaa kansainvälistä trendiä, henkirikosten määrä on laskenut selvästi lähes kaikissa kehittyneissä teollisuusmaissa 1990-luvun jälkipuoliskolta alkaen. Kehitys ei vaikuta satunnaiselta tason vaihtelulta vaan pidempiaikaiselta muutokselta. Osin taustalla on väestön ikärakenteen vanheneminen, joka pitkällä aikavälillä alentaa henkirikollisuuden tasoa ja rikosten kokonaismäärää, mikäli muut rikollisuuteen vaikuttavat tekijät pysyvät ennallaan. Ikärakenteen muutos selittää viime vuosien tasonlaskusta Suomessa kuitenkin vain 10–20 prosenttia. Henkirikollisuuden tason lasku on Suomessa keskittynyt keski-ikäisten miesten alkoholisidonnaiseen väkivaltaan. Muutos on ollut selvin korkean väkivallan riskiryhmään kuulumattomien miesten tekemissä rikoksissa (Lehti 2014).

Muutoksiin kuolleisuustasossa on liittynyt muutoksia uhrien ikäjakaumassa. Henkirikosten uhrien ikäjakauman *vanheneminen* on 1900-luvun jälkipuoliskolta alkaen ollut voimakasta. Pääosin taustalla on väestön ikärakenteen yleinen vanheneminen, joka ei kuitenkaan selitä kehitystä tyhjentävästi. Vuosina 2015–2018 15 vuotta nuorempien lasten henkirikoskuolleisuus oli 92 prosenttia matalampi kuin 1960-luvulla, ikäryhmässä 15–29-vuotiaat kuolleisuus oli laskenut 50 prosenttia ja 30 vuotta täyttäneessä väestössä 49 prosenttia. Koko väestön henkirikoskuolleisuus oli vuosina 2015–2018 49 prosenttia alle 1960-luvun tason. Siten lasten kuolleisuus on viimeisen puolen vuosisadan aikana vähentynyt jyrkimmin, mutta 15 vuotta täyttäneiden ikäryhmissä kuolleisuuden muutos on ikäryhmästä riippumatta ollut suurin piirtein sama. Suhdeosuuksien muutokset kuviossa 3 peilaavat siten pääasiassa väestön ikärakenteen muutoksia, ei muutoksia henkirikoskuolleisuuden tasossa.



Kuvio 3. Tahallisen väkivallan seurauksena kuolleiden ikäjakauma (%) 1960–2018. *Lähde:* Tilastokeskus, kuolemansyytilasto (Tilastokeskus 2020a)

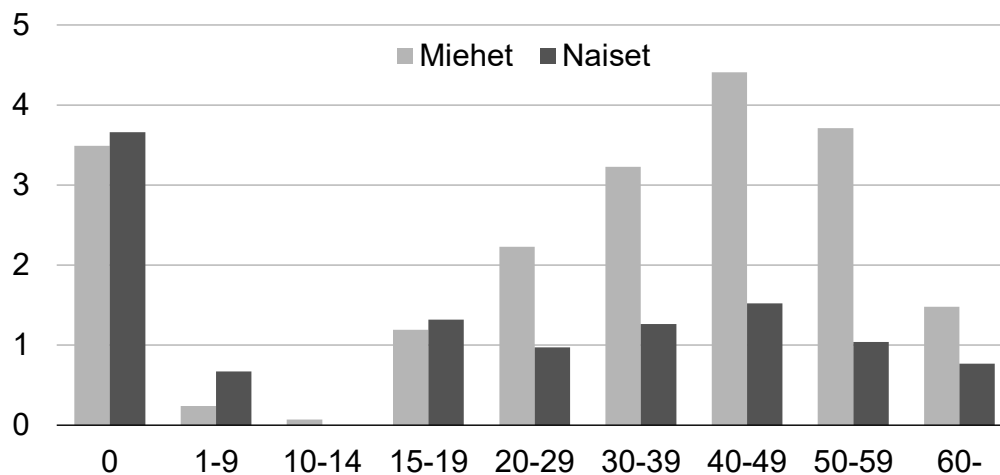
2.3 Henkirikollisuuden piirteitä

Seuraavassa tarkastellaan henkirikososapuolten ikää, asemaa työelämässä ja aiempaa rikollisuutta, henkirikosten tekopaikkoja, tekojen raakuutta, yhteyttä päihteiden käyttöön ja selvitysprosenttia. Lähteenä ovat olleet henkirikosseurannan tiedot ja Tilastokeskuksen tietokannat.

Henkirikosten osapuolet

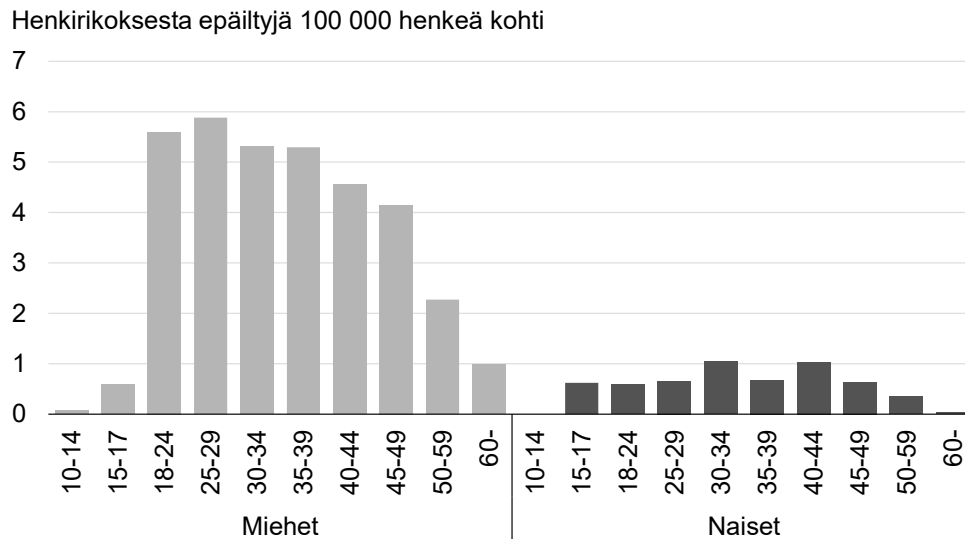
Vuosina 2010–2019 henkirikosten uhreista 31 prosenttia oli naisia ja 69 prosenttia miehiä. Naisten osuus uhreista on henkirikoksissa pienempi kuin poliisin tietoon tulevissa lievemmissä väkivaltarikoksissa.

Henkirikoksen uhreja 100 000 henkeä kohti



Kuvio 4. Henkirikoksen uhreja ikäryhmän 100 000 miestä/naista kohti vuodessa vuosina 2010–2018. *Lähde:* Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti, Henkirikollisuuden seuranta järjestelmä

Henkirikosten uhrin ovat keskimäärin selvästi vanhempia kuin lievempien väkivaltarikosten. Riski kuolla henkirikoksen uhrina on sekä miehillä että naisilla korkea ensimmäisen ikävuoden aikana, erityisesti ensimmäisen elinvuorokauden. Kuluvalla vuosituhannella vuotta nuorempana surmatuista lapsista 61 prosenttia on surmattu ensimmäisen elinvuorokautensa kuluessa, yleensä heti synnytyksen yhteydessä. Vuotta vanhemmilla lapsilla riski laskee jyrkästi, mutta alkaa nousta jälleen teini-iässä. Korkeimmillaan riski joutua henkirikoksen uhriksi on aikuisilla miehillä ja naisilla 40 ja 50 ikävuoden välillä.



Kuvio 5. Henkirikoksesta epäiltyjä ikäryhmän 100 000 miestä/naista kohti vuodessa vuosina 2010–2018. *Lähteet:* Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti, Henkirikollisuuden seurantajärjestelmä; Tilastokeskus, väestörakenne (Tilastokeskus 2020c)

Henkirikoksiin syyllistyvät ovat keskimäärin uhrejaan nuorempia. Rikollisuustaso on miehillä korkeimmillaan 20 ja 40 ikävuoden välillä ja naisilla 30 ja 50 ikävuoden välillä. Naisten osuus henkirikoksiin syyllistyneistä oli vuosina 2010–2018 12 prosenttia.

Pääosa henkirikoksista on tuttavien, seurustelukumppanien tai perheenjäsenten välisiä. Kuluvalla vuosikymmenellä on henkirikosseurannan tietojen mukaan surmattu 44 alle 15-vuotiasta lasta. Uhreista 55 prosentin surmaaja on ollut biologinen äiti ja 39 prosentin biologinen isä. Myös kaikissa muissa rikoksissa surmaaja on ollut lapsen perheenjäsen tai lähisukulainen. Viime vuosien aikuisista naisuhreista 60 prosenttia on joutunut puolison, seurustelukumppanin tai entisen kumppanin surmaamaksi, kymmenen prosenttia muun lähiomaisen. Tuttavan surmaamaksi on naisuhreista joutunut 17 prosenttia ja ennalta tuntemattoman henkilön 11 prosenttia. Aikuisista miesuhreista 64 prosentin surmaaja on ollut uhrin tuttava ja 16 prosentin uhrille aiemmin tuntematon henkilö. Miehistä kahdeksan prosenttia on joutunut puolison, seurustelukumppanin tai entisen kumppanin surmaamaksi, vajaa prosentti samaa sukupuolta olevan partnerin ja yhdeksän prosenttia muun lähiomaisen.

Valtaosa vuosina 2010–2018 henkirikoksen osapuoleksi joutuneista miehistä ja naisista oli työkäisiä, suhteellisen harva heistä oli kuitenkaan työelämässä. Ansiotyössä aikuisista, yli 15-vuotiaista, miesuhreista oli 18 prosenttia ja miessyylisistä 19 prosenttia. Naissyylisistä (15 %) osuus oli vieläkin pienempi, aikuisista naisuhreista (35 %) sen sijaan selvästi suurempi. Vastaavasti työttömien ja varhaiseläkeläisten osuus miessyylisistä oli 64 prosenttia ja aikuisista miesuhreista 58 prosenttia, naissyylisistä osuus oli

59 prosenttia ja naisuhreista 32 prosenttia. Suhteutettaessa luvut sosiaaliryhmien kokoon miesten rikollisuustaso oli työttömällä yli kaksikymmenkertainen ja henkirikoskuolleisuus viisitoistakertainen ansiotyössä oleviin verrattuna. Naisten kohdalla tilanne oli käytännössä identtinen: työttömät muodostivat sekä syyllisten että uhrien osalta selvän ongelmaryhmän (ks. tarkemmin Lehti 2020).

Huomattava osa henkirikosten osapuolista on *päihteiden ongelmakäyttäjiä*. Esitutkinnanjohtajien arvioiden mukaan vuosina 2010–2018 tehtyjen henkirikosten aikuisista miesosapuolista 64 prosenttia ja naissyyllisistä 60 prosenttia oli joko alkoholin tai muiden päihteiden ongelmakäyttäjiä. Aikuisista naisuhreista osuus oli selvästi pienempi, 34 prosenttia.

Kuvaavaa henkirikoksiin syyllistyneille ja niiden uhriksi joutuville miehille on myös perhesuhteiden puuttuminen. Perheettömien 15 vuotta täyttäneiden miesten todennäköisyys tehdä henkirikos tai joutua henkirikoksen uhriksi on viisinkertainen perheellisiin nähden. Aikuisilla naisilla korkein henkirikoskuolleisuus on avoliitossa elävillä, yksin asuvilla tai yksinhuoltajilla. Rikollisuustaso on korkein avoliitossa elävillä naisilla (ks. tarkemmin Lehti 2020).

Kuluvalla vuosikymmenellä henkirikoksiin syyllistyneistä miehistä 72 prosenttia on ollut tuomittu rikosta edeltäneiden kymmenen vuoden aikana vähintään kerran aiemmin tuomioistuimessa rikoslakirikoksesta, 60 prosentilla on ollut tekohetkellä rikosrekisteri ja 36 prosentilla ainakin yksi suoritettu ehdoton vankeustuomio. Aiempia väkivaltarikostuomioita miessyyllisistä on ollut 59 prosentilla, kuusi prosenttia on ollut henkirikoksen uusijoita. Naissyyllisistä rikosta edeltäneiden kymmenen vuoden aikana rikoslakirikoksesta tuomittujen osuus on ollut 52 prosenttia, rikosrekisterin on omannut 35 prosenttia ja suoritettuja ehdottomia vankeustuomioita on ollut 15 prosentilla. Aiempia väkivaltarikostuomioita on ollut 39 prosentilla naissyyllisiä ja henkirikoksen uusijoita on ollut neljä prosenttia (ks. tarkemmin Lehti 2020).

Henkirikollisuus on Suomessa korostuneesti heikosti koulutettujen, työelämän ulkopuolella olevien, pitkälle alkoholisoituneiden työikäisten miesten ja naisten keskinäistä rikollisuutta. Tilanne on ollut muuttumaton viimeiset vuosikymmenet.

Tekopaikat

Valtaosa tapoista, murhista ja surmista tapahtuu yksityisasunnoissa. Tilastokeskuksen mukaan vuoden 2019 henkirikoksista 64 prosenttia tehtiin yksityisasunnoissa. Jos muut yksityiset paikat lasketaan mukaan, yksityisissä tiloissa tapahtui 79 prosenttia tapoista, murhista ja surmista (taulukko 4).

Taulukko 4. Tappojen, murhien ja surmien tekopaikat vuosina 2010–2019 (surmattuja)

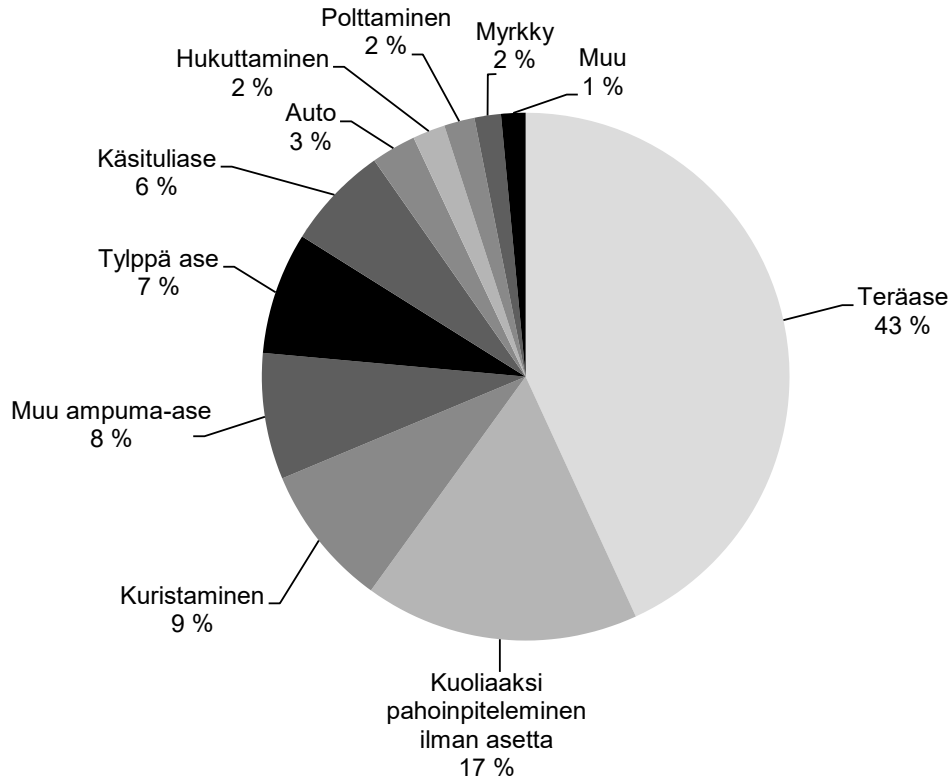
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Yksityisasunto	69	70	56	58	64	49	45	48	51	46
Muu yksityinen paikka	22	25	20	18	13	21	14	6	13	11
<i>Yksityiset paikat, %</i>	<i>83</i>	<i>83</i>	<i>85</i>	<i>80</i>	<i>77</i>	<i>70</i>	<i>78</i>	<i>74</i>	<i>75</i>	<i>79</i>
Liikekeskus	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Yleinen tilaisuus	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Ravitusliike	0	2	2	2	0	6	0	0	1	0
Muu yleinen paikka	19	17	11	17	22	24	17	17	20	15
<i>Yleiset paikat, %</i>	<i>17</i>	<i>17</i>	<i>15</i>	<i>20</i>	<i>22</i>	<i>30</i>	<i>22</i>	<i>26</i>	<i>25</i>	<i>21</i>

Lähde: Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2020b). Pyörityksestä johtuen prosentiosuuksien summat voivat poiketa sadasta. Ei sisällä vuosilta 2015 ja 2016 turvapaikanhakijoiden ennen Suomeen saapumista ulkomailla tekemiä rikoksia.

Yksityisasunnoissa ja muissa yksityisissä tiloissa tehtyjen henkirikosten suhteellinen osuus on supistunut viime vuosina. Osin tämä johtuu rikollisuuden määrällisen laskun keskittymisestä alkoholisidonnaiseen väkivaltaan. Pitkällä aikavälillä yksityisissä tiloissa tehtyjen henkirikosten osuus on kuitenkin kasvanut verraten voimakkaasti. Vielä 1960-luvulla alle puolet henkirikoksista tehtiin yksityisasunnoissa (Kivivuori 1999). Muutoksen taustalla on ollut kaupungistuminen ja syrjäytyneen, henkirikosalttiin väestöosan asuntotilanteen asteittainen koheneminen, mutta myös henkirikollisuuden ikärakenteen muuttuminen, keski-ikäistyminen. Nuorten henkirikoksista edelleenkin huomattavasti suurempi osa tapahtuu julkisilla paikoilla kuin vanhempien ikäryhmien rikoksista.

Väkivallan tyypit, raakuus ja suunnitelmallisuus

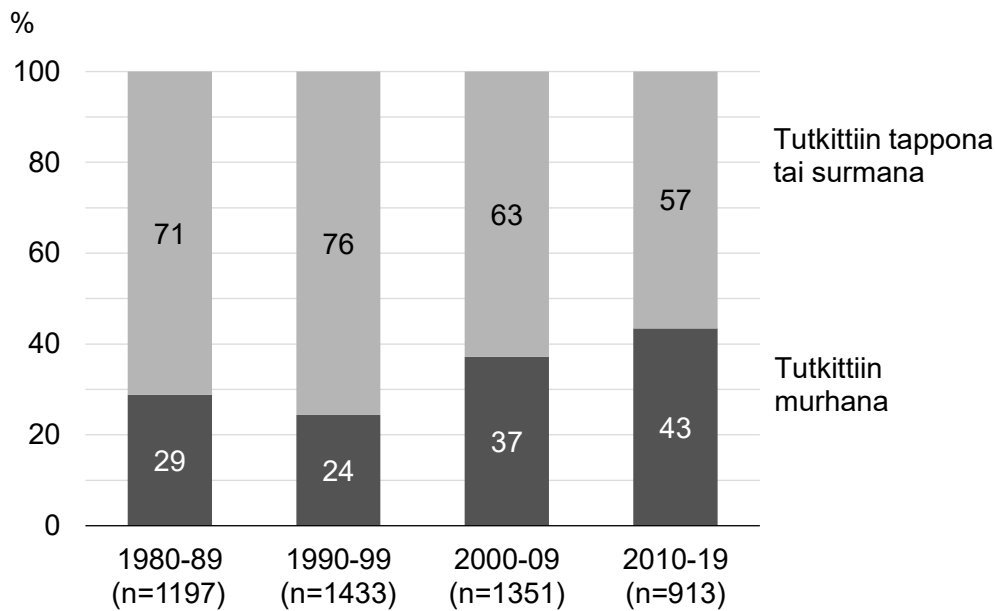
Pääosa (77 %) henkirikoksista tehdään jotakin asetta tai muuta välinettä käyttäen. Yleisin surmaamisväline on teräase ja yleisin teräase keittiöveitsi, jolla tehdään neljäsosa kaikista Suomen henkirikoksista. Teräaseen käytössä ei ole eroa myöskään sukupuolten välillä. Vuosina 2010–2018 se oli rikosvälineenä 43 prosentissa miesten ja 47 prosentissa naisten henkirikoksia (kuvio 6).



Kuvio 6. Tekoväline ja väkivallan tyyppi henkirikoksissa 2010–2018 (%). *Lähde:* Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti, Henkirikollisuuden seurantajärjestelmä

Ampuma-asetta on käytetty 14 prosentissa viime vuosien henkirikoksia. Vain 30 prosentissa ampuma-asesurmia rikoksen tekijällä on ollut voimassa oleva lupa käyttämäänsä aseeseen. Ampuma-aseet ovat rikoksissa tyypillisesti miesten aseita. Miesten tekemistä viime vuosien henkirikoksista 15 prosenttia on tehty ampuma-aseella, naisten rikoksista vain seitsemän prosenttia (kuvio 6).

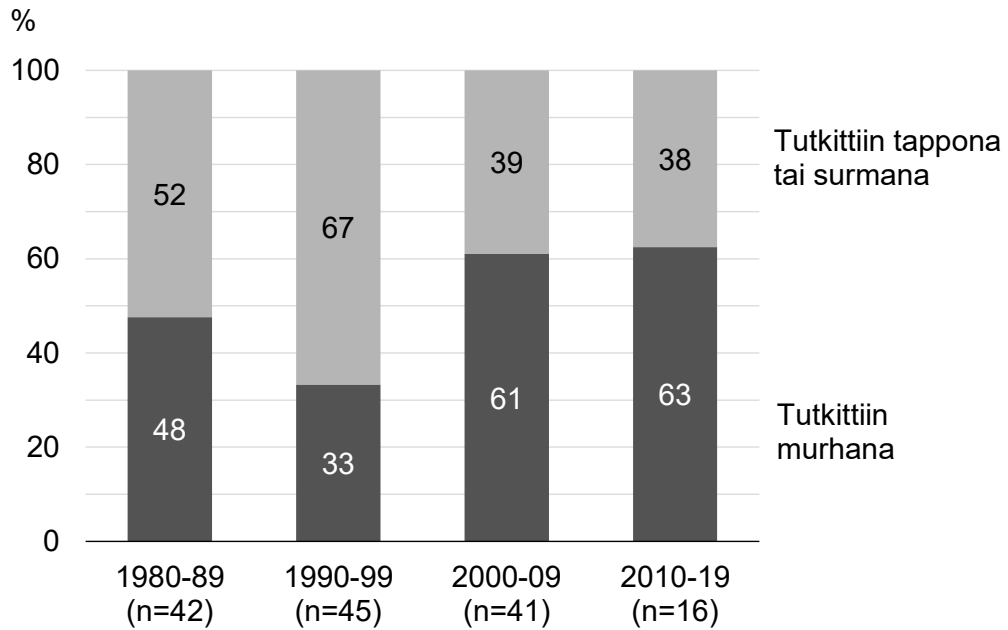
Väkivallan raakuuden mittaamiseen ei ole olemassa yksiselitteistä tapaa. Ainoa poliisitilaston sisältämä mittari henkirikollisuuden raakuudesta ja suunnitelmallisuudesta on murhina tutkittujen tekojen osuus kokonaishenkirikollisuudesta. Murhanimikkeen käytön pääperusteita on neljä. Murhan tunnusmerkistö täyttyy, jos tappo on tehty vakaasti harkiten, erityisen raa'alla tai julmalla tavalla tai vakavaa yleistä vaaraa aiheuttaen. Murhaksi tapon tekee myös se, että uhrina on ollut järjestystä ylläpitävä virkamies ja hänet on surmattu virkatoimensa johdosta (RL 21:2). Tunnuksmerkistön monijakoisuus tekee murhien osuudesta varsin vaikeasti tulkittavan osoittimen väkivallan piirteiden suhteen, mutta parempaakaan ei ole olemassa vuotta 2002 edeltävältä ajalta.



Kuvio 7. 18 vuotta täyttäneet henkirikokseen (murha, tappo, surma) syylliseksi epäillyt poliisin käyttämän rikosnimikkeen mukaan vuosina 1980–2019 (%). *Lähde:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2020b)

Kuvioista 7 ja 8 käy ilmi murhasta epäiltyjen osuus kaikista henkirikoksesta epäillyistä vuosina 1980–2018. 18 vuotta täyttäneiden ikäryhmässä murhanimikkeen käyttö oli 1980-luvulla hieman yleisempää kuin 1990-luvulla. Kuluvalla vuosituhanella murhasta epäiltyjen suhteellinen osuus on sen sijaan ollut huomattavasti suurempi kuin 1980- tai 1990-luvuilla (kuvio 7).

Alle 18-vuotiaiden henkirikoksissa murhasta epäiltyjen osuuden muutokset ovat olleet samansuuntaisia, mutta jyrkempiä. Toisaalta murhasta epäiltyjen osuus on ollut ikäryhmässä koko ajanjakson selvästi suurempi kuin vanhemmissa ikäryhmissä (kuvio 8).



Kuvio 8. Alle 18-vuotiaat henkirikokseen (murha, tappo, surma) syylliseksi epäilty poliisin käyttämän rikosnimikkeen mukaan vuosina 1980–2019 (%). *Lähde:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2020b)

Alle 18-vuotiaana henkirikoksesta epäiltyjen rikosnimikkeitä tarkasteltaessa on syytä huomioida epäiltyjen pieni määrä (vrt. kuvioita 7 ja 8) sekä lukujen bruttoluonne eli sama henkilö voi esiintyä luvuissa useampia kertoja.

Murhanimikkeen käytön vaihtelut ja yleistyminen kuluvalle vuosikymmenellä 1990-lukuun verrattuna voivat heijastaa useampaa muutosta. Ensinnäkin *tekojen piirteissä* saattaa olla vaihtelua, poikkeuksellisen julmien ja/tai suunnitelmallisten tekojen osuus kokonaishenkirikollisuudesta voi kasvaa tai vähentyä. Osin tämä saattaa liittyä yksin rikostyyppien *yleistrendien* erilaisuuteen, suunnitelmallisen rikollisuuden määrälliset muutokset eivät nimittäin useinkaan noudata impulsiivisen väkivallan muutoksia. Murhasta tuomittujen osuuden kasvu on kuluvalle vuosituhannella liittynyt alkoholisidonnaisen henkirikollisuuden huomattavaan määrälliseen vähenemiseen. Muutoksiin voivat vaikuttaa myös *tutkintakäytännön* muutokset – tekoa, jota ennen olisi tutkittu tappona, saatetaan tutkia murhana. Tutkintakäytännön muutosten taustalla on monenlaisia syitä, mutta ne voivat liittyä myös rikollisuudessa tapahtuviin määrällisiin muutoksiin. Törkeän väkivallan määrän väheneminen johtaa usein väkivaltaista käyttäytymistä kohtaan yhteiskunnassa tunnetun sensitiivisyyden kasvuun ja vastaavasti väkivallan lisääntyminen sensitiivisyyden vähenemiseen (Kivivuori 2014). Teon piirteissä, rikollisuuden rakenteessa ja määrässä sekä tutkintakäytännössä tapahtuvat muutokset voivat myös esiintyä yhtä aikaa joko toisiaan vahvistaen tai toistensa vaikutuksen kumoten. Murhien osuus kokonaishenkirikollisuudesta on murhan tunnusmerkistön kaksijakoisuudesta johtuen varsin epämääräinen

osoitin rikollisuuden rakenteesta ja sen muutoksista, ellei rikosnimikkeen ohella ole käytössä tarkempaa tietoa rikosten suunnitelmallisuudesta.

Henkirikollisuuden seurantajärjestelmän mukaan vuosina 2003–2018 murhina tutkituista henkirikoksista 56 prosentissa oli esiintynyt suunnitelmallisuutta. Vastaavasti 44 prosentissa poliisin nimikevalinta oli perustunut pelkästään teon poikkeukselliseen raakuuteen (myös suunnitelmallisten rikosten joukossa saattoi olla poikkeuksellisen raakoja tekoja). Näyttäisi siten siltä, että suunnitelmallisuus ja raakuus ovat varsin tasasuhteisesti perusteina murhanimikkeen valinnassa esitutkinnassa, suunnitelmallisuus hieman useammin. Raakuuden perusteella murhina tutkitut henkirikokset muodostivat 14 prosenttia ja suunnitelmalliset teot 18 prosenttia ajanjakson kaikista henkirikoksista.

Henkirikollisuuden seurantajärjestelmään on kirjattu rikoksia kesästä 2002 alkaen. Sen avulla poikkeuksellisen raakojen murhien osuuden kehitystä kokonaisen henkirikollisuudesta voidaan tutkia viimeisten 16 vuoden ajalta. Niiden osuus kaikista henkirikoksista oli vuosina 2003–2010 13 prosenttia ja vuosina 2011–2018 17 prosenttia. Osuus on siten lisääntynyt seuranta-ajanjaksolla. Toisaalta myös suunnitelmallisten murhien osuus henkirikoksista on samaan aikaan kasvanut 17 prosentista 20 prosenttiin. Jälkimmäinen muutos on periaatteessa odotusten mukainen. Henkirikollisuuden muutokset ovat historiallisella ajalla tapahtuneet voimakkaampina mielijohteisessa kuin suunnitelmallisessa väkivallassa, joten rikollisuuden vähetessä suunnitelmallisten rikosten suhteellisen osuuden tulisikin kasvaa. Näin on myös Suomessa kuluvalle vuosituhannelle käynyt. Suunnitelmallisten henkirikosten kokonaisosuus henkirikollisuudesta oli vuosina 2003–2010 23 prosenttia ja vuosina 2011–2018 26 prosenttia. Rikosten kokonaismäärän muutosten ei sen sijaan tulisi vaikuttaa rikollisuuden tosiasialliseen raakuuteen. Se voi kuitenkin vaikuttaa rikosten koettuun raakuuteen ja poliisin rikosnimikevalintaan sensitiivisyyden muutosten kautta.

Henkirikosseurantaan sisältyy myös tieto siitä, kuinka monta väkivalta-toimea uhriin on kohdistettu ja onko väkivalta kohdistunut vain yhteen kehonosaan vai ympäri kehoa. Tämän muuttujan antamat tiedot ovat samansuuntaisia kuin poliisin rikosnimekevalinnasta saadut. Useampikertaista väkivaltaa oli kohdistettu vuosina 2003–2010 63 prosenttiin uhreja, vuosina 2011–2018 66 prosenttiin. Väkivalta henkirikoksissa on suhteellisesti raais-tunut. On kuitenkin huomioitava se, että vaikka raakojen rikosten osuus on sekä esitutinnan nimikevalinnan että väkivallan intensiivisyyden perusteella kasvanut, poikkeuksellisen raakojen rikosten tosiasiallinen määrä on samanaikaisesti vähentynyt muun henkirikollisuuden tavoin. Raakojen murhien kokonaismäärä oli vuosituhannen alussa kuusi prosenttia suurempi kuin se on ollut viime vuosina. Useampikertaista väkivaltaa sisältäneiden tekojen

määrä oli puolestaan vuosina 2011–2018 28 prosenttia pienempi kuin vuosina 2003–2010. Voisikin sanoa, että henkirikokset ovat viime vuosina raaistuneet, mutta yhteiskunta samanaikaisesti muuttunut aiempaa väkivallattommammaksi.

Päihteet ja henkirikollisuus

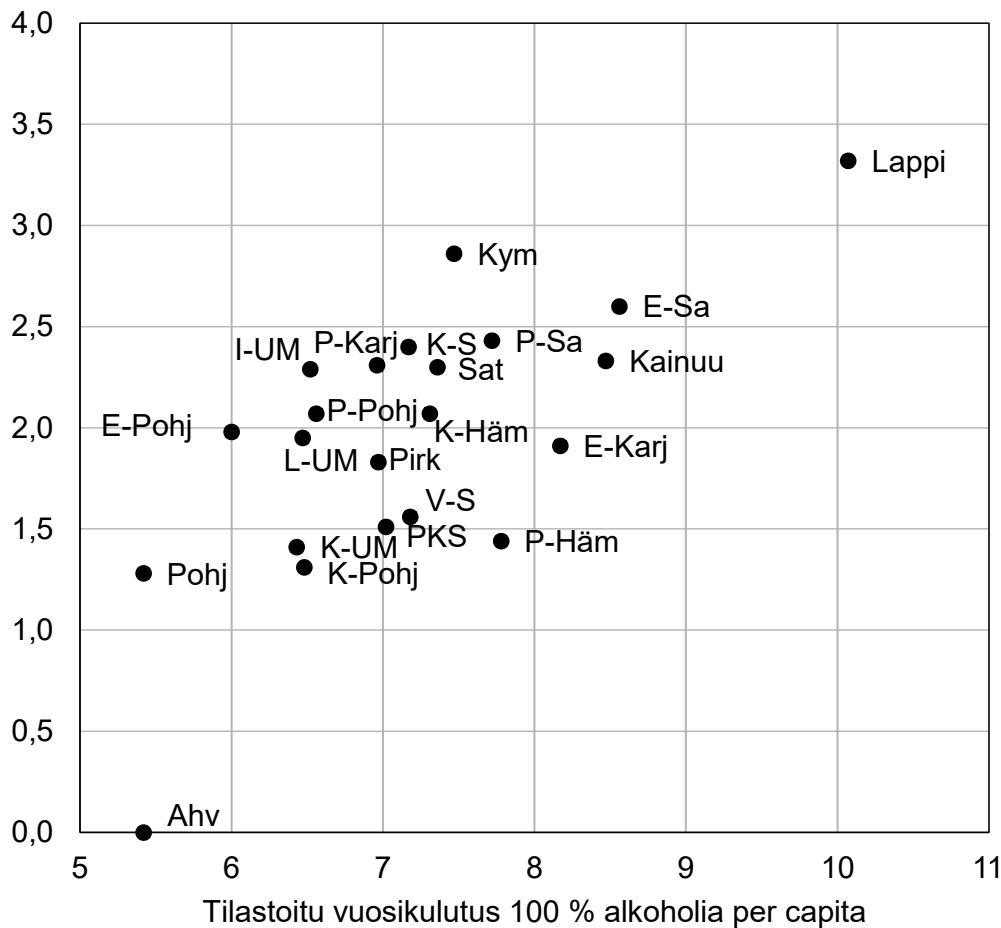
Henkirikollisuus ja alkoholi liittyvät läheisesti toisiinsa. Pääosa henkirikoksiin syyllistyvistä tekee tekonsa alkoholin vaikutuksen alaisena ja rikokset tehdään usein alkoholin nauttimistilanteissa. Henkirikollisuuden tason ja alkoholin kulutuksen välillä on tällä hetkellä selvä tilastollinen yhteys myös alueellisesti. Keskimäärin henkirikollisuuden taso on maakunnassa sitä korkeampi, mitä korkeampi on alkoholin kulutus (kuvio 9). Maakuntatasolla havaittava yhteys alkoholin myynnin ja henkirikollisuuden tason välillä näyttää hieman heikentyneen; myynti ei liity aivan yhtä voimakkaasti henkirikollisuuden maakuntaeroihin kuin aiemmin (vrt. Rikollisuustilanne 2015). Koko maan tasolla alkoholisidonnaisten henkirikosten osuus kaikista henkirikoksista on vähentynyt kuluvalla vuosikymmenellä neljä prosenttiyksikköä vuosituhannen alkuvuosiin verrattuna. Myös muissa väkivaltatyypeissä on havaittu alkoholin vaikutuksen alaisena tehtyjen tekojen osuuden laskua ja myös nuorten kokonaisrikollisuutta kuvaavat trenditiedot viittaavat alkoholisidonnaisten tekojen osuuden laskuun väkivallassa (Näsi 2016). Jatkossa tarvittaisiin tarkempaa tutkimusta siitä, onko alkoholin rooli väkivaltarikollisuuden vaihtelun selittäjänä yleisemminkin muuttunut tai muuttumassa.

Taulukko 5. Alkoholinkulutus Suomessa 2010–2019 (litraa 100 % alkoholia/asukas)

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Yhteensä	10,0	10,1	9,6	9,7	9,3	9,0	9,0	8,7	8,7	8,4
Muutos		-2 %	+1 %	-5 %	+1 %	-4 %	-3 %	0 %	-3 %	0 %

Lähde: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, Alkoholijuomien kulutus -tilasto (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2020)

Henkirikoksia 100 000 asukasta kohti vuodessa



Kuvio 9. Henkirikollisuuden taso (/100 000 as. vuodessa) ja alkoholin myynti maakunnittain (litraa 100 % alkoholia/asukas). *Lähteet:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2020b); Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, alkoholijuomien kulutus -tilasto (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2020)¹

Pääosa henkirikoksen tekijöistä samoin kuin rikosten aikuisista uhreista on rikoshetkellä alkoholin vaikutuksen alaisena. Linkki alkoholin käyttöön on erityisen kiinteä miesten henkirikoksissa: vuosien 2010–2018 rikosten aikuisista miesosapuolista 72 prosenttia oli rikoshetkellä humalassa. Myös henkirikoksiin osallisina olleista naisista enemmistö oli humalassa, osuudet olivat kuitenkin alhaisempia kuin miehillä. Sukupuolesta riippumatta uhrien keskimääräinen humalatilatila rikoshetkellä oli selvästi syvempi kuin tekijöiden (taulukko 6).

¹ Kulutustiedot ovat vuodelta 2015, rikollisuustasotieto vuosien 2010–2019 keskiarvo (käsittelee rikokset: murha, tappo, surma, lapsensurma, kuolemantuottamus pahoinpitelyn yhteydessä).

Taulukko 6. Alkoholin vaikutuksen alaisena rikoshetkellä olleiden epäiltyjen ja aikuisten uhrien osuus henkirikoksissa 2010–2018 (%)

	<i>Kaikki epäillyt (N=750)</i>	<i>Miesepäillyt (N=658)</i>	<i>Naisepäillyt (N=92)</i>
Humalassa	69	70	65
Selvä	25	25	26
Ei tietoa	6	6	9
	100	101	100
Promillea md.	1,77	1,78	1,71

	<i>Kaikki uhrin (N=761)</i>	<i>Miesuhrin (N=539)</i>	<i>Naisuhrin (N=222)</i>
Humalassa	66	76	43
Selvä	32	22	56
Ei tietoa	2	3	1
	100	101	100
Promillea md.	2,26	2,35	2,13

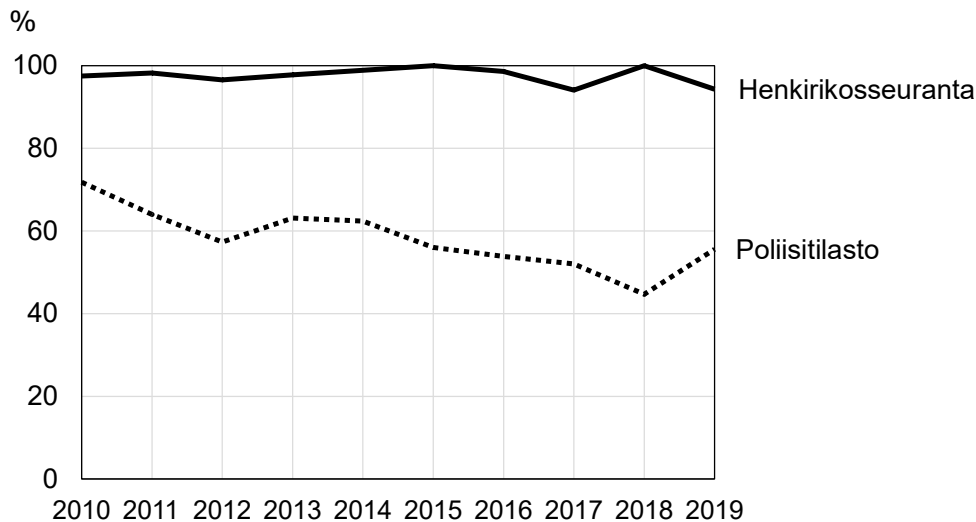
Promillea md. = alkoholia nauttineiden veren alkoholipitoisuuden mediaani (promillea).

Lähde: Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti, Henkirikollisuuden seurantajärjestelmä

Rikoskohtaisesti tarkastellen 58 prosentissa viime vuosina tehdyistä aikuisten välisistä henkirikoksista kaikki osapuolet ovat olleet rikoshetkellä humalassa. Rikoksia, joissa kumpikin osapuoli on ollut selvin päin, on ollut ainoastaan 19 prosenttia kaikista henkirikoksista. Muita päihteitä esiintyy rikosten yhteydessä yleensä yhdessä alkoholin kanssa käytettynä (ks. tarkemmin Lehti 2020). Toisaalta niitäkin esiintyy henkirikosten yhteydessä varsin usein ja enenevästi: viime vuosina tapahtuneista henkirikoksista 36 prosentissa joko tekijä, uhri tai molemmat ovat olleet rikoshetkellä myös jonkin muun päihteen kuin alkoholin vaikutuksen alaisena. Kun mukaan lasketaan muutkin suoraan huumeiden käytön rahoitukseen tai huumausainemarkkinoiden toimintaan liittyneet henkirikokset, muihin päihteisiin kuin alkoholiin liittyneiden henkirikosten osuus on noussut vajaaseen 40 prosenttiin kaikista henkirikoksista.

Henkirikosten selvitysaste

Kuvion 10 tiedot selvitysasteesta perustuvat henkirikosseurannan tietoihin vuonna 2010–2019 tehdyistä henkirikoksista, jotka oli selvitetty vuoden 2019 loppuun mennessä ja poliisitilaston ilmoittamaan kirjaamiskalenterivuoden aikana selvitettyjen rikosten määrään. Kuviosta näkyvä poliisitilaston antaman selvitysasteen pitkän aikavälin hienoinen lasku kuvastaa lähinnä selvitysaikojen pidentymistä, ei niinkään lopullisen selvitysasteen muutosta, joka oli vuosina 2010–2019 keskimäärin 98 prosenttia.



Kuvio 10. Henkirikosten selvitysaste henkirikosseurannan ja poliisitilaston mukaan 2010–2019. (Henkirikosseuranta: selvitetty 31.12.2019 mennessä. Sisältää henkirikoksina tutkitut katoamistapaukset. Poliisitilasto: tapot, murhat ja surmat, selvitettyjä rikoksia (%) vuoden aikana poliisin tietoon tulleista rikoksista. Ei sisällä vuosilta 2015 ja 2016 turvapainehakijoiden ulkomailla ennen Suomeen saapumista tekemiä rikoksia.) Lähteet: Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2020b); Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti, Henkirikollisuuden seurantajärjestelmä

Henkirikollisuusseurannan mukaan viime vuosina tehdyistä henkirikoksista 77 prosentissa pääepäillyn henkilöllisyys on selvitetty vuorokauden kuluessa rikoksen ilmitulosta. Epäiltyjen pidättäminen ja vangitseminen kestää jonkin verran pidempään. Viikkoa kauemmin rikoksen selvittäminen on kestänyt 11 prosentissa rikoksia. Vuosina 2002–2019 poliisin tietoon tulleista henkirikoksista oli vuoden 2019 lopussa 31 (1,6 %) selvittämättä, henkirikoksina tutkittavat katoamistapaukset mukaan lukien (kahdeksan tapausta) osuus oli kaksi prosenttia. Ilmi tulevista henkirikoksista 98 prosenttia kytetään selvittämään ilmituloa seuraavan kalenterivuoden aikana.

2.4 Henkirikollisuuden alueellinen jakautuminen

Kuntatyypiryhmien¹ väliset erot henkirikollisuuden tasossa ovat vähäiset. Vuosina 2015–2019 asukaslukuun suhteutettu koko maan henkirikollisuuden (murhat, tapot ja surmat) keskitaso oli 25 prosenttia matalampi kuin vuosina 2010–2014. Rikollisuustaso laski vuosikymmenen mittaan eniten pääkaupunkiseudulla. Kaupunkimaisissa kunnissa pääkaupunkiseudun ulko-

¹ Tilastokeskuksen kuntaryhmitys jakaa kunnat taajamaväestön osuuden ja suurimman taajaman väkiluvun perusteella kaupunkimaisiin, taajaan asuttuihin ja maaseutumaisiin kuntiin. Ryhmitys perustuu väestönlaskentatietoihin.

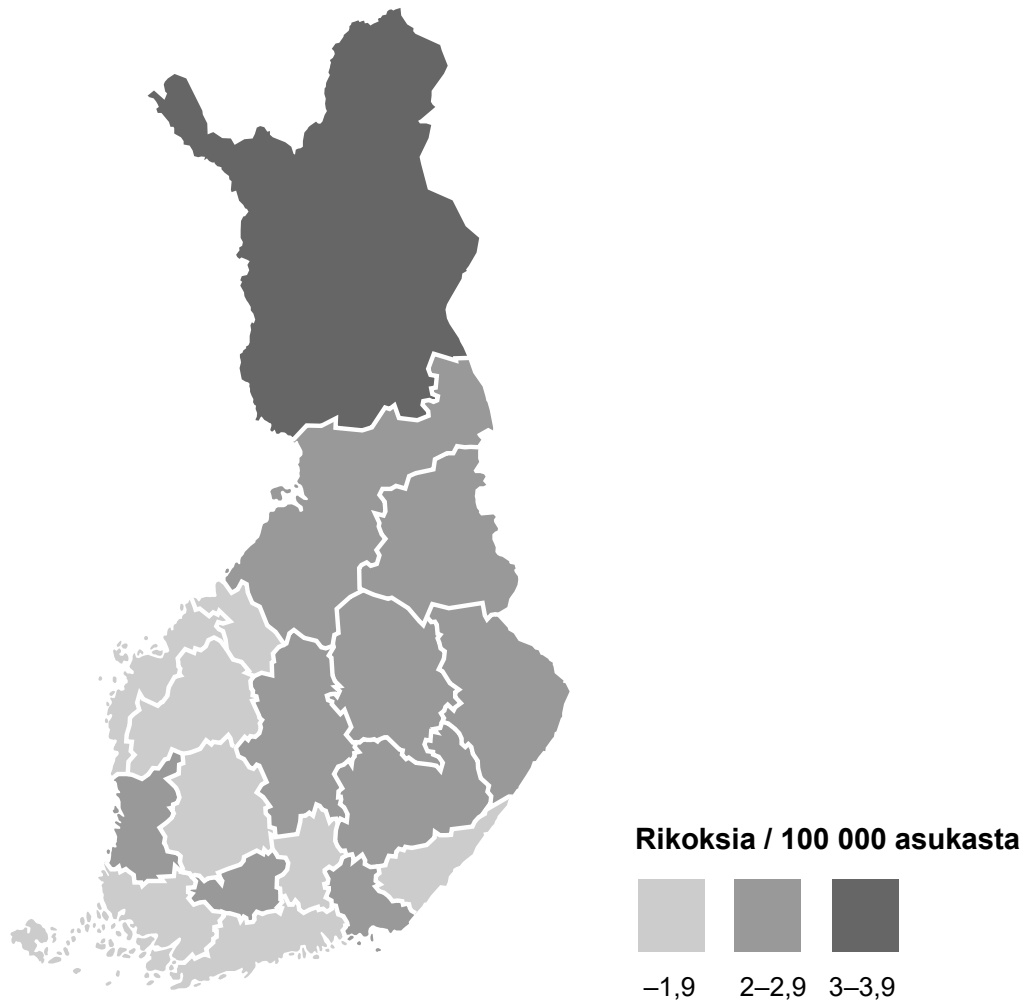
puolella ja taajaan asutuissa kunnissa tason lasku vastasi maan keskimääristä. Maaseutumaisissa kunnissa rikollisuustaso pysyi ennallaan. Viime vuosina toteutetut kuntaliitokset heikentävät tason muutosten vertailtavuutta kuntatyypiryhmien sisällä aiempiin jaksoihin nähden huomattavasti. Lähinnä tuloksista voi päätellä, että viime vuosien tason lasku on keskittynyt kaupunkeihin ja maaseudulla rikollisuus ei ole vähentynyt käytännössä lainkaan (taulukko 7).

Taulukko 7. Henkirikollisuus kuntatyypeittäin 2005–2009, 2010–2014 ja 2015–2018 (murhat, tapot ja surmat; rikollisuuden keskitaso 100 000 asukasta kohti vuodessa) ja rikollisuustason muutos 2010–2014 vrt. 2005–2009

<i>Kuntatyyppi</i>	<i>2005–2009</i>	<i>2010–2014</i>	<i>2015–2019</i>	<i>Muutos (%)</i>
Pääkaupunkiseutu	1,9	1,6	1,0	–37
Muut kaupungit*	2,5	1,9	1,5	–21
Taajaan asutut kunnat*	2,0	2,0	1,6	–23
Maaseutumaiset kunnat*	2,2	1,6	1,6	–2
Kaikki kunnat	2,3	1,9	1,4	–25

* 2000-luvulla toteutetuista kuntaliitoksista johtuen ajanjaksojen rikollisuustasot eivät ole täysin vertailukelpoisia. *Lähteet:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2020b); Tilastokeskus, väestörakenne (Tilastokeskus 2020c)

Henkirikollisuuden alueelliset erot ovat Suomessa perinteisesti olleet merkittävämpiä kuin kuntatyypien väliset. Korkean väkivallan alueilla rikollisuustaso on ollut yleensä korkea kuntatyypistä riippumatta, matalan henkirikollisuuden alueilla vastaavasti maan keskiarvon alapuolella niin kaupungeissa kuin maaseudullakin.

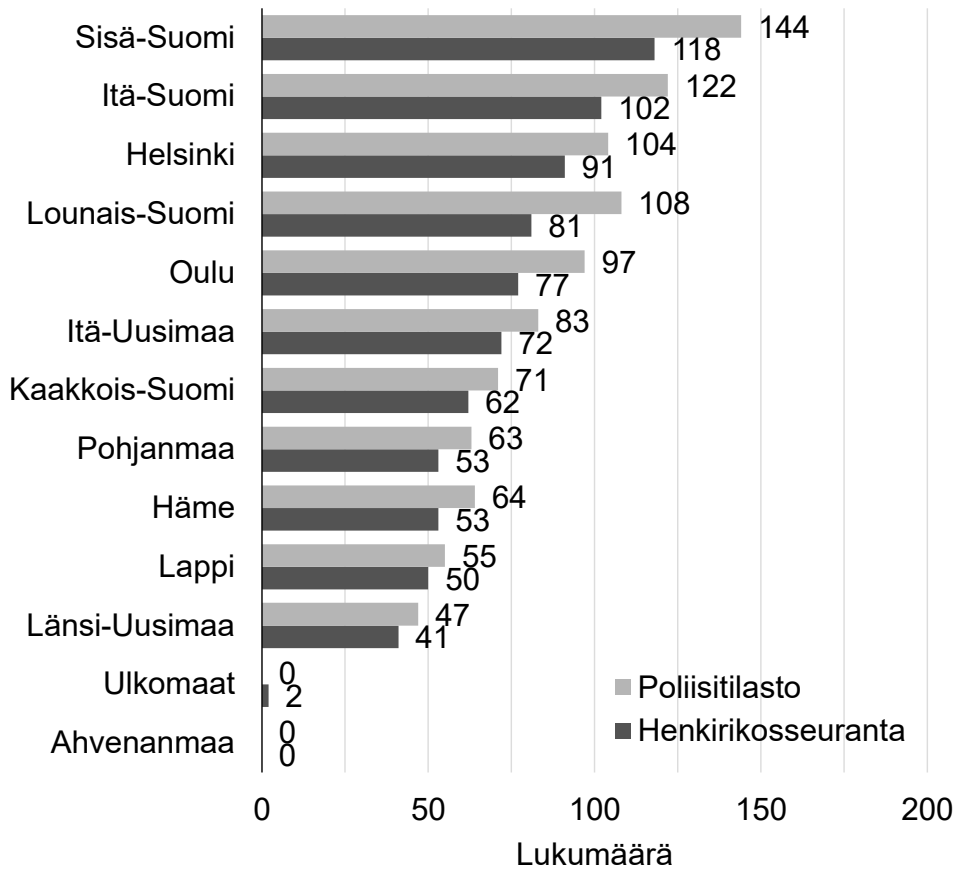


Kuvio 11. Henkirikollisuuden taso 100 000 asukasta kohti maakunnittain vuosina 2010–2019. Lähteet: Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2020b); Tilastokeskus, väestörakenne (Tilastokeskus 2020c)

Jos viitteellisenä vertailukynnyksenä käytetään länsieurooppalaista henkirikollisuustasoa, karkeasti alle kaksi henkirikosta vuodessa 100 000 asukasta kohti, Suomen maakunnista alitti tason vuosina 2010–2019 yksitoista.¹ Perinteinen matalan henkirikollisuuden alue on toisen maailmansodan jälkeisinä vuosikymmeninä ollut Länsi-Suomi, erityisesti historiallinen Etelä-Pohjanmaa ja Ahvenanmaa. Kummallakin alueella henkirikollisuuden taso on myös viime vuosina ollut alle maan keskitason. Korkean rikollisuustason aluetta on perinteisesti ollut Itä- ja Pohjois-Suomi. Viime vuosina rikollisuustaso on laskenut kuitenkin selvästi useimmissa Itä-Suomen maakunnissa. Vuosina 2010–2019 henkirikollisuuden taso oli matalin Ahvenanmaalla (0,0) ja korkein Lapissa (3,3) (kuvio 11).

¹ Sinänsä kaikkialla Euroopassa henkirikollisuudessa esiintyy alueellisia tasoeroja. Useimmissa Länsi-Euroopan maissa rikollisuus on keskittynyt suurkaupunkeihin, joissa rikollisuustaso on selvästi kansallisen yleistason yläpuolella ja niinpä esimerkiksi pääkaupunkiseudulla rikollisuustaso ei eroa tällä hetkellä olennaisesti muista eurooppalaisista metropolialueista, vaikka onkin länsieurooppalaisen yleistason yläpuolella.

Määrällisesti eniten henkirikoksia on viime vuosina tehty Sisä-Suomen ja Itä-Suomen poliisipiireissä. Rikosten vuotuinen keskimäärä on henkirikosseurannan mukaan ollut Sisä-Suomessa 13, Itä-Suomessa 11 ja Helsingin poliisipiirissä 10. Ahvenanmaalla ei kuluvalle vuosikymmenellä ole kirjattu toistaiseksi yhtäkään henkirikosta. Manner-Suomessa henkirikosten vuotuinen määrä on ollut pienin Länsi-Uudenmaan poliisipiirissä, jossa on tehty keskimäärin viisi rikosta vuodessa (kuvio 12).



Kuva 12. Henkirikosten määrä poliisilaitoksittain 2010–2018 poliisitilaston ja henkirikosseurannan mukaan. Keskusrikospoliisin tutkimat jutut on sisällytetty tapahtumapaikan poliisilaitoksen lukuihin. *Lähteet:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2020b); Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti, Henkirikollisuuden seurantajärjestelmä

2.5 Kansainvälistä vertailua

Rikollisuuden kansainvälinen vertailu on hankalaa, koska rikoslait ja niiden rikostunnusmerkitöt eroavat maittain. Esimerkiksi kategoriat ”henkirikoksen yritys” ja ”pahoinpitely” voivat eri maissa merkitä hyvinkin eriasteista väkivaltaa. Kuolemaan johtaneen väkivallan kohdalla vertailuongelma on vähäisempi. Kuitenkin myös täytettyjä henkirikoksia koskevia rikostilastotietoja vertailtaessa on muistettava, että henkirikoksia tilastoidaan hyvinkin monenlaisilla ja kirjavilla rikosnimikkeillä, joista aina ei suoraan ilmene, että kyseessä on uhrin kuolemaan johtava väkivaltarikos. Ongelmia tuottaa myös rajanveto tahallisten ja tuottamuksellisten tekojen välille.

Yksiselitteisin tahallisen väkivallan kansainvälisesti kattava ja vertailukelpoinen tilastollinen lähde on Maailman terveysjärjestön WHO:n keräämät kuolemansyytilastot, vaikkakin maakohtaiset erot terveydenhoitojärjestelmän ja poliisin toimintakyvyssä vaikuttavat myös niiden sisältämien tietojen vertailukelpoisuuteen. Kuolemansyytilastoissa henkirikoksen aiheuttamiksi kuolemantapauksiksi kirjataan ne, joissa kuolemaan johtaneet vammat aiheuttanut väkivalta on kyetty selvittämään tahalliseksi ja uhrista on voitu kirjoittaa kuolinsyytodistus. Kuolemansyytiedot ovat pääsääntöisesti väestöpohjaisia. Toisin sanoen esimerkiksi Suomen kuolemansyytilastoon kirjataan Suomessa asuinpaikan omaavien henkilöiden henkirikoskuolemat riippumatta siitä missä maassa ne ovat tapahtuneet. Vastaavasti Suomessa surmattujen ulkomaalaisten kuolemantapaukset kirjataan heidän kotimaidensa tilastoihin.

Suomen henkirikollisuuden taso yleismaailmallisesti

Eurooppa on tahallisen henkirikoskuolleisuuden tasolla mitaten yksi väkivallattomimmista alueista nykymaailmassa. Yhtä vähäistä törkeä väkivalta on vain osassa Itä-Aasiaa, Kanadassa, Australiassa ja Uudessa-Seelannissa sekä muutamissa Persianlahden maissa (kuvio 13).

Perinteisesti Euroopan on voinut jakaa henkirikollisuuden tason perusteella neljään vyöhykkeeseen. Läntisessä ja eteläisessä Euroopassa henkirikollisuus on pitkään ollut matalampi kuin idässä ja kaakossa. Lännessä henkirikoskuolleisuus laski nykytasolle viime vuosisadan alkuun tultaessa, etelässä toisen maailmansodan jälkeisinä vuosikymmeninä. Suomi kuului tässä jaossa 1800-luvulta alkaen korkean henkirikollisuuden itäiseen vyöhykkeeseen. Tilanne on kuitenkin muuttunut olennaisesti viimeisten kahden vuosikymmenen aikana. Rikollisuustasot Euroopan unionin alueella näyttäisivät kauttaaltaan olevan yhtenäistymässä. Samalla myös Suomen erityisasema

Pohjoismaiden ryhmässä saattaa olla katoamassa. Vuosina 2015–2018 Suomen henkirikoskuolleisuus oli vain viidenneksen korkeampi kuin Ruotsissa ja Tanskassa. Islannissa ja Norjassa henkirikollisuuden taso on matalampi kuin Suomessa tai Ruotsissa ja Tanskassa. Myös Baltian maissa rikollisuustaso on normalisoitumassa 1990-luvun väkivalta-aallon jälkeen. Virossa henkirikoskuolleisuus on Baltian maiden matalin, mutta edelleen kaksinkertainen Suomeen verrattuna.

Euroopan maista Venäjällä tehdään eniten henkirikoksia asukasta kohti. Myös siellä rikollisuustaso on laskenut viime vuosisadan lopun ja 2000-luvun alun huipputasosta, mutta on edelleenkin selvästi korkeampaa kuin 1950- ja 1960-luvuilla. Henkirikollisuuden tasoerot maan sisällä ovat kuitenkin suuret. Uralin itäpuolisilla alueilla rikollisuustaso on noin kaksinkertainen maan keskitasoon verrattuna ja vastaavasti Etelä-Venäjällä vain puolet keskitasosta. Pietarin, Murmanskin ja Moskovan alueilla henkirikollisuuden taso on ollut viidenneksen koko maan rikollisuustason alapuolella, Karjalan tasavallassa maan keskitasoa (Pridemore 2003) (kuvio 13).



Kuva 13. Tahallisen väkivallan seurauksena kuolleiden vuotuinen määrä teollisuusmaissa ja eräissä kehittyvissä maissa väestön 100 000 henkeä kohden. Viimeisten viiden vuoden keskiarvo. Laskettu WHO:n ja kansallisten tilastojen pohjalta¹

¹ Keski- ja Etelä-Amerikan maissa ja entisen Neuvostoliiton alueella on käytetty viimeisen kolmen vuoden keskiarvoa, jos henkikirikollisuuden yleistrendi on ajanjaksolla ollut poikkeuksellisen jyrkästi kasvava tai vähenevä.

Henkirikollisuutemme erityispiirteitä kansainvälisesti

Minkä tyyppisistä rikoksista ja minkä tyyppisten henkilöiden tekemistä rikoksista henkirikollisuuden tasoero Suomen ja Länsi-Euroopan maiden välillä muodostuu? Yksi olennainen ero on rikosten taustaryhmässä. Länsi-Euroopan maissa ja myös muissa Pohjoismaissa henkirikollisuus on tällä hetkellä huomattavalta osin siirtolaisyhteisöjen rikollisuutta. Suomessa henkirikollisuus on sitä vastoin edelleenkin nimenomaan syntyperäisten suomalaisten keskinäistä rikollisuutta, siirtolaisten osuus sekä rikosten tekijöistä että uhreista on pieni vastaten väestöosuutta. Tämä ei merkitse sitä, että Suomessa maahanmuuttajien henkirikollisuustaso olisi poikkeuksellisen matala. Todellisuudessa se on selvästi korkeampi kuin muissa Pohjoismaissa Norjaa lukuun ottamatta, ero syntyperäisen väestön henkirikollisuustasossa on vain vieläkin suurempi (Lehti ym. 2019).

Verrattaessa Pohjoismaita keskenään on havaittavissa, että henkirikollisuuden kokonaistason ero Suomen ja muiden Pohjoismaiden välillä aiheutuu lähes kokonaisuudessaan työikäisen passiiviväestön alkoholisidonnaisista rikoksista. Alkoholisidonnaisen henkirikollisuuden (joku osapuolista humalassa) taso on Suomessa tällä hetkellä kolme ja puoli -kertainen Ruotsiin ja Islantiin verrattuna, alkoholista riippumattoman väkivallan (kaikki osapuolet selviä) taso sen sijaan vain kolmanneksen korkeampi (muista Pohjoismaista ei ole saatavissa vertailukelpoista tietoa). Työttömien rikollisuustaso on Suomessa kaksi ja puoli -kertainen Ruotsiin verrattuna, työssä olevan väestön rikollisuustasossa erot ovat vähäisiä (Lehti ym. 2019).

Kaikissa Pohjoismaissa pääosasta alkoholisidonnaista henkirikollisuutta vastaavat alkoholin ongelmakäyttäjät, eivät normaalikuluttajat. Suomessa päihteiden ongelmakäyttäjien osuus rikososapuolista, erityisesti syyllisistä, vaikuttaisi kuitenkin olevan muita Pohjoismaita korkeampi. Vuosina 2007–2016 henkirikoksiin Suomessa syyllistyneistä miehistä 56 prosenttia arvioitiin alkoholin väärinkäyttäjiksi. Ruotsissa vastaava osuus oli 38 prosenttia ja Tanskassa 30 prosenttia (Lehti ym. 2019).

Kaiken kaikkiaan henkirikollisuuden yleiskuva maassamme on selvästi sosiaalisesti syrjäytyneempi kuin läntisissä naapurimaissa. Työikäisen passiiviväestön ja päihteiden väärinkäyttäjien osuus rikososapuolista on meillä Pohjolan korkein.

Lähteet

- Kivivuori, Janne. 1999. *Suomalainen henkirikos. Teonpiirteet ja tekojen olosuhteet vuosina 1988 ja 1996*. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 159. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.
- Kivivuori, Janne. 2002. "Sudden Increase of Homicide in Early 1970s Finland." *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention* 3(1): 6–21. <https://doi.org/10.1080/140438502762467182>.
- Kivivuori, Janne. 2014. "Understanding Trends in Personal Violence: Does Cultural Sensitivity Matter?" *Crime and Justice* 43(2014), 289–340. <https://doi.org/10.1086/677664>.
- Lehti, Martti. 2002. *Henkirikokset 1998–2000. Tutkimus poliisin tietoon vuosina 1998–2000 tulleista henkirikoksista*. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 194. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. <http://hdl.handle.net/10138/242579>.
- Lehti, Martti. 2014. Homicide Drop in Finland, 1996–2012. *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention* 15(2): 182–199. <https://doi.org/10.1080/14043858.2014.963931>.
- Lehti, Martti. 2020. Henkirikostarkastus 2020. Katsauksia 41/2020. Helsinki: Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti.
- Lehti, Martti, Guðbjörg S. Bergsdóttir, Sven Granath, Jónas O. Jónasson, Janne Kivivuori, Mikkel M. Okholm, Mona Rautelin & Karoliina Suonpää. 2019. *Nordic Homicide Report. Homicide in Denmark, Finland, Iceland, Norway and Sweden, 2007–2016*. Käsikirjoitus.
- Näsi, Matti. 2016 *Nuorten rikoskäyttäytyminen ja uhrikokemukset 2016*. Katsauksia 18/2016. Helsinki: Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti. <http://hdl.handle.net/10138/169509>.
- Pajujoja, Jussi & Markku Salminen. 1996. Kadonneet henkilöt. Helsinki: Keskusrikospoliisi.
- Pridemore, William Alex. 2003. Demographic, Temporal, and Spatial Patterns of Homicide Rates in Russia. *European Sociological Review* 19(1): 41–59. <https://doi.org/10.1093/esr/19.1.41>.
- Rikollisuustilanne 2015. *Rikollisuus ja seuraamusjärjestelmä tilastojen valossa*. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. <http://hdl.handle.net/10138/164434>.
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2020. Alkoholiuomien kulutus -tilasto. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Tilastokeskus. 2020a. *Kuolemansyytilasto*. Helsinki: Tilastokeskus. <https://www.stat.fi/til/ksyyt/>
- Tilastokeskus. 2020b. *Rikos- ja pakkokeinotilasto*. Helsinki: Tilastokeskus. <https://stat.fi/til/rpk/>
- Tilastokeskus. 2020c. *Väestörakenne*. Helsinki: Tilastokeskus. <https://www.stat.fi/til/vaerak/>

3 Pahoinpitely- ja ryöstörikokset

Matti Näsi & Petri Danielsson

Tiivistelmä

- Vuonna 2019 viranomaisten tietoon tuli 33 849 pahoinpitelyrikosta ja 329 henkirikoksen yritystä. Viranomaisten kirjaamien pahoinpitelyrikosten määrä on viime vuosina pysynyt tasaisena.
- Viranomaisten tietoon tuli 1 809 ryöstörikosta vuonna 2019. Tilastoitujen ryöstörikosten määrä on viimeisen kymmenen vuoden aikana vaihdellut 1 500 ja 1 800 välillä.
- Tilastoidun väkivallan määrään ja kehitykseen vaikuttaa paitsi väkivaltatapauksen määrä myös väestön ilmoitusalttius, poliisikontrollin kohdistaminen ja teho sekä lainmuutokset.
- Vuoden 2019 kansallisen rikosuhritutkimuksen mukaan neljä prosenttia aikuisista joutui vuoden aikana vammaan johtaneen väkivallan kohteeksi. Vähintään läimäisyn sisältävää väkivaltaa oli kokenut kuusi prosenttia 15–84-vuotiaista. Väkivallan esiintyvyys on viime vuosina pysynyt samalla tasolla.
- Nuoret ovat vanhempia ikäryhmiä useammin epäiltynä väkivaltarikoksista. Epäillyt ovat useimmiten miehiä. Nuoret joutuvat myös väkivaltarikoksen uhriksi selvästi vanhempia ikäryhmiä useammin sekä uhritutkimusten että viranomaisten tietoon tulleen rikollisuuden mukaan.
- Uhritutkimusten mukaan miehet ja naiset kokevat kokonaisuutena tarkastellen yhtä paljon väkivaltaa ja uhkailua. Vakavassa poliisin tietoon tulleessa väkivallassa uhrin ovat useammin miehiä.
- Vuonna 2019 pahoinpitelyrikosten taso oli korkein Keski-Suomen ja Kainuun maakunnissa ja matalin Pohjanmaalla sekä Pohjois-Karjalassa. Kaikkiaan pahoinpitelyrikosten taso on hieman korkeampi kaupunkimaisissa kunnissa, erityisesti pääkaupunkiseudulla.

Edeltävässä luvussa tarkasteltiin henkirikoksia. Tässä luvussa aiheena ovat pahoinpitelyrikokset, henkirikoksen yritykset ja ryöstörikokset. Tahallista fyysistä väkivaltaa esiintyy myös esimerkiksi virkamiehen väkivaltaisen vastustamisen ja raiskausrikosten yhteydessä. Rajanveto perinteisen väkivaltarikollisuuden ja muiden tahallisten henkeä ja terveyttä vaarantavien tekojen välillä on osin sopimuksenvarainen.

3.1 Tietolähteet

Seuraavassa tarkastellaan osoittimia, joihin jakson tiedot pahoinpitely- ja ryöstörikollisuudesta perustuvat. Pahoinpitely- ja ryöstörikollisuuden tärkeimmät osoitinjärjestelmät ovat:

A. Rekisteritiedot. Keskeisimpänä tietolähteenä käytetään Tilastokeskuksen julkaisemaa rikos- ja pakkokeinotilastoa, joka sisältää tietoja poliisiin, Tullin ja Rajavartiolaitoksen tietoon tulleista rikoksista sekä epäillyistä tekijöistä ja uhreista. Tilasto perustuu pääosin poliisin keräämistä tiedoista, joten sitä voidaan jatkossa nimittää ”poliisitilastoksi”. Lisäksi käytetään eräitä muita tietolähteitä kuten rikosten teonpiirteiden seuranta- ja tutkimusrekisteriä sekä henkirikollisuuden seurantajärjestelmää.

B. Uhritutkimukset. Kattavimman kuvan väestön uhrikokemuksista tarjoaa vuosittain toteutettava Kansallinen rikosuhritutkimus, joka kohdentuu 15–74-vuotiaisiin (vuonna 2019 myös 75–84-vuotiaat) Suomessa asuviin henkilöihin. Tutkimuksessa selvitetään väestön joutumista väkivallan, uhkailujen ja omaisuusrikosten kohteeksi. Nykymuotoinen kysely on ollut käytössä vuodesta 2012 lähtien. Tätä edeltävältä ajalta tietolähteenä ovat kansalliset uhritutkimukset joita toteutettiin vuosina 1980–2009. Nykymuotoinen ja ennen vuotta 2012 kerätty uhritutkimustieto eivät ole suoraan vertailukelpoisia menetelmällisistä eroista johtuen ja tämä on pidettävä mielessä erityisesti aikasarjoja tarkasteltaessa (ks. Sirén 2011). Lisäksi viime vuosikymmeninä on tehty valtakunnallisia erityisryhmiin suunnattuja kyselytutkimuksia väkivallasta. Niissä on käsitelty lasten ja nuorten kokemaa väkivaltaa sekä naisiin kohdistunutta väkivaltaa.

Osoitinjärjestelmien väkivallan yleisyyttä koskevien tietojen vertailtavuutta vaikeuttaa se, että mittausyksiköt ovat toisistaan poikkeavat: poliisitilasto mittaa *väkivallantekojen* määrää, kyselytutkimukset puolestaan pääsääntöisesti mittaavat väkivallan uhriksi joutuneiden *henkilöiden* määriä. Osin tästä syystä myös lähteiden pahoinpitelyrikollisuuden *trendistä* antamat tiedot saattavat poiketa. Vertailtavuutta vaikeuttavat myös muut tekijät, joista tärkein on piilorikollisuus.

Piilorikollisuuden muodostavat kaikki ne rikokset, jotka eivät päädy poliisiin tai muiden viranomaisten tietoon eivätkä tästä syystä näy viranomais-

tilastoissa. Tosiasiallinen rikollisuus (kokonaisrikollisuus) on sekä pahoinpitely- että ryöstörikollisuudessa tuntuvasti suurempaa kuin viranomaisten tietoon tuleva rikollisuus. Uhritutkimusten mukaan sekä pahoinpitelyrikoksista että ryöstörikoksista pääosa jää tulematta ilmi. Viranomaistilastojen ulkopuolelle (piilorikollisuus) jää sitä suurempi osa teoista, mitä lievemmästä väkivallasta on kyse.

3.2 Väkivaltarikollisuuden kehitys

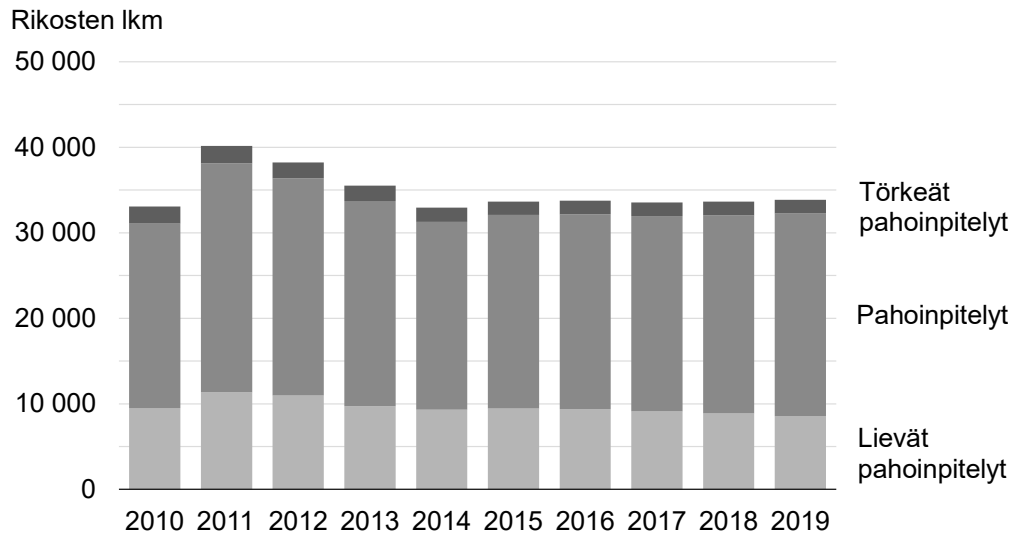
Seuraavassa kuvataan viranomaisten tietoon tulleen rikollisuuden määrällistä kehitystä vuosina 2010–2019. Väkivaltarikollisuuden piirteitä tarkastellaan jaksossa 3.5.

Viranomaisten tietoon tullut rikollisuus

Henkirikoksen yritykset. Henkirikoksen yrityksinä tilastoitujen rikosten määrä oli 329 vuonna 2019 (taulukko 1). Tekojen määrä väheni 8 prosenttia edellisvuodesta. Henkirikoksen yritysten tason muutoksia tulkittaessa on huomioitava, että rajanveto tapon yrityksen ja törkeän pahoinpitelyn välillä on kirjaamisvaiheessa usein tulkinnanvarainen, mikä voi heijastua tilastoissa näkyviin tasomuutoksiin (ks. tarkemmin Rikollisuustilanne 2009).

Pahoinpitelyrikokset. Tilastoitujen pahoinpitelyrikosten kokonaismäärä vuonna 2019 oli 33 849. Viranomaisten tietoon tulleiden pahoinpitelyrikosten määrä on pysynyt viime vuosina varsin vakaana. Viimeisen kymmen vuoden tarkastelujaksolla merkittävin tasomuutos tilastoidussa väkivallassa tapahtui vuonna 2011 (kuvio 1), jolloin lähisuhteissa tapahtuneen väkivallan syyteoikeus muuttui. Perheen sisällä ja parisuhteissa tapahtuneet lievät pahoinpitelyt muutettiin virallisen syytteen alaisiksi rikoksiksi. Vuoden 2011 ensimmäisten kolmen kuukauden aikana pahoinpitelyrikosten kokonaismäärä kasvoi yli viidenneksen edellisvuoden alkukuukausiin nähden ja tason muutos säilyi myös loppuvuoden. Lisäys tapahtui erityisesti perusmuotoisina ja lievinä pahoinpitelyinä tutkituissa teoissa. Törkeiden pahoinpitelyjen määrä lisääntyi samanaikaisesti vajaat kolme prosenttia. Kaikissa tekemuodoissa kasvu tapahtui erityisesti yksityisasunnoissa tehdyissä pahoinpitelyissä, ilmeisesti valtaosin perheväkivaltaan liittyneissä rikoksissa. Taustalla näyttäisivät siis olleen ainakin osin lainsäädännössä ja poliisin käytännöissä tapahtuneet muutokset. Tuolloisen tason muutoksen taustalla olleiden tekijöiden vaikutus ilmirikollisuuteen on sittemmin hiipunut tai kokonaisrikollisuudessa on tapahtunut muutoksia, sillä vuonna 2019 pahoinpitelyrikosten

kokonaismäärä oli samalla tasolla kuin mitä se oli ennen vuoden 2011 alussa tapahtunutta syyteoikeuden muutosta.



Kuvio 1. Viranomaisten tietoon tulleet pahoinpitelyrikokset vuosina 2010–2019. Lähde: Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2020a)

Vammantuottamus. Poliisitilastossa on vuodesta 1980 lähtien eritelty tapaukset, joissa pahoinpitelyrikokseen on liittynyt yksin teoin tehty kuolemantuottamus tai vammantuottamus. Edellistä kategoriaa tarkasteltiin jo henkirikoksia käsittelevässä luvussa. Taulukossa 1 on esitetty vuosilta 2010–2019 pahoinpitelyrikosten määrät, joihin on liittynyt vammantuottamus. Kysymys on tapauksista, joissa tekijä on tahallisen pahoinpitelyrikoksen yhteydessä aiheuttanut uhrille ruumiinvamman tai sairauden, joka ei kuitenkaan ole suoraa seurausta itse rikoksesta ja jota tekijä ei ole aiheuttanut tahallaan, vaan tuottamuksellisesti. Tällaisia rikoksia oli vuonna 2019 yhteensä 108. Pahoinpitelyrikosten kokonaismäärästä tämän tyyppiset väkivalanteet muodostavat vain pienen osan, viime vuosina alle prosentin kaikista pahoinpitelyrikoksista.

Ryöstörikokset. Vuonna 2019 viranomaisten tietoon tuli 1 809 ryöstörikosta (RL 31:1–2) (taulukko 1). Tilastoitujen ryöstörikosten määrä kasvoi noin 6 prosenttia edellisvuoteen nähden, mikä ei kuitenkaan näytä ylittävän tavannaista vuosittaisen vaihtelun määrää.

Taulukko 1. Eräät viranomaisten tietoon tulleet väkivaltarikkokset vuosina 2010–2019

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Henkirikoksen yritys	308	306	350	264	327	299	311	348	355	329
Lievä pahoinpitely	9 516	11 356	10 967	9 709	9 324	9 436	9 377	9 101	8 884	8 580
Pahoinpitely	21 570	26 762	25 390	24 015	21 959	22 662	22 800	22 853	23 146	23 685
Törkeä pahoinpitely	1 996	2 053	1 874	1 791	1 645	1 563	1 592	1 581	1 609	1 584
Pahoinpitelyrikkokset yhteensä	33 082	40 171	38 231	35 515	32 928	33 661	33 769	33 535	33 639	33 849
Pahoinpitely ja vammantuottamus	174	170	156	116	124	123	100	105	104	108
Ryöstö	1 352	1 414	1 398	1 328	1 473	1 280	1 396	1 376	1 398	1 462
Törkeä ryöstö	156	208	218	196	216	266	277	264	303	347
Ryöstörikkokset yhteensä	1 508	1 622	1 616	1 524	1 689	1 546	1 673	1 640	1 701	1 809

Lähde: Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2020a)

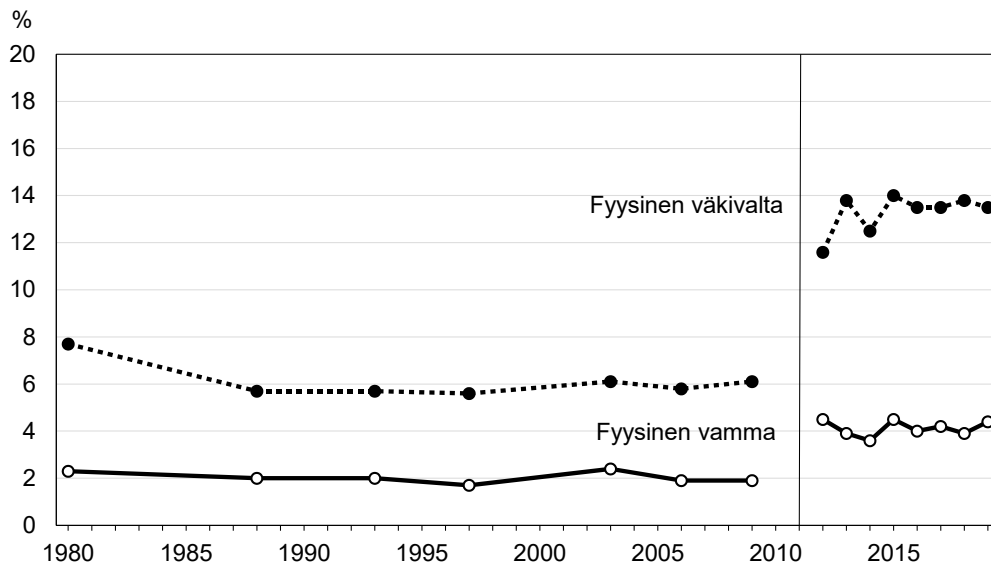
Uhritutkimukset

Kansallinen rikosuhritutkimus tuottaa vuosittain tietoa suomalaisten koke-
masta väkivallasta. Vuoden 2019 kyselyn mukaan kuusi prosenttia 15–84-
vuotiaista suomalaisista oli vuoden aikana joutunut läimäisyn tai sitä vaka-
vamman väkivallan kohteeksi. Uhkailua oli kokenut joka kahdeksas. Sel-
laista väkivaltaa, josta aiheutui vamma eli vähintään mustelma tai ruhje, oli
vuoden aikana kokenut neljä prosenttia (Danielsson & Näsi 2020).

Väkivaltakokemuksissa tapahtuneista pidemmän aikavälin muutoksista
saadaan tietoa kansallisista uhritutkimuksista (1980–2009) ja Kansallisesta
rikosuhritutkimuksesta (2012–2019). Tässä yhteydessä fyysisellä väkival-
lalla tarkoitetaan erilaisia tekemuotoja, joista osa on varsin lieviä – tarkas-
teltut väkivallan muodot vaihtelevat tönimisestä lyömiseen ja asetta käyttäen
tehtyyn väkivaltaan. Fyysistä väkivaltaa kokeneiden osuus pysyi 1988–2009
välisenä aikana lähes samana, samoin vamman aiheuttanutta väkivaltaa ko-
keneiden osuus (kuvio 2) (Sirén ym. 2010; Sirén & Honkatukia 2005).

Vuosien 2012–2019 luvut ovat uudesta Kansallisesta rikosuhritutkimuk-
sesta eikä niitä voi suoraan verrata edellisiin lukuihin. Uusi tutkimus näyttää
antavan selvästi korkeammat, noin kaksinkertaiset prevalenssit väkivallan
yleisyydelle. Tämä johtunee vaihtuneesta tiedonkeruumenetelmästä: vuotta
2012 edeltäneet uhritutkimukset kerättiin puhelinhaastattelulla ja uusi rikos-
uhritutkimus kerätään postikyselyllä, jonka on todettu antavan puhelinky-
selyjä korkeampia estimaatteja uhrikokemusten yleisyydestä (Heiskanen
1998; Siren 2011; Laaksonen & Heiskanen 2014). Vuosina 2012–2019 vam-

man aiheuttanut väkivalta on pysynyt samalla tasolla, mutta fyysisen väkivallan yleisyys kokonaisuudessaan on lisääntynyt noin kahdella prosenttiyksiköllä. Viime vuosina fyysisen väkivallan esiintyvyys on kuitenkin pysynyt vakaana.



Kuvio 2. Väkivallan kohteeksi vuoden aikana joutuneita 1980–2019 (% 15–74-vuotiaista).
Lähteet: Sirén ym. 2010 ja KRT 2012–2019. Vuodesta 2012 eteenpäin tiedot eivät ole täysin vertailukelpoisia aikaisempiin tutkimuksiin nähden. Vuoden 2019 tutkimuksessa olivat mukana myös 75–84-vuotiaat, mutta tässä kuviossa tiedot on vertailukelpoisuuden vuoksi rajattu alle 75-vuotiaisiin

Siitä, että väkivallan riski valtaväestössä on pysynyt suhteellisen vakaana, ei voi suoraan päätellä, että tilanne olisi samanlainen koko väestössä. Väkivaltarikollisuus ja erityisesti törkeä väkivaltarikollisuus keskittyy suhteellisen pieneen sosiaalisesti syrjäytyneiden päihteiden väärinkäyttäjien ryhmään, jossa myös riski joutua väkivallan uhriksi on moninkertainen valtaväestöön nähden. Uuritutkimuksilla ei juurikaan saada tietoa tämän ryhmän väkivaltakokemuksissa tapahtuvista muutoksista. Paras tietolähde väkivallan ongelmaryhmässä tapahtuvasta kehityksestä on törkeää väkivaltaa (henkirikoksen yrityksiä ja törkeitä pahoinpitelyitä) koskevat viranomaistilastot. Tärkeimmässä väkivallassa vammojen laadusta johtuen ilmituloaste on yleensä suhteellisen korkea eikä ilmitulossa ole suuria eroja väestöryhmien välillä.

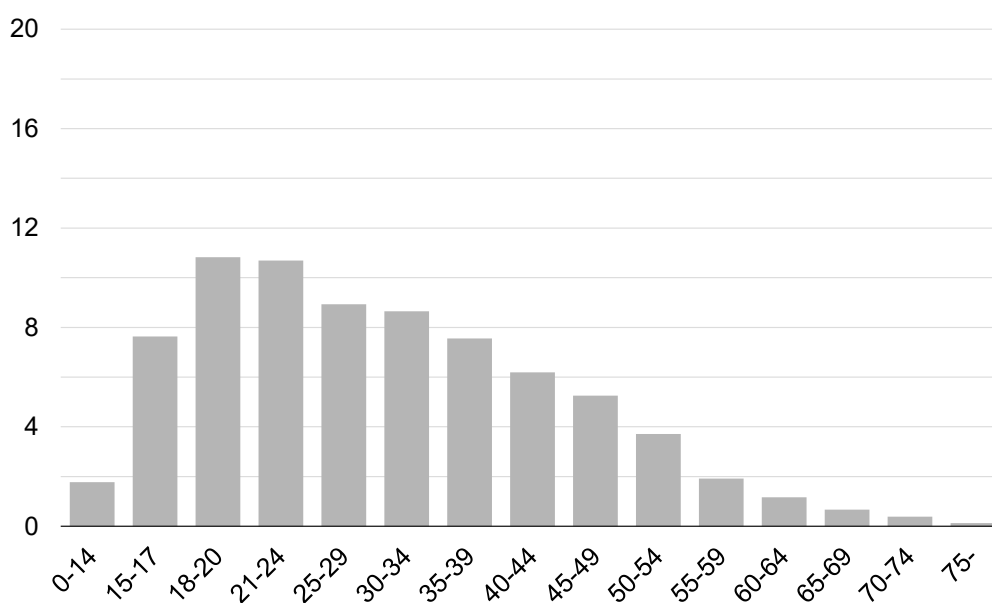
3.3 Väkivaltarikosten piirteitä

Seuraavat tarkastelut perustuvat sekä viranomaisten tietoon tulleeseen rikollisuuteen (Tilastokeskuksen viranomaisten tietoon tullutta väkivaltaa kuvaavat tilastot ja Krimon RTST-tietokanta vuosilta 2007–2013) että kokonaisrikkollisuustutkimukseen (vuosien 1980–2009 kansallisten uhritutkimusten aineistot ja vuosina 2012–2019 toteutetun Kansallisen rikosuhritutkimuksen aineistot).

Ikä ja sukupuoli

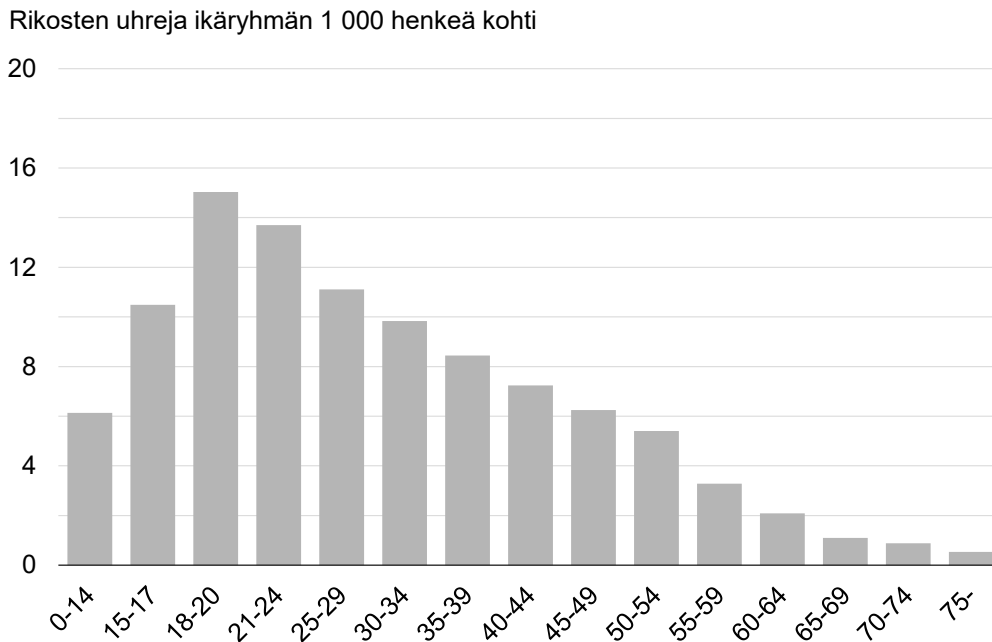
Väkivalta ja ikä. Sekä väkivallan tekeminen että sen uhriksi joutuminen painottuu nuoriin ikäryhmiin. Tästä yleiskuvasta poikkeavat jossain määrin henkirikokset, joissa sekä tekijöiden että uhrien keskimääräinen ikä on muuta väkivaltarikollisuutta korkeampi. Kuvioissa 3 ja 4 on esitetty ikäryhmäkohtaisia tietoja vuonna 2019 viranomaisten tietoon tulleista pahoinpitelyrikosten tekijöistä ja uhreista. Koska ikäryhmien koot vaihtelevat, tekijöiden ja uhrien määrä on suhteutettu saman ikäisen väestöryhmän kokoon.

Rikoksista epäiltyjä ikäryhmän 1 000 henkeä kohti



Kuvio 3. Pahoinpitelyrikoksista epäiltyjä ikäryhmän 1 000 henkeä kohti, viranomaisten tietoon vuonna 2019 tulleet rikokset. *Lähteet:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2020a); Tilastokeskus, väestörakenne (Tilastokeskus 2020c)

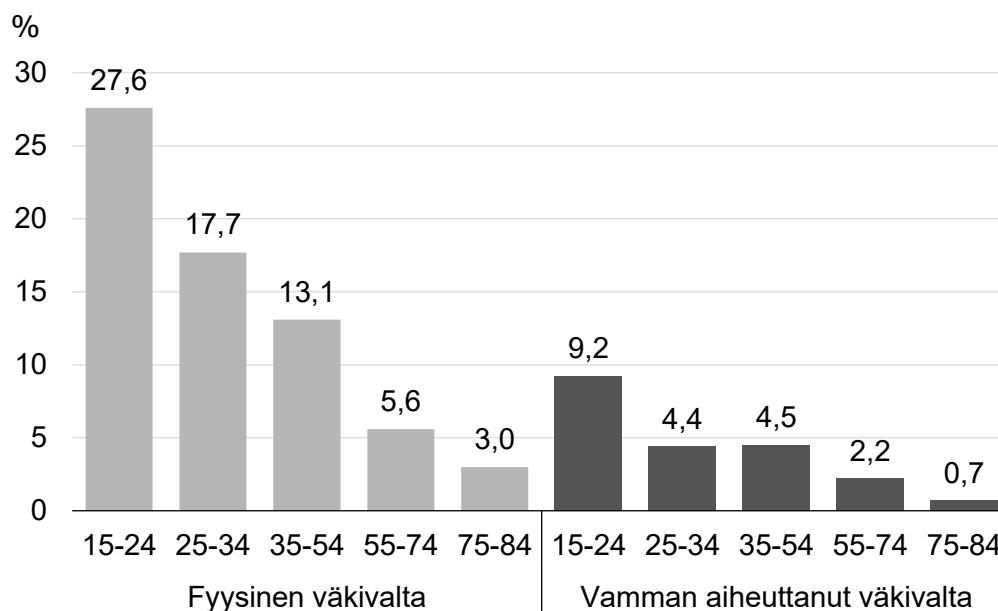
Pahoinpitelyrikoksiin syyllistyvät kaikkein todennäköisimmin 18–20-vuotiaat nuoret aikuiset (kuviot 3 ja 4). Samassa ryhmässä on myös yleisintä joutua pahoinpitelyrikosten uhriksi (kuviot 3 ja 4).



Kuvio 4. Pahoinpitelyrikosten uhreja ikäryhmän 1 000 henkeä kohti, viranomaisten tietoon vuonna 2019 tulleet rikokset. *Lähteet:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2020a); Tilastokeskus, väestörakenne (Tilastokeskus 2020c)

Myös uhritutkimusten mukaan eniten väkivaltakokemuksia on nuorimmilla vastaajilla. Kuvioista 5 ilmenee vuoden aikana fyysisestä väkivaltaa kokeneiden osuus sekä fyysisen haitan aiheuttanut väkivaltaa kokeneiden osuus ikäryhmittäin vuonna 2019. Tässä yhteydessä fyysisellä väkivallalla tarkoitetaan kiinni tarttumista, tönimistä, lyömistä tai tätä vakavampaa väkivaltaa. Kuvioista havaitaan, että mitä vanhemmasta ikäryhmästä on kysymys, sitä harvinaisempia väkivaltakokemukset ovat. Vuoden 2019 tutkimuksessa 28 prosenttia 15–24-vuotiaista ilmoitti joutuneensa fyysisen väkivallan kohteeksi vuoden aikana, kun vastaava osuus 55–74-vuotiaiden ryhmässä oli kuusi prosenttia. Vamman aiheuttanut väkivaltaa oli puolestaan kokenut yhdeksän prosenttia nuorimmasta ikäryhmästä ja noin kaksi prosenttia 55–74-vuotiaista. Väkivaltakokemukset olivat kaikista harvinaisimpia yli 75-vuotiaiden ryhmässä.

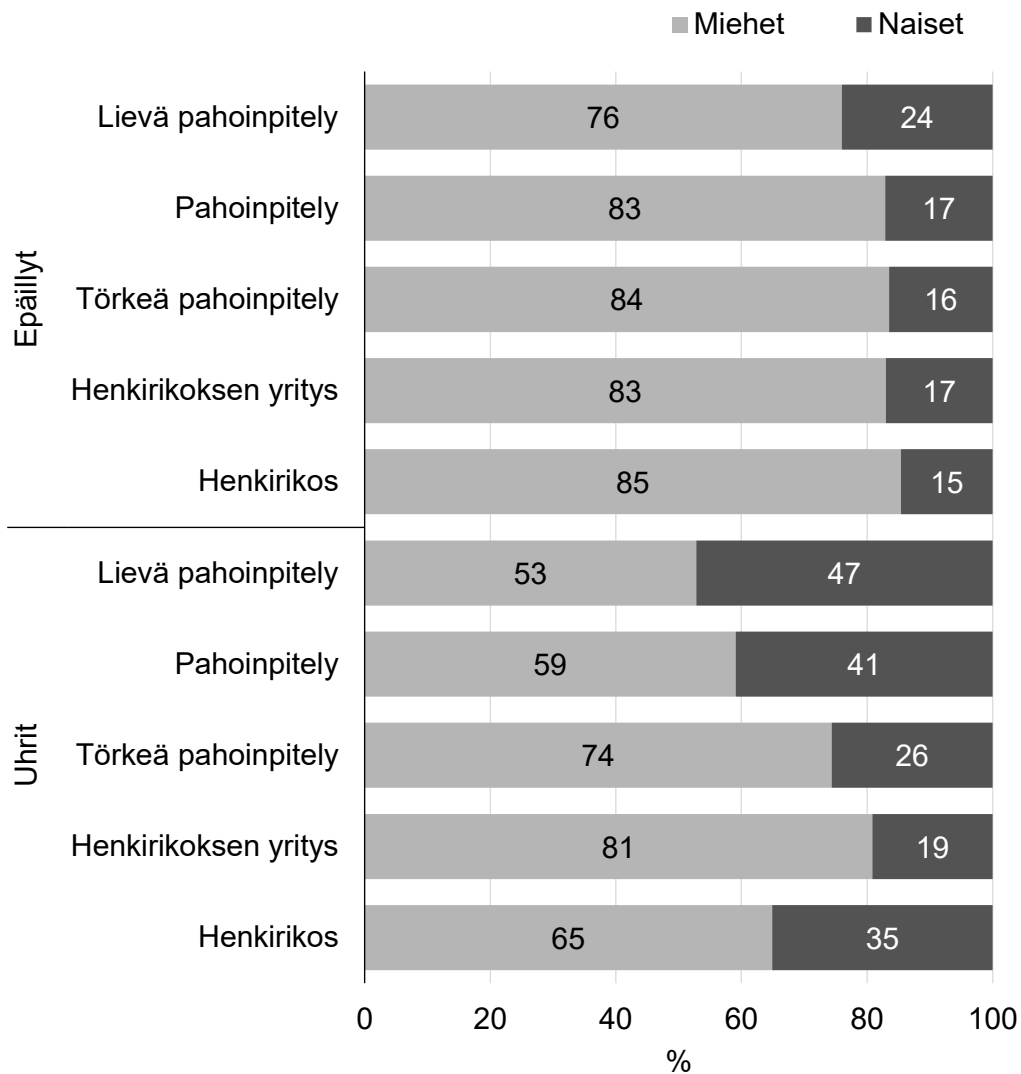
Kuten pahoinpitelyrikollisuudessa, myös viranomaisten tietoon tullessa ryöstörikollisuudessa tekijät ja uhrin ovat tyypillisimmin nuoria henkilöitä. Vuonna 2019 ryöstöistä epäillyistä 72 prosenttia oli alle 30-vuotiaita, joista suurin osa 18–24-vuotiaita. Myös uhreista enemmistö oli alle 30-vuotiaita. Ryöstörikoksista epäiltyjen ikärakenne painottuu kuitenkin voimakkaammin nuorempiin ikäryhmiin kuin ryöstörikosten uhrien ikärakenne: vähintään 40-vuotiaiden uhrien osuus kaikista ryöstörikosten uhreista oli 31 prosenttia, kun osuus epäillyistä oli vain 8 prosenttia.



Kuvio 5. Väkivallan kohteeksi vuoden aikana joutuneet 15–84-vuotiaat ikäryhmän mukaan vuonna 2019 (%). *Lähde:* Kansallinen rikosuhritutkimus 2019 (Danielsson & Näsi 2020)

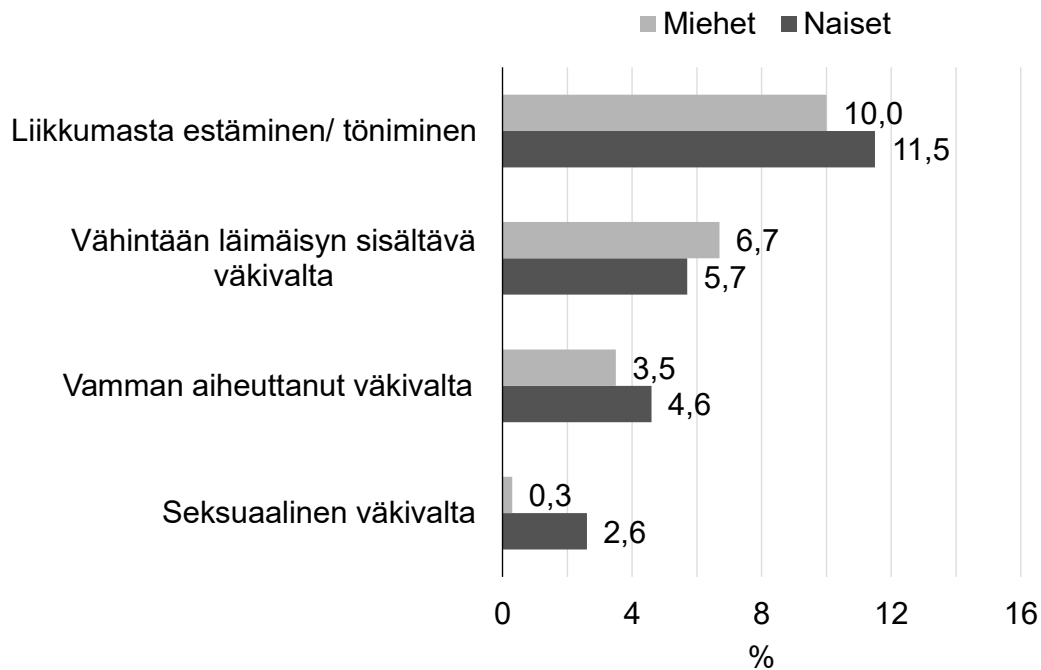
Väkivalta ja sukupuoli. Suurin osa viranomaisten tietoon tulleiden väkivaltarikosten tekijöistä on miehiä (kuvio 6). Vuonna 2019 viranomaisten tietoon tulleissa pahoinpitelyrikoksissa 81 prosenttia syyllisiksi epäillyistä oli miehiä. Osuus oli 76 prosenttia lievissä pahoinpitelyissä ja 83 prosenttia perusmuotoisissa ja törkeissä pahoinpitelyissä. Osuus oli vielä suurempi henkirikoksen yrityksissä (83 %) sekä henkirikoksissa (85 %, vuodet 2017–2019). Ryöstöistä 88 prosenttia oli miesten tekemiä.

Myös väkivaltarikosten uhreista suurempi osa on miehiä, mutta osuus ei ole yhtä suuri kuin epäiltyjä koskevassa tarkastelussa. Vuonna 2019 pahoinpitelyrikosten uhreista 58 prosenttia oli miehiä. Lievissä pahoinpitelyissä mies- ja naisuhreja oli lähes yhtä paljon, mutta vakavammissa väkivaltarikoksissa miesten osuus uhreista oli huomattavasti suurempi. Ryöstörikoksissa uhrien enemmistö (71 %) oli niin ikään miehiä.



Kuvio 6. Eräiden väkivaltarikosten epäiltyjen ja uhrien sukupuolijakauma vuonna 2019 (%; 2017–2019 henkirikosten osalta). *Lähteet:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2020a); Henkirikollisuuden seurantajärjestelmä (henkirikosten uhrit; 31.12.2019 tilanne)

Kansallisen rikosuhritutkimuksen mukaan väkivaltakokemukset ovat lähes yhtä yleisiä miehillä ja naisilla (kuviot 7). Vuoden 2019 kyselyssä väkivaltaa kokeneiden osuudessa ei ollut tilastollisesti merkitsevää eroa miesten ja naisten välillä. Vamman aiheuttaneesta väkivallasta ilmoitti noin viisi prosenttia naisista ja neljä prosenttia miehistä. Seksuaalisen väkivallan yleisyys oli kuitenkin yleisempää naisten keskuudessa. (Danielsson & Näsi 2020.) Ero poliisin tietoon tulleen väkivaltarikollisuuden sukupuolijakaumaan selittyi sillä, että uhritutkimukset kuvaavat kokonaisuutena tarkastellen lievempää väkivaltaa kuin poliisin tilastoima väkivalta.



Kuvio 7. Väkivallan kohteeksi vuoden aikana joutuneet 15–84-vuotiaat sukupuolen mukaan vuonna 2019 (%). *Lähde:* Kansallinen rikosuhritutkimus 2019 (Danielsson & Näsi 2020)

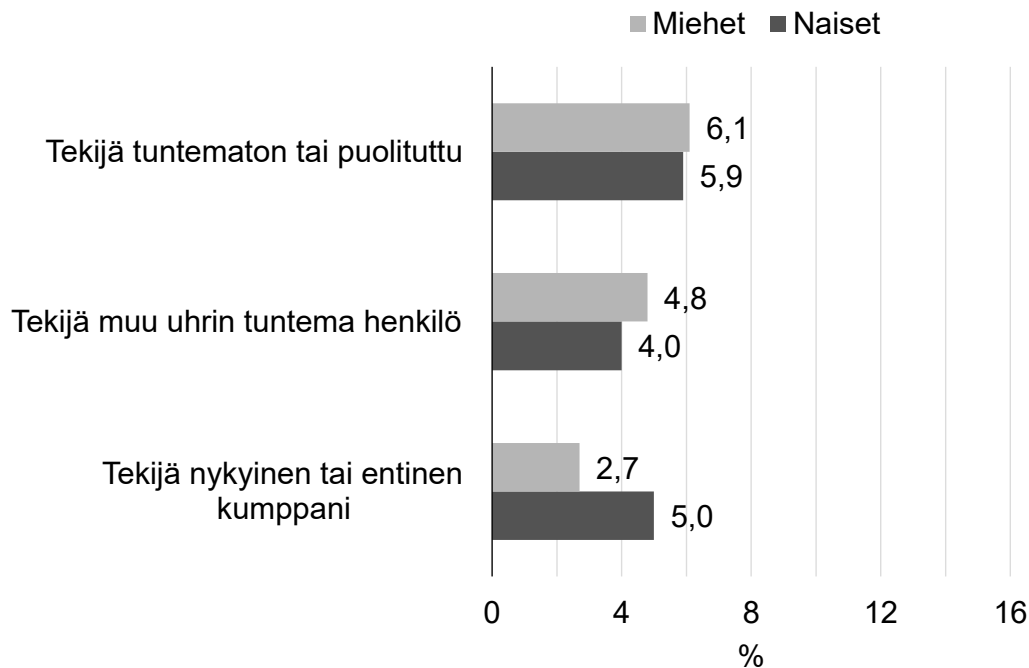
Osapuolten suhde

Vuosien 2007–2013 RTST-tietokannan mukaan viranomaisten tietoon tulleista lievistä ja perusmuotoisista pahoinpitelyistä hieman alle kolmannes oli tuttavien välistä väkivaltaa. Parisuhdeväkivallan osuus lievistä pahoinpitelyistä oli 18 prosenttia ja perusmuotoisista pahoinpitelyistä 15 prosenttia. Muuksi lähisuhdeväkivallaksi laskettavia tekoja oli lievissä pahoinpitelyissä 7 prosenttia ja perusmuotoisissa pahoinpitelyissä 9 prosenttia.

Törkeissä pahoinpitelyistä 39 prosenttia ja henkirikoksen yrityksistä 46 prosenttia oli tuttavien välistä väkivaltaa. Parisuhdeväkivalta taas muodosti 15 prosenttia törkeistä pahoinpitelyistä ja 12 prosenttia henkirikoksen yrityksistä. Näissä rikosnimikkeissä noin 5 prosenttia oli muuta lähisuhdeväkivaltaa. Mitä vakavammasta väkivallasta on kyse, sitä todennäköisemmin uhri ja tekijä tuntevat toisensa. Tekijä oli täysin ennalta tuntematon 25 prosentissa perusmuotoisista pahoinpitelyistä, kun taas 12 prosenttia henkirikoksen yrityksistä oli ennalta tuntemattoman henkilön tekemiä.

Uhritutkimusten mukaan sekä miehiin että naisiin kohdistuneessa fyysisessä väkivallassa tyypillisin tekijä on tuntematon tai puolilituttu henkilö (Danielsson & Näsi 2020). Havainto koskee niin lievempiä tekemuotoja kuin vammankin aiheuttanutta väkivaltaa. Vuoden 2019 kyselyssä tuntemattoman tahon tai entisen tai nykyisen kumppanin tekemä väkivalta oli kuitenkin

naisten osalta yhtä yleistä (kuvio 8). Uhritutkimusten mittaama väkivalta painottuu kaiken kaikkiaan lievempiin tekemuotoihin kuin poliisin tilastoima väkivalta, mikä selittää tietolähteiden välillä olevaa eroa.



Kuvio 8. Vuoden aikana fyysisen väkivallan kohteeksi joutuneet 15–84-vuotiaat sukupuolen ja väkivallan tekijän mukaan vuonna 2019 (%). *Lähde:* Kansallinen rikosuhritutkimus 2019

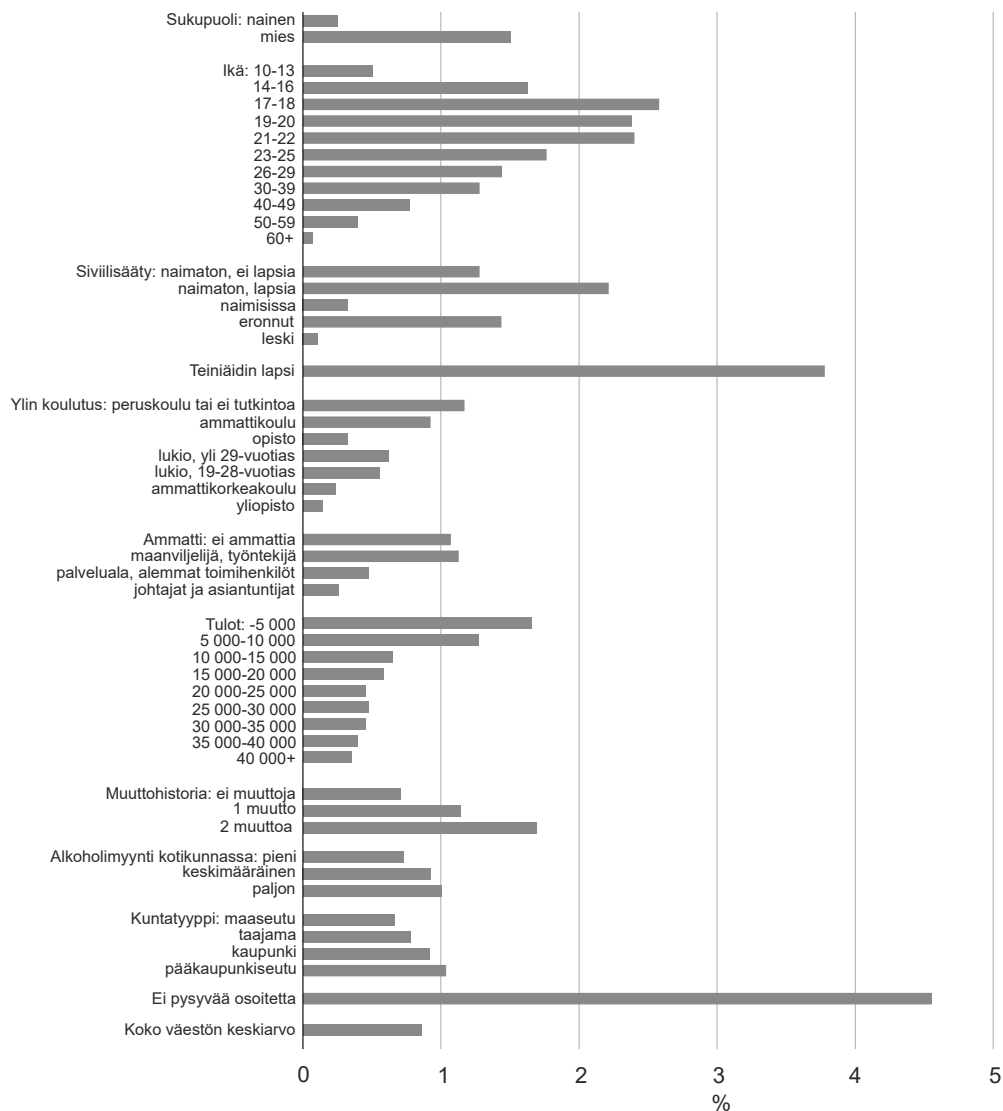
Väkivallan riskitekijät

Katsauksen muissa osissa esitettävät tiedot ovat pääasiassa ns. aggregaattieliryhmätasoisia tietoja. Seuraavaksi kuvataan lyhyesti, mitkä tekijät näyttäisivät selittävän yksilötasoisista vaihtelua väkivaltarikollisuuden syyllistymisessä. Tiedot perustuvat Krimon Rikoskäyttäjien riskitekijät -tutkimushankkeeseen, joka nojautuu rekisteritietoihin rikollisuudesta (Aaltonen ym. 2008).

Vuosina 2005–2006 keskimäärin 0,9 prosenttia väestöstä tuli poliisin tietoon väkivaltarikoksesta epäiltynä. Kuviossa 9 on esitetty väkivaltarikokseen syyllistyneiden osuus eräiden keskeisten taustatekijöiden mukaisesti eriteltynä¹. Miessukupuoli ja nuori ikä ovat selkeästi väkivaltariskiä lisääviä tekijöitä. Mutta henkirikollisuuden tavoin myös muu väkivaltarikollisuus kytkeytyy vahvasti sosiaaliseen syrjäytymiseen (Aaltonen 2013). Asunnotomuus, matala koulutus, alhainen ammattiasema ja pienet tulot altistavat

¹ Kuvioon on otettu mukaan vain muuttajat, joiden yhteys väkivaltarikollisuuteen pysyi voimassa monimuuttaja-analysissa, jossa kaikki tutkimuksen muuttajat olivat samanaikaisesti mukana. Analysissa oli vakioitu myös aiempi rikollisuus (Aaltonen ym. 2008).

väkivaltarikollisuuteen. Syntyminen teini-ikäiselle äidille on yhteydessä kohonneeseen väkivaltarikosriskiin. Siviilisäädyn osalta naimattomuus lisää väkivaltariskiä verrattuna avioliitossa elämiseen.



Kuvio 9. Väkivaltarikoksesta epäiltyjä eri taustatekijöiden mukaan 2005–2006 (%).
Lähde: Rikollisuuden riskitekijät -aineisto

Myös eräillä asuinalueen ominaisuuksilla oli yhteys yksilötason väkivaltarikoihin. Asuminen suuressa kaupungissa tai kunnassa, jossa on korkea alkoholin kulutus, olivat yhteydessä väkivalta-alttiuteen. Tulokset viittaavat siihen, että sosiaalisten taustatekijöiden, sukupuolen ja iän ohella ympäristön tarjoama tilaisuusrakenne on väkivalta-alttiuden vaihtelua selittävä tekijä. Tulonjaon epätasaisuus asuinkunnassa ei ollut yhteydessä väkivaltarikoihin.

Koulutustason ja työttömyyden yhteys väkivaltaan riippuu lisäksi väkivallan vakavuudesta. Mitä vakavampi väkivalta on kyseessä, sitä enemmän

väkivallan tekijät poikkeavat keskivertoväestöstä (Aaltonen 2010). Erityisesti törkeistä pahoinpitelyistä tai henkirikoksen yrityksistä epäillyt nuoret aikuiset, sekä miehet että naiset, ovat usein ainoastaan peruskoulun käyneitä ja pitkään työttömänä olleita (Aaltonen 2010).

Taulukossa 2 raportoidaan pahoinpitelyrikoksista epäiltyjen jakauma sosioekonomisen aseman mukaan vuonna 2019, ja lisäksi rikosten määrä kussakin sosioekonomisessa ryhmässä ryhmän tuhatta henkilöä kohden. Rikostaso oli matalin ylemmillä toimihenkilöillä ja yli 55-vuotiailla eläkeläisillä, ja vastaavasti korkein kategoriassa muut, joka sisältää pitkäaikaistyöttömät.

Taulukko 2. Pahoinpitelyrikoksista epäillyt sosioekonomisen aseman mukaan vuonna 2019

<i>Sosioekonominen asema</i>	<i>Osuus epäilyistä (%)</i>	<i>Rikosten määrä / 1000 henk.</i>
Ylemmät toimihenkilöt	2,7	0,8
Alemmat toimihenkilöt	7,6	1,6
Työntekijät	19,2	4,8
Yrittäjät	4,5	3,2
Opiskelijat	20,3	12,8
Eläkeläiset (55 v. ja vanhemmat)	3,2	0,6
Eläkeläiset alle 55 v.	3,9	9,1
Muut (pitkäaikaistyöttömät, asevelvolliset, yms.)	22,9	14,6
Tuntematon	15,6	-

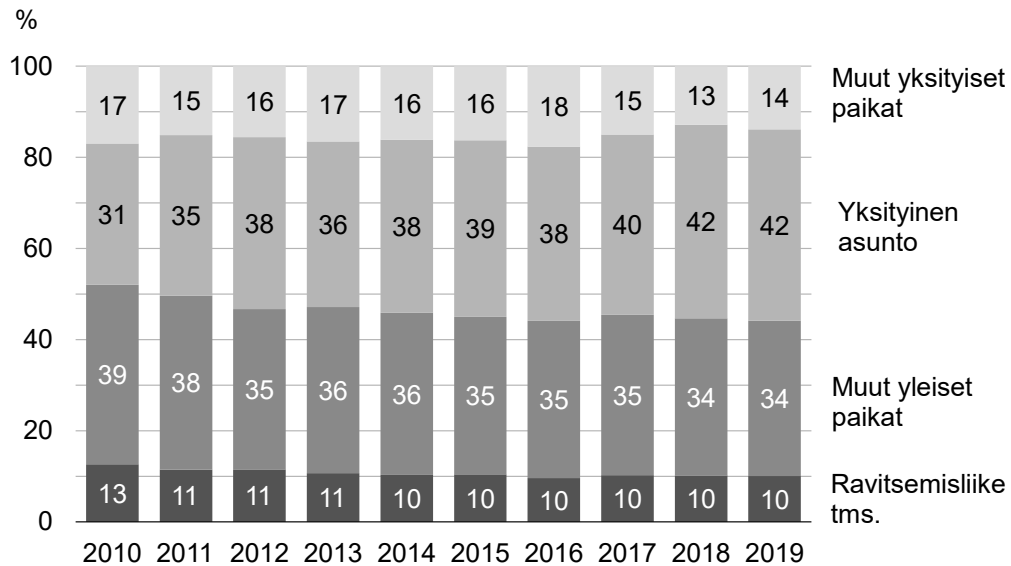
Lähteet: Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2020a); Tilastokeskus, työssäkäynti (Tilastokeskus 2020b). Rikosepäilyjä koskevat tiedot ovat vuodelta 2019, sosioekonomista asemaa kuvaavat väestötiedot vuodelta 2017

Viranomaisten tietoon tulleen väkivallan uhrien taustoja on selvitetty erillistutkimuksessa, jossa tarkasteltiin 19–30-vuotiaiden nuorten aikuisten väkivallan uhriksi joutumista rekisteriaineistojen perusteella (Aaltonen 2010). Tutkimus osoitti, että väkivallan tekijöiden lisäksi myös väkivallan uhrin ovat keskimäärin muuta saman ikäistä väestöä vähemmän koulutettuja sekä useammin työttömiä. Tämä tulos pätee sekä miehiin että naisiin. Kuten väkivallan tekemisessäkin, sosiaalisen syrjäytymisen yhteys uhriksi joutumiseen oli sitä voimakkaampi, mitä vakavammasta tai toistuvammasta väkivalta oli kyse (Aaltonen 2010).

Tässä esitetyt tiedot väkivallan riskitekijöistä perustuvat tutkimukseen (Aaltonen 2013), jonka aineistona on poliisin tietoon tullut rikollisuus. Kyselyihin perustuva kokonaisrikollisuustutkimus antaa kuitenkin varsin yhteneväisen kuvan väkivallan riskitekijöistä. Sosiaalisen syrjäytymisen syy-yhteys väkivalta-alttiuteen on vahva tutkimustulos (kotimaisesta tutkimuksesta ks. esim. Kivivuori 2009). On tosin syytä huomioida, että syrjäytymisen ja rikollisuuden välinen suhde on kaksisuuntainen. Rikollisuus osaltaan aiheuttaa sosiaalista syrjäytymistä.

Väkivallan tapahtumapaikat

Poliisin kirjaamat pahoinpitelyrikokset ovat aiempina vuosina tapahtuneet useammin yleisillä paikoilla. Yksityisissä tiloissa tehtyjen rikosten osuus ilmi tulevista pahoinpitelyistä on kuitenkin kasvanut tasaisesti koko kuluvan vuosituhatteen. Vuonna 2011–2019 yksityisissä tiloissa tehtiin enemmän poliisin kirjaamia pahoinpitelyrikoksia kuin julkisilla paikoilla (kuvio 10). Vuonna 2019 yksityisasunnoissa tehtyjen rikosten osuus oli 42 prosenttia.



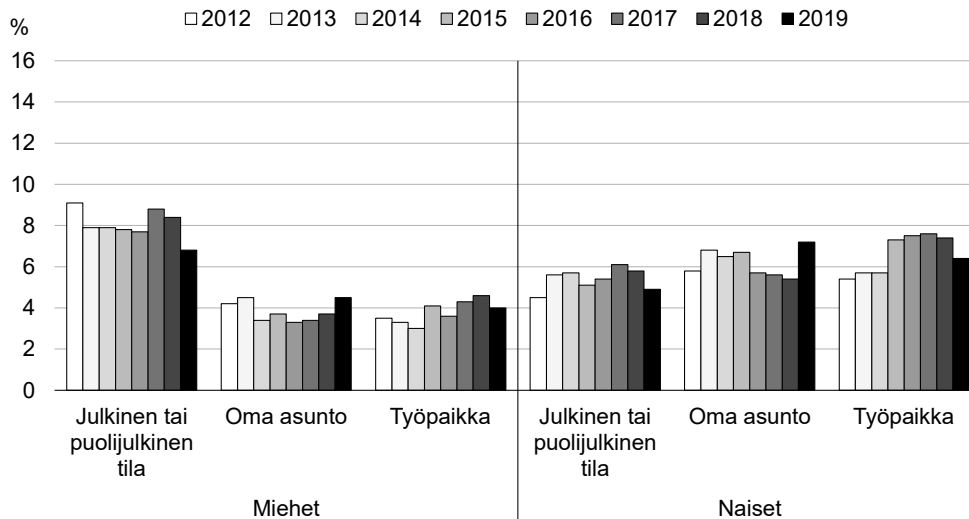
Kuvio 10. Pahoinpitelyrikosten tekopaikkojen osuudet kaikista pahoinpitelyrikosten tekopaikoista 2010–2019. *Lähde:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2010a). Pyöristyksestä johtuen kaikki luvut eivät summaudu sataan. Tarkastelusta on poistettu tuntemattomassa paikassa tapahtuneet teot, joiden määrä on hyvin vähäinen.

Yksityisissä tiloissa tehtyjen rikosten osuuden kasvu tilastoidusta pahoinpitelyrikollisuudesta voi heijastaa perheväkivaltaan liittyvien rikosten kohonnutta ilmituloastetta. Vuonna 2011 tehty syyteoikeuden muutos, jonka myötä lähisuhteessa tapahtuneista lievista pahoinpitelyistä tuli yleisen syytteen alaisia, on osaltaan voinut vaikuttaa siihen, että yhä useamman poliisin kirjaaman pahoinpitelyrikoksen tekopaikka on yksityinen tila.

Yleisten paikkojen osalta pitkän ajan kehityksenä on ollut liikekeskukissa ja yleisissä tilaisuuksissa tapahtuneiden pahoinpitelyjen määrän väheneminen. Tämä heijastanee vartioinnin ja kameravalvonnan tehostumista, mikä on johtanut päihtyneiden henkilöiden aiempaa nopeampaan poistamiseen kyseisistä tiloista. Ravitsemusliikkeissä tapahtuneiden tekojen absoluuttinen määrä ja osuus kaikista pahoinpitelyrikoksista on laskenut viime vuosina.

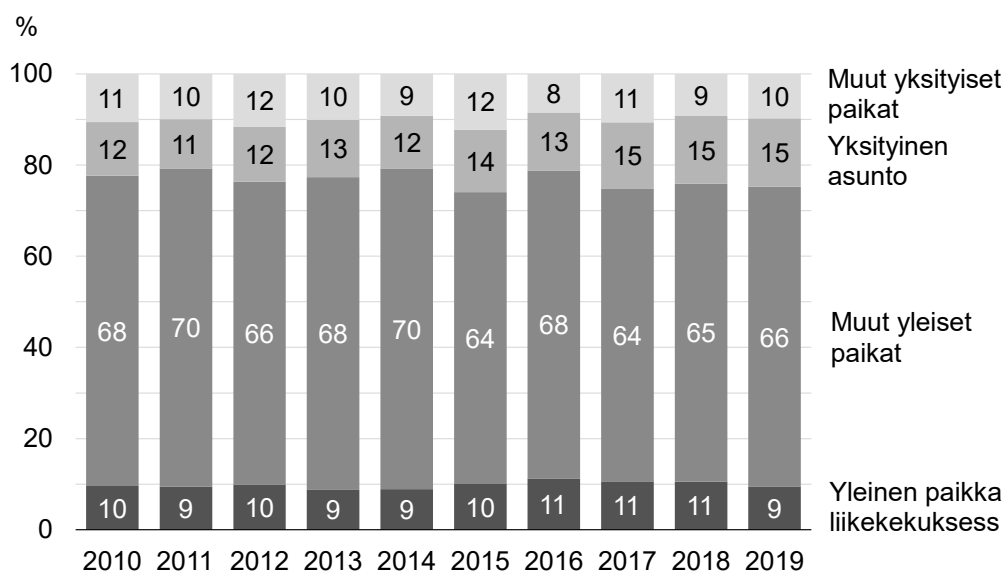
Kuviossa 11 on tarkasteltu uhritutkimusten (KRT 2012–2019) valossa väkivallan yleisyyttä sen tapahtumapaikan mukaan. Mittausten mukaan

naisten väkivaltakokemukset tapahtuvat yleisimmin työpaikalla tai työtehtävien yhteydessä, mutta vuonna 2019 oma asunto nousi jälleen yleisimmäksi tapahtumapaikaksi. Työpaikalla tapahtunutta uhkailua tai väkivaltaa kokeneiden osuus lisääntyi välillä 2012–2018, mutta oli vuonna 2019 aikaisempien vuosien tasolla. Miesten osalta puolestaan korostuvat julkiset ja puoli-julkiset tilat, mukaan lukien ravintolat ja baarit.



Kuvio 11. Eri ympäristöissä uhkailun ja väkivallan kohteeksi vuoden aikana joutuneet 15–74-vuotiaat sukupuolen mukaan vuosina 2012–2019, %. *Lähde:* Kansallinen rikosuhritutkimus 2012–2019 (Danielsson & Näsi 2020)

Kuviossa 12 on esitetty poliisin tilastoiman ryöstöririkollisuuden tapahtumapaikat vuosina 2010–2019. Vuonna 2019 kaikkiaan kolme neljäsosaa ryöstöistä tapahtui yleisillä paikoilla. Yksityisasunnoissa tapahtuneiden ryöstöjen osuus oli 15 prosenttia ja liikekeskuksissa tapahtuneiden ryöstöjen osuus 9 prosenttia kaikista teoista.



Kuvio 12. Ryöstörikosten tekopaikkojen osuudet kaikista ryöstörikosten tekopaikoista 2010–2019. *Lähde:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2020a)

Vuoden 2013 RTST-tietokantaan perustuvan teonpiirreanalyysin mukaan ilmi tulevasta ryöstörikollisuudesta 70 prosenttia kohdistui yksityishenkilöihin, ja 30 prosenttia oli liikeyrityksiin ja elinkeinonharjoittajiin kohdistuvia liikeryöstöjä. Toisaalta liikeryöstöissäkin on aina uhreina myös yksityishenkilöitä, henkilökuntaa ja asiakkaita. Liikeyrityksiin kohdistuneista ryöstöistä, törkeistä ryöstöistä ja näiden yrityksistä suurin osa tehtiin pieniin elintarvikeliikkeisiin, grilleihin tai kioskeihin.

Yksityishenkilöihin kohdistuvissa ryöstöissä ja törkeissä ryöstöissä yleisimpänä saalina olivat kännykkä ja käteinen raha. RTST-tietokannan mukaan yksityishenkilöihin kohdistuvia katuryöstöjä oli ryöstöistä kolmannes ja törkeistä ryöstöistä vajaa viidennes. Törkeät ryöstöt kohdistuivat perusmuotoisia ryöstöjä tyypillisemmin kauppaan tai myymälään.

Tekojen piirteitä

Pahoinpitelyrikosten piirteitä. Suurin osa poliisin kirjaamasta väkivallasta painottuu lievempiin tekemuotoihin. Vuonna 2019 tilastoiduista väkivaltarikoksista 95 prosenttia oli lieviä tai perusmuotoisia pahoinpitelyitä. Vuosien 2007–2013 RTST-tietokannan mukaan poliisin tietoon tullessa pahoinpitelyrikollisuudessa valtaosassa tapauksista uhri sai jonkinasteisia vammoja. Noin puolet lievistä ja perusmuotoisista pahoinpitelyistä oli sellaisia, että vammat jäivät enintään naarmujen, kivun tai mustelmien asteelle. Tätä vakavampia vammoja syntyi 20 prosentissa perusmuotoisista pahoin-

pitelyistä ja kolmessa prosentissa lievistä pahoinpitelyistä. Poliisi kirjasi vakavia vammoja (vähintään murtuma, aivotärhdys, haava) 55 prosentissa törkeistä pahoinpitelyistä ja 74 prosentissa henkirikoksen yrityksistä.

Saman lähteen mukaan poliisin tietoon tulleissa lievissä ja perusmuotoisissa pahoinpitelyissä noin neljässä viidestä ei ollut käytetty mitään tekovälinettä. Lievissä pahoinpitelyissä yksi prosentti ja perusmuotoisissa pahoinpitelyissä kolme prosenttia teoista oli sellaisia, joissa tekijällä oli ollut jonkinlainen teräase. Ampuma-aseella tehdyt teot olivat hyvin harvinaisia. Törkeissä pahoinpitelyistä 48 prosentissa ja henkirikoksen yrityksissä 68 prosentissa tapauksista tekijä oli käyttänyt teräasetta. Ampuma-aseet tekovälineinä olivat törkeässäkin väkivallassa varsin harvinaisia; törkeistä pahoinpitelyistä kolmessa prosentissa ja henkirikoksen yrityksistä kymmenessä prosentissa oli käytetty ampuma-asetta.

Uhritutkimuksissa ilmoitettu väkivalta painottuu lievempiin tekoihin. Kansallisen rikosuhritutkimuksen (KRT 2019) mukaan kiinnitarttumista, tyrkkimistä ja tönimistä kokeneita 15–84-vuotiaita henkilöitä oli 11 prosenttia. Vastaavasti nyrkillä lyönnin kokeneita oli kaksi prosenttia. Niitä henkilöitä, jotka kertoivat, että heidän kimppuunsa oli käyty jotakin asetta käyttäen, oli alle prosentti. Samassa tutkimuksessa neljä prosenttia vastaajista kertoi saaneensa väkivallan seurauksena vähintään mustelman tai ruhjeen. (Danielsson & Näsi 2020.)

Uhritutkimukset eivät kuvaa luotettavasti kaikkein vakavinta väkivaltaa. Poliisille ilmoitettava väkivalta onkin keskimäärin törkeämpää kuin uhritutkimusten kuvaama: aseellisten tekojen ja vakavia vammoja aiheuttaneiden tekojen osuus on selvästi suurempi.

Ryöstörikosten piirteitä. Vuosien 2007–2013 RTST-tietokannan mukaan lähes kaikki törkeät ryöstöt (96 %) tehtiin jotakin asetta käyttäen, kun taas perusmuotoisista ryöstöistä aseellisia on huomattavasti pienempi osuus (38 %). Noin puolet (56 %) perusmuotoisista ryöstöistä tehtiin väkivaltaa käyttäen tai sillä uhkaamalla ilman varsinaista välinettä. Törkeistä ryöstöistä kaksi kolmasosaa tehtiin teräasetta käyttäen tai sillä uhkaamalla. Tyypillisin teräase oli puukko. Ampuma-asetta oli käytetty yhdessä sadasta perusmuotoisesta ryöstöstä ja 17 prosentissa törkeistä ryöstöistä.

Ryöstörikoksiin liittyy suhteellisen usein fyysistä väkivaltaa. Huomattavassa osassa ryöstöjä ja törkeitä ryöstöjä aiheutuu jollekin uhreista vakavia vammoja. Yleisempiä vakavat vammat ovat törkeissä ryöstöissä (43 %) kuin perusmuotoisissa ryöstöissä (35 %). Tyypillisimmät vammat törkeissä ryöstöissä olivat viilto- ja muut pintahaavat sekä luunmurtumat. Ryöstöissä vammat olivat tyypillisesti lievempiä, kuten mustelmia ja ruhjeita tai aivotärhdyksiä. Lääkärin tai sairaalahoitoa tarvitsi törkeiden ryöstöjen uhreista 38

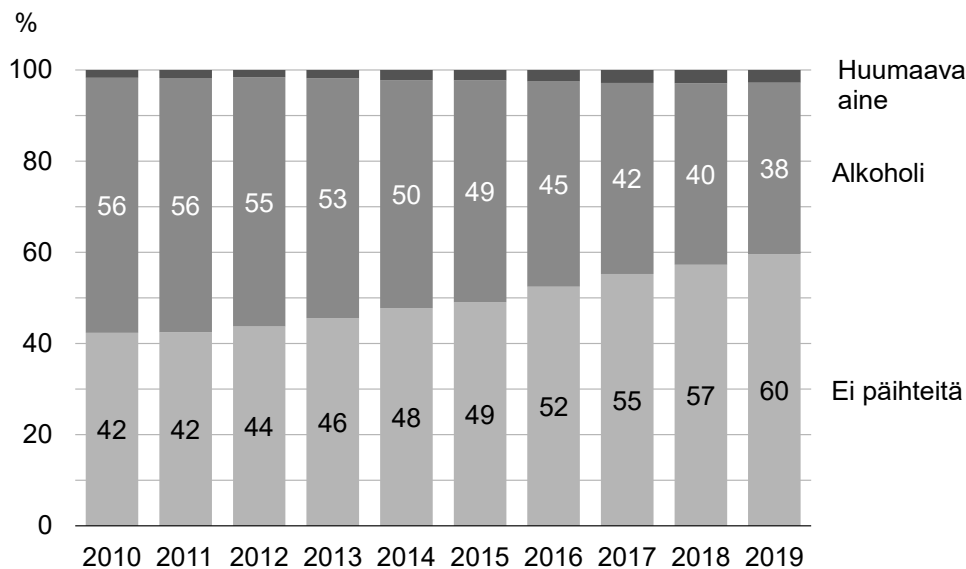
prosenttia ja ryöstöjen uhreista 23 prosenttia. Kuolemaan johtaneet ryöstöt ovat kuitenkin hyvin harvinaisia.

Väkivalta ja alkoholi

Seuraavassa tarkastellaan alkoholin tai muiden päihteiden vaikutuksen alaisena olleiden määrää ja osuutta väkivaltarikoksissa. Erittelyt perustuvat poliisitilaston tietoihin siitä, kuinka moni selvitettyyn rikokseen syylliseksi epäilty oli tekohetkellä alkoholin tai muun päihteen vaikutuksen alaisena. Muu päihde viittaa huumeisiin ja lääkkeisiin. Muun päihteen vaikutuksen alaisina olleet sisältävät myös tekijät, jotka olivat tekohetkellä sekä alkoholin että muun päihteen vaikutuksen alaisina. Ilmaisun selkeyden vuoksi käytämme tilastokategoriasta ”muu päihde” myös lyhyttä ilmausta ”huume”.

Epäiltyjen päihtymystilaa koskevat tiedot perustuvat poliisien kentällä tekemiin havaintoihin. Kirjaamiskäytännöt vaihtelevat, joten tiedot voivat olla puutteellisia. Tästä syystä poliisitilastojen alkoholitietojen perusteella tehtäviin johtopäätöksiin alkoholisidonnaisen väkivallan määrästä ja kehityksestä tulee suhtautua varauksella.

Pahoinpitelyrikokset ja alkoholi. Alkoholihumalassa tekohetkellä olleiden pahoinpitelyrikoksesta epäiltyjen määrä kasvoi voimakkaasti 1990-luvun puolivälissä, jonka jälkeen tilanne vakiintui uudelle tasolle (ks. tarkemmin Rikollisuustilanne 2012). Muun päihteen vaikutuksen alaisena olleiden tekijöiden osuus on pysynyt alhaisena – noin 2–3 prosenttia epäillyistä on ollut muun huumaavan aineen kuin alkoholin vaikutuksen alaisena (kuvio 13). Alkoholisidonnaisten rikosten osuus kaikista pahoinpitelyrikoksista on ollut selvästi laskusuuntainen viimeisten vuosien aikana. Alkoholihumalassa olleiden osuus on pudonnut lähes 20 prosenttiyksikköä viimeisen 10 vuoden aikana.



Kuvio 13. Päihteiden osuus pahoinpitelyrikosten tekotilanteissa: selvitettyihin rikoksiin syylliseksi epäillyt vuosina 2010–2019 (%). *Lähde:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeino-tilasto (Tilastokeskus 2020a)

Paitsi, että alkoholihumala näyttää lisäävän väkivaltaisuutta, se näyttää lisäävän myös vaaraa joutua itse väkivallan, ryöstön tai omaisuusrikoksen kohteeksi. Kansallisissa uhritutkimuksissa on selvitetty sitä, miten usein tekijä tai uhri tai kumpikin oli tapahtumahetkellä alkoholin vaikutuksen alainen. Haastattelutulokset valottavat tilastoitua rikollisuutta laajemmin väkivallan alkoholisidonnaisuutta.

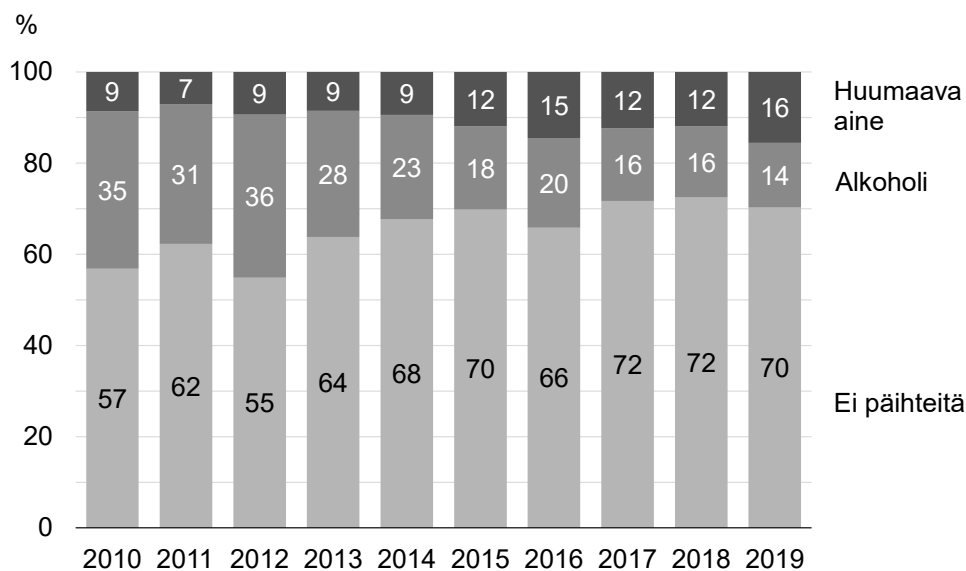
Alkoholin ja väkivallan vahva yhteys näkyy myös uhritutkimuksissa (taulukko 3). Ajanjaksolla 1980–2009 tehdyissä haastatteluissa väkivallan kohteeksi joutuneista miehistä 72–84 prosenttia ja naisista 50–65 prosenttia mainitsi väkivaltaisesti käyttäytyneen henkilön olleen päihtynyt. Vastaavasti miehistä 31–45 prosenttia ja naisista 12–19 prosenttia kertoi itse olleensa tapahtumahetkellä alkoholin vaikutuksen alainen. Myös uhrin päihtymys väkivaltatilanteissa on siis aika yleistä. Naisten kokemaan väkivaltaan alkoholi liittyy kuitenkin harvemmin kuin miesten. Uhritutkimusten mukaan tilanteet, joissa väkivallan tekijä oli päihtynyt, olivat yleisempiä 1980–1990-luvuilla kuin 2000-luvulla. Myöskään miesuhrien päihtymys ei ole sanottavasti yleistynyt viime vuosina ja naisten joutuminen päihtyneenä väkivallan kohteeksi on vähentynyt. Vuonna 2004 toteutettu alkoholin veronalennus ja sitä seurannut alkoholin kulutuksen kasvu ei näytä kyselyaineistojen valossa merkittävästi lisänneen väkivallan alkoholisidonnaisuutta. On kuitenkin syytä muistaa, että alkoholin suurkuluttajien ja muiden valtaväestöstä syrjäytyneiden keskinäistä väkivaltaa ei tavanomaisissa väestökyselyissä tavoiteta.

Taulukko 3. Uhrin ja tekijän päihtymys uhrin vakavimmassa väkivaltatilanteessa (vakavin tapaus vuoden aikana), 15–74-vuotiaat, vuosina 1980–2009 (%)

	1980	1988	1993	1997	2003	2006	2009
<i>Uhrina mies</i>							
Tekijä päihtynyt	83	82	84	73	78	73	72
Uhri päihtynyt	31	36	37	38	45	40	41
Molemmat päihtyneitä	29	33	35	35	42	37	39
n	575	559	196	471	423	367	365
<i>Uhrina nainen</i>							
Tekijä päihtynyt	65	62	65	55	50	53	50
Uhri päihtynyt	12	16	19	16	15	15	12
Molemmat päihtyneitä	11	15	18	15	13	13	12
n	398	464	151	414	388	359	404

Lähde: Kansallisen uhritutkimuksen perusaineistot 1980–2009

Ryöstörikokset ja alkoholi. Alkoholin vaikutuksen alaisena ryöstön tehneiden määrä on vähentynyt viimeisen 10 vuoden aikana (kuvio 14). Hieman yli kymmenes epäillyistä on viime vuosina ollut muun päihteen kuin alkoholin vaikutuksen alaisena.

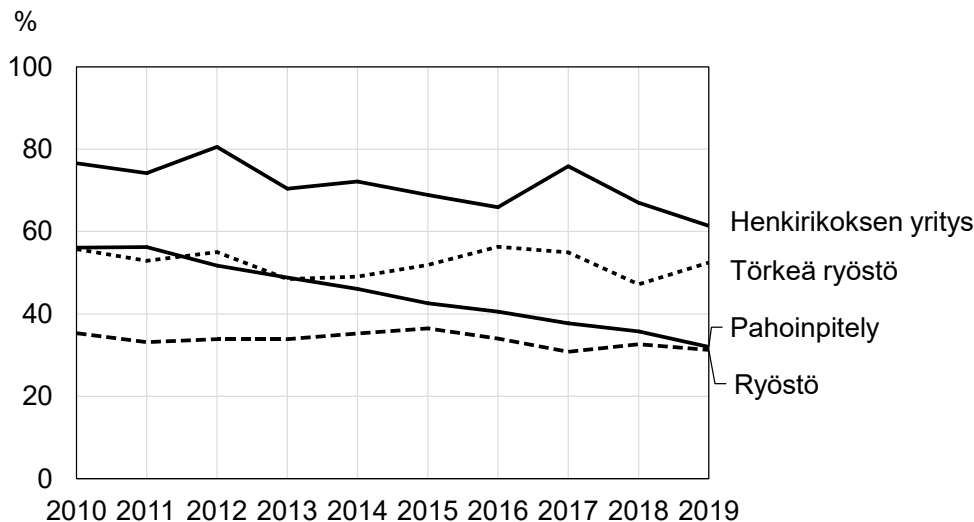


Kuvio 14. Päihteet ryöstörikosten tekoilanteissa: selvitettyihin rikoksiin syylliseksi epäilty vuosina 2010–2019 (%). Lähde: Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2020a)

Ryöstörikosten kohdalla muun päihteen kuin alkoholin vaikutuksen alaisina olleiden epäiltyjen määrä kasvoi selvästi 2000-luvun alkuvuosina, mikä oli luultavasti yhteydessä niin sanottuun toiseen huumeaaltoon (Hakkarainen & Metso 2001). Huumeriippuvaiselle henkilölle ryöstö on rikoslajina houkutteleva, koska mahdollinen saalis on usein rahaa tai helposti muutettavissa rahaksi (Kinnunen 2001, 18). Viime vuosina osuus on palautunut vuosittain alkuun edeltäneelle tasolle.

Väkivaltarikosten selvitysaste ja ilmoitusalttius

Selvitysaste. Henkirikoksen yrityksistä on viime vuosina selvitetty 65–85 prosenttia tilastointivuoden aikana (kuvio 15). Lopullinen selvitysprosentti on korkeampi, sillä osa loppuvuoden rikoksista selviää vasta seuraavan vuoden aikana.

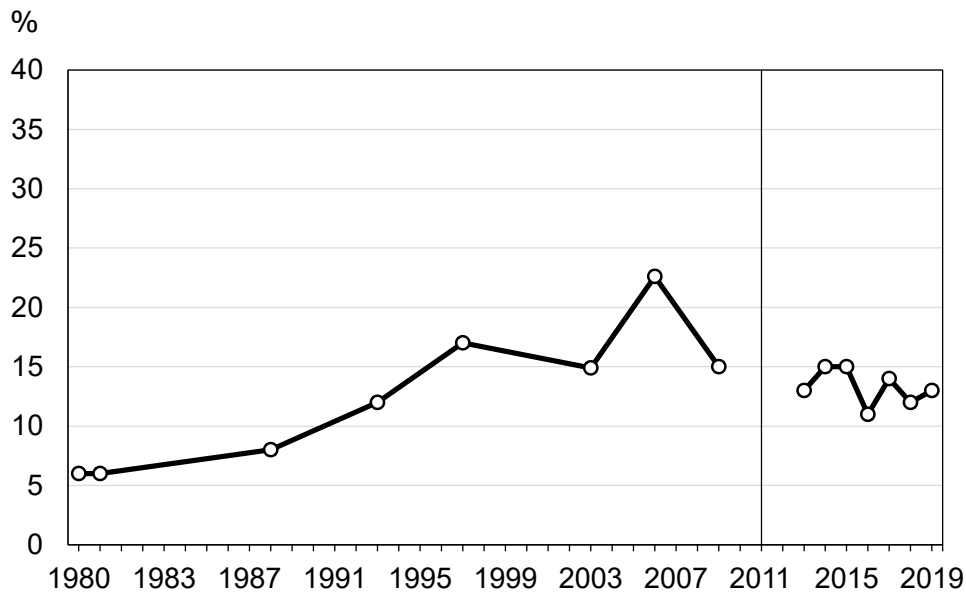


Kuvio 15. Eräät väkivaltarikokset: selvitettyjä rikoksia (%) vuoden aikana poliisin tietoon tulleista rikoksista vuosina 2010–2019. *Lähde:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2020a)

Ryöstörikosten selvitysprosentti on pysynyt vakaana viimeiset kymmenen vuotta. Törkeistä ryöstöistä selvitetään vuosittain noin puolet, muista ryöstöistä kolmannes. Samana tilastointivuonna selvitettyjen pahoinpitelyrikosten selvitysaste on laskenut viimeisen kymmenen vuoden aikana 56 prosentista 32 prosenttiin (2019). Lopullinen selvitysaste on kuitenkin korkeampi kuin oheisen kuvion näyttämä kirjaamisvuoden aikana selvitettyjen rikosten osuus kirjatuista rikoksista.

Ilmoitusalttius. Vuoden 2019 kansallisen rikosuhritutkimuksen mukaan vähintään läimäisyyn käsittävää väkivaltaa kokeneista 10 prosenttia kertoi jostakin tapauksesta ilmoitetun poliisille (Danielsson & Näsi 2020). Ryöstörikoksissa ilmoitusaste on korkeampi. Kansallisissa uhritutkimuksissa se vaihteli ennen vuotta 2009 30 ja 40 prosentin välillä. Vuoden 2009 jälkeisistä uhritutkimuksista tietoa ei ole enää ollut saatavissa. Koska uhritutkimuksissa ei tavoiteta väkivallan ongelmaryhmää, sosiaalisesti syrjäytyneitä päihteiden väärinkäyttäjiä, on luultavaa, että ilmi tulevien tekojen todelliset osuudet ovat sekä pahoinpitelyrikoksissa että ryöstörikoksissa yllä mainittuja pienemmät.

Uhritutkimukset osoittavat, että tutkimusten tavoittamien väestöryhmien alttius tehdä ilmoitus itseensä kohdistuvista pahoinpitelyrikoksista kasvoi 1980-luvulta aina 2000-luvun alkuvuosiin asti (kuvio 16). Tämän jälkeen ilmoitusalttius vähintään lyönnin sisältäneissä tapauksissa näyttää vakiintuneen noin 12–15 prosentin tuntumaan.



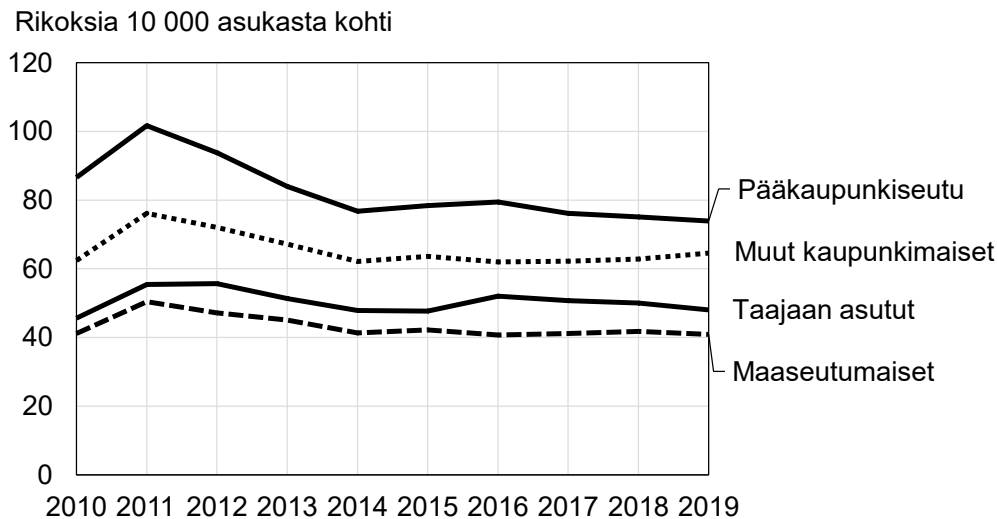
Kuvio 16. Poliisille ilmoitettujen tapausten osuus kaikista sellaisista väkivaltatapauksista, joihin on liittynyt vähintään lyönti (% 15–74-vuotiaista väkivallan uhreista). *Lähteet:* Sirén ym. 2010 ja KRT 2013–19. Huom. uhritutkimusten metodi on vaihtunut vuodesta 2012 alkaen.

Ryöstörikoksissa vastaavaa ilmoitusalttiuden kasvutrendiä ei ainakaan aiemmin ollut havaittavissa, vaan ilmoitusaste kasvoi säännönmukaisesti ilmi tulleiden ryöstörikosten määrän vähentyessä ja väheni ilmi tulleiden rikosten määrän kasvaessa. Ilmoitusasteen vaikutus viranomaistilastoihin oli siten ryöstörikosten kohdalla erilainen kuin pahoinpitelyrikollisuudessa (Lehti 2008).

3.4 Väkivaltarikosten alueellinen jakautuminen

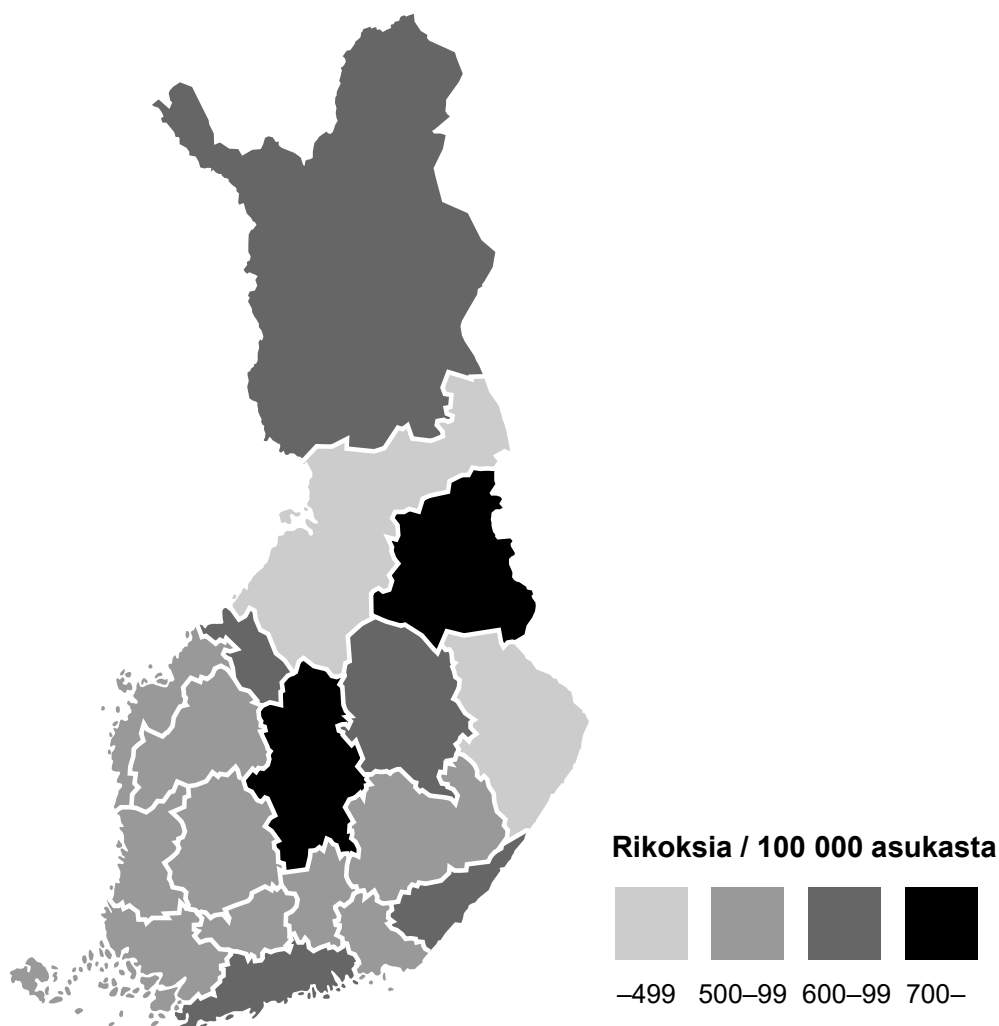
Pahoinpitelyrikosten alueellista jakautumista tarkastellaan seuraavassa poliisitilastotietojen pohjalta. Vaikka piilorikollisuuden osuus kokonaisrikollisuudesta todennäköisesti vaihtelee kuntatyyppien ja maakuntien välillä, erot tuskin ovat pahoinpitelyrikollisuuden kaltaisessa massarikollisuudessa niin merkittäviä, että ne olennaisesti vääristäisivät poliisitilaston antamaa yleiskuvaa rikollisuuden alueellisesta jakautumisesta.

Tilastoitu pahoinpitelyrikollisuus on viimeisten kymmenen vuoden aikana kehittynyt pääpiirteittäin samansuuntaisesti kaikissa kuntatyypiryhmissä (kuvio 17). Rikollisuustaso on korkein pääkaupunkiseudulla ja matalin maaseutumaisissa kunnissa. Vuodesta 2011 alkaen viranomaisten tietoon tulleiden pahoinpitelyrikosten taso laski kaikissa kuntatyypiryhmissä vuoteen 2014 asti, mutta on sittemmin pysynyt lähes muuttumattomana.



Kuvio 17. Pahoinpitelyrikokset 100 000 asukasta kohti kuntaryhmän mukaan vuosina 2010–2019. *Lähteet:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2020a); Tilastokeskus, väestörakenne (Tilastokeskus 2020c)

Maakunnittain tarkastellen pahoinpitelyrikollisuuden alueellinen jakautuminen (kuvio 18) muistuttaa joiltakin osin henkirikollisuuden alueellista jakautumista. Vuonna 2019 korkeimmat rikostasot olivat Kainuun ja Keski-Suomen maakunnissa (830 ja 731 pahoinpitelyrikosta 100 000 asukasta kohti). Pahoinpitelyrikosten taso oli matalin Pohjanmaalla (480) ja Pohjois-Karjalassa (450). Pääkaupunkiseudulla tilastoitu pahoinpitelyrikollisuus on keskittynyt Helsinkiin, missä pahoinpitelyrikollisuuden taso oli 841 rikosta 100 000 asukasta kohti. Helsingin korkeaa pahoinpitelyrikollisuuden määrää selittää osaltaan kaupungin asema suuralueensa huvitteluelämän, liikenteen ja anniskeluliiketoiminnan keskuksena.



Kuvio 18. Pahoinpitelyrikollisuus 100 000 asukasta kohti maakunnittain (rikoksia 100 000 asukasta kohti) vuonna 2019. *Lähteet:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2020a); Tilastokeskus, väestörakenne (Tilastokeskus 2020c)

Seuraavassa tarkastellaan pahoinpitelyrikoksia poliisilaitosalueittain (taulukko 4). Poliisilaitosalueet noudattelevat maakuntarajoja, kuitenkin niin, että yksittäiset poliisilaitosalueet (pääkaupunkiseutua lukuun ottamatta) muodostuvat useista maakunnista. On syytä huomioida, että Helsinki poikkeaa muista alueista siinä, että alue muodostuu kokonaisuudessaan kaupunkimaisesta ympäristöstä. Uudenmaan osalta huomionarvoista on, että Itä-Uudenmaan poliisilaitosalue ei vastaa vuonna 1997 lakkautettua Itä-Uudenmaan maakuntaa, vaan pitää sisällään myös Vantaan.

Vuonna 2019 korkeimmat pahoinpitelyrikostasot olivat Helsingin, Sisä-Suomen ja Lapin poliisilaitosalueilla. Eri poliisilaitosalueiden pahoinpitelyrikostasot vaihtelevat vuosittain, eivätkä alueiden väliset erot Helsinkiä lukuun ottamatta ole kovinkaan suuria. Helsingissä pahoinpitelyrikollisuuden taso on ollut selkeästi muita alueita korkeampi jokaisena tilastovuonna. Tämä selittyy todennäköisesti sillä, että Helsinki, toisin kuin muut poliisilaitosalueet, muodostuu kokonaisuudessaan kaupunkimaisesta ympäristöstä.

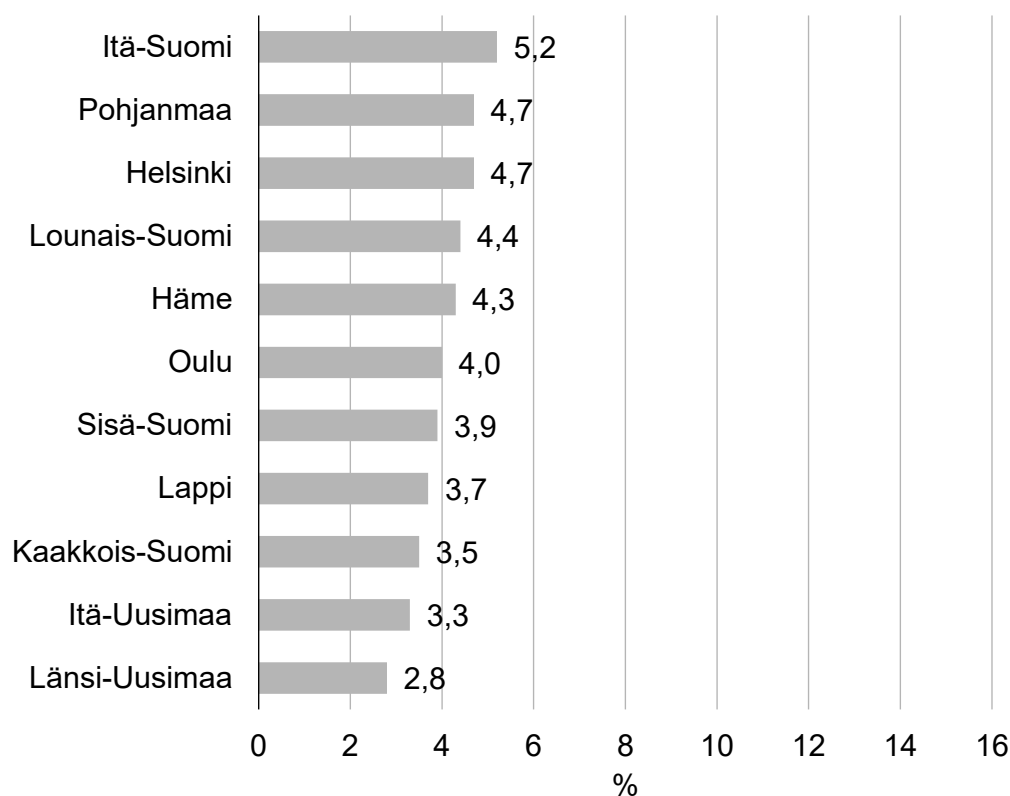
Lisäksi on huomioitava, että rikokset kirjataan niiden tapahtumapaikan mukaan, ei epäillyn kotipaikkakunnan mukaan. Näin ollen kyse voi joiltakin osin olla myös siitä, että Helsingissä tapahtuvissa pahoinpitelyrikoksissa tekijät (ja uhrit) tulevat muualta kuin Helsingistä.

Taulukko 4. Pahoinpitelyrikokset 100 000 asukasta kohti poliisilaitosalueittain 2010–2019 (vuoden 2019 rikostason mukainen järjestys)

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Helsinki	1091	1283	1165	1007	917	945	941	870	868	<u>841</u>
Lappi	<u>573</u>	695	770	756	702	638	651	672	602	642
Sisä-Suomi	<u>523</u>	663	678	625	583	621	628	637	634	634
Kaakkois-Suomi	<u>508</u>	610	572	555	528	564	529	528	544	605
Ahvenanmaa	525	571	625	604	567	683	602	678	<u>457</u>	596
Itä-Suomi	609	726	692	627	604	631	<u>571</u>	586	604	582
Oulu	575	774	685	649	589	623	554	612	<u>553</u>	581
Länsi-Uusimaa	<u>466</u>	531	509	508	486	477	557	549	531	574
Itä-Uusimaa	576	719	685	633	573	<u>557</u>	572	581	569	566
Lounais-Suomi	614	722	662	622	539	546	581	<u>523</u>	540	548
Häme	529	662	589	576	533	<u>518</u>	536	533	547	547
Pohjanmaa	533	589	589	517	502	495	489	<u>487</u>	582	524

Alueen korkein arvo paksunnettu, matalin arvo alleviivattu. *Lähteet:* Tilastokeskus, rikos- ja pakokokeinotilasto (Tilastokeskus 2020a); Tilastokeskus, väestörakenne (Tilastokeskus 2020c)

Vuosien 2018 ja 2019 Kansallisessa rikosuhritutkimuksissa (Danielsson & Näsi 2019; Danielsson & Näsi 2020) on tarkasteltu vamman aiheuttaneen väkivallan yleisyyttä niin ikään poliisilaitosalueen mukaan (kuvio 19). Tarkastelussa vuosien 2018 ja 2019 aineistot on yhdistetty. Estimaatit olivat korkeimpia Itä-Suomen, Pohjanmaan ja Helsingin poliisilaitosalueilla (noin 5 % vastaajista) ja matalimpia Itä- ja Länsi-Uudenmaan poliisilaitosalueilla (noin 3 % vastaajista). Alueiden välillä ei kuitenkaan ollut tilastollisesti merkitsevää eroa, joten voidaan sanoa, että uhrikyselyiden mukaan väkivaltakokemukset olivat eri poliisilaitosalueilla yhtä yleisiä. Kuten edellä on todettu, eivät poliisilaitosalueiden väliset erot myöskään viranomaisten tietoon tullessa pahoinpitelyrikollisuudessa ole kovin suuria. Kyselypohjaisessa indikaattorissa, jossa väkivaltakokemukset tilastoituvat asuinkunnan mukaan, Helsinki ei myöskään eroa olennaisesti muista alueista. Sekä kyselylähteet että viranomaislähteet siis osoittavat, että poliisilaitosalueiden välillä ei Helsingin tilastoitua pahoinpitelyrikollisuutta lukuun ottamatta ole olennaisia eroja väkivallan esiintyvyydessä. Erot kuitenkin korostuvat maakunta- ja kuntatasolla.



Kuvio 19. Vamman aiheuttaneen väkivallan kohteeksi joutuneet poliisilaitosalueen mukaan vuosina 2018–2019 (% 15–74-vuotiaista). *Lähde:* Kansallinen rikosuhritutkimus 2018–2019

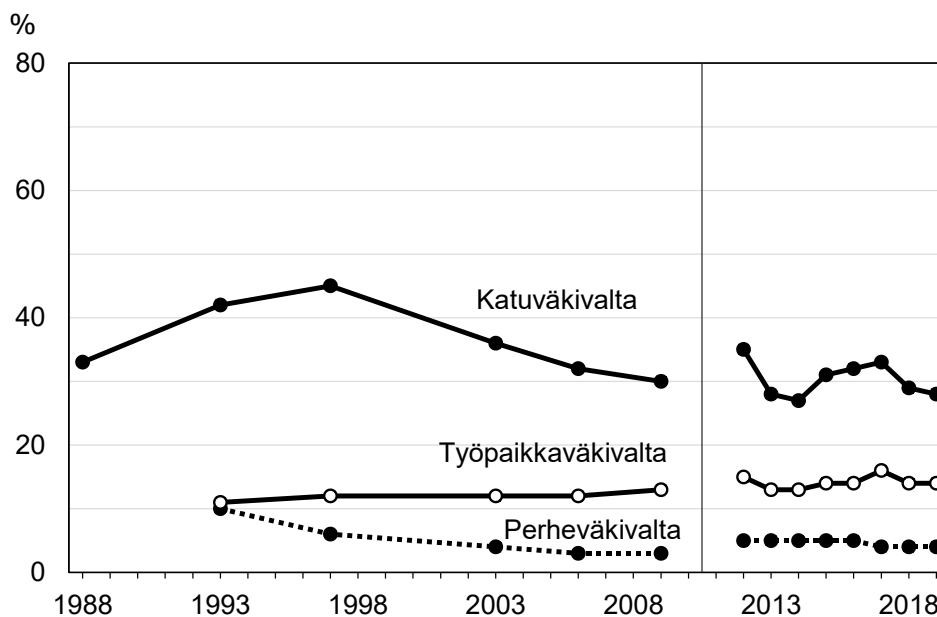
3.5 Väkivallan pelko

Kansallisissa uhritutkimuksissa on vuodesta 1988 alkaen kysytty, onko vastaaja huolissaan siitä, että joutuu väkivallan kohteeksi. Vuoden 2019 Kansallisen rikosuhritutkimuksen mukaan 12 prosenttia 15–74-vuotiaista vältti jotakin kodin lähellä olevaa turvattomaksi kokemaansa aluetta (Danielsson & Näsi 2020). Naisista näin teki selvästi useampi (16 %) kuin miehistä (8 %). Mitä kaupunkimaisemmasta ympäristöstä oli kysymys, sitä tyypillisempää oli turvattomaksi koettujen alueiden välttäminen.

Väkivallan kohteeksi joutumisen pelosta kysyttiin kolmen eri tekemuodon osalta (perheväkivalta, työpaikkaväkivalta ja väkivalta kodin ulkopuolella iltaisin). Kysytyistä pelon muodoista selvästi yleisintä oli pelkääminen kodin ulkopuolella iltaisin. Tällaisesta huolesta raportoi 28 prosenttia vastaajista. Noin joka seitsemäs (14 %) vastaajista ilmoitti pelänneensä väkivallan kohteeksi joutumista työpaikalla tai työtehtävissä. Harvinaisinta oli perheväkivallan pelko: neljä prosenttia oli pelännyt joutuvansa väkivallan koh-

teeksi perheenjäsenen taholta. Naiset kantoivat miehiä enemmän huolta väkivallan kohteeksi joutumisesta kaikissa kysytyissä ympäristöissä (Danielsson & Näsi 2020).

Kuviosta 20 ilmenee, miten väkivallan pelko on muuttunut viimeisen lähes kolmen vuosikymmenen aikana. Kuviota tarkasteltaessa on jälleen pidettävä mielessä uhritutkimusten tiedonkeruumenetelmän vaihtuminen vuoden 2012 mittauksesta alkaen, joka on todennäköisesti vaikuttanut estimaattien tasoon. Huolessa joutua väkivallan kohteeksi illalla kodin ulkopuolella liikkussa on tapahtunut selviä muutoksia tarkastelujaksolla. Kehitystä voi kuvata ylösalaisin käännetyksi U-kirjaimeksi. Jaksolla 1988–1997 pelko ja huolestuneisuus lisääntyivät, mutta vähenivät jaksolla 1997–2006¹. Tämän jälkeen pelon yleisyys näyttää vakiintuneen jokseenkin nykytasolle noin 30 prosenttiin (27–35 prosenttia vuosina 2012–2019).



Kuvio 20. Väkivallan kohteeksi joutumisesta jokseenkin tai erittäin huolestuneita (1988–2009) ja väkivaltaa pelänneet (2012–2019), % 15–74-vuotiaista. *Lähteet:* Sirén ym. 2010 ja KRT 2012–2019

Uhritutkimuksissa on myös kysytty erikseen perheväkivallan ja työpaikkaväkivallan pelkoa. Huoli siitä, että joutuu perheväkivallan kohteeksi, vähenyi 1990-luvulla ja sen jälkeen vakiintui nykyiselle, verrattain alhaiselle tasolle. Työpaikkaväkivallan pelko on pysynyt kokonaisuutena arvioiden samalla tasolla, mutta naisten osalta pelko on jonkin verran lisääntynyt (Sirén ym. 2010; Danielsson & Näsi 2020).

¹ Koska mittauksia ei ole tehty joka vuosi ennen vuotta 2012, on mahdollista, että pelkotaso huijpentui jonain muuna vuonna kuin 1997.

Lähteet

- Aaltonen, Mikko. 2010. ”Nuorten aikuisten koulupudokkuus, työttömyys ja väkivaltarikollisuus – väkivallan tekijät ja uhrin kansallisesti edustavan rekisteriaineiston valossa.” *Oikeus* 2010(3): 220–247 <https://www.edilex.fi/oikeus/7375>.
- Aaltonen, Mikko. 2013. *Socioeconomic differences in crime and victimization. A register-based study*. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 263. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. <http://hdl.handle.net/10138/152463>.
- Aaltonen, Mikko, Ville Hinkkanen, Janne Kivivuori & Reino Sirén. 2008. *Risk factors of violence in Finland. A Register Based Study*. Research Brief 6/2008. Helsinki: National Research Institute of Legal Policy. <http://hdl.handle.net/10138/152596>.
- Danielsson, Petri & Matti Näsi. 2019. *Suomalaiset väkivallan ja omaisuusrikosten kohteena 2018 – Kansallisen rikosuhritutkimuksen tuloksia*. Katsauksia 35/2019. Helsinki: Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti. <http://hdl.handle.net/10138/305388>.
- Danielsson, Petri & Matti Näsi. 2020. *Suomalaiset väkivallan ja omaisuusrikosten kohteena 2019 – Kansallisen rikosuhritutkimuksen tuloksia*. Katsauksia 43/2020. Helsinki: Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti. <http://hdl.handle.net/10138/319010>.
- Hakkarainen, Pekka & Leena Metso. 2001. ”Onko huumeiden käytön yleisyys taittussa? Vuoden 2000 huumeekyselyn tulokset.” *Yhteiskuntapolitiikka* 66(3): 277–283.
- Heiskanen, Markku. 1998. *En fråga, tre metoder*. Helsingfors: Statistikcentralen.
- Kinnunen, Aarne. 2001. *Huumeusainerikoksiin syyllistyneiden rikosura ja sosioekonomisen asema*. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 182. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.
- Kivivuori, Janne, toim. 2009. *Nuorten syrjäytyminen ja rikollisuus. Suomessa tehdyn tutkimuksen ja sen katvealueiden kartoitusta*. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 94. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. <http://hdl.handle.net/10138/152521>.
- Laaksonen, Seppo & Markku Heiskanen. 2014. ”Comparison of Three Modes for a Crime Victimization Survey.” *Journal of Survey Statistics and Methodology* 2(4): 459–483. <https://doi.org/10.1093/jssam/smu018>.
- Sirén, Reino. 2011. *Uuden rikosuhritutkimuksen kehittäminen*. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 109. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. <http://hdl.handle.net/10138/152504>.
- Sirén, Reino, Mikko Aaltonen & Juha Kääriäinen. 2010. *Suomalaisten väkivaltakokemukset 1980–2009*. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 103. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. <http://hdl.handle.net/10138/152511>.
- Sirén, Reino & Päivi Honkatukia, toim. 2005. *Suomalaiset väkivallan uhreina. Tuloksia 1980–2003 kansallisista uhrihaastattelututkimuksista*. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 216. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.
- Tilastokeskus. 2019a. Rikos- ja pakkokeinotilasto. Helsinki: Tilastokeskus. <https://stat.fi/til/rpk/>
- Tilastokeskus. 2019b. Työssäkäynti. Helsinki: Tilastokeskus. <https://www.stat.fi/til/tyokay/>
- Tilastokeskus. 2019c. Väestörakenne. Helsinki: Tilastokeskus. <https://www.stat.fi/til/vaerak/>

4 Seksuaalirikokset

Petri Danielsson, Monica Fagerlund & Tiina Malin

Tiivistelmä

- Viranomaisten tietoon tulleet raiskaukset ovat lisääntyneet 2000-luvulla. Vuonna 2019 viranomaisten tietoon tuli 1 477 raiskausta, joista törkeiksi nimettyjä oli 196. Määrä on kasvanut 51 prosenttia vuodesta 2013. Joiltakin osin nousua voivat selittää lainsäädännölliset muutokset.
- Lähes kaikki viranomaisten tietoon tulleiden raiskausrikosten uhrin ovat naisia, syyllisiksi epäillyistä valtaosa puolestaan on miehiä. Uhrit ovat pääsääntöisesti nuoria. Viime vuosina ulkomaan kansalaisten osuus rikoksista epäillyistä on vaihdellut noin 23 ja 38 prosentin välillä.
- Viranomaisten tietoon tulleiden lasten seksuaalisten hyväksikäyttäjien määrä on vaihdellut huomattavasti viimeisten 10 vuoden aikana. Vuosina 2011–2013 rikosten määrä nousi huomattavasti edellisistä vuosista, mutta nousun taustalla ovat ainakin osittain vuosia sitten tapahtuneista perheensisäisistä ja muista hyväksikäyttösarjoista tehdyt ilmoitukset. Vuosina 2014–2017 näiden rikosten määrä väheni edellisistä vuosista kääntyen jälleen nousuun 2018 ja 2019.
- Viranomaisten tietoon tulleiden hyväksikäyttäjien määrän lisääntyminen johtuneekin ainakin osittain ilmoitusaltiuden kasvusta ja viranomaiskontrollin tehostumisesta.
- Lapsiuhritutkimukset vuosilta 1988, 2008 ja 2014 sekä Kouluterveyskyselyn 2019 tulokset viittaavat siihen, että lasten ja nuorten fyysiset seksuaaliset kontaktit aikuisten kanssa ovat vähentyneet viime vuosikymmeninä.
- Yhä nuorempien lasten tavoitettavuus internetin ja sosiaalisen median sovellusten kautta on lisännyt rikosentekomahdollisuuksia lapsiin ja nuoriin kohdistuvassa seksuaalirikollisuudessa.

4.1 Raiskaus

Raiskausrikoksista säädetään rikoslain seksuaalirikoksia koskevassa 20 luvussa. Rikokset olivat aiemmin rikoslain yleisen lainkirjoitustavan mukaan porrastettu kolmeen tekomuotoon, jotka olivat raiskaus (1 §), törkeä raiskaus (2 §) ja pakottaminen sukupuoliyhteyteen (3 §). Seksuaalirikoksia koskevan lainsäädännön uudistamisen yhteydessä pakottamista sukupuoliyhteyteen koskeva lainkohta kuitenkin kumottiin ja vähemmän vakavat teot rangaistaan nykyisin raiskauksena, kuitenkin raiskauksen perustunnusmerkistöä lievemmän asteikon mukaan (RL 20:1 § 3 mom.). Samalla törkeän raiskauksen tunnusmerkistöä laajennettiin siten, että alle 18 vuoden ikäiseen uhriin kohdistuvia tekoja voidaan pitää törkeinä raiskauksina, jos teko kokonaisuutena arvostellen katsotaan törkeäksi. Uudet säännökset tulivat voimaan syyskuun alussa 2014.

Tietolähteet

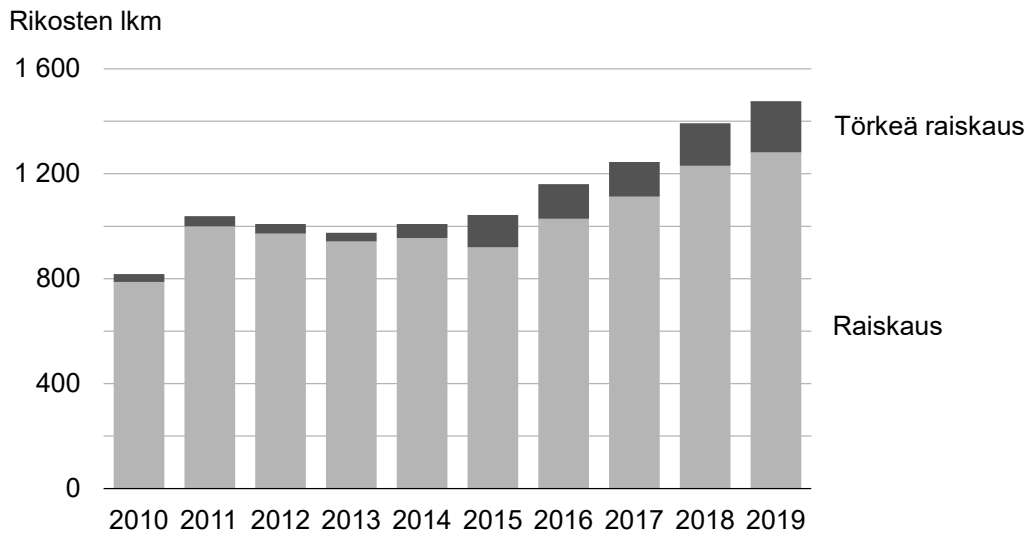
Viranomaisten tietoon tulleita rikoksia kuvaavista tilastoista keskeisin on Tilastokeskuksen rikos- ja pakkokeinotilasto, joka kuvaa poliisin, Tullin ja Rajavartiolaitoksen tietoon tullutta rikollisuutta. Lisäksi seuraamusjärjestelmän myöhemmät vaiheet (syyttäjä- ja tuomioistuinvaihe) tuottavat rikollisuutta koskevia tilastoja. Nämä tilastot kuvaavat viranomaisten tietoon tullutta rikollisuutta. Useiden tutkimusten mukaan vain pieni osa seksuaalirikoksista tulee viranomaisten tietoon. Viranomaistilastojen tueksi tarvitaankin kyseleypohjaisia tietolähteitä.

Kokonaisrikollisuuden osalta pisimpään käytössä olleen tietolähteen muodostavat kansalliset uhritutkimukset. Ne ovat 15–74-vuotiaille suunnattuja, kansallisesti edustaviin otoksiin perustuvia kyselyitä, joihin vastaavat sekä naiset että miehet (tarkemmin ks. kohta A.3.1). Niiden lisäksi on vuosina 1997 ja 2005 tehty erilliset naisille kohdistetut naisuhritutkimukset, joihin sisältyy kysymyksiä seksuaalisesta väkivallasta. Jaksossa on esitetty myös eräitä EU:n perusoikeusviraston tekemään kyselyyn perustuvia arvioita seksuaalisen väkivallan yleisyydestä.

Rikollisuuden kehitys

Viranomaisten tietoon tullut rikollisuus. Raiskausrikoksilla tarkoitetaan seuraavissa tarkasteluissa raiskausta ja törkeää raiskausta (RL 20:1–2). Pakottamista sukupuolilyhteyteen koskeva kriminalisointi kumottiin 1.9.2014 voimaan tulleella lailla. Nykyisin raiskauksen perusmuotoa lievemmat teot rangaistaan raiskauksina (RL20:1 § 3), joista on määrätty raiskauksen perusmuotoa lievempi rangaistusasteikko. Viranomaisten tietoon tulleissa raiskausrikoksissa on myös lain voimaantulon jälkeen jonkun verran rikoksia, jotka on merkitty sukupuolilyhteyteen pakottamiseksi. Tämä johtuu siitä, että rikokset on tehty vanhan lain voimassaoloaikana.

Viranomaisten tietoon tuli yhteensä 1 477 raiskausrikosta vuonna 2019, mikä oli kuusi prosenttia enemmän kuin edellisvuonna. Vuoteen 2013 verrattuna viranomaisten tietoon tulleiden raiskausten määrä on kasvanut 51 prosenttia. Erityisesti törkeiden tekemuotojen määrä on lisääntynyt huomattavasti. Vuonna 2019 raiskausrikoksista 13 prosenttia oli tekemuodoltaan törkeitä, kun taas lievemmin rangaistavien raiskausten (nykyinen RL 20:1 § 3) osuus oli vain kolme prosenttia. Törkeiden raiskausten määrän kasvu liittyy ainakin osin lainmuutokseen, jonka mukaan raiskausta on pidettävä törkeänä, jos teko kohdistuu alle 18-vuotiaaseen ja on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä. Muiden raiskausrikosten osalta lukumäärän kasvu voi ainakin joiltakin osin liittyä vuona 2011 voimaan tulleeseen lainmuutokseen, jonka myötä sukupuolilyhteyden harjoittaminen puolustuskyvyttömän henkilön kanssa arvioidaan raiskaukseksi riippumatta siitä, onko tekijä aikaansaanut puolustuskyvyttömyyden. Aikaisemmin tekoja, jossa tekijä käytti hyväkseen esim. humalasta johtuvaa puolustuskyvyttöntä tilaa, arvioitiin seksuaalisena hyväksikäyttönä. Kuvion 1 luvut sisältävät myös ne teot, joita poliisi on tutkinut raiskausrikoksen *yrityksenä*. Raiskausrikoksen yritykseksi nimettyjen tekojen osuus vuonna 2019 oli seitsemän prosenttia.



Kuvio 1. Viranomaisten tietoon tulleet raiskausrikokset vuosina 2010–2019. *Lähde:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2020a)

Edellä esitetyt tiedot perustuvat rikosten, ei tekijöiden määriin; sama tekijä on voinut syyllistyä useaan rikokseen vuoden aikana. Jos tarkastelu rajataan niin, että yksi henkilö voi esiintyä vuoden aikana vain kerran rikoksen tekijänä törkeimmän rikoksensa mukaan, raiskausrikoksesta epäiltyjen määrä on vuodesta 2010 vuoteen 2017 kasvanut 302 henkilöstä 672 henkilöön. Tekijäpohjaisen laskennan kuvaaman muutoksen suunta ja mittaluokka ovat pääosin samanlaiset kuin rikoksia laskettaessa.

Seksuaalirikokset, joihin liittyy uhrin kuolemaan johtanutta väkivaltaa, ovat verraten harvinaisia. Henkirikollisuuden seurantajärjestelmän mukaan vuosina 2010–2017 surmatuista naisista seitsemän (4 % naisuhreista) ja miehistä yksi surmattiin raiskauksen yhteydessä (Lehti 2019).

Kokonaisrikollisuus. Raiskausta ja raiskauksen yritystä koskevat kysymykset liitettiin osaksi kansallista uhritutkimusta vuonna 1997. Vuosien 1997–2009 tutkimuksissa noin 0,2–0,5 prosenttia naisista on ilmoittanut joutuneensa raiskauksen tai raiskausyrityksen kohteeksi kyselyä edeltäneen vuoden aikana (Sirén ym. 2007; Sirén ym. 2010). Vuosina 2013–2019 toteutettu Kansallinen rikosuhritutkimus (KRT) poikkeaa aiemmista uhrikyselyistä sekä kysymysmuotoilujen että kyselymenetelmän suhteen, mistä johtuen kyselyn tuottamat tiedot eivät ole vertailukelpoisia aikaisempiin kyselyihin nähden (menetelmäerojen vaikutuksista ks. Laaksonen & Heiskanen 2014). Kansallisesta rikosuhritutkimuksesta saatavat estimaatit uhrikokemusten yleisyydelle ovat joka tapauksessa selvästi aiempaa korkeampia: vuoden 2019 kyselyssä 2,8 prosenttia naisista ja 0,3 prosenttia miehistä ilmoitti joutuneensa vastoin tahtoaan sukupuoliyhteyteen tai muuhun seksuaaliseen kanssakäymiseen pakottamisen taikka tällaisen yrityksen kohteeksi kyselyä

edeltäneen 12 kuukauden aikana (taulukko 1). Vuosina 2013–2019 naisten kokemaa seksuaalista väkivaltaa koskevat estimaatit ovat vaihdelleet 1,6 ja 2,8 prosentin, miesten 0,3 ja 0,7 prosentin välillä¹.

Taulukko 1. Sukupuolilyhteyteen tai muuhun seksuaaliseen kanssakäymiseen pakottamisen tai pakottamisen yrityksen kohteeksi viimeisen 12 kuukauden aikana joutuneet, % 15–74-vuotiaista

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Naiset	2,3	1,6	2,2	2,2	2,2	2,5	2,8
Miehet	0,4	0,4	0,3	0,7	0,5	0,6	0,3

Lähde: Kansallinen rikosuhritutkimus 2013–2019 (ks. Danielsson & Näsi 2020)

Raiskausten piirteitä

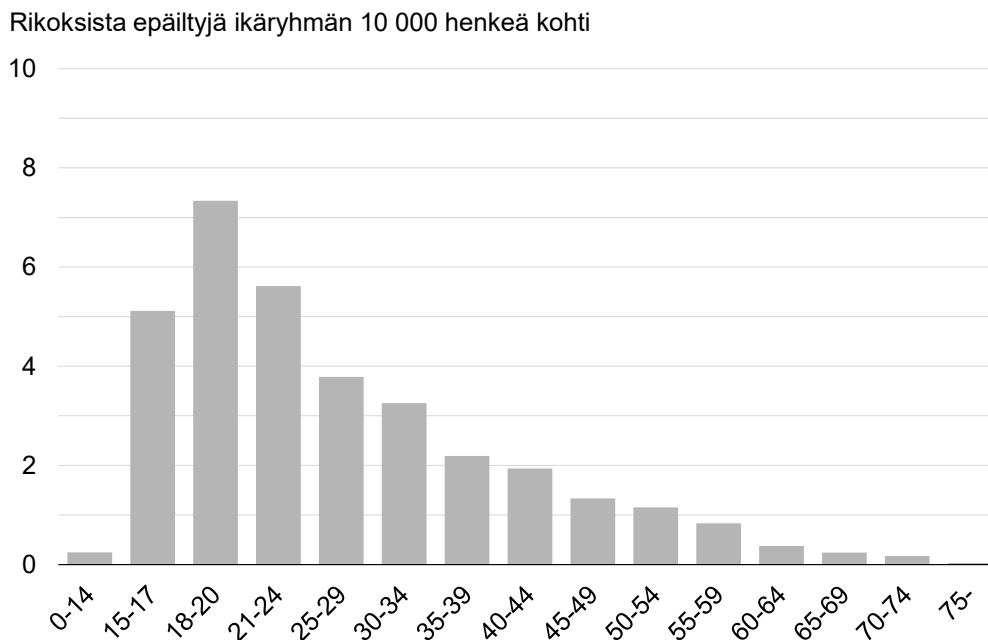
Raiskausrikosten teonpiirteitä on seuraavassa kuvattu kahden lähteen nojalla. Osa tarkasteluista perustuu Tilastokeskuksen julkaisemaan rikos- ja pakkokeinotilastoon. Tarkastelussa on hyödynnetty kolmen viimeisimmän vuoden (2017–2019) tietoja, koska rikosepäilyjen lukumäärä eri ryhmissä voi vaihdella yksittäisinä vuosina melko voimakkaastikin. Toisena lähteenä on käytetty selvitystä, joka perustuu tietoihin vuosien 2006–2009 tuomioistuinnratkaisuksista (Lappi-Seppälä ym. 2012)².

Sukupuoli. Vuosina 2017–2019 viranomaisten tietoon tulleiden raiskausrikosten tekijöistä 99,2 prosenttia oli miehiä ja 0,8 prosenttia naisia. Uhrien sukupuolijakauma oli pitkälti päinvastainen: 96,6 prosenttia naisia ja 3,4 prosenttia miehiä. Myös kyselytutkimusten mukaan sukupuolten välinen ero on huomattava (ks. taulukko 1), mutta ero on vähäisempi kuin viranomaisten tietoon tulleissa raiskausrikoksissa.

Ikä. Kuviossa 2 on tarkasteltu raiskausrikoksista epäiltyjä ikäryhmittäin suhteessa kunkin ikäryhmän kokoon vuosina 2017–2019. Kuviosta havaitaan, että raiskausrikoksista epäiltyjen ikäjakauma painottuu vahvasti nuorimpiin ikäryhmiin. Rikostasoa oli korkeimmillaan 18–20-vuotiaiden keskuudessa (7,3 epäilyä ikäryhmän 10 000 henkilöä kohden), jonka jälkeen rikosepäilyjen määrä laskee voimakkaasti. Kaikkiaan 40 prosenttia epäillyistä oli 15–24-vuotiaita ja 27 prosenttia 25–34-vuotiaita.

¹ On syytä huomata, että estimaatteihin liittyy esimerkiksi otannasta johtuvaa epävarmuutta. Käytännössä estimaatin 95 prosentin luottamusväli esimerkiksi naisilla on viime vuosina ollut yli prosenttiyksikön verran.

² Selvityksen aineisto on rikoslajikohtaisesti edustava aineisto täytäntöönpanokelpoisista käräjäoikeuksien ja hovioikeuksien tuomioista kalenterivuoden tasolla (RL 21:1–3); kyse on siis tuomioistuinkäsittelyyn edenneistä tapauksista.



Kuvio 2. Raiskausrikoksista epäiltyjä ikäryhmän 10 000 henkeä kohti, viranomaisten tietoon vuosina 2017–2019 tulleet rikokset. *Lähteet:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2020a); Tilastokeskus, väestörakenne (Tilastokeskus 2020d)

Tilastokeskuksen rikos- ja pakkokeinotilaston mukaan raiskausrikosten uhreista 11 prosenttia oli alle 15-vuotiaita ja 51 prosenttia 15–24-vuotiaita. Kaikkiaan 83 prosenttia uhreista oli alle 35-vuotiaita. Saman suuntaisia tuloksia on saatu myös Kansallisessa rikosuhritutkimuksessa. Vuoden 2019 kyselyssä 10 prosenttia 15–24-vuotiaista naisista ilmoitti, että häneen oli kohdistunut pakottamista (ml. yritys) sukupuolilyhteyteen tai muuhun seksuaaliseen kanssakäymiseen. 25–34-vuotiaiden naisten ryhmässä osuus oli 2,7 prosenttia, 35–54-vuotiaiden ryhmässä 1,9 prosenttia ja tätä vanhemmissa ikäryhmissä alle prosentin. Miesten osalta osuus oli alle prosentin kaikissa ikäryhmissä.

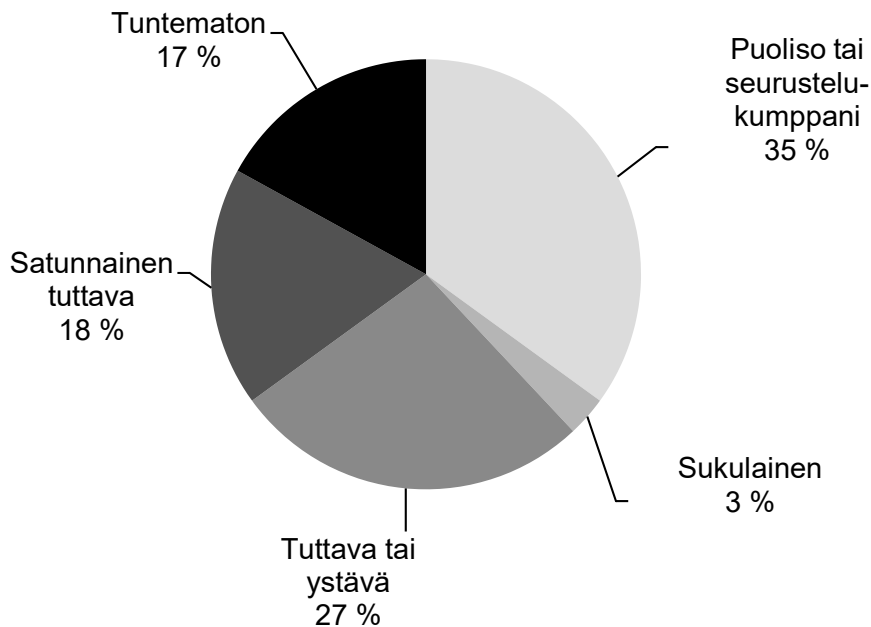
Tekopaikka. Valtaosa raiskausrikoksista tapahtuu yksityisissä tiloissa. Vuonna 2019 viranomaisten tietoon tulleista raiskausrikoksista 73 prosentissa tekopaikkana oli yksityinen asunto ja 14 prosentissa muu yksityinen tila. Kaikkiaan siis 87 prosenttia raiskausrikoksista tapahtui yksityisissä tiloissa. Osuus on viimeisen kymmenen vuoden aikana vaihdellut 77 ja 87 prosentin välillä. Muualla tapahtuneissa raiskausrikoksissa oli valtaosin kyse tilastokategoriasta ”muu yleinen paikka”.

Alkoholin rooli. Vuosina 2017–2019 kirjattuihin rikoksiin syylliseksi epäillyistä 33 prosenttia oli alkoholin tai muun päihteen vaikutuksen alaisena. Päihtyneiden tekijöiden osuus on alhaisempi kuin (muissa) väkivalta-

rikoksissa. Tuomioistuinaineiston perusteella uhreista 44 prosenttia oli päihtyneitä (Lappi-Seppälä ym. 2012, 64). Raiskausrikoksissa päihtymyksellä on siis rooli sekä uhrin että tekijän osalta.

Osapuolten suhde. Oikeusministeriön raiskausrikoksia koskevan selvityksen mukaan noin joka kolmannessa tuomioistuinkäsittelyyn edenneessä raiskaustapauksessa osapuolet olivat puolisoita tai seurustelivat keskenään (kuvio 3). Neljäsosassa tapauksista osapuolet olivat tuttavlia tai ystäviä. Vajaassa viidesosassa tapauksista kyse oli satunnaistuttavista, ja reilussa kuudesosassa osapuolet olivat tuntemattomia toisilleen¹.

Vammat. Raiskaus aiheuttaa useimmiten fyysisiä vammoja ja/tai psyykkisiä oireita (Lappi-Seppälä ym. 2012). Fyysisen väkivallan muodoista yleisimpiä ovat käsiksi käyminen, retuuttaminen ja kiinni pitäminen, mutta noin joka neljanteen tapaukseen sisältyi lyömistä, kuristamista tai pitempiaikaista lyömistä tai muuta väkivaltaa. Kaikkiin tuomioistuimissa käsiteltyihin raiskausrikoksiin sisältyi jonkinlainen sukupuoliyhteys. Tapaukset aiheuttivat useimmille uhreille (63 %) psyykkistä haittaa, usein myös hoidon tarvetta. Vuonna 2011 julkaistun tutkimuksen mukaan rikosuhrien puhelintukipalveluihin soittaneista suuri osa, neljännes, otti yhteyttä seksuaalisen väkivallan takia (Honkatukia & Kivivuori 2011, 6–7).



Kuvio 3. Osapuolten suhde raiskausrikoksissa 2006–2009. *Lähde:* Lappi-Seppälä ym. 2012

¹ Huomattakoon, että tuomioistuinratkaisuihin perustuvassa tarkastelussa luokka ”tuntemattomat” eivät sisällä tapauksia, joiden tekijää ei saada selville.

Tekijöiden sosiaalinen asema. Aiemman tutkimustiedon perusteella raiskaukseen syyllistyneet miehet ovat koko miespopulaatioon verrattuna sosiaalisesti marginaalisessa asemassa. Tämä koskee koulutusta, ammattiasemaa ja tuloja (Honkatukia 2001, 23–24). Tämä pitää paikkansa myös tuoreimpien tilastotietojen pohjalta. Taulukossa 2 on esitetty vuosien 2017–2019 osalta raiskausrikoksista epäiltyjen jakauma sosioekonomisen aseman mukaan ja rikosten määrä kussakin sosioekonomisessa ryhmässä ryhmän 10 000 henkilöä kohden. Raiskauksista epäiltyjen sosioekonominen asema on keskimääräistä väestöä matalampi. Rikostaso oli korkein opiskelijoilla ja alle 55-vuotiailla eläkeläisillä sekä ryhmässä ”muut”, joka kattaa muun muassa työttömät. Rikostaso oli matalin toimihenkilöillä ja yli 55-vuotiailla eläkeläisillä.

Taulukko 2. Raiskausrikoksista epäillyt sosioekonomisen aseman mukaan vuosina 2017–2019

<i>Sosioekonominen asema</i>	<i>Osuus epäilyistä (%)</i>	<i>Rikosten määrä / 10 000 henk.</i>
Ylemmät toimihenkilöt	2,5	0,3
Alemmat toimihenkilöt	7,0	0,6
Työntekijät	19,5	1,9
Yrittäjät	3,3	0,9
Opiskelijat	24,1	6,0
Eläkeläiset (55 v. ja vanhemmat).	3,6	0,3
Eläkeläiset alle 55 v.	2,8	2,7
Muut (pitkäaikaistyöttömät, asevelvolliset, yms.)	17,9	4,6
Tuntematon	19,3	-

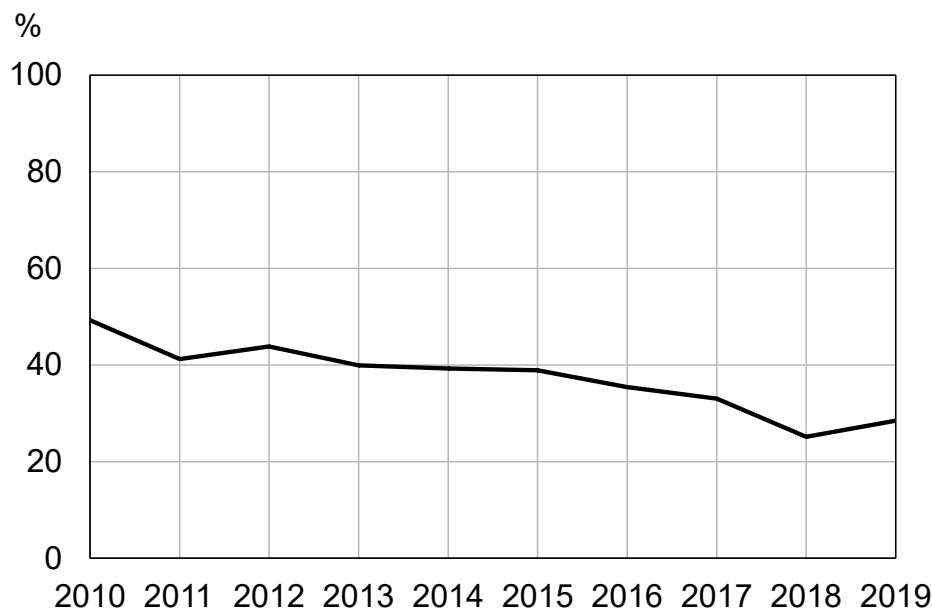
Lähteet: Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2020a); Tilastokeskus, työssäkäynti (Tilastokeskus 2020c). Tiedot rikosepäilyistä ovat vuosilta 2017–2019, sosioekonomista asemaa kuvaavat väestötiedot vuodelta 2017

Tekijän kansalaisuus. Ulkomaalaisten ja ulkomaalaistaustaisten henkilöiden (ml. toisen polven maahanmuuttajat) osuus viranomaisten tietoon tulleista rikoksista on pitkällä aikavälillä lisääntynyt maahanmuuttajaväestön väestöosuuden lisääntyessä (ks. luku B.2). Osuus on erityisen korkea seksuaalirikoksissa. Vuonna 2019 viranomaisten tietoon tulleissa raiskausrikoksissa ulkomaalaisten osuus oli poikkeuksellisen korkea, 38 prosenttia (397 epäilyä), kun osuus kahdeksan edeltävän vuoden aikana on vaihdellut 23 ja 30 prosentin välillä. Vuonna 2010 osuus oli kuitenkin vielä korkeampi, 45 prosenttia. Vuonna 2019 ulkomaan kansalaisia oli epäiltynä 9,9 henkilöä 10 000 asukasta kohti, kun vastaava luku Suomen kansalaisilla oli 1,2 henkilöä.

Joiltakin osin ulkomaalaistaustaisten yliedustusta raiskausrikoksista epäillyistä selittää väestön nuori ikärakenne. Laajan maahanmuuttajien rikollisuutta käsitelleen tutkimuksen (Lehti ym. 2014) mukaan vuosina 2010–2011 maahanmuuttajien rikostaso oli syntyperäisiä suomalaisia korkeampi lähes kaikissa maahanmuuttajaryhmissä. Tilastokeskuksen vuosia 2017–2018 koskevassa selvityksessä ulkomaan kansalaisten ikä- ja sukupuoliva-

kioitu suhteellinen riski joutua raiskausrikoksesta epäillyksi oli noin kuusinkertainen Suomen kansalaisiin nähden. Irakin kansalaisilla osuus oli noin 16-kertainen, Somalian kansalaisilla kuusinkertainen ja Viron kansalaisilla kolminkertainen (Tilastokeskus 2019).

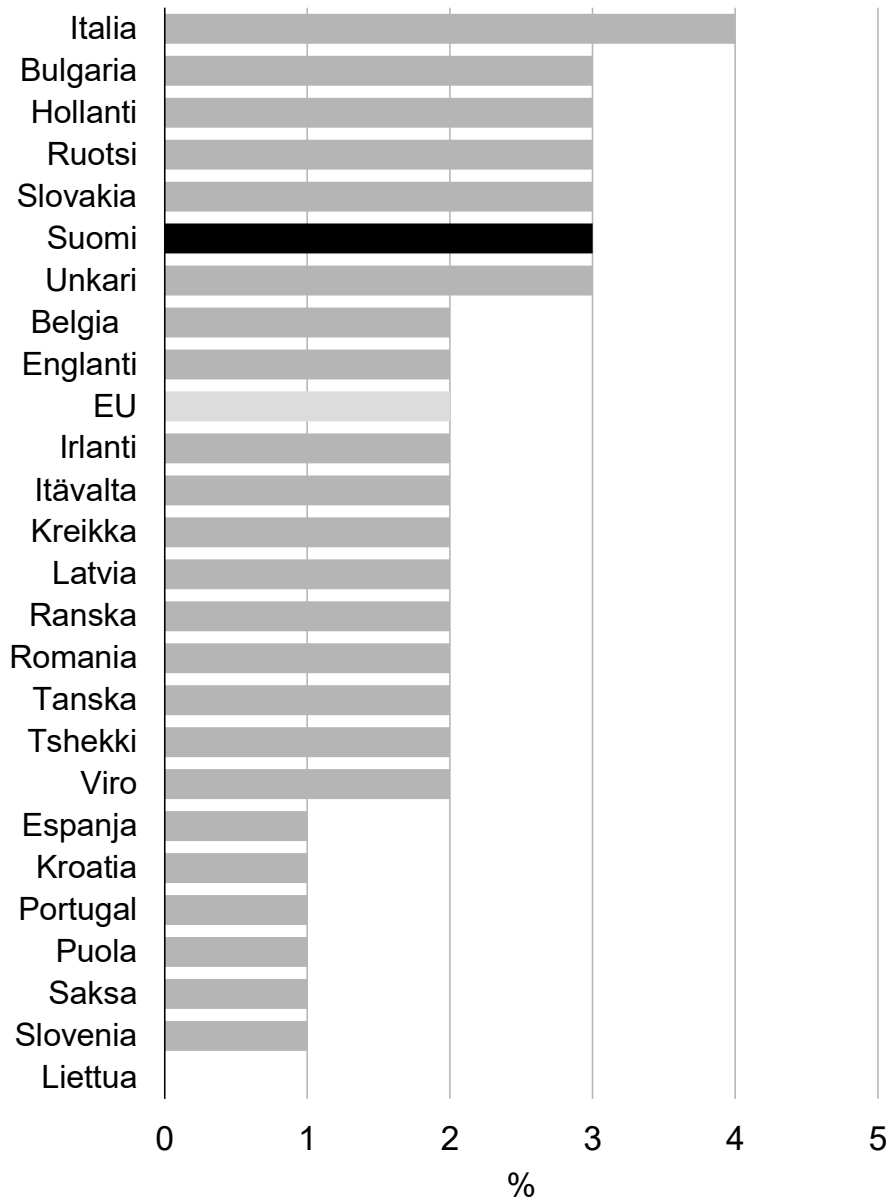
Selvitysprosentti. Kuviossa 4 on tarkasteltu raiskausrikosten selvitysastetta vuosina 2010–2019. Osuus kuvaa selvitettyjä rikoksia tilastointivuonna tietoon tulleista rikoksista. Lopullinen selvitysaste on kuitenkin tätä korkeampi. Kuten muissakin rikoslajeissa, myös raiskausrikoksissa selvitysaste on viimeisen kymmenen vuoden aikana laskenut, noin 50 prosentin tasosta 28 prosenttiin.



Kuvio 4. Raiskausrikokset (RL 20:1–2): selvitettyjä rikoksia (%) tilastovuoden aikana viranomaisten tietoon tulleista rikoksista 2010–2019. *Lähde:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2020a)

Kokonaisrikollisuus kansainvälisessä vertailussa

Viranomaisten tietoon tullutta rikollisuutta kuvaava tilasto ei kerro raiskausrikosten todellisesta määrästä ja eri maiden välillä olevista eroista. Asian mittaaminen uhritutkimuksen keinoin on sekin monella tapaa pulmallista aiheen sensitiivisyyden sekä rikosten suhteellisen harvinaisuuden vuoksi. Lisäksi eri maiden toisistaan poikkeavat vastausprosentit ja erilaiset tutkimusmenetelmät voivat vaikuttaa saatuihin tuloksiin. Muutama vuosi sitten tehdyssä EU:n laajuisessa tutkimuksessa teemaa on lähestytty tiedustelemalla, ovatko vastaajat joutuneet viimeisen vuoden aikana tai 15 vuotta täytettyään seksuaalisen väkivallan kohteeksi. Suomi sijoittuu tässä vertailussa Ruotsin tapaan keskiarvoa ylemmäs (kuvio 5).



Kuvio 5. Seksuaalista väkivaltaa viimeksi kuluneen 12 kuukauden aikana kokeneet eri EU-maissa (%). *Lähde:* European Union Agency for Fundamental Rights 2014

Seksuaalisen väkivallan kohteeksi oli joutunut 0–4 prosenttia vastaajista kyselyä edeltäneen vuoden aikana. Suomessa ja Ruotsissa tämä osuus oli kolme prosenttia. Tuloksia tulkittaessa on kuitenkin huomioitava, että Pohjoismaissa tutkimus toteutettiin menetelmällisesti hieman poikkeavalla tavalla, mikä on voinut vaikuttaa tutkimuksen tuloksiin (European Union Agency for Fundamental Rights 2014).

4.2 Lapsiin ja varhaisnuoriin kohdistuvat seksuaalirikokset

Laissa on säädetty rangaistavaksi sukupuoliyhteys ja muu laissa mainittu seksuaalinen teko alle 16 vuotta täyttäneen lapsen kanssa (lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö, RL 20:6). Lisäksi tietyissä erityissuhteissa (vanhempilapsi-suhde tai muu laissa mainittu riippuvuussuhde) sukupuoliyhteys alle 18-vuotiaan tai tätäkin vanhemman kanssa on kriminalisoitu. Huhtikuussa 2019 astui voimaan muutos, jossa rikoslakiin lisättiin törkeää lapsenraiskausta koskeva rangaistussäännös (RL 20:7b, rangaistusmaksimi 12 vuotta vankeutta) tapauksiin, joissa aiemmin sovellettiin samanaikaisesti törkeää raiskausta ja törkeää lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä koskevia säännöksiä. Ennen huhtikuuta 2019 tehdyissä rikoksissa ankarimmin rangaistava tekomuoto (rangaistusmaksimi 10 vuotta vankeutta) on törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö (RL 20:7).

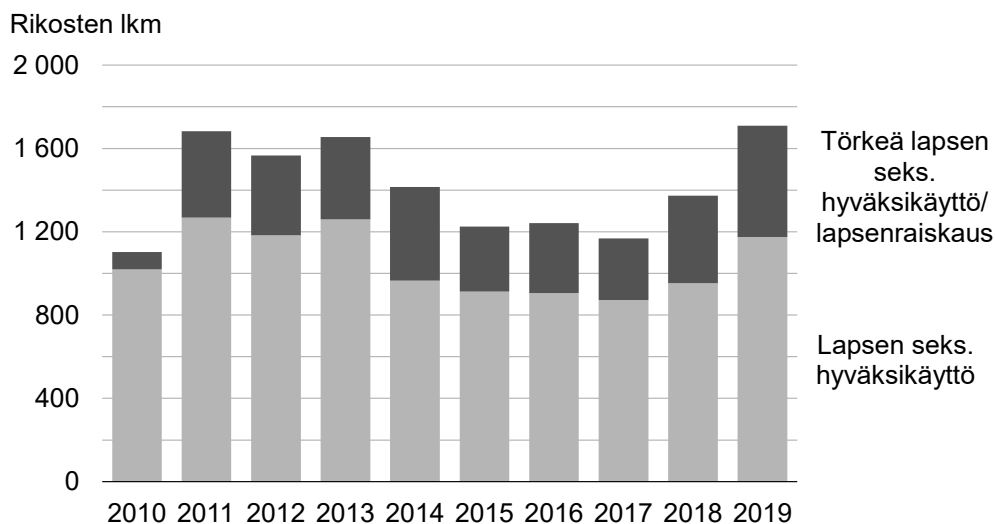
Tietolähteet

Lapsiin kohdistuvista seksuaalirikosepäilyistä saadaan muuhun väestöön kohdistuneiden rikosten tapaan tietoa rikostilastoista (Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto). Laajojen tekosarjojen paljastuminen viiveellä sekä lainsäädännössä, ilmoittamisalttiudessa ja viranomaiskontrollissa tapahtuneisiin muutoksiin liittyen viranomaisten tietoon tulleen rikollisuuden määrä on vaihdellut vuosittain paljon, eivätkä rikostilastot yksinään riitä kuvaamaan ilmiön yleisyyttä ja siinä tapahtuneita muutoksia.

Kokonaisrikollisuuden näkökulmasta lapsen seksuaalisen hyväksikäytön yleisyyttä on selvitetty lapsille ja nuorille suunnattujen lapsiuhritutkimusten avulla. Kuudes- ja yhdeksäsluokkalaisten suunnatut laajat kyselytutkimukset väkivaltakokemuksista toteutettiin vuosina 2008 (Ellonen ym. 2008) ja 2013 (Fagerlund ym. 2014). Yhdeksäsluokkalaisten osalta tuloksia voidaan verrata Sariolan (1990) vuonna 1988 toteuttamaan koululaiskyselyyn. Naisiin kohdistuvan väkivallan tarkasteluun rajautuneissa kyselytutkimuksissa (Heiskanen & Piispa 1998; Piispa ym. 2006) aikuisia vastaajia on pyydetty muistelemaan myös lapsuudessa kokemaansa seksuaalista ahdistelua ja väkivaltaa. Lähes kokonaiset ikäluokat tavoitettavissa Kouluterveyskyselyissä (esim. Ikonen & Helakorpi 2019) on puolestaan eri vuosina kysytty vaihtelevin kysymyksenasetteluin seksuaalisesta väkivallasta ja häirinnästä. Lisäksi lasten ja nuorten seksuaalidikomusten yleisyyttä aikuisten kanssa on lapsiuhritutkimusten kysymyksenasettelua soveltaen selvitetty Kouluterveyskyselyssä 2019.

Rikollisuuden kehitys

Viranomaisten tietoon tullut rikollisuus. Alla olevassa kuviossa 6 on esitetty viranomaisten tietoon tulleet lapsen seksuaalisen hyväksikäytön lukumäärät vuosina 2010–2019. Vuodelta 2019 mukaan on laskettu myös törkeät lapsenraiskaukset, jotka on kuviossa 6 sisällytetty samaan osioon törkeiden lapsen seksuaalisten hyväksikäyttöjen kanssa. Vuonna 2019 kirjattiin yhteensä 1 675 lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä ja 34 törkeää lapsenraiskausta, kun lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö -rikosten määrä vuotta aiemmin oli 1 373.

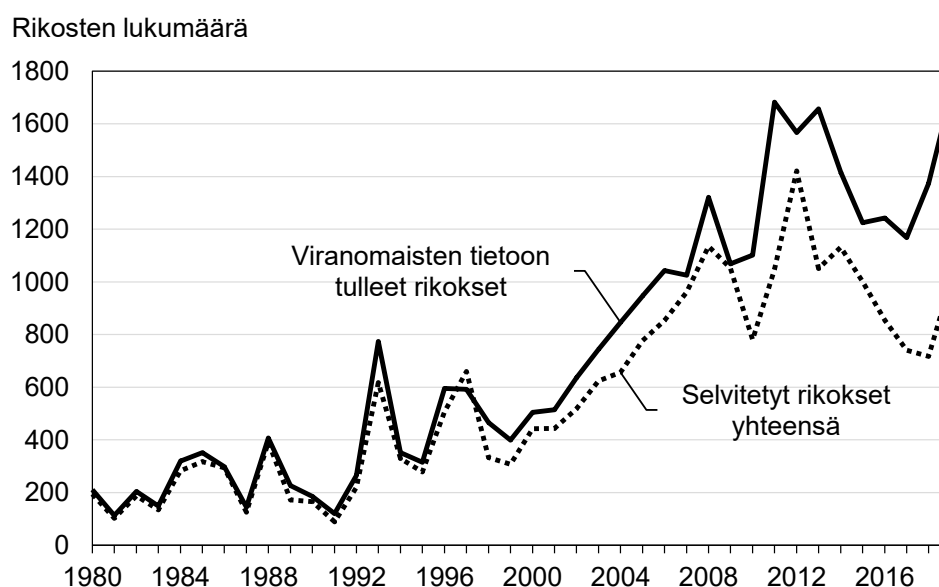


Kuvio 6. Viranomaisten tietoon tulleet lapsen seksuaaliset hyväksikäytöt ja törkeät lapsenraiskaukset vuosina 2010–2019. *Lähde:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2020a)

Vuosittainen vaihtelu poliisin tietoon tulleiden lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö -rikosten määrissä on ollut suurta. Vuonna 2011 poliisin tietoon tulleiden lasten seksuaalisten hyväksikäyttöjen määrä kasvoi peräti 53 prosenttia edellisestä vuodesta pysyen sen jälkeen vuosina 2012–2013 suunnilleen samalla tasolla. Vuonna 2014 määrä kääntyi laskuun, joka jatkui myös vuonna 2015 tasaantuen jälleen vuosina 2016–2017. Kasvupiikistä ainakin osa vaikuttaa johtuneen viiveellä ilmi tulleista, jo vuosia aiemmin tapahtuneista perheensisäisistä hyväksikäyttötapauksista. Vuonna 2013 lapsen seksuaalisia hyväksikäyttörikoksia kirjattiin 59 prosenttia enemmän kuin vuonna 2006. Rikoksista epäiltyjen määrä (nettoluku) kasvoi samana aikana kuitenkin vain 12 prosenttia. Kun vuonna 2019 poliisin tietoon tulleita lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö -rikoksia oli 1 675 (1 373 vuonna 2018), rikoksista epäiltyjä tekijöitä oli yhteensä 1 138 (725 vuonna 2018; bruttoluku), joka koostui 487 eri henkilöstä (428 vuonna 2018).

Paitsi että rikossarjojen määrät vaihtelevat vuosittain, niiden osatekojen kirjaamiskäytännöissä on epäyhteneväisyyttä. Rikosten selvitysaste oli myös vuosina 2010–2013 aiempaa matalampi. Poliisin selvitettyksi merkittäviä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö -rikoksia oli yhteensä 988 vuonna 2019 (717 vuonna 2018) ja törkeitä lapsenraiskauksia 12. Kuviossa 7 on esitetty kaikkien näiden ilmoitettujen ja selvitettyjen rikosten määrät vuosittain, mutta koska osa merkitään selvitettyiksi eri vuonna kuin rikosilmoitus on kirjattu, koskevat saman vuoden luvut ilmoitetuista ja selvitettyistä rikoksista osin eri tapauksia.

Pidemmällä aikavälillä tarkasteltuna havaitaan, että vuosittain ilmoitettujen tapausten määrä on moninkertaistunut vuodesta 1980 (kuvio 7). Tilastoitujen rikosten määrän kasvu ei kuitenkaan yksiselitteisesti viittaa pelkästään siihen, että lasten seksuaalinen hyväksikäyttö olisi ilmiönä lisääntynyt, vaan taustalla on esimerkiksi viranomaiskontrollin tehostuminen ja kiinnijäämisriskin kasvu (ks. myös Hinkkanen 2009, 12). Tähän viittaavat tutkimustulokset, joissa lasten seksuaalista hyväksikäyttöä on tutkittu kyselytutkimuksin. Toisaalta esimerkiksi lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö internetin välityksellä sekä lapsen houkuttelemisen seksuaalisiin tarkoituksiin eli niin sanottu grooming ovat olleet laajamittaisemmin mahdollisia vasta 2000-luvun alun tienoilta, ja viimeksi mainittu lisättiin rikoslakiin vuonna 2011.



Kuvio 7. Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö (ml. törkeä lapsenraiskaus) 1980–2019, viranomaisten tietoon tulleet rikokset ja selvitettyt rikokset vuosittain (aik. laps. kohd. hau-reus) (Hinkkanen 2009, 11). *Lähde:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2020a)

Tekojen arkaluontoisuuden vuoksi lapsiin kohdistuneita seksuaalisia hyväksikäyttöjä ei läheskään aina ilmoiteta poliisille tai muille viranomaisille.

Lapsi voi salata asian vanhemmiltaan, ja vanhemmatkaan eivät aina halua tehdä hyväksikäytöstä rikosilmoitusta, esimerkiksi suojellakseen lasta julkisuudelta. Jos hyväksikäyttäjänä on lapsen vanhempi tai muu perheenjäsen, rikoksen poliisille ilmoittaminen on paljolti riippuvainen siitä, tuleeko epäily ilmi muuta kautta esimerkiksi päiväkodissa, koulussa tai terveystalvelujen yhteydessä.

Vuoden 2013 lapsiuhritutkimuksessa kysyttiin, oliko lapsi tai nuori kertonut seksuaalokokemuksesta aikuisen tai vähintään viisi vuotta vanhemman kanssa, ja jos kyllä, kenelle (Fagerlund ym. 2014, 119–120). Niistä, joilla seksuaalokokemuksia oli ja jotka vastasivat kysymykseen kokemuksesta kertomisesta (247 vastaajaa), kuusi prosenttia oli kertonut poliisille. Terveystalvelujalle, koulukuraattorille ja/tai sosiaalityöntekijälle oli kertonut 2–5 prosenttia vastaajista¹. Lähes puolet oli kertonut seksuaalokokemuksesta aikuisen kanssa kaverille, ja 19 prosenttia ei ollut kertonut kenellekään. Ruotsissa on arvioitu, että lasten seksuaalisista hyväksikäytöistä noin 3–12 prosenttia tulee poliisin tietoon (Brå 2007).

Rikosten ilmoitusaltiudessa tapahtuneet muutokset ovat voineet vaikuttaa ilmi tulneiden rikosten määrän kehitykseen. Osa uutisoiduista seksuaalirikostapauksista on herättänyt suurta mediahuomiota, ja kampanjointi sekä julkinen keskustelu seksuaalisesta häirinnästä ja hyväksikäyttörikoksista on voinut laskea ilmoituskynnystä vanhempienkin tekojen osalta (esim. Haapakangas 2020). Viranomaisten ilmoitusvelvollisuuksiin ja tiedonvaihtoon on tehty viime vuosien aikana lainsäädännöllisiä muutoksia, mikä myös lisää lapsiin kohdistuvien rikosten ilmituloa (Mathews ym. 2016). Lastensuojelussa ja poliisissa on lisäksi 2000-luvun aikana panostettu lapsiin kohdistuneiden rikosten tunnistamiseen ja tutkimiseen (esim. Ellonen & Rantaeskola 2016).

Rikossarjat voivat vaikuttaa huomattavasti vuosittain tilastoitujen rikosten määrään. Näiden rikosten kirjaamiskäytäntö on epäyhtenäinen erityisesti silloin, kun sama henkilö on joutunut toistuvasti hyväksikäytön uhriksi. Toisinaan rikossarja kirjataan yhtenä rikoksena ja toisinaan useana, jopa 300 rikoksena.

Kokonaisrikollisuus. Lasten seksuaalisen hyväksikäytön yleisyyttä on pyritty selvittämään nuorille suunnattujen kyselytutkimusten avulla. Naisuhritutkimuksissa vastaajia on myös pyydetty muistelemaan lapsuuden hyväksikäyttökokemuksia. Lisäksi Kouluterveyskyselyissä on selvitetty eri tavoin seksuaalisen häirinnän ja väkivallan kokemuksia. Uuritutkimuksissa seksuaalinen väkivalta on yleensä pyritty määrittelemään siten, että se vastaisi

¹ Vastaja on voinut kertoa tapauksesta useammalle henkilölle eli valita myös useamman vaihtoehdon.

mahdollisimman tarkoin rikoslaissa määriteltyjä tekoja. Kysymyksiä voidaan kuitenkin asettaa myös neutraalimmin esimerkiksi lasten seksuaalikokemuksista aikuisten kanssa. Näin on menetelty lapsiuhritutkimuksissa, jolloin (lapsi)vastajaan ei tarvitse määritellä kokemuksiaan suhteessa rikoslakiin kytkeytyvään sanastoon.

Vuosien 2008 ja 2013 lapsiuhritutkimukset (Ellonen ym. 2008; Fagerlund ym. 2014) kohdistettiin peruskoulun kuudennen ja yhdeksännen luokan oppilaille. Yhdeksännen luokan oppilaiden osalta lapsiuhritutkimuksen tuloksia seksuaalikokemuksista voidaan verrata vuonna 1988 tehtyyn vastaavanlaiseen kyselytutkimukseen, jossa käytettiin osittain samoja kysymyksiä (Sariola 1990).

Nuorten seksuaalikokemukset heitä vähintään viisi vuotta vanhempien eli tavallisesti aikuisten¹ kanssa ovat pitkällä aikavälillä vertailtuna vähentyneet niin tytöillä kuin pojillakin (taulukko 3). Vähentymistä on tapahtunut erityisen selvästi sukupuoliyhteyteen johtaneissa teoissa (Ellonen & Sariola 2008; Fagerlund ym. 2014). Lapsiuhritutkimuksessa seksuaaliseksi hyväksikäytöksi² luokiteltujen tekojen osuus on vähentynyt tytöillä 14 prosentista (vuonna 1988) neljään prosenttiin (vuonna 2013) ja pojilla vastaavana aikana viidestä prosentista yhteen prosenttiin. Kaikkiaan seksuaalikokemuksia aikuisen tai vähintään viisi vuotta vanhemman henkilön kanssa ilmoitti seitsemän prosenttia yhdeksäsluokkalaisista tytöistä ja kaksi prosenttia saman ikäisistä pojista vuonna 2013 (Fagerlund ym. 2014, 161). Vuonna 2019 kerättyssä Kouluterveyskyselyssä (Terveysten- ja hyvinvoinnin laitos 2019) tulokset viittaavat siihen, että seksuaalikokemusten yleisyys vähintään viisi vuotta vanhempien henkilöiden kanssa on yhdeksäsluokkalaisilla pysynyt 2010-luvulla lähes samana: tytöistä kahdeksan prosenttia ja pojista kaksi prosenttia ilmoitti näitä kokemuksia, joiden osuuteen sisältyivät myös aikuisten tekemät pyynnöt ja ehdotukset (Terveysten- ja hyvinvoinnin laitos 2019).

¹ Useimmiten seksuaalikokemuksen toinen osapuoli oli vastajaan mukaan hänen poika-/tyttöystävänsä, ystävä tai tuttava. Merkittävän ryhmän muodostivat myös nuorelle ennestään tuntemattomat henkilöt.

² Seksuaalinen kanssakäyminen määriteltiin seksuaaliseksi hyväksikäytöksi, mikäli toinen osapuoli oli vähintään viisi vuotta vanhempi kuin nuori itse, eikä ollut nuoren tyttö- tai poikaystävä ja kokemus sisälsi sukupuolielinten paljastamisen, niiden koskettamisen tai yhdynnän. Samoin hyväksikäytöksi määriteltiin kaikki ne tapaukset, joissa tekoon liitettiin pakottamista tai väkivaltaa, riippumatta seksuaalisen kanssakäymisen muodosta. Vuoden 2013 tutkimusta varten vuosien 1988 ja 2008 aineistoista laskettiin uudet luvut sisällyttäen mukaan myös ne tapaukset, jotka lapset ilmoittivat ystävän kanssa tapahtuneiksi.

Taulukko 3. Seksuaalikokemukset aikuisten ja vähintään 5 v. vanhempien kanssa, %

	1988	2008	2013	2019
Tytöt	17	11	7	8
Pojat	6	2	2	2
Yhteensä	12	7	4	5

Lähteet: Lapsiuhritutkimukset 1988, 2008 ja 2013 (9 lk.) (Fagerlund ym. 2014, liitetaulukko 30); Kouluterveyskysely 2019 (8–9 lk.) (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2019)

Lapsiuhritutkimusten (Ellonen & Sariola 2008; Fagerlund ym. 2014) perusteella valtaosa hyväksikäytöstä koetaan 13–16-vuotiaana ja tekijä on joku muu kuin perheenjäsen. Perheen sisällä tapahtunut hyväksikäyttö oli kyselytutkimusten perusteella erittäin harvinaista. Seksuaaliseksi hyväksikäytöksi määritellyt tapaukset ovat tytöille selvästi yleisempiä kuin pojille. Uhritutkimuksen perusteella uhreista on kokonaisuudessaan tyttöjä noin 80 prosenttia. Tuomituissa rikoksissa tyttöjen osuus uhreista oli 92 prosenttia vuosina 2017–2018 (Malin 2020).

Vuoden 2019 Kouluterveyskyselyssä on kysytty seksuaalikokemusten lisäksi erikseen seksuaaliväkivallasta, häiritsevistä seksuaalisesta ehdottelusta ja ahdistelusta sekä seksuaalisen häirinnän kokemuksista puhelimesta, internetissä ja julkisessa tilassa viimeksi kuluneen vuoden aikana. Seksuaaliväkivallan indikaattori kuvaa vuoden 2019 kyselyssä niiden osuutta, jotka ovat vastanneet kokeneensa ainakin jotain seuraavista: riisuuntumaan pakottamista, kehon intiimien alueiden koskettelua vasten tahtoa, yhdyntään tai muunlaiseen seksiin painostamista tai pakottamista ja rahan, tavarain tai päihteiden tarjoamista vastineeksi seksistä. Kahdeksas- ja yhdeksäsluokkalaisista pojista noin neljä prosenttia ja tytöistä vähän alle 10 prosenttia ilmoitti kokeneensa seksuaaliväkivaltaa viimeksi kuluneen vuoden aikana (Ikonen & Helakorpi 2019). Edellisellä kyselykerralla 2017 seksuaalista väkivaltaa ilmoitti kokeneensa pojista viisi prosenttia ja tytöistä kahdeksan prosenttia viimeisen vuoden ajalta (Ikonen & Halme 2018).

Naisuhritutkimuksissa – jotka on suunnattu 18–74-vuotiaille naisille – vastaajia on pyydetty muistelemaan alle 15-vuotiaana kokemaansa, miehen tekemää seksuaalista väkivaltaa (Piispa ym. 2006). Vuoden 2005 kyselyssä 18 prosenttia muisti kokeneensa alle 15-vuotiaana seksuaalisesti uhkaavaa käyttäytymistä (14 prosenttia vuonna 1997) (emt., 30). Seksuaalisen pakottamisen tai sen yrityksen kohteeksi joutuneiden osuudessa ei ollut tapahtunut suuria muutoksia. Vuoden 2005 tutkimuksessa kuusi prosenttia vastaajista ilmoitti joutuneensa alle 15-vuotiaana seksuaalisen pakottamisen yrityksen kohteeksi ja kolme prosenttia seksuaalisen pakottamisen kohteeksi.

Internetin, älypuhelinien ja sosiaalisen median sovellusten käytön yleistyminen on lisännyt mahdollisuuksia hyväksikäyttöön (esim. Broome, Izura, & Lorenzo-Dus 2018, Kloess ym. 2019). Kontakteja potentiaalsiin uhreihin voidaan tehdä internetin välityksellä suuria määriä, jolloin tekijöiden on

mahdollista löytää itselleen helpoimmat uhrit. Vielä noin 10–20 vuotta sitten toteutettujen, internetissä tapahtuvaa seksuaalista häirintää kartoittaneiden tutkimusten mukaan fyysiseen kanssakäymiseen johtaneita tapauksia oli suhteellisen vähän, mutta verkossa tapahtuva ahdistelu oli jo tuolloin monimuotoista ja joissakin muodoissaan hyvin yleistä (esim. Kimberly 2001; Brå 2007; Salmi 2008; Fagerlund ym. 2014). Aikuisten kontakteja lapsiin internetin välityksellä selvittäneessä ruotsalaistutkimuksessa lähes puolet tytöistä ja viidennes pojista kertoi kohdanneensa entuudestaan tuntemattoman taholta seksuaalisia kontaktirytyksiä (Brå 2007). Vuoden 2013 lapsiuhritutkimuksessa 16 prosenttia tytöistä ja seitsemän prosenttia pojista ilmoitti viimeisen vuoden aikana kokeneensa seksuaalista häirintää tai ehdottelua tuntemattoman henkilön taholta internetissä. Internet-tuttavan kanssa suostuttelun, pakottamisen tai lahjonnan seurauksena seksin harrastamisesta ilmoitti yhteensä 51 vastaajaa. (Fagerlund ym. 2014.)

Vuoden 2019 Kouluterveyskyselyssä 27 prosenttia kahdeksas- ja yhdeksäsluokkalaisista tytöistä sekä seitsemän prosenttia saman ikäisistä pojista raportoi kokeneensa seksuaalista häirintää puhelimesta tai internetissä viimeisten 12 kuukauden aikana. Vastaavat luvut vuoden 2017 kyselystä olivat 18 ja kuusi prosenttia (Ikonen & Halme 2018). Ruotsissa yhdeksäsluokkalaisille toteutetussa rikollisuuskyselyssä tytöistä noin kahdeksan prosenttia ja pojista 1,5 prosenttia oli painostettu seksuaaliseen tekoon viimeisten 12 kuukauden aikana, ja näistä tapahtumista 20 prosenttia ilmoitettiin tapahtuneeksi netissä tai sosiaalisen median kanavissa (Brå 2018, 31–32).

Ilmitulleen rikollisuuden piirteitä

Lasten seksuaalisesta hyväksikäytöstä tuomituista ja tuomioista on tehty erityisiä selvityksiä ja tutkimuksia vuosina 2003, 2009 ja 2020 (Majamaa 2003; Hinkkanen 2009; Malin 2020). Näiden perusteella voidaan tarkastella joitakin mahdollisia muutoksia ilmi tulleen rikollisuuden piirteisiin sekä uhreihin ja tekijöihin liittyen. Tuorein selvityksistä on toteutettu Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutissa ja sen aineisto sisältää vuosina 2017–2018 lainvoimaisiksi tulleet käräjä- ja hovioikeuksien tuomiot lapsiin kohdistuneiden seksuaalirikosten osalta (Malin 2020).

Sukupuoli ja ikä. Hyväksikäyttörikoksista tuomitut ovat pääsääntöisesti miehiä (99 %: Malin 2020; 98 %: Hinkkanen 2009; Majamaa 2003). Lähes puolet vuosina 2017–2018 tuomituista rikoksentekijöistä oli 15–24-vuotiaita. Alle 30-vuotiaita tuomituista oli yhteensä 57 prosenttia. (Malin 2020.) Vuonna 2006 tuomitut olivat hieman vanhempia, tyypillisesti 17–30-vuotiaita (Hinkkanen 2009).

Hyväksikäytön uhreista selvä enemmistö on tyttöjä (92 %: Malin 2020; Hinkkanen 2009). Tuoreimman selvityksen mukaan hyväksikäytön uhreista

71 prosenttia oli 12–15-vuotiaita (Malin 2020). Luku on hieman suurempi kuin ennen vuoden 2011 lainmuutosta, jolloin osuus oli kaksi kolmasosaa (Hinkkanen 2009). Vuonna 2011 lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten tunnusmerkistöjä muutettiin monelta osin. Uhrien keskimääräisen iän nousuun ja vastaavasti tekijöiden iän laskuun vaikutti luultavimmin nuorten keskinäisiä suhteita käsittelevän rajoitussäännöksen tiukentuminen (Malin 2020). Majamaan (2003) tutkimuksessa havaittiin, että mitä vanhempi rikoksenteijä oli, sitä nuorempi oli uhri.

Osapuolten välinen suhde. Tuomituista rikoksenteijöistä 12 prosenttia oli uhrin vanhempia tai vanhempien kumppaneita, yhteensä perheensisäisiä tapauksia oli vajaa viidesosa. Seurustelukumppanien osuus tekijöistä oli 10 prosenttia ja uhrin kaverien tai tuttavien osuus neljäsosa. Ennalta tuntemattomien tekemiä hyväksikäyttöjä oli 13 prosenttia (Malin 2020). Aiemman selvityksen mukaan yleisimpiin (alle 10 %) tyyppitapauksiin kuului isän alle 7-vuotiaaseen tyttärensä kohdistunut hyväksikäyttö, joka jatkui usean vuoden ajan (Majamaa 2003). Toiseen edellisen kanssa yhtä yleiseen tapausryhmään kuuluivat hyväksikäytöt, joissa tekijänä oli alle 30-vuotias mies ja uhrina 12–15-vuotias tyttö, ja hyväksikäyttö tapahtui yhteisymmärryksessä uhrin kanssa (emt.).

Uhrien ja hyväksikäyttökertojen lukumäärä. Vuonna 2019 viranomaisten tietoon tulleissa lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö -rikoksissa oli uhreja 1 637, sisältäen myös törkeän lapsenraiskauksen uhrin. Selvitysten perusteella hyväksikäyttäjistä noin 85 prosenttia oli käyttänyt hyväkseen vain yhtä uhria (Malin 2020; Hinkkanen 2009). Vuosien 2009–2018 rikostilastojen perusteella lapsen seksuaalisen hyväksikäytön uhreja oli yhteensä 9 575, joista yhdeksän prosenttia oli uhrina vähintään kahdesti ja kaksi prosenttia vähintään kolmesti tuona aikana ilmoitetuissa rikoksissa. Raiskausten ja muiden seksuaalirikosten osalta kahdeksan prosenttia korkeintaan 16-vuotiaista uhreista toistui rikostilastossa vähintään kahdesti samalla tarkasteluajanjaksolla (Tilastokeskus 2019a).

Erillisten selvitysten perusteella hyväksikäyttökertojen lukumäärä jää runsaassa 40 prosentissa tapauksissa yhteen (Majamaa 2003; Hinkkanen 2009; Malin 2020). Alle kuukauden jatkuneita tekoja oli yhdellä kertaa tapahtuneet teot huomioiden yhteensä lähes kaksi kolmasosaa vuosina 2017–2018 tuomituista teoista. Yli vuoden jatkuneita tekoja oli 15 prosenttia. (Malin 2020.)

Tekijöiden aikaisempi rikollisuus. Vuosien 2017 ja 2018 tuomioaineistoissa suurinta osaa rikoksenteijöistä (72 %) ei oltu hyväksikäyttörikosta edeltävän viiden vuoden aikana tuomittu rikoksesta (Malin 2020). 24 prosentilla oli rikoshistoriaa, mutta ainoastaan neljä prosenttia oli tuomittu edeltävän viiden vuoden aikana seksuaalirikoksesta. Majamaan selvityksen mu-

kaan 14 prosentilla hyväksikäyttäjistä ei ollut poliisin rikosilmoitusjärjestelmässä aikavälillä 1992–2001 muita rikosmerkintöjä. Viidesosalla lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä tuomituilla oli yli 50 rikosepäilyä. Lähes kolmannes rikosepäilyistä koski liikenne-rikosepäilyjä ja viidennes omaisuusrikkoksia. Siveellisyysrikkoksista epäiltyjä oli hieman reilu kymmenesosa. Perheen sisällä hyväksikäyttöön syyllistyneillä oli selvästi vähemmän rikosepäilyjä kuin muilla (Majamaa 2003).

Seksuaalirikoksen uusimisriski tuomioiden perusteella on melko vähäinen. Vuonna 2009 julkaistun selvityksen mukaan kaksi prosenttia tekijöistä sai uuden tuomion kolmen vuoden kuluessa ja 9 vuoden seurantajaksolla 5,6 prosenttia (Hinkkanen 2009). Vaikka tämän tyyppisten rikosten uusiminen tai niistä toistuvasti kiinni jääminen ei ole yleistä, uhrien osalta on puolestaan havaittavissa kokemusten kasautumista.

Muita teonpiirteitä. Vuonna 2011 sukupuolilyhteyden sisältävät teot siirtyivät törkeän lapsen seksuaalisen hyväksikäytön tunnusmerkistöön. Muutoksen jälkeen sukupuolilyhteyden osuus perusmuotoisena tuomituissa teoissa on pudonnut 50 prosentista viidesosaan teoista ja törkeissä teoissa noussut kahdesta kolmasosasta tekoja 86 prosenttiin (16 prosenttia sisältää pakottamisen elementtejä) (Malin 2020; Hinkkanen 2009). Vastaavasti koskettelua sisältäneiden tekojen osuus lisääntyi perusmuotoisissa teoissa ja väheni törkeissä teoissa.¹

Vuosina 2017–2018 käräjä- ja hovioikeuksissa lainvoimaisiksi tulleista lapsiin kohdistuneista seksuaalirikoksista 16 prosenttia tapahtui verkkoympäristössä ja 21 prosenttia nettituttujen toteuttamina (Malin 2020). Netin kautta uhriin tutustuneen tekijän onnistui reilussa puolessa tapauksista sopia tapaaminen uhrin kanssa kasvotusten. Näiden tekojen osuus oli aineistossa huomattavasti suurempi kuin aiemmassa kyselytutkimuksessa (esim. Fagerlund ym. 2014). Osasyynä tälle on luultavasti se, että vakavampia tekoja päätyy tuomittaviksi asti lievempiä tekoja enemmän, jolloin niitä esiintyy tuomioistuinaineistossa yleisemmin kuin kyselyaineistossa.

Sosioekonominen asema. Lasten seksuaaliseen hyväksikäyttöön syyllistyneiden sosioekonominen asema oli raiskausrikosten tavoin matalampi kuin väestöllä keskimäärin. Rikostasoa oli korkein opiskelijoilla, alle 55-vuotiailla eläkeläisillä ja työttömällä, matalin ylemmillä toimihenkilöillä, yrittäjillä sekä yli 55-vuotiailla eläkeläisillä (taulukko 4).

¹ Poliisin tietoon tulleeseen lapsiin kohdistuneeseen seksuaalisen rikollisuuden piirteistä ks. myös Humppi 2008 ja 2009.

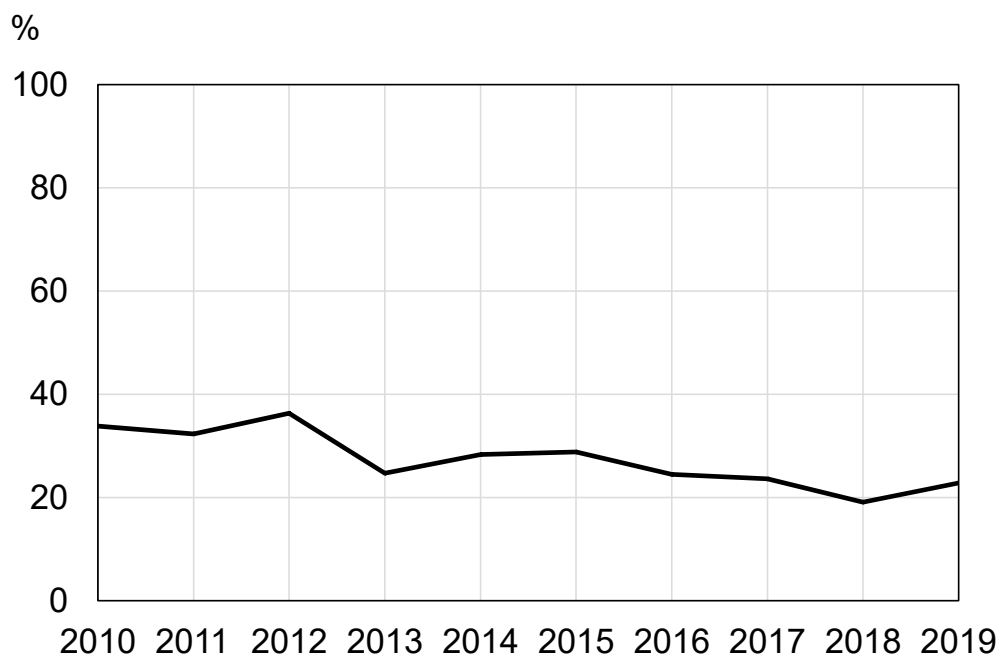
Taulukko 4. Lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä tai lapsenraiskauksesta epäillyt sosioekonomisen aseman mukaan vuosina 2017–2019

<i>Sosioekonominen asema</i>	<i>Osuus epäilyistä (%)</i>	<i>Rikosten määrä / 10 000 henk.</i>
Ylemmät toimihenkilöt	2,7	0,3
Alemmat toimihenkilöt	4,3	0,3
Työntekijät	21,9	2,0
Yrittäjät	3,6	1,0
Opiskelijat	27,2	6,4
Eläkeläiset yli 55 v.	6,5	0,4
Eläkeläiset alle 55 v.	4,6	4,1
Muut (pitkäaikaistyöttömät, asevelvolliset, yms.)	16,0	3,8
Tuntematon	13,2	-

Lähteet: Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2020a); Tilastokeskus, työssäkäynti (Tilastokeskus 2020c). Tiedot rikosepäilyistä ovat vuosilta 2017–2019, sosioekonomista asemaa kuvaavat väestötiedot vuodelta 2017

Selvitysprosentti lasten seksuaalisissa hyväksikäytöissä

Selvitysprosentti lasketaan tilastovuonna selvitettyjen rikosten osuutena tilastovuonna ilmoitetuista rikoksista. Selvitysprosentti on eri asia kuin tapauksen ratkaiseminen, sillä selvitysprosentti lasketaan perustuen poliisin esitutkinnan päätteeksi tekemiin merkintöihin, jolloin tapaus merkitään selvitettyksi ja se voidaan siirtää syyttäjälle syyteharkintaan. Kun ilmoitusten määrät ovat pitkällä aikavälillä olleet kasvussa, lapsiin kohdistuneiden seksuaalirikosten selvitysprosentti on puolestaan viimeisten kymmenen vuoden aikana laskenut noin 34 prosentista lähes 20 prosenttiin (kuviot 7 ja 8). Rikossarjojen kirjaamiskäytäntö ja selvittäminen vaikuttavat siten, että vuosittaiset vaihtelut selvitysprosentissa voivat olla hyvinkin suuria.



Kuvio 8. Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö (RL 20:6–7), törkeä lapsenraiskaus (RL 20:7b): selvitettyjä rikoksia (%) tilastovuoden aikana viranomaisten tietoon tulleista rikoksista 2010–2019. *Lähde:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2020a)

4.3 Muut seksuaalirikokset

Sukupuoliyhteys lähisukulaisten kesken, inesti. Lähisukulaisten eli vanhempien lapsen kohdistamat ja sisarusten väliset suhteet ovat rangaistavia rikoslain 17 luvun 22 § perusteella. Lapsen kohdistuva teko voi olla rangaistava sekä lapsen seksuaalisena hyväksikäyttönä että sukupuoliyhteytenä lähisukulaisten kesken. Silloin kun kyse ei ole sukupuoliyhteydestä, lähisukulaisten muu seksuaalinen teko voi olla rangaistavaa lapsen seksuaalisena hyväksikäyttönä suojaikärajan ollessa 18 vuotta (RL 20:6.2). Kun alle 16-vuotias lapsi on uhrina, rangaistavaan tekoon voi syyllistyä muukin lähisukulainen, esimerkiksi uhrin veli tai sisar.

Inestisistä suhteista on kenties eniten julkisuudessa ollut esillä isän ja tyttären välinen suhde. Poliisin tietoon tulleissa hyväksikäyttötapauksissa isä oli rikosentekijänä kahdeksan kertaa useammin kuin äiti (Majamaa 2003). Viranomaisten tietoon tulleiden rikosten lukumäärä (sukupuoliyhteys lähisukulaisten kesken) on vaihdellut yhden ja 156 rikoksen välillä vuosina 1996–2019 (6 vuonna 2019). Vaihtelu johtuu rikossarjojen osatekojen vuotuisista määristä ja niiden kirjaamiskäytännöistä. Vuosina 2009–2018 tällaisista syyksi luetuista rikoksista on tuomittu rangaistus ns. päär rikoksena vii-

delle henkilölle. Syyksi luettujen rikosten määrä on vaihdellut kahden ja seitsemän välillä vuosittain. Tuomioiden lukumäärä kertovat, että kyse on suhteellisen harvoin oikeusprosessiin asti tulevasta rikostyyppistä.

Vuonna 1988 tehdyn koululaiskyselyn (Sariola 1990) mukaan isä–tytär- tai isäpuoli–tytär-insestiä kokeneita oli 0,5 % 15-vuotiaista tytöistä. Vastaava luku vuonna 2008 oli 0,3 % (Ellonen & Sariola 2008) ja 0,1 % vuonna 2013 (Fagerlund ym. 2014). Isäpuolten teot olivat suhteellisesti yleisempiä kuin biologisten isien tekemät teot. Vuonna 2008 samoin kuin vuonna 2013 yhteensä kahdeksan tyttöä kertoi insestikokemuksesta. Näistä vain muutama tapaus johti sukupuoliyhdyntään. Vuosina 1988, 2008 ja 2013 tutkimuksissa kerrottiin lisäksi kaikissa kolmesta insestikokemuksesta isovanhemman kanssa. Näistä mikään ei edennyt yhdyntään vuosien 2008 ja 2013 kyselytietojen perusteella.

Veli–sisar-insesti vähintään 4–5 vuotta vanhemman sisaruksen kanssa ilmoitettiin yhdeksäsluokkalaisten osalta kaksi tapausta vuonna 2008 ja yksi kuudesluokkalaisten tapaus vuonna 2013 (kuusi tapausta vuonna 1988). Vuonna 2008 toinen oli tytön ilmoittama tapaus veljen kanssa ja toinen pojan ilmoittama siskon kanssa.

Muut seksuaalirikokset. Rikoslain 20 luvun 4 §:ssä kriminalisoidaan pakottaminen seksuaaliseen tekoon, 5 §:ssä seksuaalinen hyväksikäyttö, 5a §:ssä seksuaalinen ahdistelu (5a § voimaan 1.9.2014), 8 §:ssä seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttö (8 §), seksuaalipalvelujen ostaminen nuorelta (8a §), lapsen houkuttelemine seksuaalisiin tarkoituksiin (8b §), sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta koskevan esityksen seuraaminen (8c §) ja (törkeä) paritus (9 § ja 9a §).

Rikoslaisissa on mainittujen tekojen lisäksi rangaistussäännökset myös sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan kuvan levittämisestä, tällaisen lasta esittävän kuvan hallussa pitämisestä, sukupuolisiveellisyyttä loukkaavasta markkinoinnista, sukupuolisiveellisyyden julkisesta loukkaamisesta ja sukupuoliyhteydestä lähisukulaisten kesken (RL 17:18–22). Järjestyslain mukaan seksuaalipalvelujen ostaminen ja tarjoaminen julkisella paikalla on kielletty.

Rikos- ja pakkokeinotilaston mukaan muita seksuaalirikoksia (RL 20:4–5, 5a, 8–9, 9a) tuli poliisin tietoon 1 119 tapausta vuonna 2019 (1 013 tapausta vuonna 2018 ja 856 vuonna 2017). Ilmi tulleiden tapausten määrät ovat vaihdelleet paljon (esim. 1 072 vuonna 2006; 477 vuonna 2009). Joidenkin vuosien suuremmat määrät johtuvat ainakin osittain siitä, että Helsingin poliisilaitokselle perustettiin ryhmä, joka pyrki selvittämään erityyppisiä internetin keskustelupalstojen kautta alkaneita hyväksikäyttö- ym. tapauksia saaden selvitettyksi lukuisan määrän rikoksia. Epäiltyjä seksuaalipalvelujen ostamisia nuorilta oli esimerkiksi vuosina 2012–2013 kaksi kertaa enemmän kuin vuosina 2016–2017, ja eräänä vuonna kirjautui suuri

määrä rikoksia, jotka koskivat seksikaupan kohteen olleena henkilön hyväksikäyttöä. Vuodesta 2015 kasvanut rikosten määrä johtuu osittain seksuaalista ahdistelua koskevasta uudesta kriminalisoinnista (RL 20:5a), joka tuli voimaan 1.9.2014.

Pakottaminen muuhun seksuaaliseen tekoon kuin raiskaukseen rangaistaan raiskausta lievemmän asteikon mukaan (RL 21:4). Näiden rikosten määrä kasvoi selvästi vuosina 2012–2014, mikä voi liittyä vuonna 2011 voimaan tulleeseen lainmuutokseen, jonka myötä puolustuskyvyttömään henkilöön kohdistunut seksuaalinen teko arvioidaan pakottamisena seksuaaliseen tekoon, ei seksuaalisena hyväksikäyttönä. Vuonna 2019 seksuaaliseen tekoon pakottamisia kirjattiin yhteensä 206 kappaletta.

Seksuaalisesta hyväksikäytöstä rangaistaan henkilöä, joka asemaansa hyväksikäyttäen pakottaa henkilön sukupuoliyhteyteen tai muuhun seksuaalista itsemääräämisoikeutta olennaisesti loukkaavaan seksuaaliseen tekoon. Vuonna 2019 poliisi kirjasi 99 seksuaalista hyväksikäyttöä (RL 20:5) tai sen yritystä. Määrä oli vain neljänneksen vuoden 2010 tasosta. Sukupuoliyhteydet tai seksuaaliset teot, jotka kohdistuvat puolustuskyvyttömiin uhreihin tai henkilöihin, jotka ovat muuten kykenemättömiä ilmaisemaan tahtoaan, rangaistaan nykyisin raiskauksena tai pakottamisena seksuaaliseen tekoon, mikä on osaltaan vähentynyt hyväksikäyttörikosten määriä.

Koskettelemalla tehty seksuaalinen teko, joka on omiaan loukkaamaan uhrin seksuaalista itsemääräämisoikeutta, rangaistaan 1.9.2014 voimaan tulleen lainmuutoksen jälkeen seksuaalisena ahdisteluna. Näitä rikoksia poliisi kirjasi 283 vuonna 2015. Rikosten määrä lähes kaksinkertaistui (532 rikosta) edellisestä vuodesta vuonna 2016, mutta laski taas hieman vuonna 2017 (414 rikosta). Vuonna 2018 poliisi kirjasi 512 seksuaalista ahdistelua ja 518 vuonna 2019.

Vuonna 2011 rikoslakiin lisättiin rangaistussäännös (RL 20:8b), jolla kriminalisoitiin lapsen houkuttelemisen seksuaalisiin tarkoituksiin. Rangaistavaa on ehdottaa tapaamista tai muuta kanssakäymistä lapsen kanssa siten, että tarkoituksena on lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö tai lasta sukupuoli-siveellisyyttä loukkaavasti esittävien kuvien valmistaminen. Tällaisia rikoksia tuli poliisin tietoon yhteensä 178 vuonna 2019 (98 vuonna 2018 ja 74 vuonna 2017).

Prostituutio ei ole Suomessa kategorisesti rangaistavaa. Seksuaalipalvelujen ostaminen parituksen tai ihmiskaupan kohteena olevalta henkilöltä on kuitenkin ollut rangaistavaa hyväksikäyttöä (RL 20:8) vuodesta 2007 lähtien. Viime vuosina näitä rikoksia on tullut hyvin vähän poliisin tietoon (20 rikosta vuosina 2014–2018) mutta vuonna 2013 näitä rikoksia kirjattiin peräti 140. Näin suuri määrä voi selittyä sillä, että samaan henkilöön kohdistuneita hyväksikäyttöjä on tullut yhdellä kertaa ilmi useita. Vuosina 2014 ja

2016 vastaavia tapauksia ei ollut yhtään, vuonna 2015 kuusi ja vuosina 2017 ja 2018 kumpanakin seitsemän tapausta ja yhdeksän vuonna 2019.

Järjestyslaissa on puolestaan kielletty seksuaalipalvelujen ostaminen ja tarjoaminen julkisella paikalla. 1.10.2006 voimaantulleella lainmuutoksella tällaisesta järjestysrikkomuksesta voidaan tuomita sakkorangaistus. Parituksesta on säädetty (RL 20:9) enintään kolmen ja törkeästä parituksesta (RL 20:9a) enintään kuuden vuoden vankeusrangaistus. Kriminalisoinnin keskeinen tarkoitus on suojata prostituoituja heitä hyväkseen käyttäviltä parittajilta. Lisäksi vuodesta 1999 on ollut voimassa säännös, jossa on säädetty rangaistavaksi seksuaalipalvelujen ostaminen 18 vuotta nuoremmalta henkilöltä.

Taulukko 5. Viranomaisten tietoon tulleet paritukset (RL 20:9 ja 20:9a)

2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
2	19	52	23	22	18	15	88	18	21

Lähde: Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2020a)

Paritusrikosten määrät vaihtelevat vuosittain paljon, mikä johtunee ainakin poliisin paritustoimintaan kohdistaman kontrollin intensiteetin vaihtelusta. Vuonna 2017 parituksen yrityksiä kirjattiin poikkeuksellisen paljon. Lähes kaikki liittyvät yhden poliisilaitoksen alueella tapahtuneeseen rikoskokonaisuuteen ja selittävät siten paritusrikosten määrän suurta kasvua vuonna 2017. Seksuaalipalvelujen ostamisia nuorelta tai rikoksen yrityksiä tuli poliisin tietoon 35 rikosta vuonna 2017, 110 vuonna 2018 ja 78 vuonna 2019. Poliisin tietoon tulleiden rikosten vuotuiset määrät ovat vaihdelleet noin 30 ja 155 rikoksen välillä viimeisen 10 vuoden aikana.

Sukupuolisiveellisyyden julkisia loukkaamisia (RL 17:21) tuli poliisin tietoon 156 rikosta vuonna 2019 (194 vuonna 2018). Säännöstä on sovellettu muun muassa itsensäpaljastajiin.

Pornografisen aineiston levittäminen on säädelty nykyisin rikoslaissa. Rangaistavaksi määriteltyjä tekoja ovat sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan kuvan levittäminen (RL 17:18), tällaisen lasta esittävän kuvan hallussapito (17:19) ja sukupuolisiveellisyyttä loukkaava markkinointi (RL 17:20). Vuonna 2004 tulivat voimaan myös säännökset törkeästä sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan levittämisestä (RL 17:18a) ja kuvaohjelman laitton esittäminen tai levittäminen alaikäisille (RL 17:18b). Kuvaohjelman esittämisessä ja levittämisessä voi olla kyse muustakin kuin pornografisesta materiaalista. Poliisin tietoon rikoksia tuli yhteensä 514 vuonna 2019 (257 vuonna 2018). Näistä sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan kuvan levittämisiä oli 238 (96 vuonna 2018) ja sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan hallussapitoja 182 (126 vuonna 2018).

Sukupuolisiveellisyyttä koskevien moraalikäsitusten lieventyessä lainvastaiseksi katsotun aineiston laatu on vuosikymmenten mittaan täysin

muuttunut. Sellainen pornografinen aineisto, mikä vielä 1960-luvulla ja erityisesti aiemmin ”loukkasi sukupuolikuria tai säädyllisyyttä”, on sietokynnyksen noustua nykyisin verraten näkyvää. Internetissä leviävää pornografista aineistoa on lisäksi erittäin vaikeaa kontrolloida. Nykyisessä laissa sukupuolisiveellisyyttä loukkaavat teot on pyritty määrittelemään aikaisempaa konkreettisemmin. Laissa pyritään entistä tarkemmin estämään lasten hyväksikäyttö ja riisto muun muassa pornografisen aineiston tuottamisessa ja käyttämisessä. Uutena kriminalisointina lakiin on otettu sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta koskevan esityksen seuraamisen rangaistavuus (RL 20:8c). Tällaiset teot eivät kuitenkaan vaikuta usein tulevan viranomaisten tietoon, sillä näitä rikoksia kirjattiin kaksi vuonna 2017, vuonna 2018 ei yhtään tapausta ja vuonna 2019 vain yksi tapaus.

Lähteet

- BRÅ (Brottsförebyggande rådet). 2018. *Skolundersökningen om brott 2017*. Om utsatthet och delaktighet i brott. Rapport 2018:15. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- BRÅ (Brottsförebyggande rådet). 2007. *Vuxnas sexuella kontakter med barn via Internet*. Omfattning, karaktär, åtgärder. Rapport 2007:11. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Broome, Laura Jay, Christina Izura & Nuria Lorenzo-Dus. 2018. "A systematic review of fantasy driven vs. contact driven internet-initiated sexual offences: Discrete or overlapping typologies?" *Child Abuse & Neglect* 79(2018): 434–444. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2018.02.021>.
- Danielsson, Petri & Matti Näsi. 2020. *Suomalaiset väkivallan ja omaisuusrikosten koheteena 2019 – Kansallisen rikosuhritutkimuksen tuloksia*. Katsauksia 43/2020. Helsinki: Helsingin yliopisto, Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti. <http://hdl.handle.net/10138/319010>.
- European Union Agency for Fundamental Rights. 2014. *Violence against women: an EU-wide survey. Main Results*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- Ellonen, Noora, Juha Kääriäinen, Heikki Sariola & Venla Salmi. 2008. *Lasten ja nuorten väkivaltakokemukset. Tutkimus peruskoulun 6. ja 9. luokan oppilaiden kokeamista väkivallasta*. Tampere: Poliisiammattikorkeakoulu; Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-201501291732>.
- Ellonen, Noora & Satu Rantaeskola, toim. 2016. *Lapsiin kohdistuvien väkivalta- ja seksuaalirikosepäilyjen tutkinta*. Poliisiammattikorkeakoulun oppikirjat 24. Tampere: Poliisiammattikorkeakoulu. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-815-315-6>.
- Ellonen, Noora & Heikki Sariola. 2008. "Seksuaalinen hyväksikäyttö." Teoksessa *Lasten ja nuorten väkivaltakokemukset*, toimittajat Noora Ellonen, Juha Kääriäinen, Venla Salmi & Heikki Sariola, 81–114. Poliisiammattikorkeakoulun raportteja 71/2008; Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedoksiintoja 87/2008. Tampere: Poliisiammattikorkeakoulu; Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. <http://hdl.handle.net/10138/152529>.
- Fagerlund, Monica, Marja Peltola, Juha Kääriäinen, Noora Ellonen & Heikki Sariola, 2014. *Lasten ja nuorten väkivaltakokemukset 2013. Lapsiuhritutkimuksen tuloksia*. Poliisiammattikorkeakoulun raportteja 110. Tampere: Poliisiammattikorkeakoulu. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-815-270-8>.
- Haapakangas, Kimmo. 2020. "Voiko vanhojen rikosten ilmoittaminen selittää esitutkinnan pitkää kesto?" *Tieto & Trendit*. <https://www.stat.fi/tietotrendit/artikkelit/2020/voiko-vanhojen-rikosten-ilmoittaminen-selittaa-esitutkinnan-pitkaa-kestoaa>.
- Heiskanen, Markku & Minna Piispa. 1998. *Usko, toivo, hakkaus. Kyselytutkimus miesten naisille tekemästä väkivallasta*. Oikeus 1998:12. Helsinki: Tilastokeskus.
- Hinkkanen, Ville. 2009. *Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö: Tutkimus rangaistuskäytännöstä ja seksuaalirikosten uusimisesta*. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 92. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. <http://hdl.handle.net/10138/152523>.
- Honkatukia, Päivi. 2001. *Ilmoitti tulleensa raiskatuksi. Tutkimus poliisin tietoon vuonna 1998 tulleista raiskausrikoksista*. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 180. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.
- Honkatukia, Päivi & Janne Kivivuori. 2011. *Rikosten uhrit tukipalvelujen asiakkaina – kyselytutkimuksen tuloksia*. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen verkkokatsauksia 19/2011. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. <http://hdl.handle.net/10138/152582>.

- Humppi, Sanna-Mari. 2008. *Poliisiin tietoon tullut lapsiin ja nuoriin kohdistuva väkivalta*. Poliisiammattikorkeakoulun raportteja 75. Tampere: Poliisiammattikorkeakoulu.
- Humppi, Sanna-Mari. 2009. *Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö rikosilmoituksissa*. Poliisiammattikorkeakoulun raportteja 82. Tampere: Poliisiammattikorkeakoulu.
- Ikonen, Riikka & Satu Helakorpi. 2019. *Lasten ja nuorten hyvinvointi – Kouluterveyskysely 2019*. Tilastoraportti 33/2019. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2019091528281>.
- Ikonen, Riikka & Nina Halme. 2018. *Lasten ja nuorten kokemus seksuaalinen häirintä ja väkivalta. Kouluterveyskyselyn 2017 tuloksia*. Tutkimuksesta tiiviisti 6/2018. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-091-4>.
- Kainulainen, Heini. 2004. *Raiskattu? Tutkimus raiskausten käsittelemisestä rikosprosessissa*. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 212 ; Oikeus 2004:16. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos; Helsinki: Tilastokeskus. <http://hdl.handle.net/10138/152471>.
- Kangaspunta, Kristiina. 2000. "Secondary analysis of integrated sources of data." Teoksessa *Surveying Crime: A global perspective*, toimittajat Anne Alvazzi del Frate, Oksana Hatalak & Ugljesa Zvekic, 127–144. Rome: UNICRI/ISTAT.
- Kivivuori, Janne, Reino Sirén & Petri Danielsson. 2012. "Gender Framing Effects in Victim Surveys." *European Journal of Criminology* 9(2): 142–158. <https://doi.org/10.1177/1477370811424383>.
- Kloess, Juliane A., Catherine E. Hamilton-Giachritsis & Anthony R. Beech. 2019. "Offense processes of online sexual grooming and abuse of children via internet communication platforms." *Sexual Abuse* 31(1): 73–96. <https://doi.org/10.1177/1079063217720927>.
- Laaksonen, Seppo & Markku Heiskanen. 2014. "Comparison of Three Modes for a Crime Victimization Survey." *Journal of Survey Statistics and Methodology* 2(4): 459–483. <https://doi.org/10.1093/jssam/smu018>.
- Lappi-Seppälä, Tapio, Tiina-Liisa Autio & Anna Karjala. 2012. *Selvityksiä raiskausrikkoksista*. Oikeusministeriön selvityksiä 13/2012, Helsinki: Oikeusministeriö. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-186-9>.
- Lehti, Martti. 2019. *Henkirikokatsaus 2019*. Katsauksia 34/2019. Helsinki: Helsingin yliopisto, Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti.
- Lehti, Martti, Venla Salmi, Mikko Aaltonen, Petri Danielsson, Ville Hinkkanen, Reino Sirén, Hannu Niemi & Karoliina Suonpää. 2014. *Maahanmuuttajat rikosten uhreina ja tekijöinä*. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 265. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. <http://hdl.handle.net/10138/152441>.
- Majamaa, Heikki. 2003. *Lasten seksuaalinen hyväksikäyttö ja tilastoharhat*. Poliisiammattikorkeakoulun tiedotteita 24. Espoo: Poliisiammattikorkeakoulu.
- Malin, Tiina. 2020. *Lapsiin kohdistuneiden seksuaalirikosten rangaistuskäytäntö*. Katsauksia 44/2020. Helsinki: Helsingin yliopisto, Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti, Helsinki. <http://hdl.handle.net/10138/320556>.
- Mathews, Ben, Xing Lee & Rosanna Norman. 2016. "Impact of a new mandatory reporting law on reporting and identification of child sexual abuse: A seven year time trend analysis." *Child Abuse & Neglect* 56(2016): 62–79. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2016.04.009>.
- Mitchell, Kimberly, J. 2001. "Risk factors for and Impact of online sexual solicitation of Youth." *JAMA* 285(23): 3011–3014. doi:10.1001/jama.285.23.3011.
- Piispa, Minna, Markku Heiskanen, Juha Kääriäinen & Reino Sirén. 2006. *Naisiin kohdistunut väkivalta 2005*. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 225; Heini, Publication Series No. 51. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos; Helsinki: HEUNI. <http://hdl.handle.net/10138/152455>.
- Salmi, Venla. 2008. "Väkivalta sähköisten viestimien kautta." Teoksessa *Lasten ja nuorten väkivaltakokemukset*, toimittajat Noora Ellonen, Juha Kääriäinen, Venla

- Salmi & Heikki Sariola, 81–114. Poliisiammattikorkeakoulun raportteja 71/2008; Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedoksiintoja 87/2008. Tampere: Poliisiammattikorkeakoulu; Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. <http://hdl.handle.net/10138/152529>.
- Sirén, Reino, Mikko Aaltonen & Juha Kääriäinen. 2010. *Suomalaisten väkivaltakokemukset 1980–2009*. OPTL:n tutkimustiedonantoja 103. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. <http://hdl.handle.net/10138/152511>.
- Sariola, Heikki. 1990. *Lasten väkivalta- ja seksuaalikokemukset*. Lastensuojelun keskusliiton julkaisuja 85. Helsinki: Lastensuojelun Keskusliitto.
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2019. *Seksuaalikokemukset aikuisen kanssa. Kouluterveyshyönteilyn 2019 tuloksia*. Sähköpostitiedonanto 9.8.2019. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Tilastokeskus. 2019. *Ulkomaalaiset suomalaisia useammin epäiltyinä rikoksista*. Helsinki: Tilastokeskus. https://stat.fi/til/rpk/2018/13/rpk_2018_13_2019-05-16_tie_001_fi.html.
- Tilastokeskus. 2020a. *Rikos- ja pakkokeinotilasto*. Helsinki: Tilastokeskus. <https://stat.fi/til/rpk/index.html>.
- Tilastokeskus. 2020b. *Syytetyt, tuomitut ja rangaistukset*. Helsinki: Tilastokeskus. <https://stat.fi/til/syyttr/index.html>.
- Tilastokeskus. 2020c. *Työssäkäynti*. Helsinki: Tilastokeskus. <http://www.stat.fi/til/tyokay/index.html>.
- Tilastokeskus. 2020d. *Väestörakenne*. Helsinki: Tilastokeskus. <https://stat.fi/til/vaerak/index.html>.

5 Omaisuusrikokset

Petri Danielsson

Tiivistelmä

- Vuonna 2019 viranomaisten tietoon tuli 126 906 varkausrikosta. Tilastoidun varkausrikollisuuden kasvu pysähtyi 1990-luvulla ja rikosten määrä on kääntynyt selvään laskuun. Myös moottoriajoneuvojen luvattomat käytöt ja käyttövarkaudet ovat viime vuosina vähentyneet.
- Varkausrikoksista vajaa neljännes tehtiin tunkeutumalla luvatta kohteeseen. Erityisesti automurtojen määrä on vähentynyt 2000-luvun alusta, mutta myös liikemurroissa on huomattavaa laskua.
- Polkupyörävarkaudet ovat yleisin kotitalouksiin ja yksityishenkilöihin kohdistuva varkaustyyppe. Niin vakuutusyhtiöille ja poliisille ilmoitetut tapaukset kuin uhritutkimuksetkin osoittavat, että polkupyörävarkauksien määrä on pitkään jatkuneen kasvun jälkeen tasaantunut.
- Vuonna 2019 tilastoitiin 6 296 maksuvälinepetosta ja 28 653 muuta petosrikosta. Petosrikosten määrä on lisääntynyt voimakkaasti 2000-luvulla sekä viranomaistietojen että kyselylähteiden mukaan. Vuonna 2019 viisi prosenttia väestöstä ilmoitti joutuneensa huijatuksi ostaessaan tavaraa tai palvelua.
- Vuoden 2018 Yritysuhritutkimuksen mukaan vähittäiskaupan toimipaikkoihin kohdistuvista rikoksista huomattava osa oli varkauksia, joiden tekijänä oli useimmiten asiakas. Majoitus- ja ravitsemistoimialalla suurimmat rikosvahingot aiheutuivat työntekijöiden kavalluksista.
- Varkausrikokset ovat yleisempiä kaupunkimaisissa ympäristöissä. Uudellamaalla varkausrikosten esiintyvyys on moninkertainen muuhun Suomeen nähden. Pääkaupunkiseudulla varkausrikosten taso on korkeampi kuin muissa kaupunkimaisissa kunnissa ja olennaisesti korkeampi kuin taajaan asutuissa ja maaseutumaisissa kunnissa.
- Euroopan mittakaavassa Suomi kuuluu vähäisen omaisuusrikollisuuden maihin.

Tässä luvussa tarkastellaan varkausrikoksia ja luvattomia käyttöjä, kavalluksia ja petoksia sekä vahingontekoja. Ne voivat kohdistua sekä yksityisiin ihmisiin ja kotitalouksiin että yrityksiin ja yhteisöihin. Erityisesti liike- ja yritystoimintaan liittyviä talousrikoksia käsitellään luvussa 6.

5.1 Tietolähteet

Tärkeimmät omaisuusrikollisuutta koskevat tietolähteet ovat:

A. Uhritutkimukset. Yksityisten henkilöiden ja kotitalouksien kokemia rikoksia on selvitetty vuosina 1980–2009 toteutetuissa kansallisissa uhritutkimuksissa sekä vuosina 2012–2019 toteutetuissa Kansallisissa rikosuhritutkimuksissa. Uhritutkimusten tiedot koskevat 15 vuotta täyttäneiden suomalaisten kokemaa väkivaltaa, uhkailua sekä omaisuusrikoksia. Kuvioita ja aikasarjoja tulkitessa on huomioitava, että uusimuotoisen Kansallisen rikosuhritutkimuksen tiedot eivät menetelmällisistä syistä ole täysin vertailukelpoisia ennen vuotta 2012 tehtyihin kyselyihin. Katkos on merkitty sellaisiin kuvioihin ja taulukoihin, joissa esitetään sekä vanhan että uuden indikaattorijärjestelmän tietoja.

Vuosina 2010 ja 2018 on toteutettu kyselytutkimuksia, joissa on selvitetty nimenomaisesti yrityksiin kohdistuvaa rikollisuutta. Vuonna 2010 kysely kohdistettiin vähittäiskaupan ja teollisuuden toimipaikkoihin ja vuonna 2018 vähittäiskaupan ja majoitus- ja ravitsemisalalan toimipaikkoihin. Suomi on osallistunut vuodesta 1989 lähtien myös väestöhaastatteluihin perustuvaan kansainväliseen ICVS-rikosuhritutkimukseen (International Crime Victim Survey; ks. van Dijk ym. 2007). Näiden lähteiden lisäksi omaisuusrikoksiin osallistumisesta saadaan tietoja ns. itse ilmoitettua rikollisuutta koskevista kyselyistä. Tämän tyyppinen kyselytutkimus Suomessa on nuorisoriikollisuuskysely (NRK), jonka vastaajina ovat peruskoulun 9. luokkalaiset.

B. Viranomaisten tilastointijärjestelmät. Tilastokeskuksen rikos- ja pakkokeinotilasto kuvaa Suomen viranomaisten tietoon tulleen rikollisuuden määrää. Viranomaisten tietoon tulleella rikoksella tarkoitetaan Poliisiasian tietojärjestelmään rikoksena tallennettua asiaa, toisin sanoen rikosepäilyä. Lisäksi tilastossa esitetään joitakin tietoja selvitettyjen rikosten määrästä, selvitettyihin rikoksiin syylliseksi epäillyistä henkilöistä sekä eräiden rikosten uhreista. Poliisin tietoon tullut rikos katsotaan selvitettyksi silloin, kun tekoolosuhteet, asianosaiset ja muut syytteestä päättämistä sekä oikeudenkäyntiä varten tarvittavat seikat on selvitetty. Termi ”selvitetty rikos” ei tarkoita, että tapaus olisi ratkaistu, tai että rikoksesta epäillyn syyllisyys olisi näytetty laillisesti toteen.

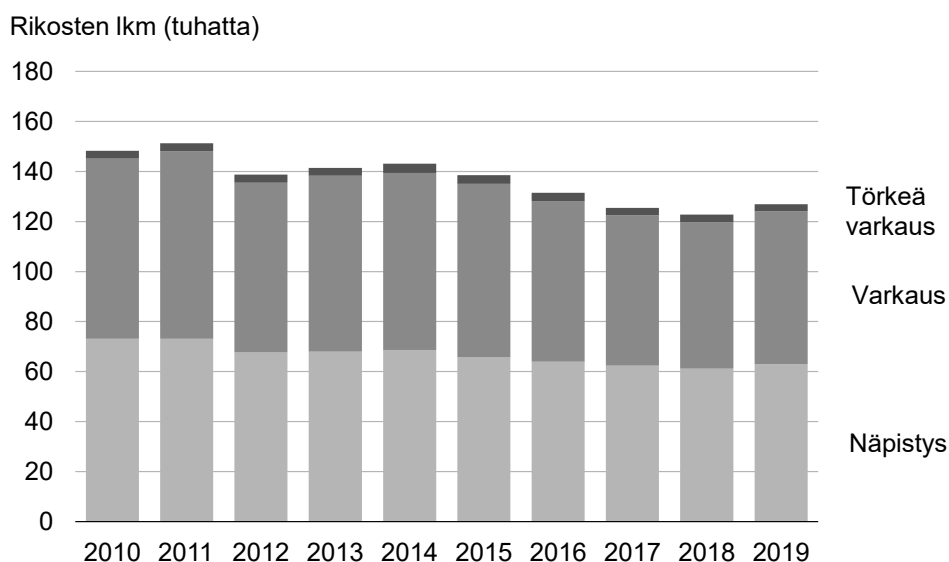
Tilastolähteiden tietojen vertailussa on otettava huomioon niissä käytetyt yksiköt. Kyselytutkimukset selvittävät rikosten kohteeksi joutuneiden henkilöiden, kotitalouksien tai yhteisöjen ja yritysten määrää (uhriksi joutumisen

yleisyyttä). Viranomaisten tietoon tulleiden rikosten yksikkönä on puolestaan rikosten eli tekojen määrä. Kaikkia rikoksia, jotka kyselyissä tulevat ilmi, ei ole ilmoitettu poliisille. Vastaavasti osa viranomaisten tietoon tulleista rikoksista ei tule esiin väestökyselyissä. Karkealla tasolla tietolähteiden pitäisi kuitenkin osoittaa yhdenmukaisesti rikollisuuden kehityssuuntaa.

5.2 Rikollisuuden kehitys

Viranomaisten tietoon tullut rikollisuus

Varkausrikokset. Varkausrikokset muodostavat suuren osan viranomaisten tietoon tulleesta rikollisuudesta. Miltei kolmannes tilastoiduista rikoksista (pois lukien mm. liikenne rikkomukset) on varkausrikoksia tai moottoriajoneuvon käyttövarkauksia.



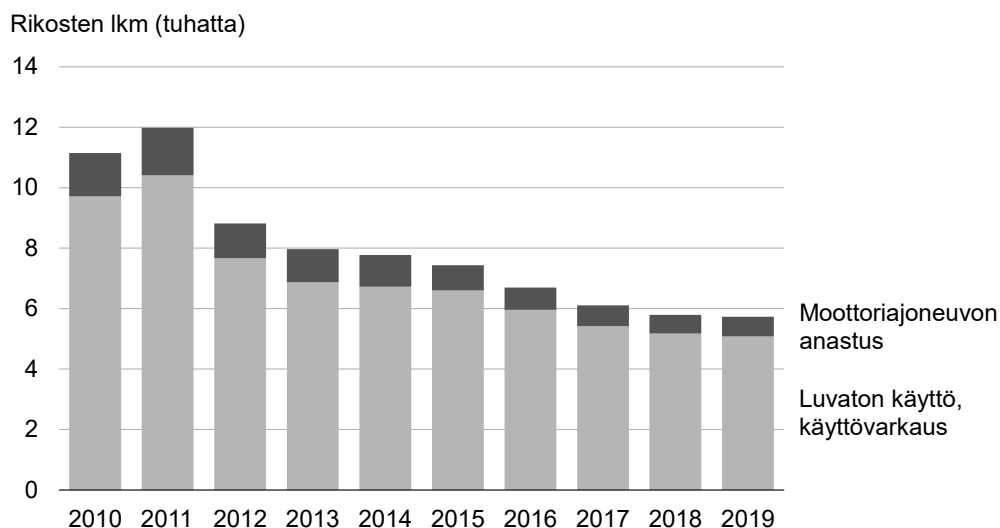
Kuvio 1. Viranomaisten tietoon tulleet varkausrikokset vuosina 2010–2019. *Lähde:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2020a)

Vuonna 2019 viranomaisten tietoon tuli 126 906 varkautta, törkeää varkautta ja näpistystä (kuvio 1; ks. myös liitetaulukko 1). Varkausrikosten kokonaismäärä nousi kolme prosenttia edellisvuodesta. Varkaudet (RL 28:1) lisääntyivät viisi prosenttia ja näpistykset (RL 28:3) kolme prosenttia edellisvuoteen nähden. Törkeät varkaudet vähenivät kuitenkin lähes seitsemän prosenttia.

Varkausrikollisuuden pitemmän aikavälin kehitys ilmenee luvun 1 kuvio 2. Viranomaisten tietoon tullut varkausrikollisuus kasvoi 1990-luvun

alkupuolelle saakka, mutta pysähtyi kansainvälisen taloudellisen laman yhteydessä 1990-luvun puolivälissä. Varkausrikollisuuden määrä on kehittynyt pitkälti vastaavasti myös muissa Pohjoismaissa (Brottsförebyggande rådet 2017; von Hofer ym. 2012). 2000-luvulla varkausrikosten määrä on laskenut lähes yhtäjaksoisesti. Kehitys olisi saattanut olla vielä suotuisampi, ellei rajat ylittävän liikkuvuuden lisääntyminen olisi tuonut Suomeen ammattimaisesti toimivia ulkomaalaisia rikollisryhmiä. Vuonna 2019 varkausrikoksiin syylliseksi epäillyistä henkilöistä 12 prosenttia oli muun maan kuin Suomen kansalaisia. Näistä enemmistöllä ei ollut vakinaista asuinpaikkaa Suomessa.

Mootoriajoneuvon anastukset, käyttövarkaudet ja luvattomat käytöt. Rikoksissa erotetaan moottorikulkuneuvon varastaminen, käyttövarkaus ja luvaton käyttö. Varkaudesta on kyse silloin, kun ajoneuvo anastetaan tarkoituksena esimerkiksi myydä se edelleen – sellaisenaan tai osiin purettuna. Rikoksella tavoitellaan huomattavaa taloudellista hyötyä ja toiminta voi olla pitkälle organisoitua. Ns. ”autovarkauksista” vain vähemmistö on tällaisia rikoksia. Tavallisimmin on kyse käyttövarkaudesta, jolloin ajoneuvo vieään ilman lupaa omistajaltaan, sillä ajellaan lyhyen aikaa ja se hylätään käytön jälkeen. Astetta vakavampia käyttövarkauksia ovat ne, joissa samalla anastetaan autosta irtainta omaisuutta tai autoa käytetään muun rikoksen tekemisessä ns. keikka-autona. Luvallisesti, esimerkiksi vuokrattuna käyttöön saadun auton palauttamatta jättäminen, ei yleensä ole käyttövarkaus vaan luvaton käyttö.



Kuvio 2. Viranomaisten tietoon tulleet ajoneuvon anastukset, käyttövarkaudet ja luvattomat käytöt vuosina 2010–2019. *Lähde:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2020a)

Vuonna 2019 viranomaisten tietoon tuli 5 732 moottoriajoneuvon anastusta, käyttövarkautta tai luvatonta käyttöä, mikä oli prosentin vähemmän kuin

edellisvuonna. Rikosten määrä on ollut merkittävässä laskussa viimeisten kymmenen vuoden aikana (kuvio 2). Rikosryhmän tyyppirikos on käyttövarkaus: vuonna 2019 rikoksista kolme neljäsosaa prosenttia oli käyttövarkauksia (ml. törkeä tekemuoto), 11 prosenttia anastuksia ja 13 prosenttia luvattomia käyttöjä (ml. törkeä tekemuoto).

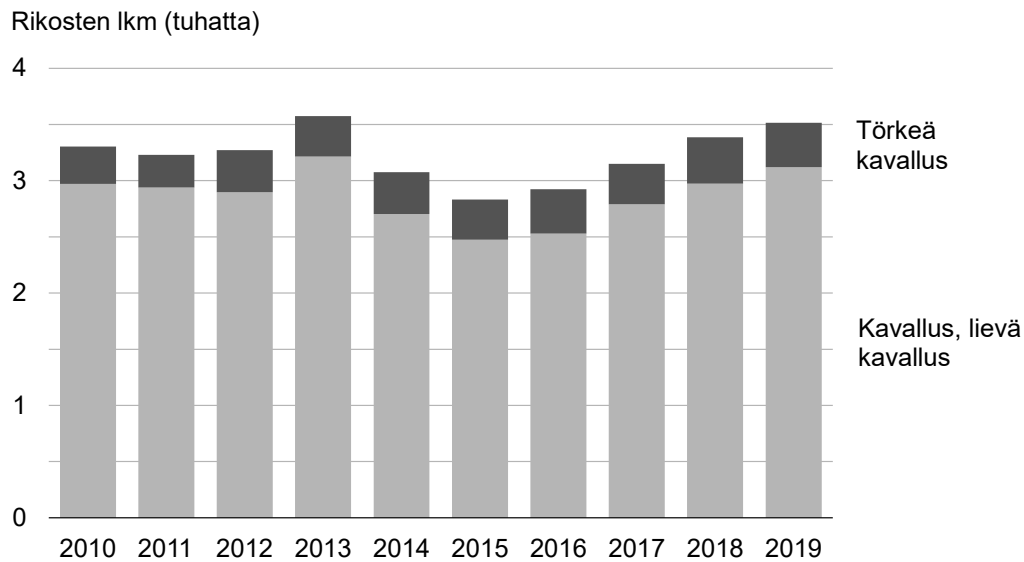
Tilastoitujen rikosten väheneminen näkyy samansuuntaisesti myös poliisin etsintärekisterissä. Vuonna 2018 rekisteriin merkittiin noin 2 200 rikoksella vietyä autoa¹, noin 500 moottoripyörää ja 700 mopoa². Rikoksella vietyjä autoja oli noin seitsemäsosa vuoden 1999 määrästä. Vuoden 2018 aikana viedyistä autoista joka kuudes oli edelleen kateissa vuoden vaihteessa. Tämä on karkea mitta sille, kuinka moni anastettu auto jää pysyvästi kateisiin. Moottoripyöristä ja mopoista jää kateisiin noin puolet. (Keskusrikospoliisi 2019.)

Rikosten vähenemiseen on voinut vaikuttaa esimerkiksi erilaisten rikosentekoa vaikeuttavien ajonestolaitteiden yleistyminen autokannassa. Sähköinen käynnistysenestolaite tuli pakolliseksi kaikissa uusissa henkilöautoissa lokakuusta 1998 lähtien.

Kavallusrikokset. Kavallusrikoksia koskevat säännökset ovat rikoslain luvussa 28 ”Varkaudesta, kavalluksesta ja luvattomasta käytöstä”. Kavallus eroaa varkausrikoksesta siinä, että anastaminen kohdistuu varoihin tai muuhun irtaimeen omaisuuteen, joka on uskottu tekijän haltuun. Kavallukseen syyllistyy esimerkiksi yhdistyksen rahastonhoitaja, joka käyttää yhdistyksen varoja omiin tarkoituksiinsa.

¹ Henkilöauto, pakettiauto, kuorma-auto tai linja-auto.

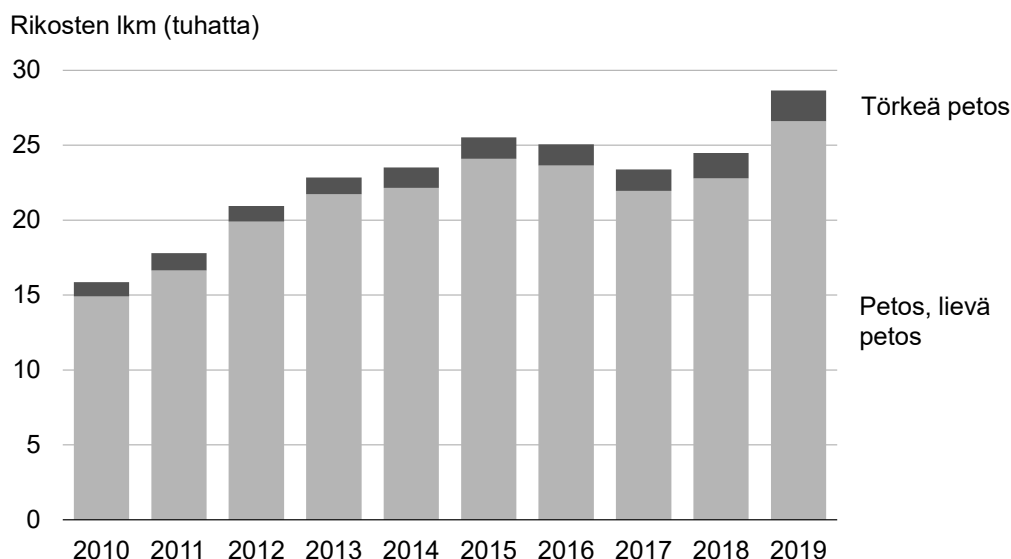
² Etsintärekisterin luvut sisältävät varkauden, käyttövarkauden ja luvattoman käytön lisäksi myös muut rikokset (esim. petos), joissa ajoneuvo on viety omistajaltaan.



Kuvio 3. Viranomaisten tietoon tulleet kavallusrikokset vuosina 2010–2019. *Lähde:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2020a)

Kavallusrikosten määrä on pysynyt pitkään samalla tasolla, hieman yli kolmessa tuhatta tapauksessa vuosittain. Vuonna 2015 kavallusrikosten taso oli tarkastelujakson matalin, mutta on sittemmin kasvanut useana vuonna peräkkäin. Vuonna 2019 kavallusrikoksia kirjattiin 3 514 kappaletta, mikä oli 4 prosenttia enemmän kuin edellisellä vuonna. Kavallusrikoksista 11 prosenttia tutkittiin törkeinä kavalluksina.

Petosrikokset. Tässä osiossa petosrikoksilla tarkoitetaan rikoslain 36 luvun 1–3 pykälissä kriminalisoituja tekoja ja rikoslain 37 luvun 8–11 pykälissä määriteltyjä maksuvälineiden käyttöön liittyviä petoksia. Petoksia koskevia säännöksiä on myös muualla rikoslaissa. Rikoslain 29 luvussa säädetään rangaistukset veropetoksista ja avustuspetosrikoksista. Velallisen petoksia koskevat säännökset ovat rikoslain 39 luvussa. Näitä petostyyppiä käsitellään talousrikoksia käsittelevässä luvussa 6.

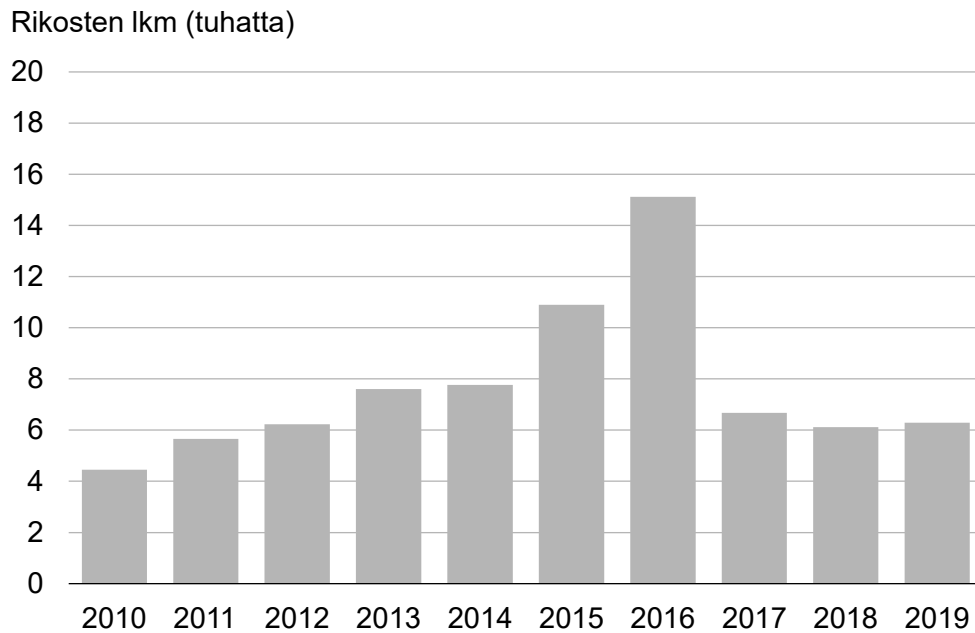


Kuvio 4. Viranomaisten tietoon tulleet petosrikokset vuosina 2010–2019. *Lähde:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2020a)

Petosrikokset lisääntyivät selvästi 2010-luvun alkupuoliskolla, mutta rikosten taso vakiintui vuoden 2015 jälkeen (kuviot 4). Vuonna 2019 viranomaiset tietoon tulneiden petosrikosten määrä nousi kuitenkin 17 prosenttia edellisvuodesta, ollen koko tarkastelujakson korkein. Nousu oli huomattavaa sekä törkeissä petoksissa että muissa tekemuodoissa. Kaikkiaan petosrikoksia tilastoitiin 28 653 kappaletta, joista seitsemän prosenttia oli tekemuodoltaan törkeitä.

Petosrikosten kasvun eräänä syynä on verkkoasioinnin voimakkaasti laajentunut käyttö tuotteiden ostamisessa ja pankkiasioiden hoidossa. Tyypillisessä verkkokauppahuijauksessa asiakas houkuttelee maksamaan tuote etukäteen ”myyjän” väärennetyillä henkilötiedoilla avaamalle pankkitilille. Ns. verkkourkinnassa (phishing) yritetään huijausviestein saada käsiin verkkopankkien käyttäjätunnuksia ja salasanoja, jotta päästäisiin käsiksi asiakkaan tileillä oleviin varoihin. Kysymyksessä ovat usein ulkomailta toimivat rikolliset.

Maksuvälinepetokset RL 37:8–11. Maksuvälinepetoksella tarkoitetaan pankki-, maksu- tai luottokortin, sekin tai näihin rinnastettavan maksuvälineen käyttöä ilman laillista oikeutta, tai sen muunlaista väärinkäyttöä. Maksuvälinepetoksena voidaan rangaista myös tilin katteen tai sovitun enimmäisluottorajan ylittäminen.

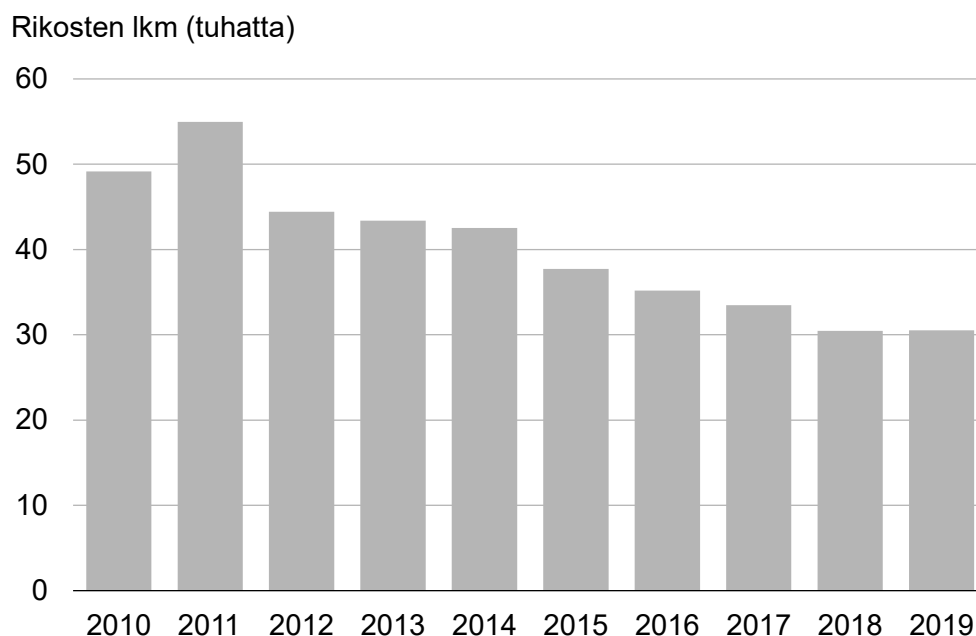


Kuvio 5. Viranomaisten tietoon tulleet maksuvälinepetokset vuosina 2010–2019. *Lähde:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2020a)

Vuonna 2019 viranomaisten tietoon tuli 6 111 maksuvälinepetosta (kuvio 5), joista kolme prosenttia oli tekemuodoltaan törkeitä. Rikosten määrä nousi kolme prosenttia edellisvuoteen nähden. Korttien erillisiä väärinkäyttöker-toja oli vuonna 2018 yhteensä 6 133 kappaletta, mikä oli neljä prosenttia enemmän kuin vuonna 2018.

Tilastoitujen maksuvälinepetosten määrä on vaihdellut vuositasolla suu-resti viimeisten kymmenen vuoden aikana. Vuonna 2015 ja 2016 rikosten määrä kasvoi merkittävästi, mutta vähentyi vuonna 2017 56 % edellisvuoteen verrattuna. Aiempiin vuosiin verrattuna maksuvälinepetoksia tuli viranomaisten tietoon erityisen paljon elokuun 2015 ja elokuun 2016 välillä, mikä nosti sekä vuoden 2015 että 2016 rikosten määriä. Ulkomailla tehtyjen maksuvälinepetosten osuus oli tuolloin huomattava: vuonna 2016 42 % maksuvälinepetoksista tehtiin ulkomailla. Sittenkin ulkomailla tehtyjen rikosten osuus on ollut noin viidenneksen. Ulkomailla tehdyt maksuvälinepetokset voivat olla esimerkiksi luottokorttitietojen kopiointeja tai tietomurron seurauksena väärille teille päätyneiden korttitietojen käyttöjä.

Vahingontekorikokset (RL 35:1–3). Vahingontekorikosten määrä on ollut viime vuosina laskussa (kuvio 6). Vuonna 2019 viranomaisten tietoon tuli 30 519 vahingontekoa, mikä oli samalla tasolla kuin edellisvuonna. Törkeät vahingonteot ovat harvinaisia ja vain murto-osa kaikista vahingonteoista (vuonna 2019 yhden prosentin).



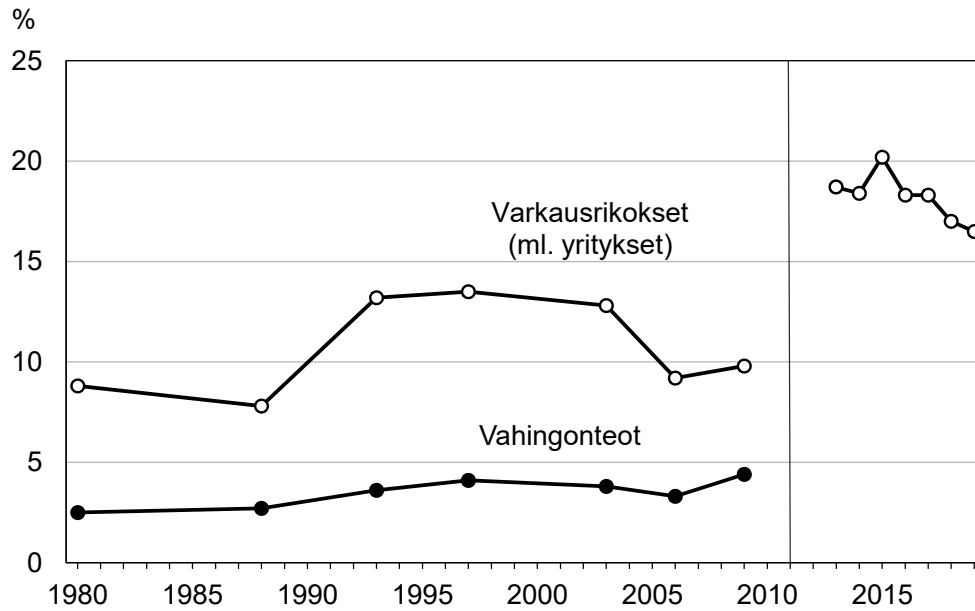
Kuvio 6. Viranomaisten tietoon tulleet vahingontekorikokset vuosina 2010–2019. *Lähde:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2020a)

Vuonna 2019 viranomaisten tietoon tulleista tapauksista 43 prosenttia tapahtui yksityisellä paikalla (joista neljäsosa yksityisasunnoissa) ja 59 prosenttia julkisella paikalla. Kaikkiaan vahingontekorikokset tapahtuvat yleisimmin tiloissa, joissa valvonta on vähäistä.

Kokonaisrikollisuustutkimukset

Vain pieni osa omaisuusrikoksista tulee viranomaisten tietoon. Erityisesti vähemmän arvokkaaseen irtaimeen omaisuuteen kohdistuvat rikokset ovat tosiasiallisesti paljon yleisempiä kuin mitä poliisin tilastoista ilmenee. Poliisin tilastojen ohella tärkeitä tietolähteitä ovat väestökyselyillä toteutettavat uhritutkimukset, joiden avulla voidaan mitata sekä ilmi- että piilorikollisuutta.

Kuviossa 7 esitetään varkauksien ja vahingontekojen kohteeksi joutuneiden vastaajien osuus vanhojen kansallisten uhritutkimusten mukaan vuosina 1980–2009 sekä varkauksien osalta uusimuotoisen Kansallisen rikosuhritutkimuksen mukaan vuosina 2013–2019.



Kuvio 7. Varkausrikosten tai vahingontekojen kohteeksi joutuneita 15–74-vuotiaista (%).
Lähteet: Sirén 2008; vuoden 2009 uhritutkimuksen ja vuosien 2013–2019 Kansallisten rikosuhritutkimusten perusaineistot

Varkausrikosten kohteeksi joutuminen oli yleisintä 1990-luvun puolivälissä, mutta vähentyi 2000-luvulla, jolloin noin joka kymmenes vastaaja ilmoitti joutuneensa varkausrikosten kohteeksi. Kehitys vastaa suurin piirtein tilastoitua varkausrikollisuutta, joka myös kääntyi laskuun 1990-luvulla. Eri kyselymenetelmään perustuvassa Kansallisessa rikosuhritutkimuksessa varkausrikoksista ilmoittaneiden osuus on vuosina 2013–2019 ollut noin 17–20 prosenttia. Tasomuutos voi olla seurausta kyselymenetelmässä tapahtuneesta muutoksesta tai kysytyjen omaisuusrikosten lisääntymisestä. Viranomaisten tietoon tulleiden varkausrikosten määrä on välillä 2009–2013 pysynyt vakaana (ks. kuvio 1), mikä puoltaa kyselymenetelmään perustuvaa selitystä. Toisaalta voidaan kuitenkin todeta, että kyselyn yleisin omaisuusrikos, polkupyörävarkaus, on kyseisellä aikavälillä lisääntynyt sekä vakuutusyhtiöiden että poliisilähteiden mukaan (ks. jäljempänä). Näin ollen kyselyssä havaittu nousu voi (ainakin osin) johtua myös kysytyjen omaisuusrikosten määrän lisääntymisestä.

Taulukossa 1 esitetään eräiden varkaustyyppien ja vahingontekojen kohteeksi joutumisen yleisyyttä kuvaavat prosenttiluvut (prevalenssit). Tiedot perustuvat vuosien 2003–2009 osalta kansallisiin uhritutkimuksiin ja vuosien 2014–2019 osalta puolestaan Kansallisiin rikosuhritutkimuksiin.

Taulukko 1. Varkauksien ja vahingontekojen kohteeksi vuoden aikana joutuneita vuosien 1992–2009 kansallisissa uhritutkimuksissa (prosentteina 15 vuotta täyttäneestä väestöstä) ja vuosien 2014–2019 Kansallisissa rikosuhritutkimuksissa (prosentteina kotitalouksista tai 15–74-vuotiaista)*

	-03	-06	-09	-14	-15	-16	-17	-18	-19
Auton vahingoittaminen**	4,2	4,3	5,0	8,6	8,9	8,9	7,9	7,1	5,9
Polkupyörävarkaus	4,2	3,5	4,1	11,9	14,3	12,6	12,6	12,3	10,5
Varkaus autosta**	2,8	1,3	1,5	3,8	4,5	3,8	3,7	3,3	2,8
Asuntomurto†	0,5	0,5	0,5	1,7	1,7	1,3	1,3	1,3	2,0
Asuntomurron yritys	0,5	0,3	0,4
Varkaus henkilöltä	2,8	2,3	2,3	2,9	2,7	2,8	2,5	2,0	1,8
Autovarkaus**	0,8	0,4	0,4	0,9	1,2	1,2	0,8	0,9	0,7
Moottoripyörävarkaus***	0,1	0,5	0,9	4,0	3,6	4,3	5,1	3,6	3,9

* Tiedot vuosilta 2014–2019 perustuvat Kansallisiin rikosuhritutkimuksiin, vuosilta 2003, 2006 ja 2009 kansallisiin uhritutkimuksiin. *Lähteet:* Heiskanen ym. 2004; Sirén 2008; vuoden 2009 uhritutkimuksen perusaineisto; Danielsson & Näsi 2020.

** Koskee vain vastaajia joiden kotitaloudessa on auto.

*** Varastettu mopo, skootteri tai moottoripyörä; vuodesta 2014 alkaen laskettu vain joukossa, joiden kotitaloudessa moottoripyörä.

† Vuodesta 2014 alkaen sisältää yritykset.

Rikosuhritutkimusten mukaan polkupyörä on yleisin varastettu esine. 2000-luvulla pyörävarkaudet olivat kolmanneksen kaikista kotitalouksiin kohdistuneista varkauksista, kun taas 2010-luvulla osuus on ollut jopa puolet. Vuosina 1989–2009 toteutettujen uhritutkimusten mukaan polkupyörävarkauksien määrä pysyi 90- ja 2000-luvuilla vakaana, ollen korkeimmillaan 90-luvulla. Vuosien 2014–2019 Kansallisissa rikosuhritutkimuksissa polkupyörävarkaudesta ilmoittaneiden osuus on kuitenkin ollut jopa kaksin- tai kolminkertainen aikaisempiin tutkimuksiin nähden. Kasvu voi johtua kyselymenetelmässä tapahtuneesta muutoksesta tai polkupyörävarkauksien tosiasiallisesta lisääntymisestä. Kokonaisuutena uhritutkimusten tulokset ovat viime vuosina olleet hyvin samankaltaisia kuin poliisin ja vakuutuslaitosten tilastoimissa polkupyörävarkauksissa: polkupyörävarkauksien määrä kasvoi vuoteen 2015 asti, mutta on sittemmin tasaantunut tai kääntynyt laskuun (Finanssiala ry 2020).

Vuosien 1989–2009 kyselyissä keskimäärin neljä prosenttia suomalaisista kertoi autonsa tahallista vahingoittamisesta viimeksi kuluneen vuoden aikana. Vuonna 2009 auton vahingoittamiset muodostivat 80 prosenttia kaikista kotitalouksien kokemista vahingonteosta. Noin joka kymmenennessä vahingonteossa kohteena oli polkupyörä tai kulku- ja kuljetusvälineiden osat. Vuosien 2014–2019 kyselyissä auton vahingoittamisesta on ilmoittanut 6–9 prosenttia auton omistavista kotitalouksista. Moottoriajoneuvojen varkaudet ovat tarkastelujaksolla olleet hyvin harvinaisia sekä uusien että vanhojen tietolähteiden mukaan.

Petosrikokset ovat viime vuosina lisääntyneet sekä viranomaislähteiden että kyselytutkimusten mukaan Vuoden 2019 Kansallisessa rikosuhritutkimuksessa 5,2 prosenttia vastaajista ilmoitti tavarain tai palvelun ostamiseen

liittyneestä huijauksesta kuluneen vuoden aikana. Osuus on noussut vuodesta 2014 noin kahdella prosenttiyksiköllä. Vastaavasti myös maksuvälinpetosten esiintyvyys on noussut 1,5 prosentista 3,1 prosenttiin. (Danielsson & Näsi 2020.)

Uhritutkimuksissa on pääasiassa selvitetty yksityisten henkilöiden tai kotitalouksien kokemia rikoksia. Yrityksiin kohdistuvaa rikollisuutta on sen sijaan selvitetty vuosina 2010 ja 2018 toteutetuissa yritysuhritutkimuksissa. Vuoden 2010 tutkimus kohdistui vähittäiskaupan ja teollisuuden toimialoille, kun taas vuoden 2018 kyselyssä kohdejoukkona olivat vähittäiskauppa sekä majoitus- ja ravitsemistoimiala. Tutkimuksissa on kartoitettu toimipaikkoihin kohdistuneiden omaisuusrikosten (varkaudet, petokset, kavallukset, vahingonteot, murrot) lisäksi muun muassa työntekijöiden kokema väkivaltaa, tietojärjestelmiin kohdistuneita hyökkäyksiä, yritysvalokuvia sekä lahjonta- ja kiristysrikoksia.

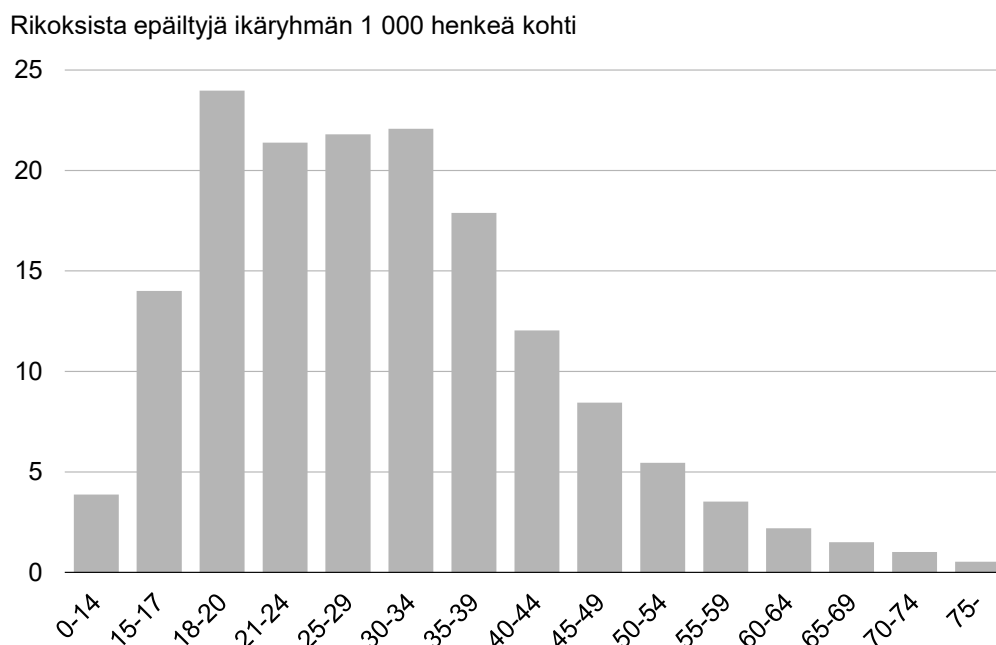
Vuoden 2010 tutkimuksen mukaan 69 prosenttia kaupan toimipaikoista ja 26 prosenttia teollisuustoimipaikoista oli joutunut vähintään yhden rikoksen kohteeksi kyselyä edeltäneen vuoden aikana (Salmi 2010; Salmi ym. 2011). Vuoden 2018 kyselyssä kysytyjä tekotyyppejä oli kaksi enemmän. Tulosten mukaan 71 prosenttiin vähittäiskaupan toimipisteitä ja 65 prosenttiin majoitus- ja ravitsemisalalan toimipisteitä oli kohdistunut vähintään yksi rikos vuoden aikana. Yleisimpiä rikoksia olivat varkausrikokset sekä henkilökuntaan kohdistunut väkivalta ja uhkailu (Saarikkomäki ym. 2019). Teollisuustoimipaikkojen vähäisempi altistuminen rikollisuudelle näyttäisi johtuneen ennen kaikkea vähäisestä asiakaskontaktien määrästä ja kontaktien luonteesta, mutta myös toimipaikkojen suojaukseen ja toiminnan muuhun järjestämiseen liittyvistä tekijöistä (Salmi ym. 2011). Vähittäiskaupan alalla korkean riskin toimipaikkoja olivat valintamyymälät, huoltoasemat ja elintarvikemyymälät, majoitus- ja ravitsemistoimialalla hotellit, olut- ja drinkkibaarit sekä kahvilaravintolat. Molemmilla toimialoilla kohonnut riski näyttäisi liittyvän olennaisesti päihteiden, erityisesti alkoholin ja tupakan, vähittäiskauppaan ja anniskelutoimintaan (Saarikkomäki ym. 2019). Tarkeempia tietoja yrityksiin kohdistuvista rikoksista on esitetty Rikollisuustilanne 2018 -katsauksessa (Lehti ym. 2019).

5.3 Omaisuusrikosten piirteitä

Taustatekijät

Ikä ja sukupuoli. Monien muiden rikoslajien tavoin myös omaisuusrikokset ovat yleisempiä nuoremmissa ikäryhmissä, joskaan keskittyminen ei ole

yhtä voimakasta omaisuusrikoksissa kuin esimerkiksi väkivaltarikoksissa. Kuviossa 8 on esitetty varkausrikosten taso ikäryhmittäin vuonna 2019 poliisin kirjaamien rikosten osalta. 18–34-vuotiaiden ikäryhmissä varkausrikosten taso oli yli 20 varkausrikosta 1 000 henkilöä kohden, tason laskiessa melko voimakkaasti vanhemmissa ikäryhmissä.



Kuvio 8. Varkausrikoksista epäiltyjä ikäryhmän 1 000 henkeä kohti, viranomaiset tietoon vuonna 2019 tulleet rikokset. *Lähteet:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2020a); Tilastokeskus, väestörakenne (Tilastokeskus 2020c)

Vuonna 2019 kirjatuissa varkausrikoksissa valtaosa epäillyistä oli miehiä, naisten osuuden ollessa 26 prosenttia epäillyistä. Muissa omaisuusrikoksissa naisten osuus on kuitenkin tätä suurempi: petosrikoksissa naisten osuus oli 34 prosenttia ja kavallusrikoksissa 36 prosenttia. Rikoslajikohtaisesti tarkasteltuna naisten osuus rikoksista epäillyistä onkin erityisen korkea nimenomaisesti petos- ja kavallusrikoksissa (Näsi & Danielsson 2018).

Kansallisen rikosuhritutkimuksen mukaan varkausrikosten kohteeksi joutumisessa ei vuonna 2019 ollut olennaisia ikäryhmittäisiä tai sukupuolittaisia eroja. Kaksi prosenttia 15–84-vuotiaista naisista ja miehistä ilmoitti joutuneensa kodin ulkopuolella tapahtuneen varkauden kohteeksi, petosten osalta viisi prosenttia naisista ja miehistä. Ikäryhmittäin tarkasteltuna vanhimpiin ikäryhmään kuuluvat, 55–84-vuotiaat vastaajat, olivat joutuneet muita ikäryhmiä harvemmin petoksen kohteeksi. 75–84-vuotiaiden ikäryhmässä petoksesta ilmoittaneiden osuus oli 1,5 prosenttia ja 55–74-vuotiaiden ryhmässä kolme prosenttia, kun osuus muissa ikäryhmissä vaihteli viiden ja seitsemän prosentin välillä. (Danielsson & Näsi 2020.)

Moottoriajoneuvon anastamiset ja luvattomat käytöt ovat ennen olleet tyypillisesti nuorten rikollisuutta. Vielä 1990-luvun alussa syylliseksi epäillyistä noin joka kuudes oli alle 15-vuotias ja yli puolet alle 18-vuotiaita. Viime vuosina tilanne on muuttunut. Vuonna 2019 käyttövarkauksiin syylliseksi epäillyistä enää kolme prosenttia oli alle 15-vuotiaita ja 11 prosenttia alle 18-vuotiaita. Epäiltyjen ikärakenteen vanheneminen osoittaa, että autorikosten luonne on muuttunut. Satunnaiseen käyttöönnoton sijaan on tullut suunnitelmallinen rikoshyötyyn tähtäävä anastaminen.

Sosioekonominen asema. Tilastokeskus on julkaissut vuodesta 2013 lähtien tietoja rikoksista epäiltyjen sosioekonomisesta taustasta. Taulukossa 2 raportoidaan varkausrikoksista ja petosrikoksista epäiltyjen jakauma sosioekonomisen aseman mukaan, ja lisäksi rikosten määrä kussakin sosioekonomisessa ryhmässä ryhmän tuhatta henkilöä kohden.

Sekä varkausrikokset että petokset ovat huomattavasti yleisempiä ryhmissä, joiden sosioekonominen asema on matala. Varkausrikosten määrä on suuri työkyvyttömyyseläkkeellä olevien, opiskelijoiden ja pitkäaikaistyöttömien joukossa. Nämä tiedot viittaavat siihen, että sosiaalinen syrjäytyminen on merkittävä omaisuusrikollisuuteen vaikuttava taustatekijä (ks. myös Aaltonen 2013). Petoksissa suhteelliset erot sosioekonomisten ryhmien välillä ovat pienempiä kuin varkausrikoksissa, mutta erot ovat silti huomattavia.

Taulukko 2. Varkausrikoksista ja petosrikoksista epäillyt sosioekonomisen aseman mukaan 2019

Sosioekonominen asema	<i>Varkausrikokset</i>		<i>Petosrikokset</i>	
	<i>Osuus epäillyistä (%)</i>	<i>Rikosten määrä / 1 000 henk.</i>	<i>Osuus epäillyistä (%)</i>	<i>Rikosten määrä / 1 000 henk.</i>
Ylemmät toimihenkilöt	0,5	0,3	1,2	0,3
Alemmat toimihenkilöt	2,3	1,0	6,8	1,4
Työntekijät	4,6	2,4	10,0	2,5
Yrittäjät	0,7	1,0	2,1	1,4
Opiskelijat	18,5	24,8	16,9	10,6
Eläkeläiset yli 55 v.	3,7	1,4	2,4	0,4
Eläkeläiset alle 55 v.	7,1	35,6	7,9	18,6
Muut (pitkäaikaistyöttömät, asevelvolliset, yms.)	33,2	45,2	32,9	20,9
Tuntematon	29,5	-	19,9	-

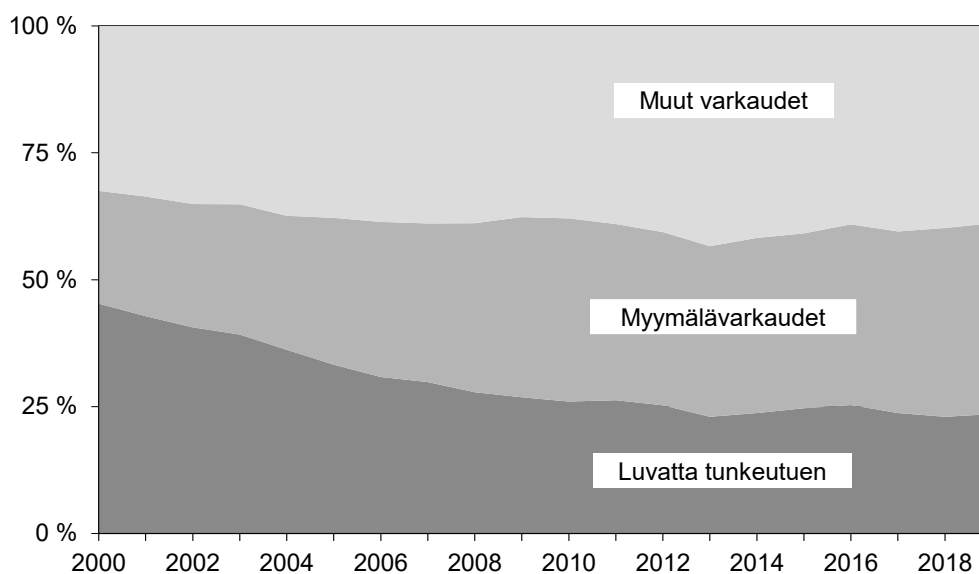
Lähteet: Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2020a); Tilastokeskus, työssäkäynti (Tilastokeskus 2020b). Rikosepäilyjä koskevat tiedot ovat vuodelta 2017, sosioekonomista asemaa kuvaavat väestötiedot vuodelta 2017

Varkausrikollisuuden rakenne

Rikosnimikkeittäin tarkastellen viranomaisten tietoon tulleen varkausrikollisuuden rakenteessa on tapahtunut viimeisten vuosikymmenten aikana huomattava muutos. Parikymmentä vuotta sitten varkausrikoksista pääosa (70

%) kirjattiin perusmuotoisiksi varkauksiksi. Siitä lähtien näpistyksiksi määriteltyjen tekojen osuus on kasvanut tasaisesti. Nykyisin varkausrikoksista kirjataan näpistyksiksi puolet. Törkeiksi varkauksiksi luokiteltuja tekoja on vain kaksi prosenttia kaikista varkausrikoksista. Rikosnimikkeen valinta perustuu muun muassa anastetun omaisuuden arvoon sekä siihen, onko teossa murtauduttu asuttuun asuntoon.

Sisällöllisesti paremmin varkausrikollisuuden rakennetta kuvaa poliisitilaston ryhmittely, jossa rikokset jaetaan luvatta tunkeutuen tehtyihin varkauksiin, myymälävarkauksiin ja muihin varkausrikoksiin (kuvio 9).



Kuvio 9. Varkausrikokset tekotavan mukaan vuosina 2000–2019. *Lähde:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2020a)

Luvatta tunkeutuen tehtyjen varkauksien (lyh. murtojen) määrä oli enimmäkseen 1990-luvun keskivaiheilla, jolloin niitä oli miltei puolet kaikista varkausrikoksista. Sen jälkeen murtojen määrä on kääntynyt laskuun. Vuonna 2019 niitä oli alle neljännes kaikista varkausrikoksista, mikä on sama osuus kuin 1980-luvun puolivälissä.

Murroista ovat suhteellisesti eniten vähentyneet liikemurrot. Enimmäkseen niitä tilastoitiin 25 000 vuonna 1991, josta niiden määrä on pudonnut lähes kymmenesosaan. Moottoriajoneuvoista tehtyjen anastusten määrässä on myös tapahtunut huomattava lasku. Nämä rikokset ovat 2000-luvun alkuun nähden vähentyneet yhteen viidesosaan. Asuntomurrot ovat vähentyneet 2000-luvulla lähes puoleen. Vapaa-ajan asuntoihin kohdistuneiden murtojen suhteellinen osuus kaikista asuntomurroista on vaihdellut viime vuosina 23 ja 32 prosentin välillä.

Luvatta tunkeutuen tehtyjen varkauksien pitkän aikavälin vähenemisen yksi syy lienee omaisuuden parempi suojaus. Suojauskeinoista tiedottaminen ja niiden markkinointi on tehostunut ja yrityksiin ja kotitalouksiin on hankittu enenevästi erilaisia hälytys- ja murronestolaitteita. Myös perinteisten yksinkertaisten suojauskeinojen kuten oven takalukituksen käyttö kotitalouksissa on lisääntynyt (vuosien 2003–2009 kansallisten uhritutkimusten perusaineistot). Yrityksissä ja työpaikoilla on myös tehostettu kulunvalvontaa. Autojen parempi murtosuojaus lienee eräs syy siihen, että myös automurrot ovat viime vuosina vähentyneet.

Varkausrikosten ja erityisesti murtojen vähenemisen taustalla saattaa myös olla varastetun tavaran markkinoiden kutistuminen Suomessa, mikä pienentää varkauksien odotettua rikoshyötyä. Tähän viittaa se, että myös kätkemisrikokset ovat viimeisten kymmenen vuoden aikana vähentyneet selvästi. Toisaalta kotimaisten rikosentekijöiden tilalle on tullut ulkomaalaisia rikollisia, joiden varastamat tavarat on tarkoitettu vietäväksi pois maasta.

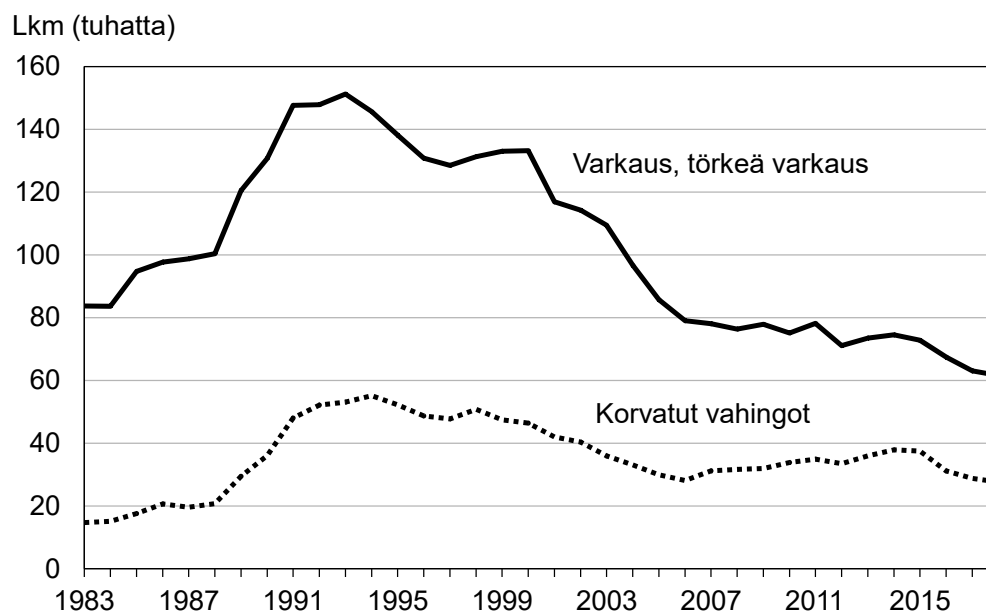
Rikosvahingot

Kattavaa koko maata koskevaa tietoa omaisuusrikosten vahingoista ei ole koottu. Eri lähteistä saadaan kuitenkin yksittäisiä tietoja rikosvahinkojen suuruudesta. Myös kyselytutkimusten perusteella voidaan karkeasti arvioida rikoksista aiheutuneiden vahinkojen suuruusluokka kyselyn perusjoukossa. Rikosvahingoista laativat omia tilastoja ja selvityksiä myös monet yhteisöt ja liikelaitokset.

Vuoden 2018 yritysuhritutkimuksen mukaan sekä vähittäiskaupan että majoitus- ja ravitsemistoiminnan toimialoilla rikoskustannuksia aiheuttivat yleisimmin asiakkaan tekemät varkaudet. Varkauksien toimipaikoille aiheutunut keskikustannus (mediaani) oli kuitenkin melko vähäinen, 60 euroa kaupan alalla ja 40 euroa majoitus- ravitsemistoimialalla. Kaikkiaan kaupan toimialalla rikoskustannuksista 47 prosenttia aiheutui asiakkaan tekemistä varkauksista ja 16 muista varkauksista. Majoitus- ja ravitsemistoimialalla suurimmat kustannukset aiheutuivat työntekijän tekemistä kavalluksista, joiden osuus kaikista rikoskustannuksista oli 57 prosenttia. (Saarikkomäki ym. 2019.) Vuoden 2010 yritysuhritutkimuksen mukaan teollisuudessa suurimmat rikoskustannukset aiheutuivat puolestaan petoksista (Salmi ym. 2011).

Varsinaisten rikosvahinkojen lisäksi myös rikoksilta suojautuminen aiheuttaa kustannuksia toimipaikoille. Vuoden 2010 kyselyn perusteella on arvioitu, että vähittäiskaupan toimipaikoissa käytettiin vuoden aikana lähes 63 miljoonaa euroa rikoksista suojautumiseen. Teollisuudessa rikoksilta suojautumiseen käytettiin puolestaan 106 miljoonaa euroa. Luvut ovat kuitenkin toimipaikkakohtaisia, eivätkä kuvaa kattavasti konsernitason rikoksilta suojautumisen kustannuksia (Salmi ym. 2011).

Rikosvahinkojen suuruudesta antaa käsityksen myös rikosten johdosta maksettujen vakuutuskorvausten määrä. Vuonna 2017 vakuutusyhtiöt maksoivat muista kuin autoihin kohdistuneista murto- ja varkausvahingoista asiakkaille korvauksina noin 28 miljoonaa euroa. Korvattujen varkaustapausten määrä, samoin kuin korvaussumma, laski miltei yhtäjaksoisesti 1990-luvun puolivälistä, mutta kasvoi välillä 2006–2015. Viime vuosina sekä murto- ja varkausvahinkojen määrä että asiakkaille maksetut korvaukset ovat kääntyneet uudelleen laskuun (kuvio 10) (Finanssiala ry 2019).



Kuvio 10. Viranomaisten tietoon tulleet varkaudet ja törkeät varkaudet ja vakuutusyhtiöiden korvaamat murto- ja varkausvahingot vuosina 1983–2018 (vuodesta 2003 lähtien myös ilkivaltavahingot). Lähteet: Tilastokeskus, rikos- pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2020a); Finanssiala ry, vahinkotilasto (Finanssiala ry 2019)

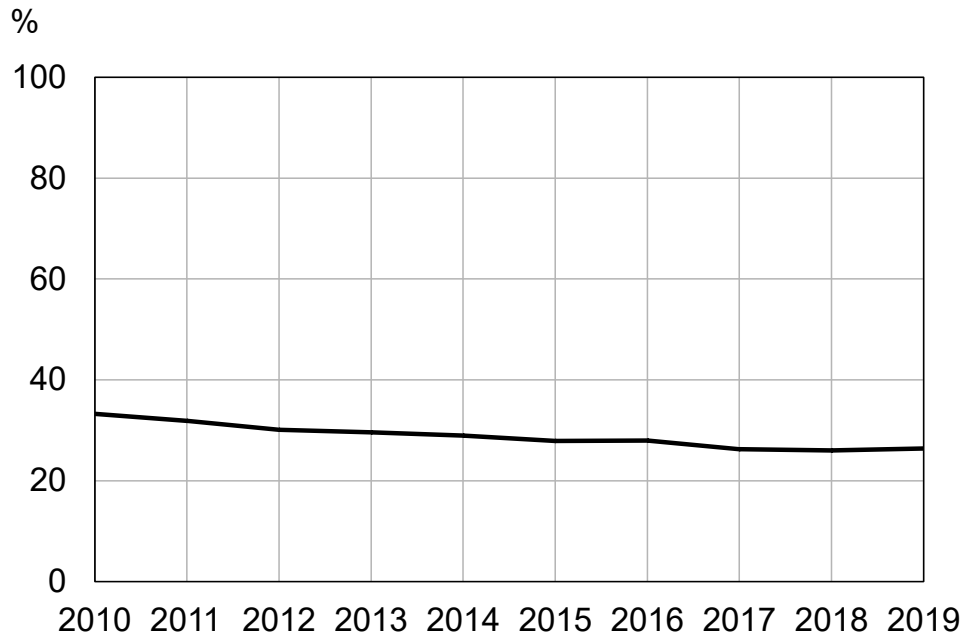
Vuonna 2018 vakuutusyhtiöt korvasivat autovakuutuksen perusteella noin 7 000 vahinkoa, joiden syynä oli ajoneuvoon tai sen vakiovarusteeseen kohdistunut varkaus, luvaton käyttö tai niiden yritys. Korvauksina maksettiin 8,1 miljoonaa euroa. Korvaustapausten määrä ja rahallinen arvo on vähentynyt sekä viime vuosina että pitkällä aikavälillä. Enimmillään korvaussumma oli noin nelinkertainen, eli 38,8 miljoonaa euroa (231 miljoonaa markkaa) vuonna 1992. Vuodesta 2003 korvaustapausten määrä on laskenut yli 20 000 kappaletta ja korvaukset noin 15 miljoonaa euroa (Emt.).

Vakuutusyhtiöille koituu menetyksiä myös vakuutuspetoksista, eli tapauksista, joissa vakuutuskorvausta haetaan antamalla vahingosta vääriä tietoja. Tällaisten petosten tuottamaa kokonaisvahinkoa on kuitenkin vaikea arvioida.

Omaisuusrikosten ilmitulo ja selvittäminen

Seuraavassa esitetään tietoja muun muassa rikosten selvittämisestä. Viranomaisten tietoon tullut rikos katsotaan selvitettyksi silloin, kun teko-olosuhteet, asianosaiset ja muut syytteestä päättämistä sekä oikeudenkäyntiä varten tarvittavat seikat on selvitetty. Termi ”selvitetty rikos” ei tarkoita, että tapaus olisi ratkaistu, tai että rikoksesta epäillyn syyllisyys olisi näytetty laillisesti toteen.

Varkausrikokset. Varkausrikosten selvitysaste on viime vuodet pysynyt jokseenkin ennallaan (kuvio 11). Kaikista vuonna 2019 ilmoitetuista varkausrikoksista selvitettiin vuoden loppuun mennessä hieman yli joka neljäs (26 %). Tavallisista varkauksista selvitettiin ilmoitusvuoden aikana yksi kymmenestä (8 %). Syynä pieneltä tuntuvaan selvitysasteeseen ovat muun muassa yksinkertaiset mutta tutkinnallisesti vaikeasti selvittävät poliisille ilmoitetut rikokset (mm. polkupyörävarkaudet). Törkeiden varkauksien selvitysaste on korkeampi. Vuonna 2019 ilmitulleista törkeistä varkauksista selvitettiin samana vuonna joka kuudes (16 %). Selvitysaste voi nousta merkittävästi, jos poliisi onnistuu kyseisenä vuonna selvittämään joitakin laajoja rikossarjoja. Selvitysaste vaihtelee myös varkaustyypin mukaan. Vuonna 2019 liikemurtojen selvitysaste oli 20 ja asuntomurtojen 7 prosenttia. Automurroista selvisi vain kahdeksan prosenttia. Myymälävarkauksien ja -näpistysten selvitysaste on korkea, 58 prosenttia vuonna 2019. Tämä johtuu rikosten ilmitulotavasta. Yleensä myymälävarkaus tai -näpistys tulee ilmi vain, jos tekijä jää paikan päällä kiinni, jolloin se samalla voidaan myös kirjata selvitettyksi.



Kuvio 11. Poliisin selvittämien varkausrikosten osuus tilastointivuonna tietoon tulleista varkausrikoksista vuosina 2010–2019. *Lähde:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2020a)

Yritysuhritutkimuksissa on tutkittu piilorikollisuuden osuutta yrityksiin kohdistuvassa rikollisuudessa kysymällä, kuinka suuri osa toimipaikkojen kokemista rikoksista ilmoitetaan poliisille. Tutkimusten perusteella ilmoitusalttius vaihtelee voimakkaasti tekokokonaisuuksittain. Osa rikoksista – kuten autoihin liittyvät varkaudet ja murrot – ilmoitetaan lähes aina poliisille. Teon vakavuus, aineellisten vahinkojen suuruus ja vahingonkorvauksen hakeminen vakuutusyhtiöltä näyttäisivät olevan ilmeisiä syitä, jotka vaikuttavat yrityksillä ilmoittamisen todennäköisyyteen. Työntekijöiden ja alihankkijoiden varkauksissa sekä työntekijöiden tekemissä kavalluksissa poliisille ilmoittaminen oli vähäistä. Syynä mainittiin se, että henkilöstön tekemät rikokset selvitettiin sisäisesti eikä poliisille ilmoittamista katsottu tarpeelliseksi. Ylipäätään yleisin syy jättää tapahtuma ilmoittamatta poliisille oli teon arvioiminen vähäpätöiseksi ja ilmoituksen pitäminen siten hyödyttömänä. Poliisille ilmoittamiseen vaikutti myös se, kuinka selkeästä rikospaikasta oli kysymys ja oliko teon tekijä tiedossa (Salmi ym. 2011; Saarikomäki ym. 2019).

Rikoksista ilmoittamiseen vaikuttavat myös rikollisuutta koskevat asenteet ja se miten todennäköisenä pidetään, että poliisi kykenee selvittämään rikoksen. Toisaalta kiinnijoutumisen todennäköisyys riippuu valvonnasta. Sen tehostuminen ennaltaehkäisee myymälävarkauksia, mutta samalla lisää

ilmitulevia rikoksia. Myös rikoksesta ilmoittamisen helppous voi vaikuttaa tilastoidun rikollisuuden määrään. Muun muassa polkupyörien ja matkapuhelimien anastuksista, joiden tutkinnassa ei välittömästi tarvita poliisia paikalle, on mahdollista tehdä ilmoitus internetin kautta.

Petosrikokset. Tietotekniikan kehittyminen on luonut uusia mahdollisuuksia petoksiin ja muuhun rikolliseen toimintaan. Tilastoitu petosrikollisuus riippuu kuitenkin myös siitä, miten herkästi petoksen kohteeksi joutuneet ilmoittavat tapauksista poliisille. Piiloon jäävien rikosten osuus saattaa olla melko suuri.

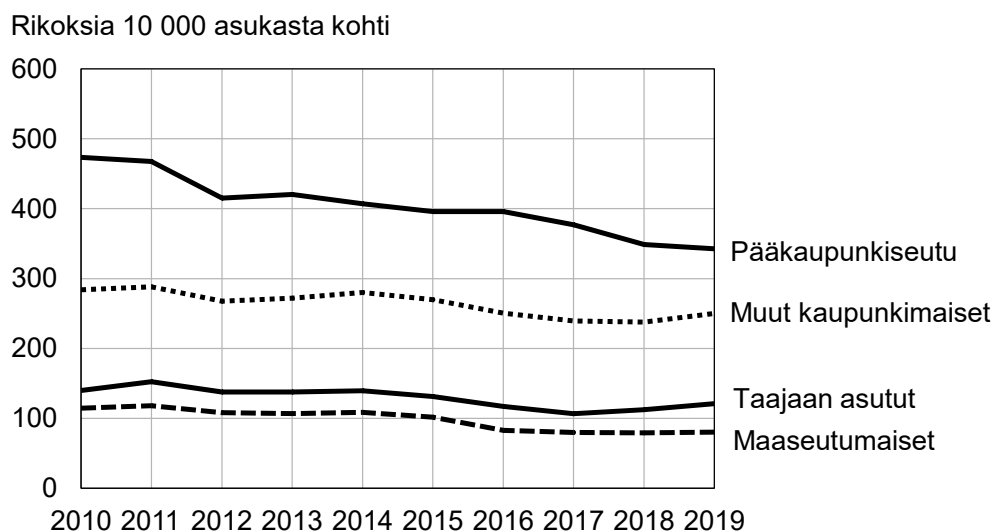
Viranomaisten tietoon tulleiden petosten selvitysaste on laskenut kymmenen vuoden tarkastelujaksolla noin 15 prosenttiyksikköä. Vuonna 2019 kaikkiaan 36 prosenttia petoksista selvitettiin tietoontulovuonna. Petoksista ja lievista petoksista selvitettiin hieman yli kolmannes (37 %) ja törkeistä petoksista noin viidennes (21 %). Maksuvälinepetoksista ja lievista maksuvälinepetoksista selvitettiin tietoontulovuonna 8 prosenttia ja törkeistä maksuvälinepetoksista 16 prosenttia.

Moottoriajoneuvon anastukset, käyttövarkaudet ja luvattomat käytöt. Ajoneuvorikosten selvitysprosentti vaihtelee huomattavasti rikostarkoituksen ja suunnitelmallisuuden mukaan. Luvattomat käytöt selvitetään useimmin. Vuonna 2019 kirjatuista moottoriajoneuvojen anastuksista oli vuoden loppuun mennessä selvitetty noin kymmenes, käyttövarkauksista joka viides ja luvattomista käytöistä hieman yli neljännes. Osuudet olivat edellisvuosien tasolla.

Vahingonteot. Vahingontekojen ja lievien vahingontekojen selvitysprosentti on melko alhainen eikä ole mainittavasti muuttunut viimeisten kymmenen vuoden aikana. Vuonna 2019 poliisi selvitti 13 prosenttia vuoden aikana tietoon tulleista rikoksista.

5.4 Varkausrikosten alueellinen jakautuminen

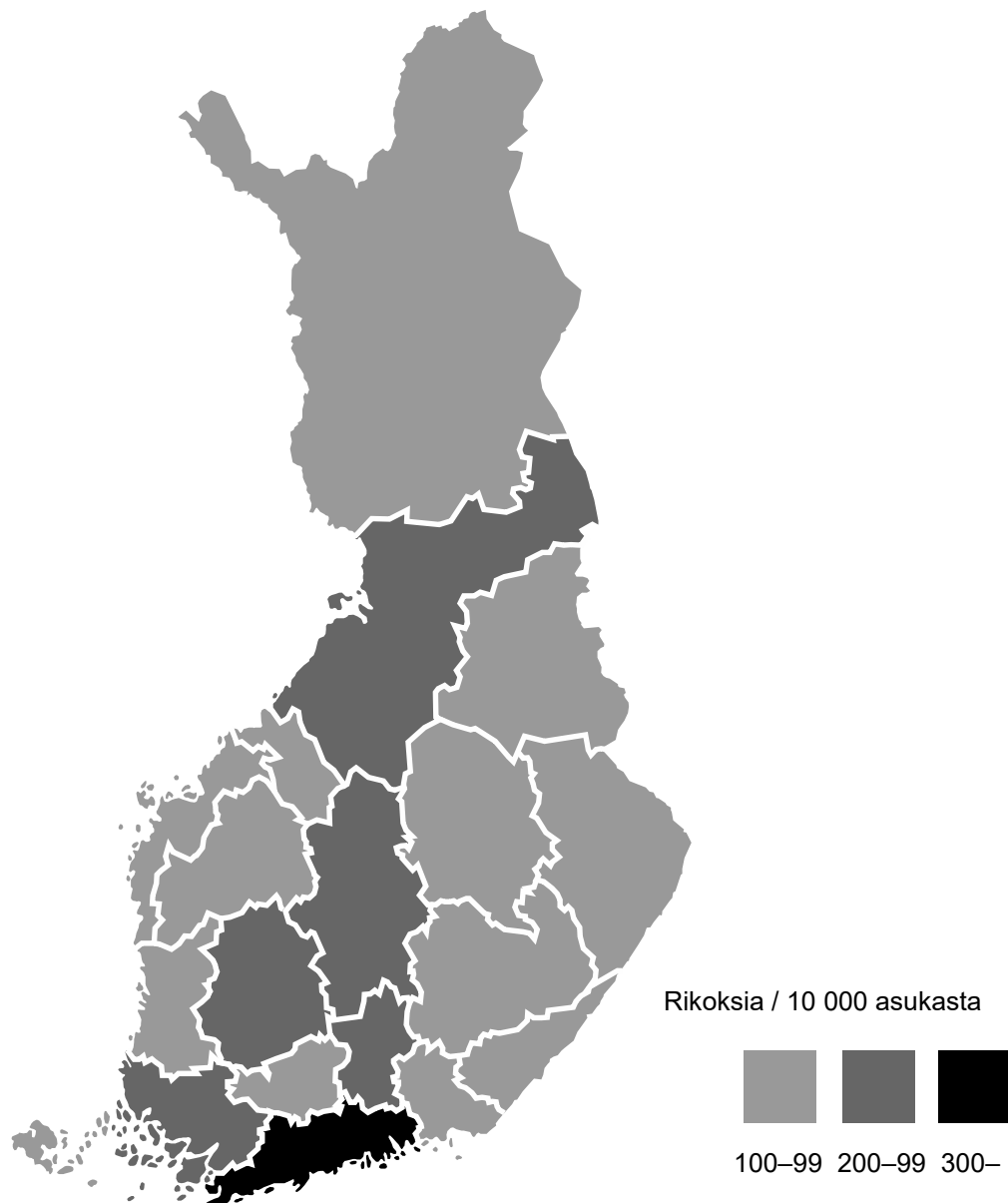
Varkausrikokset kuuluvat rikoksiin, joiden taso vaihtelee huomattavasti kuntatyyppin mukaan. Varkausrikollisuuden alueellisia eroja ja kehitystä kuvataan kuviossa 12.



Kuvio 12. Varkausrikokset 10 000 asukasta kohti kuntatyyppin mukaan vuosina 2010–2019. Lähteet: Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2020a); Tilastokeskus, väestörakenne (Tilastokeskus 2020c)

Pääkaupunkiseutu ja muut kaupunkimaiset kunnat erottuvat rikostasoltaan selvästi muista kunnista. Asukaslukuun nähden omaisuusrikoksia on vähiten maaseutumaisissa kunnissa. Pääkaupunkiseudulla on nelinkertainen määrä varkausrikoksia maaseutumaisiin kuntiin verrattuna ja kolminkertainen määrä taajaan asuttuihin kuntiin nähden. Muissa kaupunkimaisissa kunnissa rikostasoa on matalampi kuin pääkaupunkiseudulla, mutta korkeampi kuin muissa kuntatyypeissä. Varkausrikosten määrä on kymmenen vuoden seuranta-aikana laskenut melko tasaisesti kaikissa kuntatyypeissä: vuosina 2010–2019 varkausrikosten määrä on vähentynyt eri kuntatyypeissä 12–30 prosenttia.

Kuviossa 13 on karttaesitys varkausrikosten esiintyvyydestä maakunnittain vuonna 2019. Varkausrikokset olivat selvästi yleisimpiä Uudellamaalla, jossa varkausrikosten taso oli 302 varkausrikosta 10 000 asukasta kohti. Seuraavaksi korkein varkausrikosten taso oli Päijät-Hämeessä ja Pirkanmaalla jossa vastaavat luvut olivat 258 ja 241. Myös Varsinais-Suomi, Pohjois-Pohjanmaa sekä Keski-Suomi erottuivat korkean varkausrikollisuuden alueina.



Kuvio 13. Varkausrikokset (RL 28:1–3) maakunnittain 10 000 asukasta kohti vuonna 2019. *Lähteet:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2020a); Tilastokeskus, väestörakenne (Tilastokeskus 2020c)

Väestöön suhteutettu varkausrikosten taso oli matalin Etelä-Pohjanmaalla (112), Ahvenanmaalla (125) ja Keski-Pohjanmaalla (145). Kaikkiaan on ilmeistä, että rikosten esiintyvyys heijastelee voimakkaasti maakunnan kaupunkimaisuutta.

Taulukossa 3 on esitetty varkausrikosten taso poliisilaitosalueittain vuosina 2010–2019. Poliisilaitosalueet noudattelevat maakuntarajoja, kuitenkin niin, että yksittäiset poliisilaitosalueet (pääkaupunkiseutua lukuun ottamatta) muodostuvat useista maakunnista. On hyvä huomioda, että Helsinki poikkeaa muista alueista siinä, että alue muodostuu kokonaisuudessaan kaupunkimaisesta ympäristöstä. Uudenmaan osalta huomionarvoista on, että

Itä-Uudenmaan poliisilaitosalue ei vastaa vuonna 1997 lakkautettua Itä-Uudenmaan maakuntaa, vaan pitää sisällään myös Vantaan.

Taulukko 3. Varkausrikokset 10 000 asukasta kohti poliisilaitosalueittain 2010–2019 (vuoden 2019 rikostason mukainen järjestys)

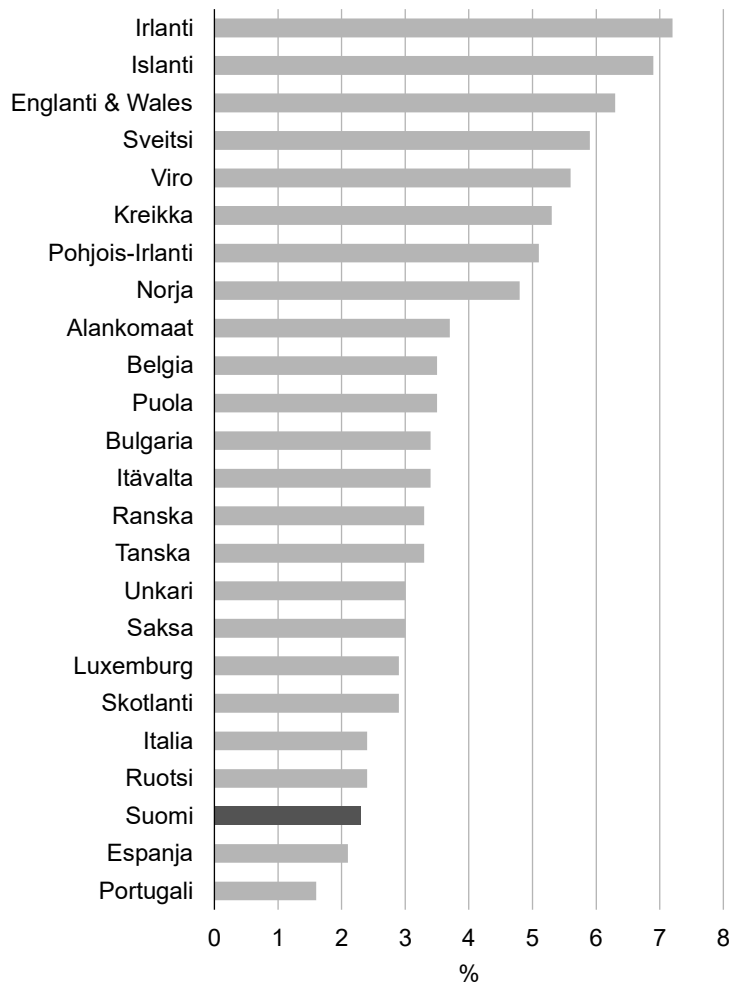
	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Helsinki	597	592	537	527	503	484	481	457	413	<u>409</u>
Itä-Uusimaa	309	303	<u>256</u>	280	277	274	288	272	269	265
Sisä-Suomi	226	230	227	221	249	245	230	217	<u>217</u>	229
Häme	266	256	239	233	245	247	221	212	<u>207</u>	227
Oulu	224	249	229	243	245	208	195	<u>190</u>	194	210
Lounais-Suomi	259	264	244	256	249	244	217	199	<u>189</u>	201
Länsi-Uusimaa	236	243	209	210	211	211	210	207	<u>193</u>	198
Kaakkois-Suomi	235	231	218	218	230	209	192	187	197	<u>186</u>
Itä-Suomi	196	209	195	184	173	170	<u>145</u>	149	170	176
Lappi	220	222	196	215	232	227	179	172	<u>154</u>	156
Pohjanmaa	154	157	138	152	165	154	136	<u>123</u>	128	143
Ahvenmaa	152	215	162	153	141	185	171	<u>115</u>	123	125

Alueen korkein arvo paksunnettu, matalin arvo alleviivattu. *Lähteet:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2019a); Tilastokeskus, väestörakenne (Tilastokeskus 2019c)

Tarkastelusta ilmenee, että lähes kaikilla poliisilaitosalueilla rikostaso on ollut korkeimmillaan tarkastelujakson alussa ja matalimmillaan tarkastelujakson loppupuolella. Rikostaso on siis laskenut lähes yhdenmukaisesti kaikilla alueilla. Havainto viittaa siihen, että varkausrikollisuuden vähentymiseen vaikuttavat mekanismit vaikuttavat samalla tavalla alueesta riippumatta. Helsingissä varkausrikollisuuden taso on ollut korkein kaikkina tilastointivuosina, mikä selittyy Helsingin kaupunkimaisuudella muihin alueisiin nähden. On kuitenkin huomionarvoista, että myös Helsingin rikostaso on laskenut tarkastelujaksolla noin kolmanneksen. Varkausrikollisuuden taso on niin ikään korkea Itä-Uudenmaan, Sisä-Suomen ja Hämeen poliisilaitosalueilla. Matalin rikostaso vuonna 2019 oli Ahvenanmaalla, Pohjanmaalla sekä Lapissa.

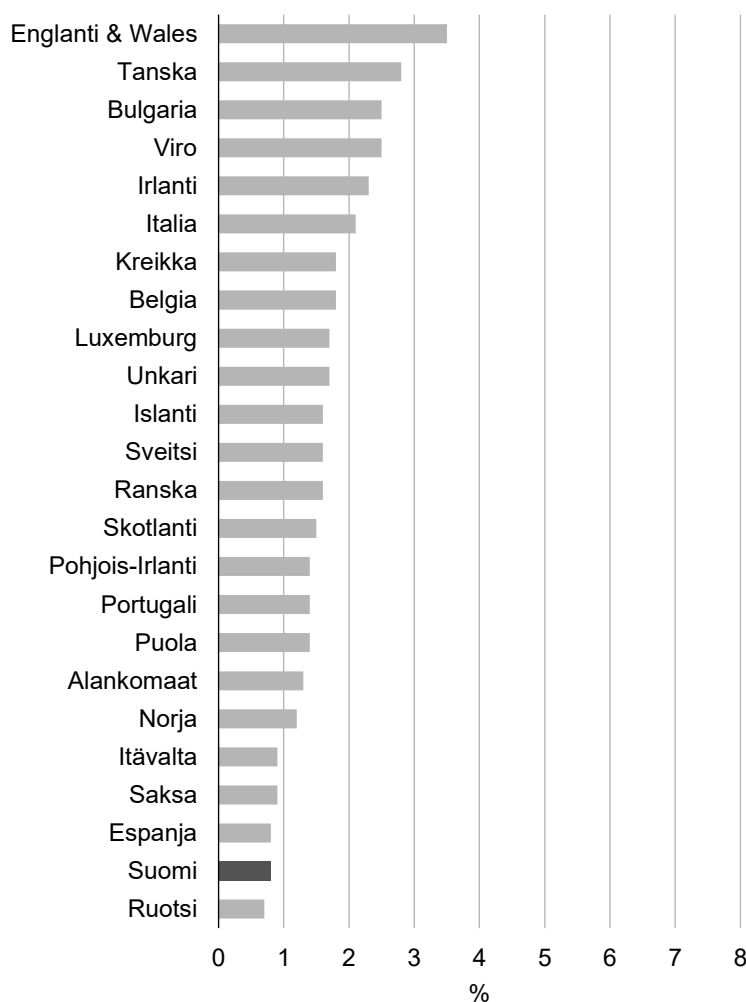
5.5 Kansainvälistä vertailua

Omaisuusrikollisuuden kansainvälinen vertailu on vaikeaa, koska lainsäädäntö, rikostunnusmerkistöt ja rikosten tilastointiperusteet poikkeavat eri maissa. Parhaimman pohjan rikollisuuden vertailuille antaa samalla tavoin eri maissa toteutettu kansainvälisten rikosuhritutkimus ICVS. Sarjan ensimmäinen väestökysely tehtiin vuonna 1989 ja tutkimus on sen jälkeen toistettu neljä kertaa. Suomi on osallistunut tutkimuksen joka kierrokselle.



Kuvio 14. Niiden osuus väestöstä, joilta on varastettu henkilökohtaista omaisuutta viimeksi kuluneen vuoden aikana (2003–2004), %. *Lähde:* van Dijk ym. 2007

Yleisesti ottaen Suomi kuuluu ICVS-kyselyn perusteella vähäisen omaisuusrikollisuuden maihin. Poikkeus tästä ovat polkupyörävarkaudet, jotka ovat Suomessa keskimääräistä yleisempiä. Polkupyörävarkauksien määrä on kuitenkin vahvasti yhteydessä polkupyörien eli potentiaalisten rikoskohteiden määrään ja tässä suhteessa Suomi on tutkimukseen osallistuneiden maiden kärjessä Alankomaiden, Ruotsin ja Tanskan rinnalla (van Dijk ym. 2007). Sen sijaan muun henkilökohtaisen varkauden tai ns. avovarkauden kokoneita on Suomessa selvästi vähemmän kuin monessa muussa Euroopan maassa (kuvio 14). Myös esimerkiksi asuntomurrot (kuvio 15) tai autoista tehdyt varkaudet ovat Suomessa harvinaisempia kuin yleensä Länsi-Euroopassa.



Kuvio 15. Niiden osuus väestöstä, joiden asuntoon murtauduttu viimeksi kuluneen vuoden aikana (2003–2004), %. Lähde: van Dijk ym. 2007

Kansainvälisen mittapuun mukaan myös varsin harvoilla suomalaisilla on kokemuksia joutumisesta kuluttajana petoksen kohteeksi. Tällaisesta ilmoitti vuoden 2003–2004 ICVS-kyselyssä 5 prosenttia suomalaisvastaajista, mikä oli tutkimuksen toiseksi alhaisin maaprevalenssi (van Dijk ym 2007).

Tilastoituun rikollisuuteen perustuviin vertailuihin on suhtauduttava erittäin suurin varauksin. Pohjoismainen rikostilastointiryhmä on julkaissut uuden Suomea, Norjaa, Ruotsia ja Tanskaa koskevan yhteenvedon poliisin tietoon tulleesta rikollisuudesta (von Hofer ym. 2012). Vuodet 1950–2010 kattavan tarkastelun perusteella maat jakautuvat poliisin kirjaamassa varkausrikollisuudessa selvästi kahteen ryhmään. Ruotsissa ja Tanskassa tilastoitujen varkausrikosten määrä on väkilukuun nähden paljon korkeampi kuin Norjassa ja Suomessa. Vuonna 2010 Ruotsissa tilastoitiin 5 500 rikosta väestön 100 000 kohden ja Tanskassa 7 000. Suomen ja Norjan vastaavat rikosluvut ovat 1950-luvulta lähtien olleet keskenään samaa tasoa. Vuonna

2010 Suomen suhdeluku oli 3 000 ja Norjan 2 800. Kaikissa Pohjoismaissa pitkän aikavälin kehitys on ollut samankaltainen: varkausrikokset lisääntyivät 1990-luvun lopulle saakka ja vähentyivät jälleen 2000-luvulla.

Petosrikoksia tilastoidaan Ruotsissa väkilukuun suhteutettuna Pohjoismaista selvästi eniten (vuonna 2010: 1 200 väestön 100 000 kohden) ja Tanskassa vähiten (190 väestön 100 000 kohden). Suomen ja Norjan rikostasot sijoittuvat Ruotsin ja Tanskan lukujen väliin (Suomi: 360, Norja: 300) (von Hofer ym. 2012).

Lähteet

- Aaltonen, Mikko. 2013. *Socioeconomic Differences in Crime and Victimization*. OPTL:n tutkimuksia 263. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. <http://hdl.handle.net/10138/152463>.
- Aromaa, Kauko & Markku Heiskanen. 2000. *Suomalaisten rikosriskit 2000. Kansainvälisen rikosuhritutkimuksen Suomea koskevia tuloksia*. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 49. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.
- Brottsförebyggande rådet. 2017. *Brottsutvecklingen i Sverige fram till år 2015*. Rapport 2017:5. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Finanssiala ry. 2018. *Vahinkotilasto*. Helsinki: Finanssiala ry.
- Finanssiala ry. 2020. *Polkupyörävarkaudet 1992–2019*. Helsinki: Finanssiala ry. <http://www.finanssiala.fi/vahingontorjunta/dokumentit/Polkupy%C3%B6r%C3%A4varkaudet%20FA%201992-2019.pptx>.
- Danielsson, Petri & Matti Näsi. 2020. *Suomalaiset väkivallan ja omaisuusrikosten kohteena 2019*. Katsauksia X/2020. Helsinki: Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti.
- van Dijk, Jan, John van Kesteren & Paul Smith. 2007. *Criminal Victimization in International Perspective. Key findings from the 2004–2005 ICVS and EU ICS*. Report 257. WODC: The Hague.
- Heiskanen, Markku, Reino Sirén & Kauko Aromaa. 2004. *Suomalaisten turvallisuus 2003*. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 58; Poliisiammattikorkeakoulun tiedotteita 29. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos; Tampere: Poliisiammattikorkeakoulu.
- von Hofer, Hanns, Tapio Lappi-Seppälä & Lars Westfelt. 2012. *Nordic Criminal Statistics 1950–2010*. Rapport 2012:2. Stockholm: Stockholm universitet.
- Keskusrikospoliisi. 2019. *Rikoksella viedyt ajoneuvot 2017–2018*. Vantaa: Keskusrikospoliisi.
- Laitinen, Ahti & Erja Virta. 1998. *Talousrikokset – Teoria ja käytäntö*. Poliisiammattikorkeakoulun oppikirjat 2/1998. Espoo: Poliisiammattikorkeakoulu.
- Lehti, Martti, Elsa Saarikkomäki & Petri Danielsson. 2019. ”Yritykset rikosten kohteena.” Teoksessa *Rikollisuustilanne 2018*, toimittaja Petri Danielsson, 201–218. Katsauksia 36/2019. Helsinki: Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-51-0667-4>.
- Näsi, Matti & Petri Danielsson. 2018. ”Naiset rikosten tekijöinä ja uhreina.” Teoksessa *Rikollisuustilanne 2017*, toimittaja Hannu Niemi, 221–230. Katsauksia 29/2018. Helsinki: Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-51-0654-4>.
- Saarikkomäki, Elsa, Martti Lehti & Janne Kivivuori. 2019. *Vähittäiskauppaan ja majoi- tus- ja ravintola-alaan kohdistuvat rikokset*. Katsauksia 33/2019. Helsinki: Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti. <http://hdl.handle.net/10138/298436>.
- Salmi, Venla, Martti Lehti & Anssi Keinänen. 2011. *Kauppa ja teollisuus rikosten kohteena. Vuoden 2010 yritysuhritutkimuksen tuloksia*. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 254. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. <http://hdl.handle.net/10138/152422>.
- Sirén, Reino. 2008. *Omaisuusrikosten kohteeksi joutuminen 2006: yleisyys, piirteet ja muutokset*. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen verkkokatsauksia 4/2008. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. <http://hdl.handle.net/10138/152598>.
- Tilastokeskus. 2020a. *Rikos- ja pakkokeinotilasto*. Helsinki: Tilastokeskus. <https://stat.fi/til/rpk/index.html>.
- Tilastokeskus. 2020b. Työssäkäynti. Helsinki: Tilastokeskus. <https://www.stat.fi/til/ty-okay/>

Tilastokeskus. 2020c. *Väestörakenne*. Helsinki: Tilastokeskus.
<http://www.stat.fi/til/vaerak/index.html>.

6 Talousrikokset

Petri Danielsson

Tiivistelmä

- Vuonna 2019 viranomaisten tietoon tuli 3 383 vero-, kirjanpito- ja velallisen rikosta, mikä oli 7 prosenttia enemmän kuin edellisellä vuonna. Mainittujen rikosten määrä on noussut lähes yhtäjaksoisesti vuodesta 2010 alkaen.
- Yleisimpiä talousrikoksia olivat verorikokset, joiden määrä on kaksinkertaistunut vuoteen 2010 nähden. Vuonna 2019 törkeiden veropetosten osuus kaikista verorikoksista oli 31 prosenttia.
- Poliisin kirjaamat arvopaperimarkkinarikokset ovat vuositasolla harvinaisia. Vuosina 2010–2019 epäilyjä on ollut keskimäärin neljä kappaletta vuosittain. Vuosina 2010–2019 Finanssivalvonta käsitteli kaikkiaan 1 007 valvontatapausta. Poliisille tehtiin tutkintapyyntö 39 tapauksesta.
- On todennäköistä, että ainakin osa ilmi tulleen talousrikollisuuden kasvusta selittyy valvonnan kohdentumisella ja talousrikosten tutkintaan käytetyillä resursseilla.
- Talousrikoksista epäiltyjen henkilöiden ikärakenne ja sosioekonominen rakenne poikkeavat muista rikostyypeistä. Talousrikoksista epäillyt ovat keskimäärin vanhempia ja heidän sosioekonominen asemansa on jonkin verran korkeampi kuin muista rikoslajeista epäillyillä. Toisaalta myös talousrikoksissa henkilöt, joilla on matala sosioekonominen asema tai jotka ovat pienituloisia, ovat yliedustettuina epäiltyjen joukossa.

Tässä luvussa tarkastellaan talousrikoksia, joista keskeisimpinä verorikokset, velallisen rikokset ja kirjanpitorikokset. Muita luvussa käsiteltäviä talousrikoksia ovat arvopaperimarkkinarikokset sekä rahanpesu. Käsitelyn ala ei kata kaikkia talousrikoksia, joita ovat edellä mainittujen lisäksi esimerkiksi julkishallinnon korruptio, osa petosrikoksista sekä ympäristö- ja työrikokset.¹ Ajankohtaista tietoa ympäristörikosten yleisyydestä ja piirteistä on saatavilla Suomen kansallisen ympäristörikosseurantaryhmän Ympäristörikoskatsauksesta (Suomen kansallinen ympäristörikosseurantatyöryhmä 2019). Työturvallisuusrikosten piirteitä on tarkasteltu yksityiskohtaisemmin Rikollisuustilanne 2012 -julkaisussa. Työrikoksia koskevista viimeaikaisista tutkimuksista voidaan mainita Työterveyslaitoksen ja Turun yliopiston toteuttama tutkimus (Alvesalo-Kuusi ym. 2017), jossa tarkasteltiin oikeushenkilön rangaistusvastuun toteutumista työturvallisuusrikoksissa.

6.1 Tietolähteet ja piilorikollisuus

Talousrikollisuuden määrällisestä kehityksestä ja rakenteellisista muutoksista on saatavissa tietoa lähinnä viranomaistilastoista. Tilastokeskuksen rikos- ja pakkokeinotilasto sisältää poliisin, Tullin ja Rajavartiolaitoksen tietoon tulleet rikokset. Muita tärkeitä tiedonlähteitä ovat Verohallinnon, Finanssivalvonnan ja rahanpesun selvittelykeskuksen julkaisemat tilastot ja vuosikertomukset. Mainitut lähteet kertovat viranomaisten tietoon tulleesta rikollisuudesta. Kokonaisrikollisuudesta on talousrikollisuuden osalta saatavissa tietoa lähinnä erillistutkimuksista, joissa aiheena on tavallisesti jokin talousrikollisuuden erityismuoto. Kattavia talousrikollisuutta koskevia kansallisia kyselytutkimuksia ei Suomessa ole toistaiseksi tehty. Yrityksiin kohdistuvaa rikollisuutta, mukaan lukien talousrikokset, on tarkasteltu vuosina 2010 ja 2018 toteutetussa Yritysuhritutkimuksessa (Salmi, Lehti & Keinänen 2011; Saarikkomäki, Lehti & Kivivuori 2019). Kyselyn painopiste ei

¹ Viranomaisten käyttämän yleismääritelmän mukaan ”talousrikoksella tarkoitetaan yrityksen, julkishallinnon tai muun yhteisön toiminnan yhteydessä tai niitä hyväksi käyttäen tapahtuvaa, huomattavaan välittömään tai välilliseen taloudelliseen hyötyyn tähtäävää rangaistavaa tekoa tai laiminlyöntiä. Yrityksen tai muun yhteisön toiminnan yhteydessä tapahtuneet verorikokset (RL 29 luku), kirjanpitorikokset (RL 30 luku), velallisen rikokset (RL 39 luku), arvopaperimarkkinarikokset (RL 51 luku) ja osakeyhtiörikokset (OYL 16 luku) ovat aina talousrikoksia. Yrityksen tai muun yhteisön toiminnan yhteydessä tai niitä hyväksi käyttäen tehdyllä teolla tai laiminlyönnillä tarkoitetaan, joko tosiasiallista tai tällaiseksi naamioitua yritystoimintaa, mutta ei kuitenkaan sellaista toimintaa, jossa teossa ainoastaan käytetään yrityksen tai yhteisön nimeä, ellei toiminta tähtää huomattavaan välittömään tai välilliseen hyötyyn. Talousrikoksella tarkoitetaan myös muunlaista huomattavaan taloudelliseen hyötyyn tähtäävää suunnitelmallista, rangaistavaa tekoa tai laiminlyöntiä.” (SM-2006-02150/Ri-0.)

kuitenkaan ole ollut talousrikollisuudessa. Sekä palkansaajien että elinkeinoelämän etujärjestöjen parissa on tehty joitakin jäsenistöön suunnattuja kyselytutkimuksia, joilla on pyritty selvittämään muun ohessa myös talousrikollisuuden ilmiöiden yleisyyttä toimialakohtaisesti.

Arvioiden mukaan pääosa talousrikollisuudesta jää viranomaisilta piiloon. Poliisiammattikorkeakoulussa tehdyn tutkimuksen mukaan yritykset ilmoittavat poliisille keskimäärin vain 10 prosenttia havaitsemistaan yritykseen kohdistuvista talousrikoksista – tosin ilmoitusalttius vaihtelee suuresti rikostyyppistä ja kärsityistä vahingoista riippuen (Jokinen ym. 2002; ks. myös Salmi, Lehti & Keinänen 2011). On myös huomioitava, että yritykset havaitsevat vain osan niihin kohdistuvista rikoksista. Kansainvälisissä tutkimuksissa on todettu, että yrityksiin kohdistuvat talousrikokset havaitaan usein sattumalta ja jopa 90 prosenttia rikoksista saattaa jäädä paljastumatta (Jokinen ym. 2002, 60). Koska rikosvahingon laajuus vaikuttaa rikosten paljastumiseen ja ilmoitusalttiuteen, viranomaisten tietoon tulleiden talousrikosvahinkojen osuus kaikista talousrikoksilla aiheutetuista vahingoista on kuitenkin luultavasti suurempi kuin tietoon tulleiden tekojen osuus kaikista teoista.

Kaiken kaikkiaan piilorikollisuuden laajuudesta talousrikollisuudessa (sen enempää kuin kontrollitoimien vaikutuksesta piilorikollisuuteen) ei Suomessa ole toistaiseksi tehty luotettavia selvityksiä. Viranomaisten tilastoiman talousrikollisuuden perusteella ei siten voi tehdä kovin luotettavia päätelmiä kokonaistalousrikollisuuden kehityksestä. On mahdollista, että talousrikollisuuden määrälliseen kehitykseen vaikuttavat ensisijaisesti viranomaiskontrollin kohdentuminen sekä tutkintaan ja valvontaan kohdistettavat resurssit. Toisaalta, vaikka viranomaisten tietoon tulleiden rikosten määrällinen kehitys ei kuvaisi kokonaisrikollisuuden tasoa, vaikuttaa tilastoitu rikollisuus joka tapauksessa viranomaisten toimintaympäristöön ja resurssien käyttöön.

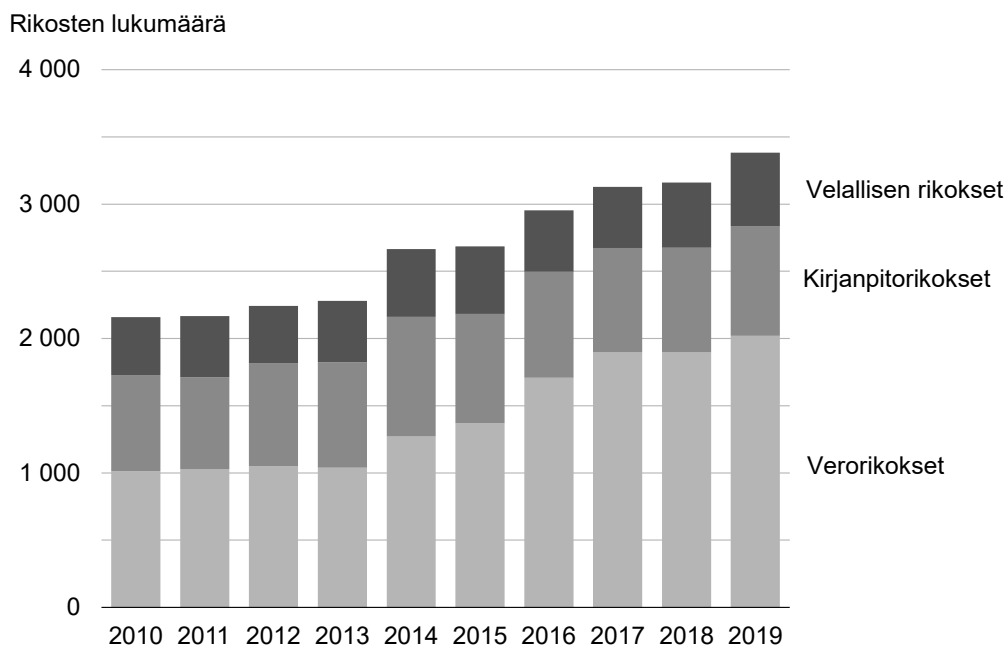
6.2 Rikollisuuden kehitys

Ver-, kirjanpito- ja velallisen rikokset

Seuraavassa tarkastelussa ovat vero- (RL 29:1–4), kirjanpito- (RL 30:9–10) ja velallisen rikokset (RL 39:1–6), jotka ovat lukumääräisesti yleisimpiä talousrikoksia. Verorikoksissa kyse on ensisijaisesti kyse rikoksista julkista taloutta vastaan, kun taas kirjanpitorikokset kohdistuvat esimerkiksi osakkaiden ja osakkeenomistajien intresseihin. Velallisen rikoksia koskevalla

säännöksillä puolestaan on pyritty suojaamaan velkojien asema ja tasapuolinen kohtelu velallisen maksukyvyttömyystilanteessa. Käytännössä kaikki edellä mainitut rikoslajit liittyvät usein toisiinsa.

Vuonna 2019 viranomaisten tietoon tuli 3 383 vero-, kirjanpito- ja velallisen rikosta, mikä oli seitsemän prosenttia enemmän kuin edellisellä vuonna. Rikosten kokonaismäärä on ollut noususuuntainen jo vuosia: viranomaisten kirjaamien rikosepäilyjen määrä on noussut 57 prosenttia vuodesta 2010 (kuvio 1). Rikosten kasvu on johtunut lähes yksinomaan verorikoksista, joiden määrä on noussut tarkastelujaksolla kaksinkertaiseksi. Kasvua on ollut sekä törkeissä että perusmuotoisissa ja lievissä tekemuodoissa. Hieman vajaan kolmasosa verorikoksista oli tekemuodoiltaan törkeitä, kun taas kirjanpitorikoksissa törkeiden tekemuotojen osuus 62 oli prosenttia.



Kuvio 1. Viranomaisten tietoon tulleet vero-, kirjanpito- ja verorikokset vuosina 2010–2019. Lähde: Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2020b)

Ilmi tulevan verorikollisuuden määrät ovat kytköksissä sekä rikosten tosiasiallisessa esiintyvyydessä tapahtuviin muutoksiin että myös viranomaisvalvonnan aktiivisuuteen. Viranomaisten tietoon tulleiden verorikosten määrä ja muutokset mukailevat normaalisti Verohallinnon tekemien rikosilmoitusten määrää, sillä huomattava osa verorikoksista tulee poliisin tietoon Verohallinnon kautta. Verorikosten kokonaismäärään vaikuttaa niin ikään Tullin ja Rajavartiolaitoksen tutkimien rikosten määrä.

Viime vuosina havaittu verorikosten kasvu selittyy pitkälti veroviranomaisen tarkastustoiminnalla, erityisesti tarkastuskohteiden valinnalla. Kuten verorikollisuus, myös ilmi tuleva kirjanpitorikollisuus on suurelta osin

yhteydessä kontrollin tasoon, sillä kirjanpitorikokset paljastuvat yleensä vero- tai velallisen rikoksen yhteydessä. Rikoksista huomattava osa tulee ilmi verotarkastuksissa.

Taulukko 1. Verohallinnossa tehdyt rikosilmoitukset vuosina 2010–2019

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Rikosilmoitukset	393	418	470	527	520	550	796	1001	740	920
Lainkohdat	671	710	789	852	931	957	1175	1414	978	1147

Lähde: Verohallinto (Verohallinto 2016; Verohallinto 2019; Verohallinto 2020)

Verohallinnon tekemien rikosilmoitusten määrä kasvoi vuosina 2010–2017 sekä rikosilmoitusten että lainkohtien määrällä laskien (taulukko 1). Vuonna 2018 rikosilmoitusten määrä laski selvästi, mutta vuonna 2019 sekä rikosilmoitusten että rikosilmoitusten lainkohtien määrä nousi tätä edeltävien vuosien tasolle. Verohallinnon ilmoittamista veropetoksista 63 prosenttia oli tekemuodoltaan törkeitä, mikä oli hieman vähemmän kuin aikaisempina vuosina keskimäärin. Huomionarvoista on, että kaikista viranomaisten tietoon tulleista verorikoksista alle kolmannes on viime vuosina ollut törkeitä tekemuotoja. Törkeiden tekemuotojen osuus verohallinnon tekemisessä rikosilmoituksissa alleviivaakin tarkastustoiminnan painottumista vakavan talousrikollisuuden ennaltaehkäisyyn ja torjuntaan.

Velallisten rikosten vuotuisen määrän vaihtelu on pitkään ollut kytköksissä konkurssien vaihteluun. Vuosina 2010–2019 noin neljännes velallisen rikoksista oli kirjattu tapahtuneeksi konkurssin yhteydessä. Erityisesti konkurssien yhteydessä kirjattujen velallisten rikosten määrä on kehittynyt lähes yhdenmukaisesti kaikkien vireillä olleiden konkurssien määrän suhteen. (Tilastokeskus 2020a; Tilastokeskus 2020b.)

Arvopaperimarkkinarikokset

Viranomaisten kirjaamien arvopaperimarkkinarikosten määrä on hyvin vähäinen. Vuosina 2010–2019 rikosepäilyjä on ollut keskimäärin neljä kappaletta vuosittain. Vuonna 2019 viranomaiset kirjasivat vain yhden rikosepäilyyn, joka koski sisäpiiritiedon väärinkäyttöä (Tilastokeskus 2020b). Seuraavassa tarkastelun kohteena on viranomaisten kirjaamien rikosepäilyjen sijasta Finanssivalvonnan käsittelemät valvontatapaukset.

Vuosina 2010–2019 Finanssivalvonta on käsitellyt kaikkiaan 1 007 valvontatapausta ja poliisille tehtiin tutkintapyyntö 39 tapauksesta (taulukko 2). Pääosa viime vuosina käsitellyistä valvontatapauksista on koskenut sisäpiiritiedon väärinkäyttöä ja kurssimanipulaatioepäilyjä. Vuonna 2019 tutkittuja ja päättyneitä tapauksia oli 151, mikä oli kymmenvuotiskauden korkein luku. Kaikkiaan Finanssivalvonta vastaanotti 169 ilmoitusta epäilyttävistä liiketoimista tai toimeksiannoista (Finanssivalvonta 2020).

Vuonna 2019 tehtiin kaksi tutkintapyyntöä poliisille, annettiin yksi julkinen huomautus ja määrättiin viisi seuraamusmaksua. Seuraamusmaksut koskivat niin kutsutun liputusilmoitusten viivästymistä, asiakkaan tuntemiseen liittyviä laiminlyöntejä sekä sisäpiiritietojen julkistamiseen ja sisäpiiriluettelon pitämisen liittyviä laiminlyöntejä. Seuraamusmaksut olivat suuruudeltaan 40 000–1 450 000 euroa (Finanssivalvonta 2019a; Finanssivalvonta 2019b; Finanssivalvonta 2019c).

Taulukko 2. Finanssivalvonnan käsittelemät arvopaperimarkkinoiden kaupankäyntiin ja tiedonantovelvollisuuteen liittyvät valvontatapaukset 2010–2019

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Sisäpiiritiedon väärinkäyttö	27	34	23	47	36	57	47	59	69	83
Markkinoiden manipulointi	11	23	35	28	23	40	31	24	24	51
Tiedonantovelvollisuus	25	16	23	17	18	24	24	11	13	15
Muu	4	7	7	4	8	6	6	5	2	2
Yhteensä	70	80	85	100	83	127	107	96	108	151
Tutkintapyyntö poliisille	3	4	5	4	3	5	2	6	5	2
Julkinen huomautus	3	3	3	-	-	2	-	-	-	-
Julkinen varoitus	-	-	3	2	2	-	2	5	3	1
Rikemaksu	1	5	14	6	2	19	2	3	-	-
Seuraamusmaksu	-	-	-	-	1	-	3	4	3	5

Lähde: Finanssivalvonta: sanktiot, tutkintapyyntöt ja arvopaperimarkkinoiden tutkintatapaukset (Finanssivalvonta 2020)

Rahanpesurikokset (RL 32:6–10)

Rikoslain mukaan rahanpesusta tulee rangaista sitä, joka ottaa vastaan tai muutoin puuttuu rikoksella hankittuun omaisuuteen, rikoksen tuottamaan hyötyyn tai niiden tilalle tulleeeseen omaisuuteen tarkoituksenaan peittää tai hävittää sen laiton alkuperä tai avustaa rikosentekijää välttämään rikoksensa oikeudelliset seuraamukset. Myös rahanpesun avustaminen ja yritys, mukaan lukien omaisuuden hallussapito, ovat rangaistavia. Vuonna 2017 tuli voimaan uudistunut laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä (444/2017), jonka mukaan eräiden yhteisöjen ja elinkeinonharjoittajien, muun muassa luottolaitosten ja rahapeliyhteisöjen, on laissa mainituissa tapauksissa tehtävä ilmoitus rahanpesun selvittelykeskukselle.

Viranomaisten tietoon on viime vuosina tullut keskimäärin hieman yli 400 rahanpesurikosta vuosittain (Tilastokeskus 2020b). Määrä on moninkertaistunut vuoden 2011 lainmuutoksen jälkeen, jolloin tekotavaksi lisättiin omaisuuden (lyhytaikainenkin) hallussapito. Vuoden 2014 oikeuskäytännössä yleisimpiä rahanpesurikosten esirikoksia olivat varkaudet, petokset sekä huumausainerikokset; esirikoksina oli niin ikään muita talousrikoksia, kuten velallisen rikoksia sekä verorikoksia. Huomattava osa ilmi tulleesta

rahanpesurikollisuudesta liittykin niin kutsuttuun perinteiseen omaisuusrikollisuuteen, ja vain pieni osa muuhun talousrikollisuuteen; esimerkiksi varkausrikosten osalta kyse voi olla pyrkimyksestä muuntaa varkaudella saavutettu irtain omaisuus rahalliseen muotoon (Keskusrikospoliisi 2016).

Taulukko 3. Epäilyttäviä liiketoimia koskevat ilmoitukset ja tapahtumien määrä (tuhatta) 2013–2019

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Ilmoitukset (tuhatta)	28,2	23,1	37,7	31,2	48,3	39,2	64,4
Tapahtumien määrä (tuhatta)	486,5	558,7	880,4	992,2	1559,1	1295,5	1329,9

Lähteet: Keskusrikospoliisi, rahanpesun selvittelykeskus (Keskusrikospoliisi 2015; Keskusrikospoliisi 2017; Keskusrikospoliisi 2019; Keskusrikospoliisi 2020b)

Rahanpesun selvittelykeskukselle tehtiin vuonna 2019 yhteensä 64 403 (2018: 39 220) ilmoitusta epäilyttäivistä liiketoimista (taulukko 3). Määrä oli seurantajakson korkein ja 64 prosenttia korkeampi kuin edellisellä vuonna. Rahanpesun selvittelykeskuksen mukaan (Keskusrikospoliisi 2020b) suurin yksittäinen tekijä ilmoitusten määrän kasvussa oli maksunvälityspalveluja tarjoavien toimijoiden tekemien summarajaperusteisten ilmoitusten huomattava lisääntyminen, erityisesti erään yksittäisen ilmoitusvelvollisen takautuvasti tekemät ilmoitukset. Ilmoituksia tuli eniten yleistä maksujen välitystä tarjoavilta tahoilta (51 %, sisältäen valuutanvaihtoyhtiöt), rahapeliyhteisöiltä (18 %), pankeilta (16 %) ja muilta luotto- ja rahoituslaitoksilta (14 %). Rahanpesurekisteriin kirjattiin vuoden aikana noin 1,3 miljoona transaktiota, joiden yhteisarvo oli yli kaksi miljardia euroa. Sekä Suomesta ulkomaille että ulkomailta Suomeen kohdistuneissa transaktioissa merkittävimpiä kohde- ja lähtömaita olivat Viro ja Venäjä.

Tehdyistä ilmoituksista käynnistettiin vuoden 2019 aikana 1 515 selvittelykokonaisuutta, joista 1 425 liittyi rahanpesun selvittelyyn ja 90 mahdolliseen terrorismin rahoittamiseen. Tiedonluovutuksia tehtiin kaikkiaan 1 171 juttuun liittyen, joista 502 liittyi avoimeen esitutkintaan. 41 ilmoituksesta kirjattiin uusi rikosilmoitus. Rikosilmoituksissa, joihin tietoja luovutettiin, esiintyi rikosnimikkeenä yleisimmin törkeä petos, törkeä rahapesu, törkeä kirjanpitorikos, petos sekä törkeä veropetos. (Keskusrikospoliisi 2020b.)

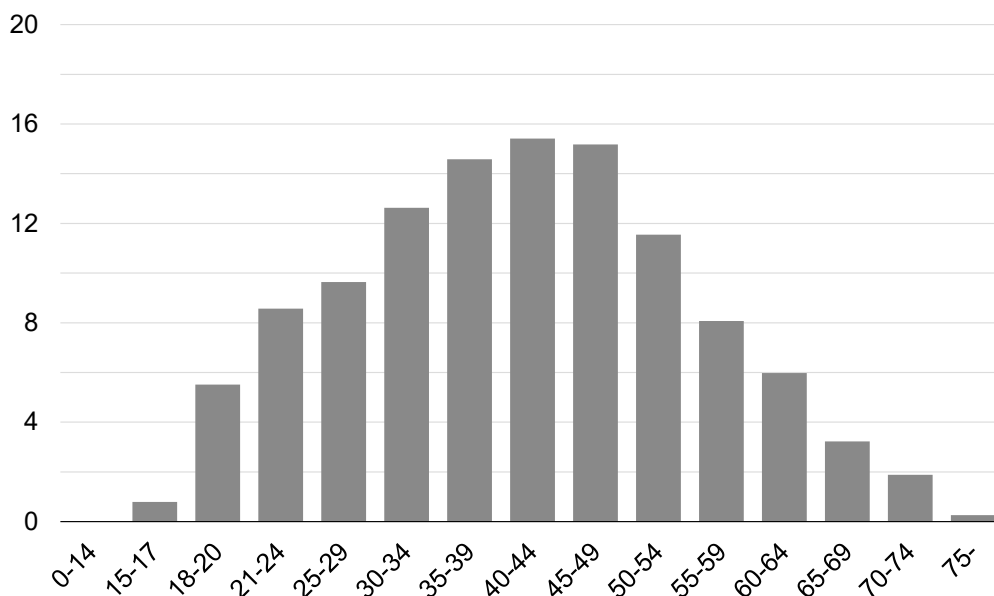
6.3 Talousrikosten piirteitä

Talousrikosten katsotaan usein muodostavan oman rikoskäyttäytymisen kategorian, joka poikkeaa ominaispiirteiltään muusta rikollisuudesta (ks. laajemmin Kivivuori ym. 2018). Tutkimuskirjallisuudessa talousrikollisuudesta käytetäänkin toisinaan myös termiä valkokaulusrikollisuus. Terminologia alleviivaa käsitystä, että talousrikoksiin syyllistyneet ovat keskimäärin

paremmin toimeentulevia kuin muihin rikoksiin, kuten pahoinpitely- ja varkausrikoksiin syyllistyneet henkilöt. Seuraavassa tarkastellaan talousrikoksiin syylliseksi epäiltyjen henkilöiden ikä- ja sukupuolirakennetta sekä sosioekonomista asemaa viranomaisten tietoon tulleet rikollisuuden osalta. Tarkastelun kohteena ovat vero- (RL 29:1–4), kirjanpito- (RL 30:9–10) ja velallisen rikokset (RL 39:1–6).

Ikä ja sukupuoli. Vero-, kirjanpito- ja velallisen rikoksiin syyllistyneiden henkilöiden ikärakenne poikkeaa olennaisesti niin kutsuttuihin massarikoksiin syyllistyneiden ikärakenteesta. Esimerkiksi pahoinpitelyrikoksissa ja varkausrikoksissa ikärakenne on painottunut voimakkaasti nuorempiin ikäryhmiin (ks. luku A.5), kun taas talousrikoksissa vanhemmat ikäryhmät ovat yliedustettuna (kuvio 2). Vuonna 2019 rikostaso oli korkein 40–49-vuotiailla, joiden osalta epäiltyjä oli 15 henkilöä ikäryhmän 10 000 henkilöä kohti. Alle 30-vuotiaiden osuus rikoksista epäillyistä oli sekä varkausrikoksissa että pahoinpitelyrikoksissa 46 prosenttia, mutta talousrikoksissa vain 18 prosenttia.

Rikoksista epäiltyjä ikäryhmän 10 000 henkeä kohti



Kuvio 2. Vero-, kirjanpito- tai verorikoksista epäillyt ikäryhmän 10 000 henkilö kohden vuonna 2019. *Lähteet:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2020b); Tilastokeskus, väestörakenne (Tilastokeskus 2020d)

Vero-, kirjanpito- ja velallisen rikoksista epäiltyjen sukupuolirakenne vastaa kuitenkin ns. massarikollisuudessa esiintyvää sukupuolirakennetta. Vuonna 2019 edellä mainituista talousrikoksista epäillyistä 79 prosenttia oli miehiä,

kun osuus pahoinpitelyrikoksissa oli niin ikään 81 prosenttia ja varkausrikoksissa 74 prosenttia. Kuten massarikoksissa, myös talousrikoksissa miehet ovat siis selkeästi yliedustettuna rikoksista epäillyistä.

Sosioekonominen asema. Vero-, kirjanpito- ja velallisen rikoksiin syyllistyneiden henkilöiden sosioekonomisen aseman rakenne poikkeaa massarikoksiin syyllistyneiden sosioekonomisesta asemasta joiltakin osin. Esimerkiksi varkaus- ja petosrikoksissa korostuvat opiskelijat, pitkäaikaistyöttömät sekä alle 55-vuotiaat eläkeläiset (ks. luku A.5), mainituissa talousrikoksissa puolestaan yrittäjät, työntekijät ja pitkäaikaistyöttömät sekä muut tarkemmin määrittämättömät sosioekonomiset ryhmät (taulukko 4).

Taulukko 4. Vero-, kirjanpito- ja velallisen rikoksista epäillyt sosioekonomisen aseman mukaan 2019

<i>Sosioekonominen asema</i>	<i>Osuus epäilyistä (%)</i>	<i>Rikosten määrä / 10 000 henk.</i>
Ylemmät toimihenkilöt	3,2	1,6
Alemmat toimihenkilöt	9,6	3,3
Työntekijät	15,7	6,3
Yrittäjät	17,8	20,3
Opiskelijat	4,1	4,1
Eläkeläiset (55– v.)	9,0	2,5
Eläkeläiset (alle 55 v.)	3,0	11,6
Muut (pitkäaikaistyöttömät, asevelvolliset, yms.)	15,5	16,0
Tuntematon	22,2	-

Lähteet: Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2020a); Tilastokeskus, työssäkäynti (Tilastokeskus 2020c)

Vero-, kirjanpito- ja velallisen rikoksissa väestöön suhteutettu rikostasoo oli korkein yrittäjillä (20,3 rikosta 10 000 henkilöä kohti), alle 55-vuotiailla eläkeläisillä (11,6) ja muut-ryhmään kuuluvilla (16,0), joka sisältää muun muassa pitkäaikaistyöttömät. Yrittäjien korkeaa talousrikostasoa selittänee yrittäjyyteen (elinkeinotoimintaan) liittyvä tilaisuusrakenne. Merkittävää on kuitenkin se, että myös talousrikoksissa, kuten muissakin rikoslajeissa, toimihenkilöiden rikostasoo on varsin matala. Tasoero muihin sosioekonomisiin ryhmiin nähden oli kuitenkin tasaisempi kuin esimerkiksi varkausrikoksissa, joissa ero toimihenkilöiden ja korkeimpien rikostasojen ryhmien välillä oli monikymmenkertainen.

Tulot. Taulukossa 5 kysymystä epäiltyjen sosioekonomisesta rakenteesta eri rikoslajien osalta on tarkasteltu tulokymmenyksittäin. Tarkastelun perusteella havaitaan, että varakkaimpiin tuloluokkiin kuuluvien epäiltyjen osuus on huomattavasti korkeampi talousrikoksissa kuin pahoinpitelyissä, petoksissa tai varkausrikoksissa. Vuonna 2019 vero-, kirjanpito- tai velallisen rikoksista epäillyistä 13 prosenttia kuului korkeimpaan tulokymmenykseen, kun osuus pahoinpitelyrikoksissa oli neljä prosenttia, petoksissa kaksi prosenttia ja varkausrikoksissa prosentin. Toisaalta voidaan kuitenkin havaita,

että myös talousrikoksissa vähävaraisin tulokymmenys on yliedustettuna rikoksista epäillyistä: mainituissa talousrikoksissa osuus epäillyistä oli 14 prosenttia, kun osuudet muissa rikostyypeissä vaihtelivat 21 ja 36 prosentin välillä.

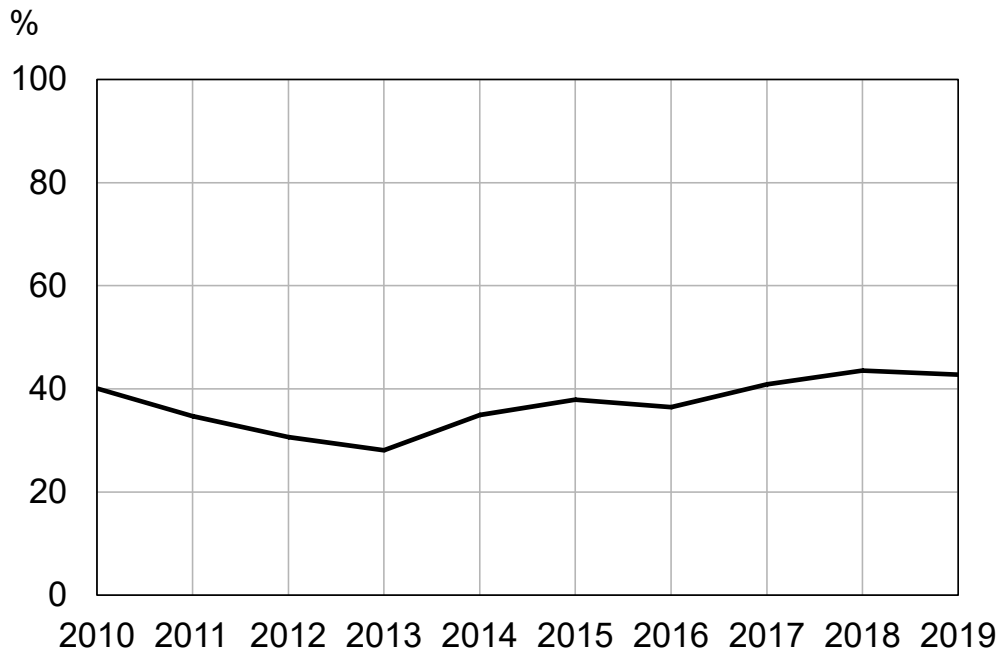
Taulukko 5. Eräistä rikoksista epäillyt henkilöt tulokymmenyksen mukaan vuonna 2019

Tulokymmenys	Osuus epäillyistä* (%)			
	Ver-, kirjanpito- ja velallisen rikokset	Pahoinpitelyt	Petokset	Varkausrikokset
I (vähävaraisin 10 %)	14	26	21	35
II	12	17	26	26
III	10	12	16	17
IV	8	9	10	9
V	10	8	8	5
VI	8	7	6	3
VII	8	6	4	2
VIII	7	6	4	1
IX	10	5	3	1
X (varakkain 10 %)	13	4	2	1

* Osuus on laskettu vain niistä, joiden tulokymmenys voitiin määrittellä. *Lähde:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2020b)

Kokonaisuutena tarkastellen on selvää, että keskeisistä talousrikoksista epäillyt ovat keskimäärin parempituloisia ja keskimäärin paremmassa sosioekonomisessa asemassa kuin muista rikostyypeistä epäillyt henkilöt. Epäillyt ovat myös pääsääntöisesti vanhempia kuin muissa rikostyypeissä. Toisaalta myös talousrikoksissa, kuten muussa rikollisuudessa, heikommin toimeentulevat ovat yliedustettuna epäiltyjen joukossa. Havainto on täysin linjassa kansainvälisen tutkimusnäytön kanssa, jonka mukaan talousrikoksiin syyllistyneet ovat keskimäärin parempiosaisia kuin muissa rikostyypeissä, mutta talousrikollisuudella on myös yhtymäkohtia niin kutsuttuun massarikollisuuteen (ks. Kivivuori ym. 2018; myös Apel & Paternoster 2009).

Selvitysaste. Monimutkaisissa talousrikoksissa rikoksen tutkintaan käytettävä aika voi olla hyvinkin pitkä. Esimerkiksi osa verorikoksista on luonteeltaan rajat ylittävää rikollisuutta, joissa voi olla kymmeniä, ellei satoja asianosaisia. Vuonna 2019 päätettyjen talousrikosten tutkinta-aika oli Helsingin poliisilaitoksella keskimäärin 448 vuorokautta ja keskusrikospoliisissa, joka tutkii monimutkaiset ja laajat talousrikoskokonaisuudet, tutkinta-aika oli keskimäärin 620 vuorokautta (Helsingin poliisilaitos 2020; Keskusrikospoliisi 2020a). Tässä julkaisussa selvitysaste kuvaa *samana tilastointivuonna* selvitettyjä rikoksia, mikä on otettava huomioon lukujen tulkinnassa. Sosiaalisesti rikosten lopullinen selvitysaste on korkeampi.



Kuvio 3. Vero-, kirjanpito- ja velallisen rikokset, selvitettyjä rikoksia (%) tilastovuoden aikana viranomaisten tietoon tulleista rikoksista 2010–2019. *Lähde:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2019b)

Vuonna 2019 vero-, kirjanpito- ja velallisen rikoksista 43 prosenttia selvitetiin saman tilastovuoden aikana. Taso on ollut vuodesta 2013 lähtien noususuuntainen, huolimatta rikosten samanaikaisesta lisääntymisestä. Tilastointivuonna kirjattujen ja selvitettyjen (riippumatta alkuperäisestä kirjausvuodesta) rikosten suhde on olennaisesti korkeampi: luku on vaihdellut viime vuosina noin 88–96 prosentin välillä. On mahdollista, että tulevaisuudessa samana tilastointivuonna selvitettyjen rikosten osuus nousee entisestään, sillä talousrikosten tutkinta-ajan lyhentäminen on ollut keskeisiä toimenpiteitä vuosille 2016–2020 asetetussa harmaan talouden ja talousrikollisuuden torjunnan toimenpideohjelmassa (SM-2015-2083). Osana toimenpideohjelmassa on luotu eri viranomaisten yhteistyömalli, jonka tarkoituksena on ollut nopeuttaa rikosprosessia kokonaisuutena, muun muassa esitutkintaa suuntaamalla ja rajaamalla.

Lähteet

- Alvesalo-Kuusi, Anne, Liisa Lähteenmäki, Minna Janhonen, Jussi Tapani & Tuula Räsänen. 2017. *Yhteisövastuu, turvallisuus ja työturvallisuusrikos muuttuvan työelämän ja lainsäädännön käytännöissä*. Helsinki: Työterveyslaitos. [http://urn.fi/URN:ISBN 978-952-261-687-6](http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-261-687-6) (PDF).
- Apel, Robert & Raymond Paternoster. 2009. "Understanding "Criminogenic" Corporate Culture: What White-Collar Crime Researchers Can Learn from Studies of the Adolescent Employment–Crime Relationship." Teoksessa *The Criminology of White-Collar Crime*, toimittajat Sally S. Simpson & David Weisburd, 15–33. New York: Springer. https://doi.org/10.1007/978-0-387-09502-8_2.
- Finanssivalvonta. 2019a. "Afarak Group Oyj:lle 1 450 000 euron seuraamusmaksu sisäpiiritiedon julkistamiseen ja sisäpiiriluettelon pitämiseen liittyvistä laiminlyönneistä." <https://www.finanssivalvonta.fi/tiedotteet-ja-julkaisut/lehdistotiedotteet/2019/afarak-group-oyjille-1-450-000-euron-seuraamusmaksu-sisapiiritiedon-julkistamiseen-ja-sisapiiriluettelon-pitamiseen-liittyvista-laiminlyonneista> (viitattu 4.6.2020).
- Finanssivalvonta. 2019b. "Finanssivalvonta määrännyt seuraamusmaksun kolmelle yhtiölle liputusilmoitusten viivästymisistä." <https://www.finanssivalvonta.fi/tiedotteet-ja-julkaisut/lehdistotiedotteet/2019/finanssivalvonta-maarannyt-seuraamusmaksun-kolmelle-yhtiolle-liputusilmoitusten-viivastymisista/> (viitattu 4.6.2020).
- Finanssivalvonta. 2019c. "Finanssivalvonta on määrännyt seuraamusmaksun S-Pankki Oy:lle sekä antanut julkisen varoituksen FIM Varainhoito Oy:lle laiminlyönneistä asiakkaan tuntemisessa." <https://www.finanssivalvonta.fi/tiedotteet-ja-julkaisut/lehdistotiedotteet/2019/finanssivalvonta-on-maarannyt-seuraamusmaksun-s-pankki-oylle-seka-antanut-julkisen-varoituksen-fim-varainhoito-oylle-laiminlyonneista-asiakkaan-tuntemisessa2/> (viitattu 4.6.2020).
- Finanssivalvonta. 2020. "Sanktiot, tutkintapyynnöt ja arvopaperimarkkinoiden tutkintatapaukset." Helsinki: Finanssivalvonta. <https://www.finanssivalvonta.fi/tilastot/sanktiot-tutkintapyynnot-ja-arvopaperimarkkinoiden-tutkintatapaukset/>.
- Helsingin poliisilaitos. 2020. Helsingin poliisilaitoksen toimintakertomus 2019. Helsinki: Helsingin poliisilaitos.
- Jokinen, Anne, Janne Häyrynen & Anne Alvesalo. 2002. Yritykset talousrikollisuuden uhreina. Poliisiammattikorkeakoulun tiedotteita 19/2002. Helsinki: Poliisiammattikorkeakoulu.
- Keskusrikospoliisi. 2015. *Rahanpesun selvittelykeskuksen vuosikertomus 2014*. Vantaa: Keskusrikospoliisi.
- Keskusrikospoliisi. 2016. *Rahanpesurikokset oikeuskäytännössä*. Vantaa: Keskusrikospoliisi.
- Keskusrikospoliisi. 2017. *Rahanpesun selvittelykeskuksen vuosikertomus 2016*. Vantaa: Keskusrikospoliisi.
- Keskusrikospoliisi. 2019. *Rahanpesun selvittelykeskuksen vuosikertomus 2018*. Vantaa: Keskusrikospoliisi.
- Keskusrikospoliisi. 2020a. *Keskusrikospoliisin toimintakertomus 2019*. Vantaa: Keskusrikospoliisi.
- Keskusrikospoliisi. 2020b. *Rahanpesun selvittelykeskuksen vuosikertomus 2019*. Vantaa: Keskusrikospoliisi.
- Kivivuori, Janne, Mikko Aaltonen, Matti Näsi, Karoliina Suonpää & Petri Danielsson. 2018. *Kriminologia – Rikollisuus ja kontrolli muuttuvassa yhteiskunnassa*. Helsinki: Gaudeamus.
- Saarikkomäki, Elsa, Martti Lehti & Janne Kivivuori. 2019. *Vähittäiskauppaan ja majoi-tus- ja ravintola-alaan kohdistuvat rikokset*. Katsauksia 33/2019. Helsinki: Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti. <http://hdl.handle.net/10138/298436>.

- Salmi, Venla, Martti Lehti & Anssi Keinänen. 2011. *Kauppa ja teollisuus rikosten kohteena*. OPTL:n tutkimuksia 254.
<http://hdl.handle.net/10138/152422>.
- SM-2006-02150/Ri-0. ”Talousrikollisuuteen liittyvä tutkimus. Sisäasiainministeriön kirje yliopistoille, korkeakouluille ja tutkimuslaitoksille 28.8.2006.”
- SM-2015-2083. ”Harmaan talouden ja talousrikollisuuden torjunnan toimenpideohjelma vuosille 2016–2020”.
- Suomen kansallinen ympäristörikosseurantatyöryhmä. 2019. *Ympäristörikoskatsaus 2019*. Helsinki: Poliisihallitus.
- Tilastokeskus. 2019a. *Konkurssit*. Helsinki: Tilastokeskus. <https://stat.fi/til/rpk>.
- Tilastokeskus. 2019b. *Rikos- ja pakkokeinotilasto*. Helsinki: Tilastokeskus.
<https://stat.fi/til/rpk>.
- Tilastokeskus. 2019c. *Työssäkäynti*. Helsinki: Tilastokeskus. <https://www.stat.fi/til/ty-okay>.
- Tilastokeskus. 2019d. *Väestörakenne*. Helsinki: Tilastokeskus.
<http://www.stat.fi/til/vaerak>.
- Verohallinto. 2016. *Harmaa talous, valvontatilastoja 2015*. Helsinki: Verohallinto.
- Verohallinto. 2017. *Harmaa talous, valvontatilastoja 2016*. Helsinki: Verohallinto.
- Verohallinto. 2019. ”Harmaa talous ja talousrikollisuus, verotus.”
<https://www.vero.fi/harmaa-talous-rikollisuus/torjunta/verotus> (viitattu 28.8.2019).
- Verohallinto. 2020. ”Harmaa talous ja talousrikollisuus, verotus.”
<https://www.vero.fi/harmaa-talous-rikollisuus/torjunta/verotus> (viitattu 4.6.2020).

7 Kyberrikollisuus

Matti Näsi & Markus Kaakinen

Tiivistelmä

- Kyberrikollisuudella tarkoitetaan tässä verkossa tapahtuvaa ja verkkovälitteistä rikollisuutta. Kyberrikollisuus jakautuu karkeasti ottaen kahteen luokkaan: tietotekniikkaan kohdistuviin rikoksiin ja tietokoneavusteisiin rikoksiin.
- Tietotekniikkaan kohdistuvien rikosten osalta on tarjolla kattavammin viranomaistilastoja. Yleisimpiä rikoksia ovat tietomurrot, tietoliikenteen häirintä, tietojärjestelmän häirintä, tietomurrot, sekä näistä yleisin, identiteettivarkaudet.
- Kokonaisrikollisuustilastojen valossa haittaohjelmat sekä verkossa tapahtuvan häirinnän eri muodot (seksuaalinen häirintä, muu häirintä) ovat yleisimpiä verkossa tapahtuvia uhrikokemuksia. Yli puolet 15–74-vuotiaista suomalaisista on joutunut verkkorikoksen uhriksi vähintään kerran elämänsä aikana.
- Seitsemän prosenttia kaupan alan yrityksistä ja kuusi prosenttia majoitus- ja ravintola-alan toimipaikoista oli kokenut tietojärjestelmiin kohdistuvia hyökkäyksiä.
- Nuorten osalta noin 15 % 9-luokkalaisista vastaajista on raportoinut joutuneensa sähköisen kiusaamisen uhriksi. Lisäksi kuudes- ja yhdeksäsluokkalaisista tytöistä 16 % ja pojista 7 % oli kohdannut internetissä seksuaalista häirintää. Seksuaalisen häirinnän uhriksi joutuivat useimmiten yhdeksäsluokkalaiset tytöt.

Tässä luvussa tarkastellaan kyberrikollisuutta. Kyberrikollisuus ei ole rikosoikeudellinen nimike, vaan kriminologisessa empiirisessä tutkimuksessa usein käytetty kattotermin kaikelle verkkovälitteiselle rikollisuudelle ja rikoskäyttäytymiselle. Kyberrikollisuus, tai tietotekniikkarikollisuus, voidaan jakaa karkeasti ottaen kahteen luokkaan: tietotekniikkaan ja tietoverkkoihin kohdistuviin rikoksiin, sekä tietotekniikkaa ja tietoverkkoja hyväksi käyttäen tehtäviin rikoksiin (Poliisi 2019). Toisin sanoen, *tietotekniikkaan kohdistuvat rikokset* ja *tietokoneavusteiset rikokset*. Tätä määritelmää on mahdollista laajentaa vielä sen pohjalta, keihin nämä teot yleensä kohdistetaan. Nämä voidaan jaotella karkeasti kolmeen eri ryhmään, eli 1) henkilöihin, 2) omaisuuteen ja 3) yrityksiin sekä julkishallinnon toimijoihin kohdistuviin rikoksiin.

Tietotekniikkaan kohdistuvat rikokset ja tietokoneavusteiset rikokset eroavat toisistaan siten, että tietotekniikkaan kohdistuvat rikokset ovat lähtökohtaisesti infrastruktuurin ja sähköisiin järjestelmiin kohdistuvia. Poliisin määrittelyn mukaan tietokoneavusteiset rikokset sen sijaan peilaavat pitkälti perinteisempiä rikollisuuden muotoja, ne vain toteutetaan sähköisesti, eli tietokoneavusteisesti (Poliisi 2019).

Kyberrikoksiin liittyy usein keskeisenä elementtinä kansainvälisyys ja anonyymiys. Kansainvälisyydellä tarkoitetaan sitä, että verkossa tapahtuvat rikokset ovat monesti kansalliset rajat ylittäviä, sillä verkossa ei ole samantaisia fyysisiä rajoitteita, kuin monilla perinteisillä rikoksilla. Näin ollen rikosten tekijöiden ja uhrien fyysisellä sijainnilla ja etäisyydellä ei ole periaatteessa merkitystä. Tähän samaan liittyy myös anonyymiys, sillä kyberrikosten osalta uhrilla ei useimmissa tapauksissa ole tietoa siitä, kuka varsinainen tekijä on.

Tässä luvussa luomme yleiskuvaa kyberrikollisuudesta ja sen keskeisimmistä muodoista. Viranomaistilastoihin perustuvat tiedot kyberrikollisuuden osalta pohjautuvat pitemmän aikavälin osalta tieto- ja viestintärikosten poliisitilastoihin, joiden painopiste on ollut sähköisiin järjestelmiin ja verkostoihin kohdistuvissa teoissa. Vuoden 2015 alussa kriminalisoitiin myös uusia kyberrikollisuustyyppisiä, kuten identiteettivarkaus sekä datavahinkorikos.

Iso osa kyberrikollisuudesta pohjautuu niin sanottuihin perinteisiin rikostyyppisiin ja häiriökäyttäytymisen muotoihin, kuten petokset, uhkaukset, kiusaaminen ja seksuaalinen häirintä, sillä erotuksella, että kyseinen teko on tapahtunut verkkoympäristössä, tai muuten tieto- ja viestintäteknologiaa avuksi käyttäen. Rikostilastojen kannalta huomionarvoista kuitenkin on, että moni tämän tyyppisistä rikoksista tallentuu tilastoissa perinteisten rikosnimikkeiden alaisuuteen, eikä rikostilastoissa automaattisesti eritellä rikoksia sen perusteella, tapahtuiko teko verkossa vai kasvotusten. Tämän vuoksi poliisin tietoon tulleet rikokset kyberrikollisuuden osalta kertovat ainoastaan

sen erityisistä muodoista. Laajempaa kuvaa selvitellessä joudumme tukeutumaan olemassa olemaan tutkimukseen ja sen tarjoamiin tietoihin ja arvioihin verkkorikollisuuden yleisyydestä.

7.1 Tietolähteet

Tärkeimmät kyberrikollisuutta koskevat tietolähteet ovat:

A. *Rikos- ja pakkokeinotilasto*. Poliisin tietoon tuleva kyberrikollisuus pohjautuu pitkälti tietotekniikkarikoksiin, joissa kohteena on tietoliikenne tai tietojärjestelmä. Näistä säädetään pääasiallisesti rikoslain tieto- ja viestintärikoksia koskevassa 38. luvussa. Yleisemmät tekemuodot tilastojen valossa ovat tietoliikenteen häirintä (RL 38:5), tietojärjestelmän häirintä (RL 38:7a) ja tietomurto (RL 38:8.1–2). Näiden osalta tarkastelemme vuosien 2010–2019 välisiä tilastoja. Vuonna 2015 tuli rikoslain osalta voimaan muutamia uusia kyberrikosmuotoja, näitä ovat identiteettivarkaus (RL 38:9a) ja datavahingonteko (RL 35:3a). Rikoslain osalta on myös muutamia muita kyberrikollisuuden alle luokiteltavia rikostyyppisiä, kuten vaaran aiheuttaminen tietojenkäsittelylle (RL 34:9a), tietoverkkorikosvälineen hallussapito (RL 34:9b), tietokoneohjelman suojauksen poistovälineen luvaton levittäminen (tekijänoikeuslaki 56c §), sekä sähköisen viestinnän tietosuojarikkomus (sähköisen viestinnän tietosuojalaki 42 §). Kyseiset rikostyypit ovat kuitenkin tilastojen valossa varsin harvinaisia.

B. *Kokonaisrikollisuustutkimus*. Kotimaisten tietolähteiden osalta Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutin (Krimo) keräämässä vuoden 2018 Kansallisessa rikosuhritutkimuksessa tarkasteltiin ensimmäistä kertaa myös nimenomaisesti verkkoympäristössä tapahtuneita rikoksia. Krimon vuonna 2018 tekemä yritysuhritutkimus kartoittaa muuan muassa yrityksiin kohdistuneita sähköisiä rikoksia. Lisäksi Krimon vuonna 2020 keräämä nuorisoriikollisuuskysely kartoitti 9-luokkalaisten tekemää ja kokemaa sähköistä kiusaamista. Poliisiammattikorkeakoulun tekemä lapsiuhritutkimus vuodelta 2013 selvitti muun muassa kuudesluokkalaisten nuorten sähköistä kiusaamisesta ja häirintää. Kattavia kokonaisrikollisuustutkimuksen lähteitä on erityisesti sähköisen rikoskäyttäytymisen osalta kuitenkin toistaiseksi vähän.

7.2 Poliisin tietoon tulleet rikollisuus

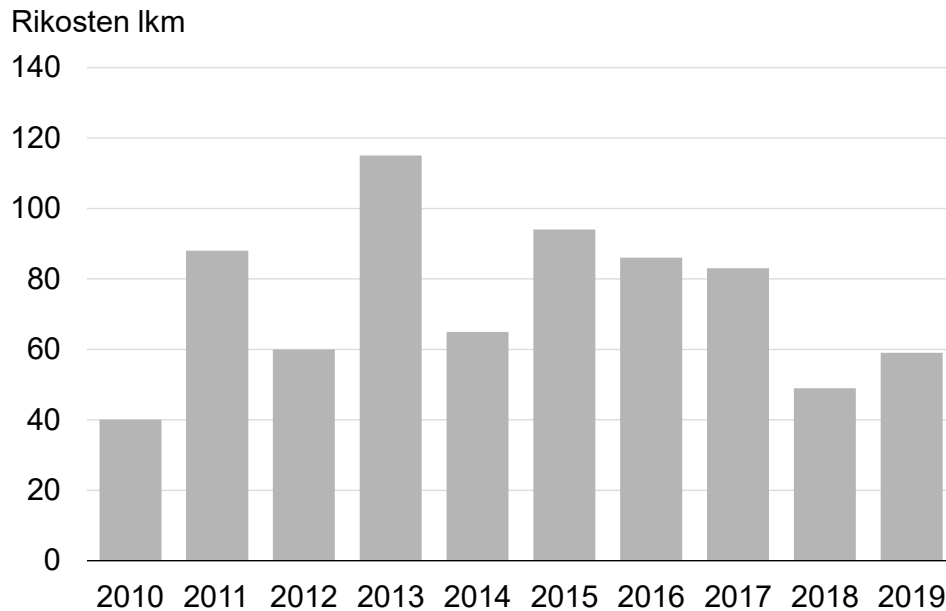
Tässä jaksossa tarkastelemme tietotekniikkaan kohdistuvia kyberrikollisuuden muotoja poliisin tietoon tulleen tilastoidun rikollisuuden näkökulmasta. Tarkastelemme seuraavia rikosnimikkeitä vuosien 2010–2019 osalta: tietoliikenteen häirintä, tietojärjestelmän häirintä ja tietomurto. Lisäksi vuodesta 2015 eteenpäin on tilastoitu myös kokonaan uudentyyppisiä kyberrikollisuuden muotoja, kuten datavahingonteot ja identiteettivarkaudet.

Tietoliikenteen häirinnällä tarkoitetaan puhelin-, tele-, radio- tai muun tietoviestinnän häirintää. Yksi kenties yleisimmistä tietoliikenteen häirinnän muodoista on niin sanottujen roskapostien lähettäminen sähköpostitse. Tässä nousee esiin myös se, että roskapostin tyyppiset tietoliikennehäiriöt ovat usein kansainvälisten toimijoiden aiheuttamaa häiriökäyttäytymistä (Spam-laws.com 2016). Moni näistä teoista kohdistuukin eritoten yksityisten käyttäjien toimintaan, toki myös yritykset saavat osansa tämän tyyppisestä häirinnästä.

Tietojärjestelmien häirinnällä tarkoitetaan rikoslain mukaan tekoa, jolla aiheutetaan ”toiselle haittaa tai taloudellista vahinkoa dataa syöttämällä, siirtämällä, vahingoittamalla, muuttamalla tai poistamalla taikka muulla niihin rinnastettavalla tavalla oikeudettomasti estää tietojärjestelmän toiminnan tai aiheuttaa sille vakavaa häiriötä” (RL 38:7a–7b). Toisin sanoen kyseessä on tekoja, joilla hankaloitetaan tietojärjestelmän käytettävyyttä. Esimerkkinä tästä ovat muun muassa palvelunestohyökkäykset.

Tietomurtojen osalta rikoksen tunnusmerkit täyttyvät, kun tekijä luvatta käyttää toisen henkilön käyttäjätunnusta tai salasanaa (RL 38:8–8a). Törkeän teon tunnuspiirteet täyttyvät yleensä tapauksissa, jossa murtaudutaan palvelintasoiisiin koneisiin ja järjestelmiin. Vaaran aiheuttamisella tietojenkäsittelylle tarkoitetaan esimerkiksi sitä, että tekijä levittää ohjelmia, joiden tarkoituksena on vaarantaa tai vahingoittaa tietojenkäsittelyä tai tieto- ja viestintäjärjestelmien toimintaa.

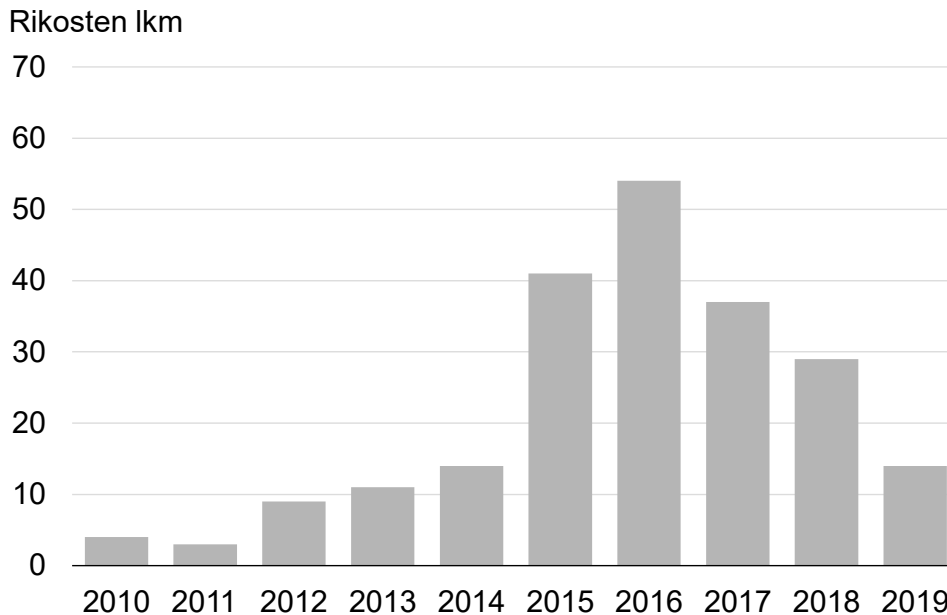
Kuviossa 1 esitetään kaikki viranomaisten tietoon tulleet tietoliikenteen häirinnän alaisuuteen kuuluvat teot yhdistettynä (näitä ovat tietoliikenteen häirintä, tietoliikenteen häirinnän yritys, törkeä tietoliikenteen häirintä, tietoliikenteen törkeän häirinnän yritys, lievä tietoliikenteen häirintä, tietoliikenteen lievän häirinnän yritys), ja niiden kokonaistilaston kehitys vuosien 2010–2019 välisenä aikana.



Kuvio 1. Tietoliikenteen häirinnän alaisuuteen kuuluvat epäilyt, 2010–2019. *Lähde:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2020)

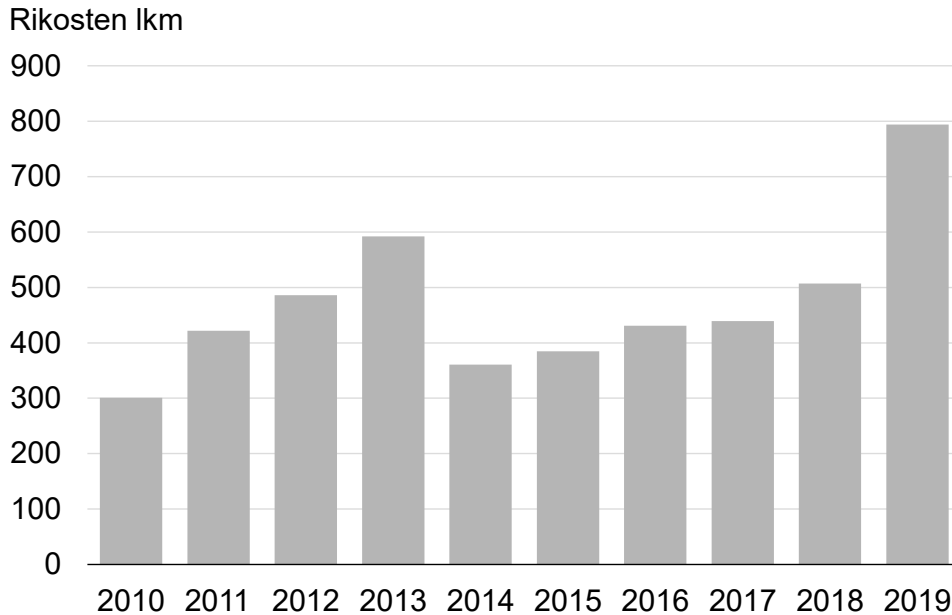
Tilastojen perusteella havaitaan, että poliisin tietoon tulleet tietoliikenteen häirintätapausten määrä vaihtelee vuosittain. Yleisin epäilyn kohde vuonna 2019 on pelkkä tietoliikenteen häirintä, joiden epäilyjä oli 39 kappaletta.

Kuviossa 2 esitetään kaikki poliisin tietoon tulleet tietotekniikan häirinnän alaisuuteen kuuluvat teot yhdistettynä (näitä ovat tietojärjestelmän häirintä, tietojärjestelmän häirinnän yritys, törkeä tietojärjestelmän häirintä, tietojärjestelmän törkeä häirinnän yritys), ja niiden kokonaistilastojen kehitys vuosien 2010–2019 välisenä aikana. Tilastojen perusteella yleisin epäilyn kohde on pelkkä tietojärjestelmän häirintä, joiden epäilyjä oli 9 kappaletta vuonna 2019.



Kuvio 2. Tietojärjestelmän häirinnän alaisuuteen kuuluvat epäilyt, 2010–2019. *Lähde:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2020)

Vuoteen 2013 asti tietojärjestelmän häirinnän alaisuuteen kuuluvien tekojen määrä oli suhteellisen stabiili, mutta viimeisten vuosien aikana poliisin tietoon on tullut hieman enemmän epäiltyjä tapauksia. Tosin vuodesta 2016 trendi on ollut laskusuuntainen. Kuviossa 3 esitetään yhdistettynä kaikki viranomaisten tietoon tulleet tietomurtojen alaisuuteen kuuluvat teot (tietomurto, tietomurron yritys, törkeä tietomurto, törkeän tietomurron yritys ja suojausjärjestelmärikos), ja niiden kokonaistilaston kehitys vuosien 2010–2019 välisenä aikana. Näiden osalta kehitys on vuodesta 2014 lähtien ollut jälleen kasvusuuntainen, mutta vuonna 2019 niiden määrä kasvoi selvästi edellisvuoteen verrattuna.



Kuvio 3. Tietomurtojen alaisuuteen kuuluvat epäilyt, poliisitilastot 2010–2019. *Lähde:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2020)

Tilastojen valossa selvästi yleisin epäilyn kohde oli pelkkä tietomurto, joiden epäilyjä oli 772 kappaletta vuonna 2019.

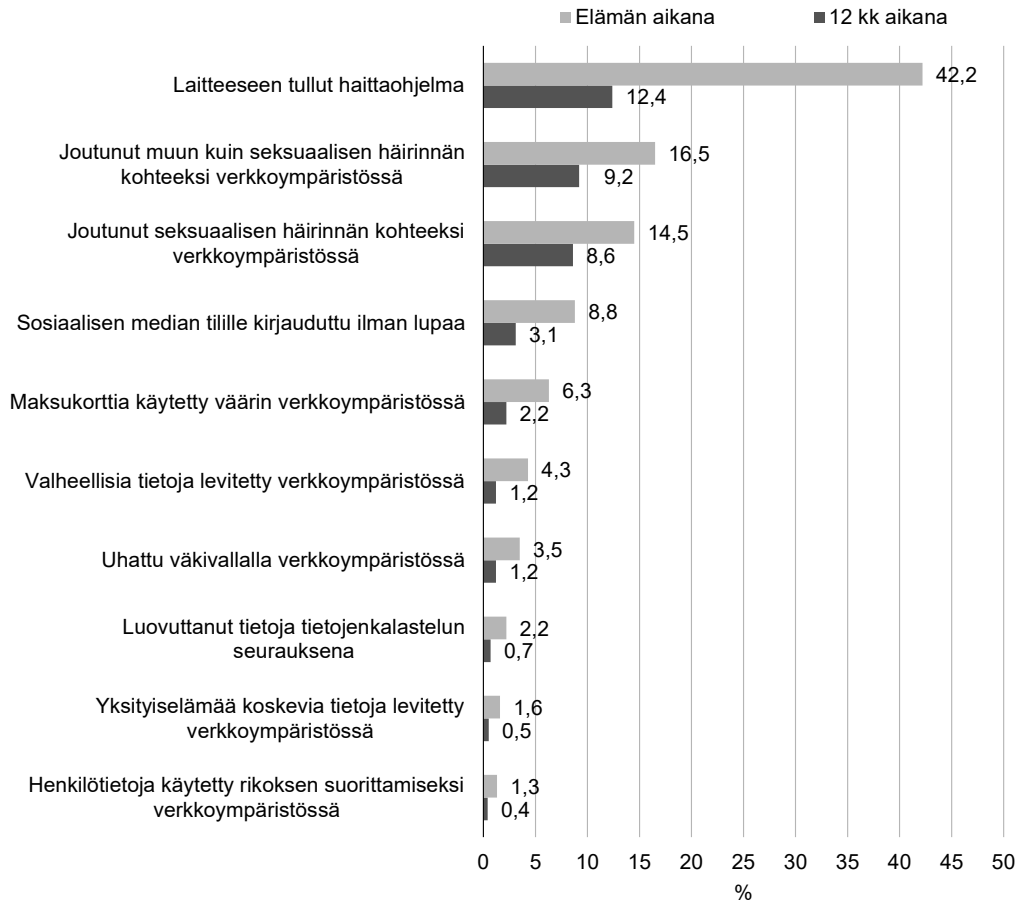
Muita viranomaisten tietoon tulleita kyberrikoksia on varsin vähän. Poikkeuksena tähän on identiteettivarkaus, joka tuli rangaistavaksi vuonna 2015. Heti ensimmäisenä vuotena 2015 se oli määrällisesti mitattuna yleisin kyberrikollisuuden muoto, jolloin tilastoitiin yhteensä 518 rikosta. Vuoden 2019 osalta identiteettivarkauksien määrä on kuitenkin moninkertaistunut, sillä viime vuonna tilastoitiin 3 928 tapausta. Näin ollen identiteettivarkaudet ovat selvästi yleisin kyberrikollisuuden muoto viranomaisten tietoon tulleiden rikosten osalta. Yleisimmin identiteettivarkaudet liittyvät maksuvälinepetoksiin.

Jos tarkastellaan kyberrikollisuutta poliisin tilastojen osalta kuluneen kymmenen vuoden ajalta, voidaan todeta, että selkeitä trendejä ei ole havaittavissa ainakaan siinä mielessä, että voitaisiin erottaa tekojen tilastoitumisen ja todellisen rikoskäyttämisen komponentit. Tekojen määrän vaihtelu voi olla varsin suurta eri vuosien välillä, joten saman tyyppisiä trendejä kuin monien perinteisten rikosten osalta ei ole havaittavissa. Tilastoidun kyberrikollisuuden kehitykseen vaikuttavat todennäköisesti keskeisesti tilaisuusrakenteen kehitys, uhrien alttius ilmoittaa rikoksista viranomaisille sekä mahdollisesti yksittäisten tekosarjojen ilmitulo. Kokonaisrikollisuuden tutkimukseen perustuvia seurantatietoja on vähän, joten todellisen rikoskäyttämisen kehitystä on vaikea arvioida, varsinkin, kun osaa rikoksista uhri ei välttämättä edes havaitse.

7.3 Kyberrikollisuus kokonaisrikollisuuslähteiden valossa

Tiedot kyberrikollisuuden yleisyydestä eritoten tietokoneavusteisten rikosten osalta pohjautuvatkin pitkälti kyselyperustaiseen kokonaisrikollisuustutkimukseen sekä eräisiin muihin lähteisiin kuten yritysten omiin selvityksiin. Olemassa olevia, kyberrikosten osalta kattavia kyselyjärjestelmiä ei kuitenkaan ole juurikaan ollut. Tätä puutetta pyrittiin korjaamaan Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutin vuoden 2018 Kansallisen rikosuhritutkimuksen avulla. Kyselyssä oli mukana ensi kertaa kyberrikosten uhrikokemuksiin keskittynyt kyselypatteri. Tämän lisäksi nostamme esiin tutkimustietoa yksittäisten rikoslajien osalta olemassa olevien kyselyjärjestelmien pohjalta. Näitä ovat muun muassa vuoden 2016 Nuorisoriikollisuuskysely (NRK-2016) ja vuonna 2013 kerätty lapsiuhritutkimus. Lisäksi yrityksiin kohdistuneiden kyberrikosten osalta tietoa on saatavilla sekä vuoden 2010 että 2018 Yritysuhritutkimuksen pohjalta. Seuraavassa esitämme tietoja kyberrikollisuudesta kokonaisrikollisuustutkimuksen valossa.

Vuoden 2018 Kansallisessa rikosuhritutkimuksessa (Danielsson & Näsi 2019) tarkasteltiin ensimmäistä kertaa myös nimenomaisesti verkkoympäristössä tapahtuneita rikoksia. Kysymyksissä tarkasteltiin sekä viimeisen 12 kuukauden aikana tapahtuneita, että koko elämän aikana tapahtuneita rikoksia. Kyselyssä oli mukana 10 eri rikoslajia tai normirikkomusta. Kysytyt tekemuodot ja niiden yleisyys on esitetty kuviossa 4.



Kuvio 4. Verkkorikosten kohteeksi 12 kuukauden ja elämän aikana joutuneet (% 15–74-vuotiaista). *Lähde:* Kansallinen rikosuhritutkimus 2018 (Danielsson & Näsi 2019)

Kyselyssä ylivoimaisesti yleisin verkkorikosten muoto olivat erilaiset haittaohjelmat, kuten esimerkiksi tietokonevirukset. 42 prosenttia vastaajista ilmoitti joutuneensa haittaohjelman kohteeksi joskus elämänsä aikana ja 12 prosenttia ilmoitti haittaohjelmasta viimeisen vuoden aikana. Toiseksi yleisimpiä tekemuotoja olivat seksuaalinen sekä muu verkossa tapahtuva häirintä, joiden osalta 15–17 prosenttia vastaajista ilmoitti kokeneensa häirintää joskus elämänsä aikana ja 9 prosenttia ilmoitti tällaisista teoista viimeisen vuoden aikana. Harvinaisimpia tekoja olivat tietojen, esimerkiksi käyttäjätunnuksen, salasanan tai maksukortin tietojen luovuttaminen tietojenkalastelun seurauksena, yksityiselämää koskevien tietojen levittäminen internetissä sekä henkilötietojen väärinkäyttö tarkoituksena rikoksen suorittaminen.

Enemmistö vastaajista (55 %) ilmoitti joutuneensa joskus elämänsä aikana jonkun kyselyssä tarkastellun verkkorikoksen kohteeksi. Toki huomionarvoista on, että uhriksi joutuneista vastaajista yli puolet ilmoitti vain yhdestä tässä tutkimuksessa tarkastelluista verkkorikosten tyypeistä ja 23 prosenttia kahdesta erilaisesta verkkorikoksesta.

Yritysten tietomurrot

Yrityksiin kohdistuvien tietomurtojen osalta on olemassa niukasti kokonaisrikollisuuden tietolähteitä tai muuta tilastointia. Yhtenä syynä tähän on se, että monesti tietoon tulleita tapauksia ei raportoida viranomaisille, tai ylipäätään yrityksen ulkopuolelle. Yhtenä keskeisenä syynä tähän on se, että julkiseen tietoon tullessaan tietomurtojen julkisuus saattaa vaikuttaa negatiivisesti yrityksen osake, tai markkina-arvoon. Tietynlaisena poikkeuksena tästä ovat pankit, joihin kohdistuu runsaasti palvelunestohyökkäyksiä, sekä pankin asiakkaisiin kohdistettuja verkkourkintoja. Näin ollen niiden on välttämätöntä raportoida kyseisistä tapauksista.

Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutin vuosina 2010 ja 2018 toteuttama yritysuhritutkimus on toistaiseksi ainoa Suomessa toteutettu kansallisesti edustava kyselytutkimus yritysten uhrikokemuksista. Vuoden 2010 tutkimuksen mukaan kaupan toimipaikoista 6 % oli kokenut tietojärjestelmiin kohdistuvia hyökkäyksiä, kun taas teollisuuden toimipaikojen osalta vastaava luku oli 8 %. Molemmilla toimialoilla kolmasosa hyökkäyksistä oli sellaisia, että ne oli kohdistettu juuri kyseiseen yritykseen tai toimipisteeseen. Keskimääräinen tietojärjestelmiin kohdistunut hyökkäys aiheutti tutkimuksen mukaan kaupan alalla kustannuksia 450 € ja teollisuuden alalla 880 € (Salmi ym. 2011).

Vuoden 2018 yritysuhritutkimuksessa tarkasteltiin kaupan alan ja majoitus- ja ravintola-alan yrityksiä. Tutkimuksen mukaan 7 prosenttia kaupan alan yrityksistä ja 6 prosenttia majoitus- ja ravintola-alan yrityksistä raportoi tietojärjestelmiin kohdistuneista hyökkäyksistä. Keskimääräinen tietojärjestelmiin kohdistunut hyökkäys aiheutti tutkimuksen mukaan kaupan alalla kustannuksia 1 000 € ja majoitus- ja ravintola-alalla 500 € (Saarikkomäki ym. 2019).

Nuorten häirintä ja kiusaaminen

Tilastojen osalta vuoden 2016 nuorisoriikollisuuskyselyssä 15 % yhdeksäsluokkalaisista ilmoitti kokeneensa sähköistä kiusaamista viimeisen vuoden aikana (Näsi 2016). Vuoden 2013 kansainvälisen nuorisoriikollisuuskyselyn (*International Self-Report Delinquency Study, ISRD*) Suomen aineiston osalta sähköisen kiusaamisen uhriksi joutumisen esiintyvyys oli suurin piirtein samaa tasoa, sillä 14 % 13–16-vuotiaista vastaajista ilmoitti joutuneensa sähköisen kiusaamisen uhriksi viimeisen vuoden aikana (Kivivuori ym. 2014). Tytöt myös ilmoittivat poikia enemmän syyllistymistä sähköiseen kiusaamiseen kuluneen vuoden aikana sekä Helsingissä (16 % ja 11 %) että

Turussa (19 % ja 9 %) (Kivivuori ym. 2014). Vertailun vuoksi myös ulkomaisissa tutkimuksissa sähköisen kiusaamisen on todettu olevan tytöille poikia yleisempää (mm. Kessel Schneider 2015).

Vuoden 2006 kansainvälisessä nuorisoriikollisuuskyselyssä helsinkiläisten nuorten kokemaa sähköistä kiusaamista ja häirintää tarkasteltiin eritellymmin. Tutkimuksessa 16 % nuorista ilmoitti, että joku oli laittanut hänestä kuvan internetiin ilman lupaa viimeisen vuoden aikana. 10 % nuorista ilmoitti joutuneensa sähköpostitse tapahtuneen uhkailun ja loukkaamisen uhriksi, ja 5 % nuorista ilmoitti, että häntä on uhattu sähköpostitse fyysisellä väkivallalla. Tytöt ilmoittivat enemmän (21 % ja 12 %) uhrikokemuksia kuin pojat (11 % ja 9 %) kahteen ensin mainittuun liittyen ja pojat (5 %) hieman tyttöjä (4 %) enemmän sähköpostitse fyysisellä väkivallalla uhkailuun liittyen (Salmi 2007). Suurimmat sukupuolten väliset erot liittyvät internetissä tapahtuvaan seksuaaliseen häirintään, johon liittyen tytöt ilmoittivat vuoden 2006 Kansainvälisessä nuorisoriikollisuuskyselyssä yli kolme kertaa enemmän (15 %) uhrikokemuksia kuin pojat (4 %) (Salmi 2007).

Poliisiammattikorkeakoulun vuonna 2013 keräämän lapsiuhritutkimuksen tulokset ovat samansuuntaisia: kuudesluokkalaisista sähköistä kiusaamista oli kokenut 13 % ja yhdeksäsluokkalaisista 16 % (Fagerlund ym. 2014). Kyselyn mukaan kuudes- ja yhdeksäsluokkalaisista tytöistä 16 % ja pojista 7 % on kohdannut internetissä seksuaalista häirintää. Seksuaalisen häirinnän uhriksi joutuivat useimmiten yhdeksäsluokkalaiset tytöt, joiden kohdalla yleisin tekotyyppi oli seksikkäiden kuvien pyytäminen, josta kokemuksia oli noin joka viidennellä (Fagerlund ym. 2014).

Laiton nettilataaminen

Yksi yleisimmistä kyberrikollisuuden muodoista on laitton nettilataaminen, jolla tarkoitetaan esimerkiksi musiikin tai elokuvien laitonta lataamista internetistä. Kyseessä on siis tekijänoikeuksien rikkominen. Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutin keräämissä valtakunnallisissa nuorisoriikollisuuskyselyissä on kerätty vuodesta 2008 lähtien tietoa nuorten tekemästä laittomasta nettilataamisesta. Vuoden 2008 tulosten osalta 69 % vastaajista ilmoitti syyllistyneensä laittomaan nettilataamiseen ja vuonna 2012 luku oli noussut pari prosenttiyksikköä 71 prosenttiin (ks. myös Aaltonen & Salmi 2013). Uusimmassa, vuoden 2016 kyselyssä laittomaan nettilataamiseen oli kuitenkin syyllistynyt enää 25 % nuorista. Keskeisin syy niin isolle pudotukselle on erilaisten verkon suoratoistopalveluiden yleistymisen, näin ollen laittomalle lataamiselle on huomattavasti vähemmän tarvetta.

Yhteenvedon voidaan todeta, että yleisellä tasolla kyberrikollisuuden eri muodot ovat hyvin laajat, ja niiden vaikutukset voivat olla pahimmillaan hyvinkin kattavat. Varsinkin, kun entistä enemmän palveluita ja järjestelmiä

siirtyy osaksi sähköisiä järjestelmiä, oli kyseessä sitten valtion tarjoamat sähköiset palvelut, energiainfrastruktuuri tai vaikkapa kodin perustoiminnot. Näihin järjestelmiin hyökätessä voidaan tehdä vahinkoa, joka pahimmillaan lamauttaa yhteiskunnan perustoiminnot. Jos verrataan tätä suhteessa perinteiseen rikollisuuteen, yksittäisten tekijöiden mahdollinen vahingollisuus on monessa tapauksessa huomattavan mittavaa.

Lähteet

- Aaltonen, Mikko & Venla Salmi. 2013. "Versatile delinquents or specialized pirates? A comparison of correlates of illegal downloading and traditional juvenile crime." *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention* 14(2): 188–195. <https://doi.org/10.1080/14043858.2013.837267>.
- Fagerlund, Monica, Marja Peltola, Juha Kääriäinen, Noora Ellonen & Heikki Sariola. 2014. *Lasten ja nuorten väkivaltakokemukset 2013: lapsiuhritutkimuksen tuloksia*. Poliisiammattikorkeakoulun raportteja 110. Tampere: Poliisiammattikorkeakoulu. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-815-270-8>.
- Danielsson, Petri & Matti Näsi. 2019. Suomalaiset väkivallan ja omaisuusrikosten kohteena 2018 – Kansallisen rikosuhritutkimuksen tuloksia. Katsauksia 35/2019. Helsinki: Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-51-0666-7>.
- Kessel Schneider, Shari, Lydia O'Donnell & Erin Smith. 2015. "Trends in Cyberbullying and School Bullying Victimization in a Regional Census of High School Students, 2006–2012." *Journal of School Health* 85(9): 611–620. <https://doi.org/10.1111/josh.12290>.
- Kivivuori, Janne, Venla Salmi, Mikko Aaltonen & Henrik Elonheimo. 2014. *Kansainvälisen nuorisorikollisuuskyselyn (ISR-3) mittaukset Suomessa 2013*. OPTL:n verkkokatsauksia 35/2014. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. <http://hdl.handle.net/10138/152608>.
- Näsi, Matti. 2016. *Nuorten rikoskäyttäytyminen ja uhrikokemukset 2016*. Katsauksia 18/2016. Helsinki: Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti. <http://hdl.handle.net/10138/169509>.
- Poliisi. 2019. "Kyberrikollisuus." <https://www.poliisi.fi/rikkokset/kyberrikollisuus> (viitattu 13.6.2019).
- Saarikkomäki, Elsa, Martti Lehti & Janne Kivivuori. 2019. *Vähittäiskauppaan ja majoi- tus- ja ravintola-alaan kohdistuvat rikokset*. Katsauksia 33/2019. Helsinki: Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti. <http://hdl.handle.net/10138/298436>.
- Salmi, Venla. 2007. *Helsingin nuoret rikosten tekijöinä 2006*. OPTL:n tutkimustiedonant- oja 73. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. <http://hdl.handle.net/10138/152544>.
- Salmi, Venla, Martti Lehti & Anssi Keinänen. 2011. *Kauppa ja teollisuus rikosten koh- teena. Vuoden 2010 yritysuhritutkimuksen tuloksia*. Oikeuspoliittisen tutkimus- laitoksen tutkimuksia 254. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. <http://hdl.handle.net/10138/152422>.
- Spamlaws.com. 2016. "Spam Statistics and Facts." <http://www.spamlaws.com/spam- stats.html> (viitattu 13.5.2016).
- Tilastokeskus. 2020. Rikos- ja pakkokeinotilasto. <https://stat.fi/til/rpk>.

8 Liikenne rikokset

Petri Danielsson

Tiivistelmä

- Yli puolet viranmaisten tietoon tulleista rikoksista on liikenne rikoksia ja -rikkomuksia. Vuonna 2019 kirjattiin 110 745 liikenne rikosta, joista 18 498 oli rattijuopumuksia. Liikenne rikkomuksia kirjattiin 351 698, mikä oli 15 prosenttia vähemmän kuin edellisenä vuonna.
- Valtaosa liikenne rikoksista -ja rikkomuksista (pl. liikennejuopumukset) on nopeusrajoitusten rikkomisia.
- Rattijuopumusten määrä on vuosina 2010–2019 pysynyt melko vakana. Törkeiden rattijuopumusten osuus viranomaisten kirjaimista rattijuopumusrikoksista on kuitenkin kymmenen vuoden aikavälillä laskenut 54 prosentista 37 prosenttiin.
- Huume tapauksien määrä ja osuus rattijuopumuksista on kasvanut viimeisen kymmenen vuoden aikana selvästi. Huume tapauksista aiheutuneiden kuolemantapauksien ja loukkaantumisten määrät eivät kuitenkaan ole lisääntyneet merkittävästi vastaavalla ajanjaksoilla.
- Niin kutsutuissa ratsiatutkimuksissa rattijuopumukseen syyllistyneiden osuus on 90-luvulta alkaen laskenut, mutta alkoholia ”maistelleiden” kuljettajien osuus on viime vuosina ollut noususuuntainen.
- Sekä rattijuopumusten että muiden liikenne rikosten taso on matalampi pääkaupunkiseudulla kuin taajaan asutuissa ja maaseutumaisissa kunnissa. Ero kuitenkin tasoittuu tai muuttuu jopa päin vastaiseksi, jos rikosten määrä suhteutetaan moottoriajoneuvokantaan.
- Euroopan laajuisten vertailujen mukaan Suomen liikenne virrassa on selvästi keskimääräistä vähemmän päihtyneitä henkilöitä. Myös liikenne kuolemista Suomen taso on hieman keskimääräistä matalampi.

Nykyinen liikennejuopumussäännöstö tuli voimaan 1.4.1977. Laissa on määräykset rattijuopumuksesta, huumaantuneena ajamisesta, vesiliikennejuopumuksesta sekä raide- ja ilmaliikennejuopumuksesta. Rattijuopumus moottoriajoneuvolla (RL 23:3–4) on porrastettu kahteen liikennejuopumuksen muotoon pääosin veren tai uloshengitysilman alkoholipitoisuuden mukaan. 1.2.2003 voimaan astuneella lainmuutoksella otettiin käyttöön ns. huumausaineiden nollaraja. Moottoriajoneuvon kuljettaja tuomitaan rattijuopumuksesta, jos hänen veressään on ajon aikana tai sen jälkeen huumausaineen vaikuttavaa ainetta tai sen aineenvaihduntatuotetta. Törkeän rattijuopumuksen osalta vaaditaan lisäksi, että kuljettajan kyky tehtävän vaatimiin suorituksiin on tuntuvasti heikentynyt ja olosuhteet ovat sellaiset, että rikos on omiaan aiheuttamaan vaaraa toisen turvallisuudelle. Kulkuneuvon luovuttaminen juopuneelle (RL 23:8) ja liikennejuopumus moottorittomalla ajoneuvolla (RL 23:9) ovat myös rangaistavia. Muita tässä luvussa tarkasteltavia liikennesrikoksia tai -rikkomuksia ovat:

- liikenneturvallisuuden vaarantaminen (myös törkeä; RL 23:1–2)
- kulkuneuvon kuljettaminen oikeudetta (RL 23:10)
- liikennepako tieliikenteessä (RL 23:11)
- liikenteen häirintä (RL 23:11a)
- liikennesrikkomus (TLL 103)
- tieliikenteen sosiaalilainsäädännön rikkominen (TLL 105 §§/laki liikenteen palveluista 267 §)
- ajoneuvorikkomus (ANL 96 §)
- ajokorttirikkomus (ajokorttilaki 93 §).

8.1 Tietolähteet

Liikennesrikosten osalta tärkeimmät tietolähteet ovat Tilastokeskuksen ylläpitämät rikos- ja pakkokeinotilasto sekä tieliikenneonnettomuustilasto. Rikos- ja pakkokeinotilasto sisältää tietoja poliisin, Tullin ja Rajavartiolaitoksen tietoon tulleista rikoksista sekä epäillyistä tekijöistä ja uhreista. Tilasto kuvastaa siis viranomaisten tietoon tulleita rikoksia, ja ovat siten yhteydessä viranomaisten harjoittamaan valvontaan. Tieliikenneonnettomuustilasto kuvaa vastaavasti viranomaisten tietoon tulleita tieliikenneonnettomuuksia. Näille vaihtoehtoisia tietolähteitä erityisesti rattijuopumusten osalta ovat poliisin toteuttamat ratsiatutkimukset, jotka kuvaavat päihtyneiden osuutta liikennevirrasta. Ratsiatutkimuksia voidaan pitää rikollisuuden ”tosiasiallisena” mittarina, sillä ratsiatutkimuksen perusteella saavutettu tieto ei ole suoraan yhteydessä valvontaan käytettyihin resursseihin. Ylinopeuksien

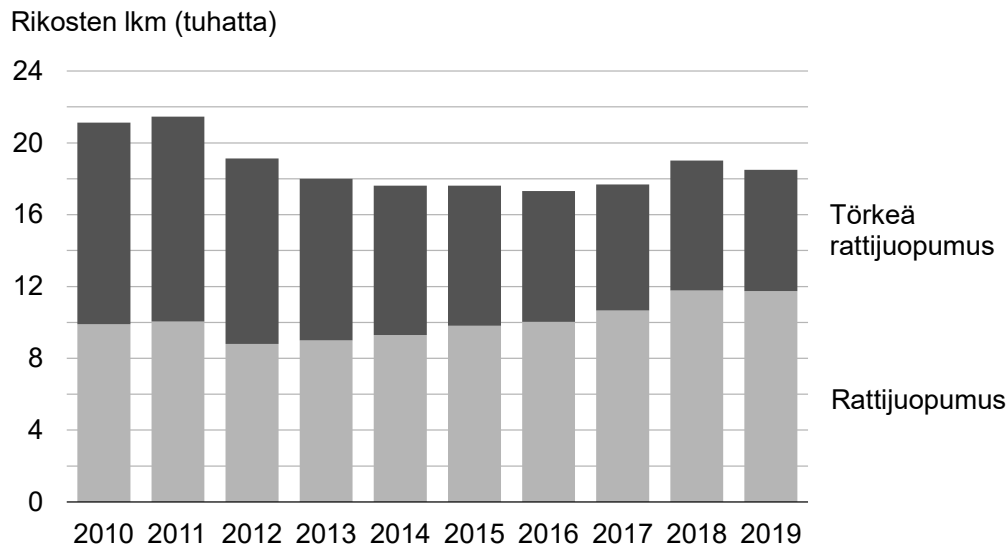
osalta tietolähteenä voidaan hyödyntää myös Väyläviraston/Traffic Management Finlandin tieliikenteen automaattisia mittaustietoja (LAM), joiden perusteella voidaan arvioida ylinopeuksien määrää tieliikenteessä poliisivalvonnasta riippumatta.

8.2 Liikenne rikollisuuden kehitys

Vuonna 2019 liikenne rikoksia (RL 23) kirjattiin 110 745 kappaletta ja liikenne rikkomuksia¹ 351 698 kappaletta. Liikenne rikokset muodostivat noin neljänneksen kaikista rikoslakirikoksista ja liikenne rikokset ja -rikkomukset yli puolet kaikista rikoksista ja rikkomuksista. Liikenne rikoksista noin neljännes oli rattijuopumuksia. Seuraavassa liikenne rikoksia tarkastellaan erikseen liikennejuopumusten ja muiden liikenne rikosten kuin liikennejuopumusten osalta. Tarkastelussa hyödynnetään sekä viranomaisten tietoon tulleita rikoksia että niin kutsuttuja ratsiatutkimuksia, joiden avulla voidaan estimoida kokonaisrikollisuuden määrää.

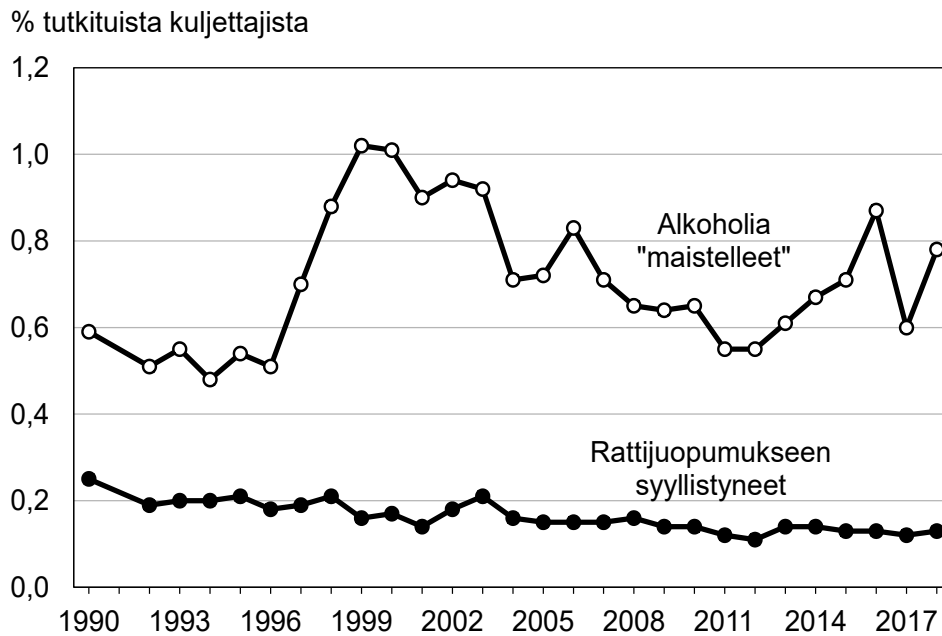
Rattijuopumukset muodostavat valtaosan, noin 96 prosenttia, kaikista liikennejuopumuksista (ks. myös liitetaulukko 1). Vuonna 2019 rattijuopumusrikoksia (RL 23:3–4) kirjattiin 18 498 kappaletta, mikä oli 3 prosenttia vähemmän kuin edellisellä vuonna (kuvio 1). Vaikka rattijuopumusten määrä on viime vuosina hieman lisääntynyt, ovat rikokset kokonaisuutena vähentyneet viimeisen kymmenen vuoden aikana noin kymmenyksellä. Törkeiden rattijuopumusten osuus viranomaisten kirjaamista rattijuopumusrikoksista on kymmenen vuoden aikavälillä laskenut 54 prosentista 37 prosenttiin. Osuus on ollut laskusuuntainen koko tarkastelujakson ajan.

¹ Liikenne rikkomus (TLL 103 §), tieliikenteen sosiaalilainsäädännön rikkominen (TLL 105a §/laki liikenteen palveluista 267 §), ajoneuvorikkomus (ajoneuvolaki 96 §), ajokorttirikkomus (ajokorttilaki 93 §).



Kuvio 1. Viranomaisten tietoon tulleet rattijuopumusrikokset vuosina 2010–2019. *Lähde:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2020b)

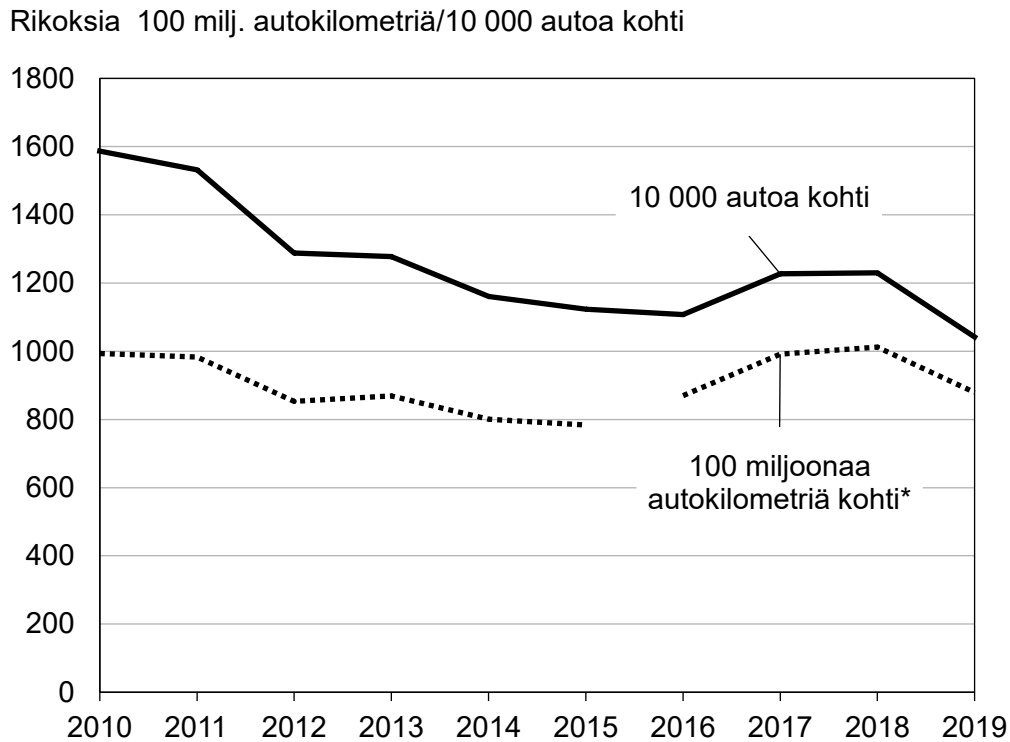
Poliisi on vuosina 1990–2018 suorittanut vuosittain keväisin ja syksyisin ratsiatutkimuksen, jossa mitataan rattijuopumuksen ja alkoholin käytön yleisyyttä liikennevirrassa. Vuonna 2018 toteutetussa koko maan kattavassa ratsiatutkimuksessa (kevät- ja syysratsiat) rattijuoppoja oli 0,13 prosenttia 98 308 tarkastetusta ajoneuvon kuljettajasta (eli yksi 745 kuljettajasta). Ratsiatutkimuksen mukaan rattijuopumukseen syyllistyneiden osuus on laskenut vuodesta 2004 alkaen (kuvio 2). Ns. maistelleiden eli alle 0,5 promillen kuljettajien määrä laski huomattavasti vuosien 1999 ja 2011 välillä. Viime vuosina osuus on ollut jälleen noususuuntainen. Vuonna 2019 ratsiatutkimusta ei toteutettu.



Kuvio 2. Alkoholia nauttineiden kuljettajien osuudet valtakunnallisissa ratsiatutkimuksissa vuosina 1990–2018 (vuoden 1991 tieto puuttuu). *Lähde:* Poliisihallitus, valtakunnalliset ratsiatutkimukset 1990–2018 (Poliisihallitus 2019a)

Muita liikenne rikoksia ja -rikkomuksia, pois lukien liikennejuopumukset, kirjattiin vuonna 2019 yhteensä 443 160 kappaletta. Kymmenen vuoden seurantaajaksolla liikenne rikosten määrä on pysynyt melko vakaana: 2010-luvun alkupuolella rikosten määrä laski maltillisesti, mutta nousi vuosina 2017 ja 2018 (liitetaulukko 1). Vuonna 2019 rikosten määrä laski kuitenkin 13 prosenttia edellisvuoteen nähden. Neljä viidesosaa (351 698 kpl, 79 %) rikoksista oli muualla kuin rikoslaissa sanktioituja liikenne rikkomuksia. Näiden määrä laski 18 prosenttia edellisvuoteen nähden. Liikenneturvallisuuden vaarantamisina tutkittiin 61 988 (14 %) rikosta, kun taas törkeitä liikenneturvallisuuden vaarantamisia kirjattiin 4 334 (1 %) kappaletta. Kaikkiaan 75 prosenttia edellä mainitusta rikoksista oli nopeusrajoitusten rikkomisia.

Viranomaisten tietoon tulleiden liikenne rikosten, eritoten ylinopeuksien, määrä on riippuvainen automaattisen liikennevalvonnan intensiteetistä, joka on viime vuosina lisääntynyt. Toisaalta 1.9.2015 voimaan tulleella rikesakkojen korotuksella on voinut myös olla vaikutusta ylinopeuksiin ja siten tilastoituu rikollisuuteen (Aaltonen & Virtanen 2017a; Aaltonen & Virtanen 2017b). 1.6.2020 voimaan tulleen tieliikennelain myötä eräistä liikenne rikoksista seuraa sakkomääräyksen sijaan hallinnollinen seuraamus, mikä tulee tulevaisuudessa vaikuttamaan huomattavasti liikenne rikkomusten määrään rikostilastoissa.



Kuvio 3. Eräät liikenne rikokset ja -rikkomukset 10 000 autoa ja 100 miljoonaa autokilometriä kohti vuosina 2010–2019. *Liikennevirran tilastointitapaa muutettiin vuonna 2016, mistä johtuen tiedot eivät ole täysin vertailukelpoisia aikaisempiin tietoihin nähden. *Lähteet:* Tilastokeskus, moottoriajoneuvokanta (Tilastokeskus (Tilastokeskus 2020a); Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2020b); Tilastokeskus, Tietilasto (Tilastokeskus 2020d)

Kuviossa 3 on esitetty liikenne rikollisuuden kehitys vuosina 2010–2019 autokantaan ja katu- ja maantieverkoston liikennelaskentaan suhteutettuna. Liikenne rikosten määrä autokantaan nähden on kymmenen vuoden tarkastelujaksolla ollut pääosin laskusuuntainen. Tieliikenteen volyyymiin nähden viranomaisten kirjaamien rikosten vähentyminen on ollut maltillisempaa. Vuonna 2016 liikennesuoritteiden tilastointitapaa muutettiin, mikä vähensi laskennallista kokonaissuoritetta. Tämä näkyy aiempaa korkeampana liikennesuoritteeseen suhteutettuna rikostasona vuodesta 2016 alkaen.

Liikenteen automaattisilta mittauspisteiltä (LAM) saatujen nopeustietojen mukaan 43,5 prosenttia pääteillä kulkeneista ajoneuvoista ylitti tiekohtaisen nopeusrajoituksen kesäkaudella 2019. Osuus on laskenut jatkuvasti vuodesta 2014 alkaen, jolloin osuus oli 46,1 prosenttia. Vähintään kymmenen kilometriä tunnissa ylinopeutta ajavien autojen osuus on niin ikään laskenut vuodesta 2014. Vuonna 2019 tällaisten ajoneuvojen osuus oli 9,4 prosenttia liikennemäärästä. Myös talvikausilla ylinopeutta ajavien osuus on ollut laskusuunnassa, vaikka kaudelle 2019–2020 osuus nousikin edellisvuoteen nähden. Viime talvikaudella ylinopeutta ajavien ajoneuvojen osuus oli

53,4 prosenttia kulkuneuvoista, ja yli kymmen kilometriä tunnissa ylinopeutta ajavien ajoneuvojen osuus 12,0 prosenttia. (Kiiskilä, Mäki & Saastamoinen 2020.)

8.3 Liikennerikosten piirteitä

Rattijuopumuksesta epäillyt

Valtaosa rattijuopumukseen syyllisiksi epäillyistä on miehiä. Vuonna 2019 osuus oli 87 prosenttia (Tilastokeskus 2020b). Vuosien 1993–2007 rattijuopumusepäilyt kattavassa aineistossa osuus oli lähes identtinen, 88 prosenttia (Impinen ym. 2009). Miesten osuus oli kuitenkin suurempi rikossensuusijoiden keskuudessa. Vuosien 1993–2007 aineistossa epäiltyjen keski-ikä oli 36 vuotta. Rikos- ja pakkokeinotilaston mukaan 22 prosenttia epäillyistä oli 15–24-vuotiaita, 27 prosenttia 25–34-vuotiaita ja 23 prosenttia 35–44-vuotiaita (Tilastokeskus 2020b). Rikoksista epäiltyjen ikäjakauma on siis huomattavasti tasaisempi kuin monissa muissa rikoslajeissa.

Rattijuopumuksesta epäiltyjen sosioekonominen asema on jossain määrin matalampi kuin väestössä keskimäärin (taulukko 1). Epäillyistä suurin osa kuului ryhmiin työntekijä, opiskelijat sekä ”muut”, johon kuuluvat muun muassa pitkäaikaistyöttömät. Väestöön suhteutettu rikostasotaso oli korkein opiskelijoilla, alle 55-vuotiailla eläkeläisillä sekä ryhmässä ”muut”. Matalimmat rikostasotat olivat toimihenkilöillä sekä eläkeläisillä.

Taulukko 1. Rattijuopumuksista epäillyt sosioekonomisen aseman mukaan vuonna 2019

<i>Sosioekonominen asema</i>	<i>Rattijuopumus</i>		<i>Törkeä rattijuopumus</i>	
	<i>Osuus epäillyistä (%)</i>	<i>Rikosten määrä / 1 000 henk.</i>	<i>Osuus epäillyistä (%)</i>	<i>Rikosten määrä / 1 000 henk.</i>
Ylemmät toimihenkilöt	1,9	0,3	2,7	0,2
Alemmat toimihenkilöt	5,2	0,5	7,2	0,4
Työntekijät	17,8	2,1	22,8	1,6
Yrittäjät	3,3	1,1	4,7	0,9
Opiskelijat	14,1	4,3	10,3	1,8
Eläkeläiset (55 v. ja vanhemmat)	4,0	0,3	8,3	0,4
Eläkeläiset alle 55 v.	4,3	4,9	2,9	1,9
Muut (pitkäaikaistyöttömät, asevelvolliset, yms.)	29,0	8,9	23,9	4,3
Tuntematon	20,3	-	17,1	-

Lähteet: Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2020b); Tilastokeskus, työssäkäynti (Tilastokeskus 2020e). Rikosepäilyjä koskevat tiedot ovat vuodelta 2019, sosioekonomista asemaa kuvaavat väestötiedot vuodelta 2017.

Ratsiatutkimusaineistoon perustuvan selvityksen (Portman ym. 2011) mukaan tyypillinen liikennevirrassa esiintyvä rattijuopumuksesta epäilty henkilö oli 40–49 vuoden ikäinen mies, joka oli ajaessaan yhden promillen humalassa. Epäillyt ajoivat tyypillisesti 20–50 tuhatta kilometriä vuosittain, heillä oli voimassa oleva ajokortti, vakituinen työ sekä perhe. Selvitys tuki myös käsitystä humalassa ajavien päihderiippuvuudesta. Tyypillinen ”maistissa” (alle 0,5 ‰) ajava henkilö oli puolestaan 35–49-vuotias mies, joka ajoi aamulla veressään noin 0,2 promillea alkoholia (Portman ym. 2012).

Kuolemaan johtaneista rattijuopumusvahingoista tehtyjen selvitysten mukaan (Onnettomuustietoinstituutti OTI 2017) 27 prosenttia rattijuopumukseen syyllistyneistä oli saanut tuomiota edeltäneen viiden vuoden aikana vähintään yhden tuomion rattijuopumuksesta. Ajokortittomia tai ajokiellossa olleita kuljettajia oli yhteensä 30 prosenttia. Eri tietojen perusteella on arvioitu, että alkoholiongelmista kärsivien kuljettajien osuus rattijuopoista olisi noin puolet (Rajalin 2004).

Vuosien 1993–2007 rattijuopumusepäilyihin perustuvan tutkimuksen (Impinen ym. 2009) mukaan joka kolmas rattijuopumuksesta kiinni jäänyt uusi tekonsa tutkimuksen aikana. Uusimisriski oli tutkimuksen mukaan erityisen suuri huumeita käyttäneillä, miehillä, nuorilla sekä niillä, joiden veren alkoholipitoisuus oli kiinni jäädessä keskimääräistä korkeampi. Sellaisilla kuljettajilla, jotka jäivät kiinni arkipäivisin ja päiväsaikaan uusimisriski oli myös suurempi kuin muilla. Tiedot viittaavat siihen, että uusimisriski on ylipäätään suurin päihderiippuvaisilla kuljettajilla.

Alkoholiongelmaisten kuljettajien ohella toinen rattijuopumukseen usein syyllistyvä ryhmä koostuu ns. ongelmakuljettajista. Ongelmakuljettajia voidaan luonnehtia henkilöiksi, joille on ominaista omaan sisäiseen kontrolliin luottaminen, riskialtis elämäntyyli, runsas alkoholinkäyttö sekä välinpitämättömyys toisten turvallisuutta ja yhteiskunnan asettamia normeja kohtaan (ks. Heinonen & Lehto 1991; Mikkonen 1991). Kuolemaan johtaneissa onnettomuuksissa olleiden alkoholikuljettajien elämää kuvaavat monet ongelmat, jotka ovat yhteydessä runsaaseen alkoholin ja osin myös huumausainekäyttöön. Ihmissuhdeongelmat ja työttömyys olivat yleisiä ongelmia (Katila ym. 2011).

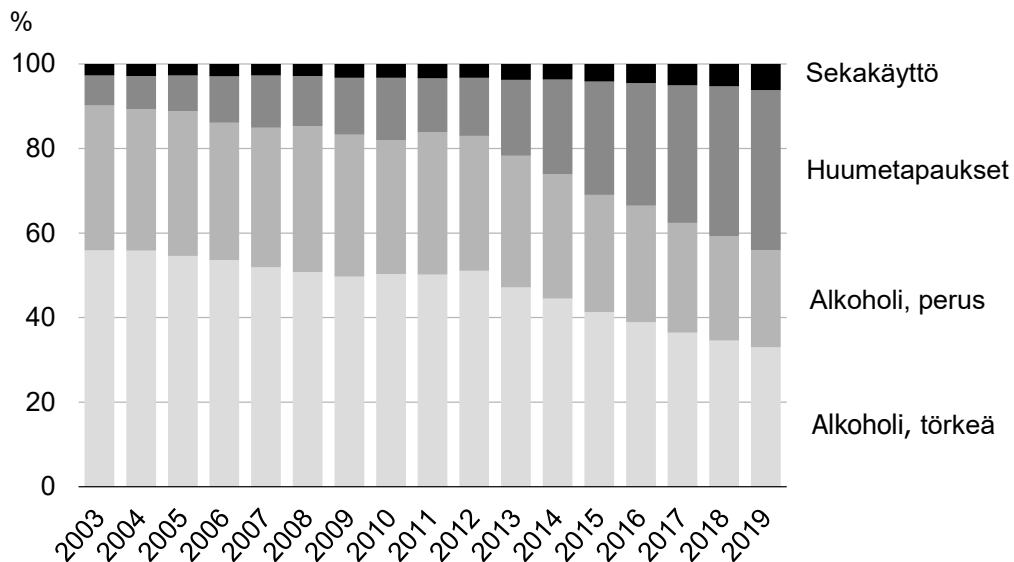
Ylinopeuteen syyllistyneet

Vuoden 2015 rikesakkouudistuksen vaikutuksia selvittäneessä tutkimuksessa (Aaltonen & Virtanen 2017a) tarkasteltiin ylinopeuksista rikesakkoja saaneita henkilöitä syys–lokakuussa 2014 ja 2015 ja heidän rikosten uusimistaan. Ylinopeuteen syyllistyneistä miehiä oli 68,6 prosenttia ja keski-ikä oli 46,4 vuotta. Hieman alle kahdeksalla prosentilla oli aikaisempia ylinopeusrikesakkoja ja 0,5 prosentilla aikaisempi liikennesrikostuomio (RL 23).

Tutkimuksen tulosten mukaan hieman yli kymmenys henkilöistä oli saanut uuden rikesakon ylinopeusta seurantajakson aikana, joka oli keskimäärin hieman yli 300 päivää. Miehet uusivat rikoksen hieman naisia useammin, samaten kuin henkilöt, joilla oli aiempia rikesakkoja tai rikostuomioita. Tutkimuksen keskeisin tulos oli kuitenkin se, että 1.9.2015 voimaan tulleella rikesakkojen korotuksella näytti olevan ylinopeuksia vähentävä vaikutus. (Emt.)

Päihteet rattijuopumusrikoksissa

Rattijuopumusrikoksiin liittyvät jo määritelmällisesti päihteet. Rikollisuuden määrään ja ominaispiirteisiin vaikuttavat kulloinkin voimassa olevat rikosten tunnusmerkistöt, eritoten tunnusmerkistössä määritellyt rattijuopumuksen rajat ja päihteiden määritelmät. Esimerkiksi huumetapausten selvä lisääntyminen alkoi vuonna 2003, kun lakiin otettiin huumeiden ns. nollaraja. Toisaalta rikollisuuden määrään vaikuttaa myös päihteiden kulutus ja käyttötavat väestössä.



Kuvio 4. Tilastoitujen rattijuopumusten ja törkeiden rattijuopumusten alkoholi-, huume- ja sekakäyttötapausten osuudet vuosina 2003–2019. *Lähde:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2020b)

Vuodesta 2003 alkaen poliisi on kirjannut rattijuopumustapauksista erikseen alkoholi- ja huumetapaukset sekä tapaukset, joissa nämä molemmat (sekakäyttötapaukset) ovat rattijuopumuksen perusteena. Vuonna 2019 huumetapausten osuus 38 prosenttia, sekakäyttötapauksia 6 prosenttia ja alkoholitapauksia 56 prosenttia. Enemmistö tapauksista tilastoitiin edelleen alkoholitapauksiksi, mutta huumetapausten osuus on noussut ajanjaksolla 31 pro-

senttiyksikköä. Perusmuotoisissa rattijuopumuksissa huume- ja sekakäyttötapauksiksi kirjattujen rikosten osuus on kuitenkin jo 64 prosenttia tilastoidusta rikollisuudesta.

Vuonna 2019 tehtiin kuljettajan veren alkoholipitoisuuden määrittämiseksi 6 662 laboratoriokoetta ja otettiin 6 510 hengitysilmanäytettä (Keskusrikospoliisi 2020). Huumausaineiden käyttöä tutkittiin 9 236 tapauksessa ja sekakäyttöä (alkoholi-, huume- ja lääkeaine) 1 865 tapauksessa. 63 prosentissa laboratorionäytteistä veren alkoholipitoisuus oli yli 1,2 promillea, tarkkuusalkometrimittauksissa 47 prosentissa (0,53 mg/l uloshengitysilmassa). Rangaistavan rajan alittaneita veri- ja hengitysilmanäytteitä oli 15 ja 13 prosenttia. Huumaus- ja lääkeaineita selvittävien tutkimusten määrä on kymmenen vuoden aikana yli kaksinkertaistunut.

Liikennerikosten aiheuttamat vahingot

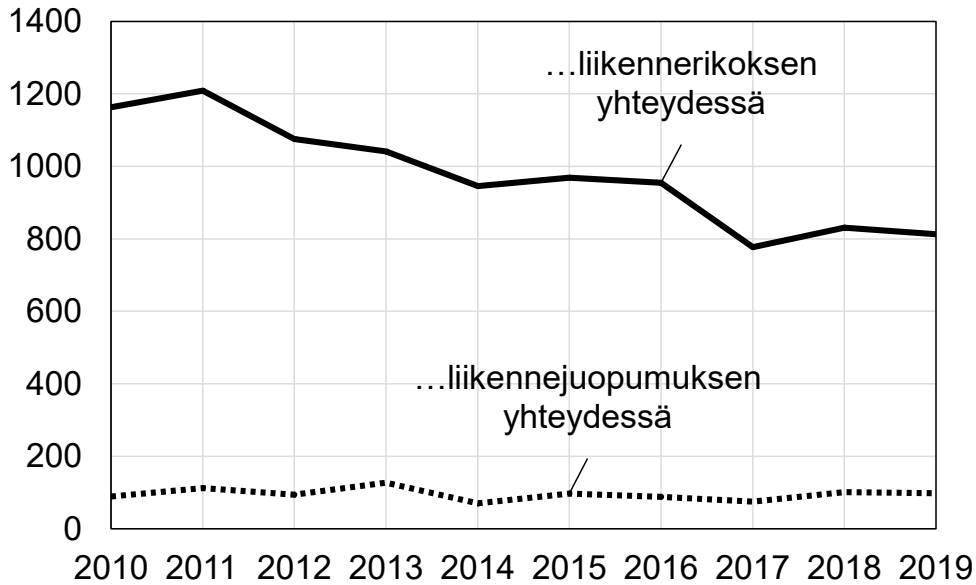
Vuonna 2019 rattijuopumusonnettomuuksissa kuoli 32 henkilöä. Määrä on puolittunut kymmenessä vuodessa. Loukkaantuneita oli 447, mikä oli niin ikään lähes puolet vuoden 2010 tasosta. Kaikkiaan alkoholionnettomuuksissa, sisältäen moottorittomien ajoneuvojen kuljettajien ja jalankulkijoiden juopumuksia, kuoli 37 henkilöä ja loukkaantui 474. Onnettomuuksissa, joissa joku osallinen oli lääkkeiden tai muiden huumaavien aineiden vaikutuksen alaisena (sisältää ns. sekakäyttötapaukset), kuoli 7 henkilöä ja loukkaantui 139. Muihin päihde- ja sekakäyttötapauksiin liittyvien onnettomuuksien määrä on kymmen vuoden ajanjaksolla lisääntynyt lähes 70 prosentilla, kun taas alkoholionnettomuuksissa loukkaantuneiden määrä on puolittunut. (Tilastokeskus 2020c.) Tämä vastaa alkoholipohjaisten rattijuopumusten vähenemistä ja huumausaine- tai sekakäyttötapausten suhteellista ja absoluuttista lisääntymisestä viranomaisten tietoon tulleista rattijuopumustapauksista.

Kuolemaan johtaneissa tilanteissa henkilövahinko kohdistuu useimmiten juopuneeseen kuljettajaan tai hänen kanssaan matkustaviin henkilöihin, sillä enemmistö kuolemista tapahtuu ulosajoissa. Vuosina 2016–2018 kuolleista 77 prosenttia oli ajoneuvon kuljettajia, 19 prosenttia matkustajia ja vain 4 prosenttia sivullisia. Rattijuopumustapauksissa kuolleet tai loukkaantuneet ovat useimmiten nuoria miehiä: kuolleista noin yhdeksän kymmenestä ja loukkaantuneista kolme neljästä on viime vuosina ollut miehiä, 15–24-vuotiaiden osuus henkilövahingoista yli kolmanneksen. (Liikenneturva 2020.)

Vuosina 2012–2016 kuolemaan johtaneista rattijuopumusonnettomuuksista 62 prosenttia sattui huhti–syyskuussa, 63 prosenttia viikonloppuina (perjantai–sunnuntai) ja 70 prosenttia ilta- ja yöaikaan (18.00–06.00) (Onnettomuustietoinstituutti OTI 2017). Kaikista poliisin tietoon tulleista rattijuopumuksista epäiltyjä oli eniten kesä- ja heinäkuussa, viikonloppuina ja

muutenkin ilta- ja yöaikaan sekä kansallisina juhlapäivinä vuosina 1989–2007 (Impinen ym. 2008). Rattijuopumuksiin liittyvillä henkilövahingoilla onkin yhteys erityisesti nuorten miesten alkoholinkäyttö- ja vapaa-ajanviettotapoihin.

Rikosten lukumäärä



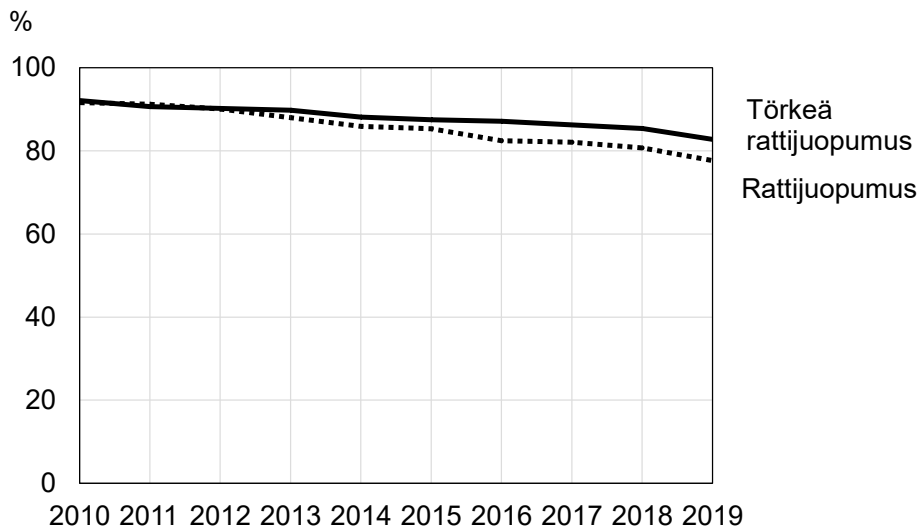
Kuvio 5. Kuoleman- ja vammantuottamukset liikennejuopumuksen ja liikennerikoksen yhteydessä 2010–2019. *Lähde:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2020b)

Vuonna 2019 liikennejuopumusten yhteydessä kirjattiin 4 kuolemantuottamusta ja 97 vammantuottamusta, muiden liikennerikosten yhteydessä puolestaan 49 kuolemantuottamusta ja 782 vammantuottamusta (kuvio 5). Liikennejuopumusten yhteydessä kirjattujen vammantuottamusten ja kuolemantuottamusten määrä on pysynyt kymmenen vuoden tarkasteluvälillä samalla tasolla, liikennerikosten yhteydessä kirjatut vammantuottamukset sen sijaan ovat vähentyneet noin neljänneksen ja kuolemantuottamukset puolittuneet.

Liikennerikosten selvitysaste

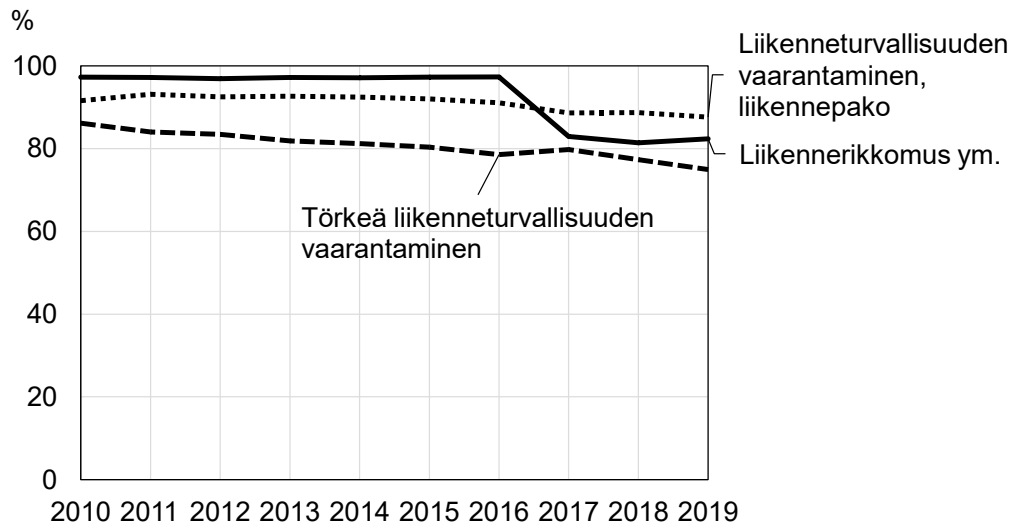
Rattijuopumuksista epäillyt jäävät kiinni ratsioissa, ilmiannon perusteella, poikkeavan ajotavan takia, ylinopeuden perusteella tai liikennevahingon yhteydessä. Poliisi selvittää suurimman osan sen tietoon tulleista rattijuopumusrikoksista. Samana tilastovuonna selvitettiin 78 prosenttia perusmuotoisista rattijuopumuksista ja 83 prosenttia törkeistä rattijuopumuksista. Selvitettyjen rikosten osuus on kuitenkin viime vuosina hienokseltaan laskenut,

erityisesti rattijuopumuksen perustunnusmerkistön rikoksissa. Tämä saattaa johtua huume- ja lääketapauksista, joiden määrä on suurempi perustunnusmerkistön mukaisissa rattijuopumuksissa.



Kuvio 6. Rattijuopumusrikokset (RL 23:3–4): selvitettyjä rikoksia (%) tilastovuoden aikana viranomaisten tietoon tulleista rikoksista 2010–2019. *Lähde:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2020b)

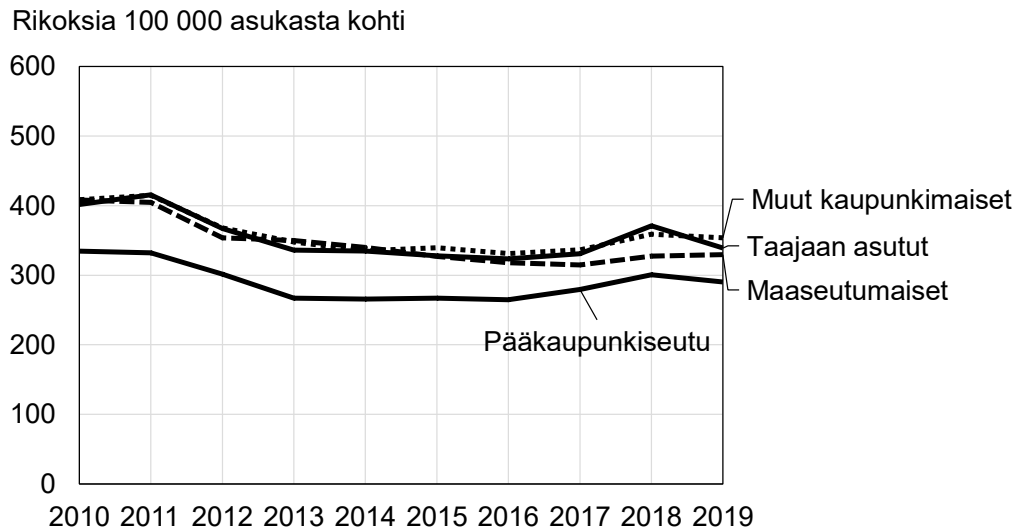
Liikenne rikosten selvitysprosentti on jo rikosten luonteen takia erittäin korkea: käytännössä ne ovat miltei aina jo poliisin tietoon tullessaan asiallisesti selvitettyjä silloin, kun tekoon syyllinen saadaan heti kiinni. Vuonna 2019 liikenneturvallisuuden vaarantamisista ja liikennepaosta selvitettiin samana tilastovuonna 88 prosenttia, törkeistä liikenneturvallisuuden vaarantamisista sen sijaan selvitettiin 75 prosenttia (kuvio 7). Molemmat osuudet ovat laskeneet maltillisesti viime vuosina. Liikenne rikkomuksissa selvitysaste oli pitkään lähes sata prosenttia, mutta laski vuonna 2017 hieman yli 80 prosenttiin. Kyse on pitkälti automaattivalvonnan kautta ilmenevistä ylinopeuksista. Suhdelukuun vaikuttaa ennen kaikkea ilmi tulleiden liikenne rikkomusten huomattava lisääntyminen vuosina 2017 ja 2018, samalla kun automaattivalvontaa lisättiin. Tilastointivuonna selvitettyjen liikenne rikkomusten absoluuttinen lukumäärä on kuitenkin pysynyt ennallaan, ja lukumääräisesti kaikkien selvitettyjen liikenne rikkomusten määrä on vuoden 2015 jälkeen pikemminkin noussut. Tilastointivuonna selvitettyjen liikenne rikkomusten selvitysprosentin laskun taustalla lienevät siis ainakin osittain resursseihin liittyvät seikat.



Kuvio 7. Liikenneturvallisuuden (törkeä) vaarantaminen ja liikennepako (RL 23:1–2, 11) sekä liikenne rikkomus*: selvitettyjä rikoksia (%) tilastovuonna viranomaisten tietoon tulleista rikoksista vuosina 2010–2019. *Lähde:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2020b). *Liikenne rikkomus (TLL 103 §), tieliikenteen sosiaalilainsäädännön rikkominen (TLL 105a §/laki liikenteen palveluista 267 §), ajoneuvorikkomus (ajoneuvolaki 96 §), ajokorttirikkomus (ajokorttilaki 93 §)

8.4 Rikollisuuden alueellinen jakautuminen

Aluetyypeittäin tarkasteltuna rattijuopumusrikollisuus on ollut viimeisten vuosien aikana yhtä yleistä kaikissa muissa aluetyypeissä paitsi pääkaupunkiseudulla, missä väestömäärään suhteutettu rattijuopumusrikollisuus on muuta maata vähäisempää (kuvio 8). Pääkaupunkiseudun väestöön suhteutettu rikostasoo on vuosina 2010–2019 ollut noin viidenneksen matalampi kuin muissa kuntatyypeissä. Tämä on kuitenkin vain osittainen kuva rikosten yleisyydestä, sillä pääkaupunkiseudulla väestöön suhteutettu ajoneuvokanta on olennaisesti vähäisempi kuin muualla maassa. Moottoriajoneuvokantaan suhteutettuna rattijuopumusrikokset ovatkin selvästi yleisempiä pääkaupunkiseudulla ja muissa kaupunkimaisissa kunnissa kuin maaseutumaisissa tai taajaan asututuissa kunnissa (ks. liitetaulukko 4A).



Kuvio 8. Rattijuopumukset 100 000 asukasta kohti kuntaryhmän mukaan vuosina 2010–2019. *Lähde:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2020b); Tilastokeskus, väestörakenne (Tilastokeskus 2020f)

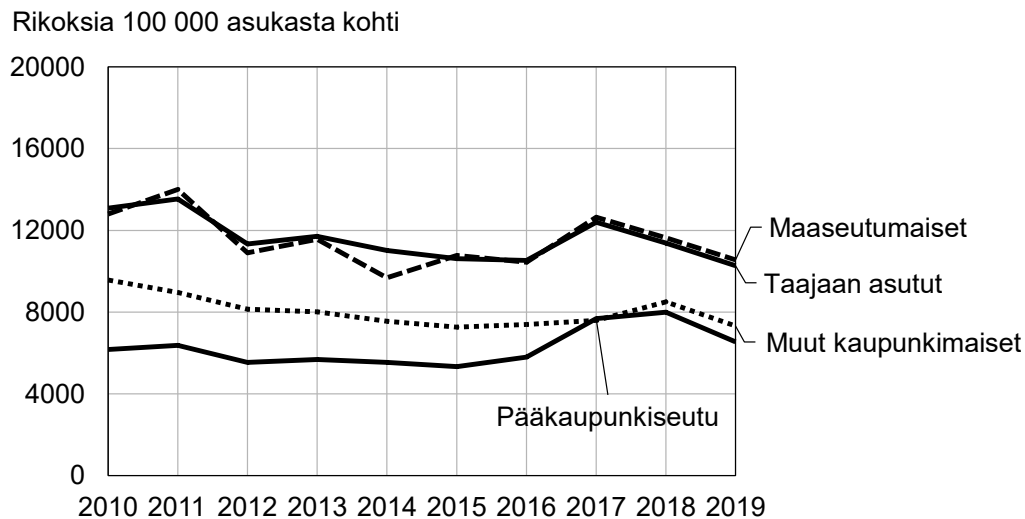
Poliisilaitoskohtainen tarkastelu vahvistaa kuntatyyppikohtaista tarkastelua. Uudellamaalla (Helsingin, Länsi-Uudenmaan sekä Itä-Uudenmaan poliisilaitosalueilla) rattijuopumusrikosten taso on keskimääräistä matalampi. Vuonna 2019, kuten useina muinakin tilastovuosina, matalin rattijuopumusrikosten taso oli Ahvenanmaalla (254 rikosta 100 tuhatta asukasta kohti). Eniten rattijuopumusrikoksia oli Kaakkois-Suomen (503), Lapin (470) ja Hämeen (378) poliisilaitosalueilla. Kyseisillä alueilla rikostasoa on ollut korkein lähes kaikkina tilastovuosina välillä 2010–2019, joten kyse on melko pysyväisluonteisista eroista. Tarkastelujakson korkein keskimääräinen rikostasoa oli Lapin poliisilaitoksen alueella. Tämä johtunee toisaalta Lapin pitkistä kulkuyhteyksistä sekä korkeasta alkoholinkulutuksesta.

Taulukko 2. Rattijuopumukset 100 000 asukasta kohti poliisilaitosalueittain 2010–2019 (vuoden 2019 rikostason mukainen järjestys)

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Kaakkois-Suomi	489	514	453	425	406	404	<u>362</u>	385	420	503
Lappi	536	526	481	490	520	499	416	414	<u>410</u>	470
Häme	478	493	406	<u>378</u>	404	438	397	433	430	378
Lounais-Suomi	405	399	356	325	313	<u>308</u>	315	322	357	357
Itä-Suomi	434	451	397	380	345	349	343	356	363	<u>343</u>
Pohjanmaa	324	332	296	309	<u>284</u>	291	305	315	366	339
Sisä-Suomi	360	354	323	319	317	332	<u>313</u>	334	338	320
Helsinki	337	338	296	266	256	<u>255</u>	268	294	320	311
Oulu	395	398	361	325	319	280	276	<u>233</u>	313	298
Itä-Uusimaa	387	391	365	318	305	291	291	<u>270</u>	301	287
Länsi-Uusimaa	335	338	284	259	262	274	280	281	283	<u>255</u>
Ahvenanmaa	243	303	312	192	239	<u>179</u>	373	332	181	254

Alueen korkein arvo paksunnettu, matalin arvo alleviivattu. *Lähteet:* Tilastokeskus, rikos- ja pakokeinotilasto (Tilastokeskus 2020b); Tilastokeskus, väestörakenne (Tilastokeskus 2020f)

Kuviossa 9 on tarkasteltu eräiden liikenne rikosten ja -rikkomusten tasoa väestöön suhteutettuna kuntatyyppin mukaan vuosina 2010–2019. Väestöön suhteutettu liikenne rikosten taso oli matalin kaupunkimaisissa kunnissa (ml. pääkaupunkiseutu). Maaseutumaisissa ja taajaan asutuissa kunnissa rikosten taso on ollut selvästi korkeampi koko seurantajakson ajan. Liikenne rikosten määrä oli vuoteen 2016 asti hieman matalampi pääkaupunkiseudulla kuin muissa kaupunkimaisissa kunnissa, mutta tilanne muuttui vuonna 2017 liikenne rikosten lisääntyessä voimakkaasti pääkaupunkiseudulla. Tämä saattaa olla seurausta automaattisten nopeusvalvontalaitteiden lisääntymisestä ns. kehäteillä. Kuten rattijuopumuksissa, liikenne rikollisuuden kokonaiskuva muuttuu tarkasteltaessa rikoksia suhteessa autokantaan. Autokantaan suhteutettuna pääkaupunkiseudulla kirjataan enemmän liikenne rikoksia kuin muissa kaupungeissa tai kuntatyypeissä.



Kuvio 9. Liikenneturvallisuuden (törkeä) vaarantaminen ja liikennepako (RL 23:1–2, 11) sekä liikennerikkomus* 100 000 asukasta kohti kuntaryhmän mukaan vuosina 2010–2019. *Lähteet:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2020b); Tilastokeskus, väestörakenne (Tilastokeskus 2020f). *Liikennerikkomus (TLL 103 §), tieliikenteen sosiaalilainsäädännön rikkominen (TLL 105a §/laki liikenteen palveluista 267 §), ajoneuvorikkomus (ajoneuvolaki 96 §), ajokorttirikkomus (ajokorttilaki 93 §)

8.5 Kansainvälistä vertailua

European Transport Safety Council (2018) on koonnut maakohtaisia tietoja tienvarsiratsioiden puhallutuksissa rattijuopumukseen syyllistyneistä vuosina 2010–2015 (taulukko 3). Viranomaislähteisiin perustuvat tiedot eivät ole täysin vertailukelpoisia, koska promillerajat vaihtelevat EU:n alueella nollatoleranssista 0,8 promilleen ja kuljettajien puhalluttamismahdollisuuksissa on lainsäädännöllisiä eroja. Näitä lukuja onkin tulkittava lähinnä suuntaa antavina. Lisäksi Suomi on ollut mukana EU:n laajuisissa ratsiatutkimuksissa, jotka tuottavat vertailukelpoista tietoa rattijuopumuksen yleisyydestä eri maissa (ks. taulukko 7, vuoden 2011 tiedot/Tispol).

Monissa muissa maissa rattijuopumus on näiden tutkimusten perusteella selvästi yleisempää kuin Suomessa. Suomessa ja Norjassa on saatu vuosittain kaikkein alhaisimmat rattijuopumusosuudet. Vastaavasti varsinkin Englannissa, mutta myös eteläisen Euroopan maissa, rattijuopumukseen syyllistyneiden osuudet liikennevirrassa ovat olleet moninkertaiset Suomeen, Norjaan ja Ruotsiin verrattuna, kun mittaukset on toteutettu mahdollisimman vertailukelpoisesti eri maissa.

Taulukko 3. Rattijuopumuksen (alkoholitapaukset) yleisyys liikennevirrassa eräissä Euroopan maissa vuosina 2010–2015

	2011 kesä %	2011 joulukuu %	2010 %	2011 %	2012 %	2013 %	2014 %	2015 %
Englanti*	5,5	3,8	11,5	11,8	11,1	10,4	11,0	..
Portugali	3,2	3,6	3,8
Kreikka	2,5	2,2	2,1	2,0	1,8	1,7	1,6	..
Ranska	2,4	2,2	3,4	3,5	3,2	3,1	2,9	2,9
Unkari	2,6	1,2	3,6	2,9	2,1	1,9	1,9	1,5
Italia*	1,2	1,5	3,3	3,1	2,8	2,6	2,4	2,5
Puola	1,4	0,8	4,9	3,2	2,3	1,8	0,9	0,7
Romania	1,4	1,6	1,0	1,6	1,8
Saksa	1,4	0,9
Hollanti	1,3	1,0
Espanja	2,1	1,2
Viro	1,5	1,1	0,7	..	1,8	1,3	1,0	0,9
Tanska	0,9	0,7
Ruotsi	0,4	0,3	0,6	0,7	0,6	0,6	0,6	1,0
Suomi	0,3	0,1	1,0	1,0	1,3	1,5	0,9	1,0
Norja	0,2	0,2	0,2

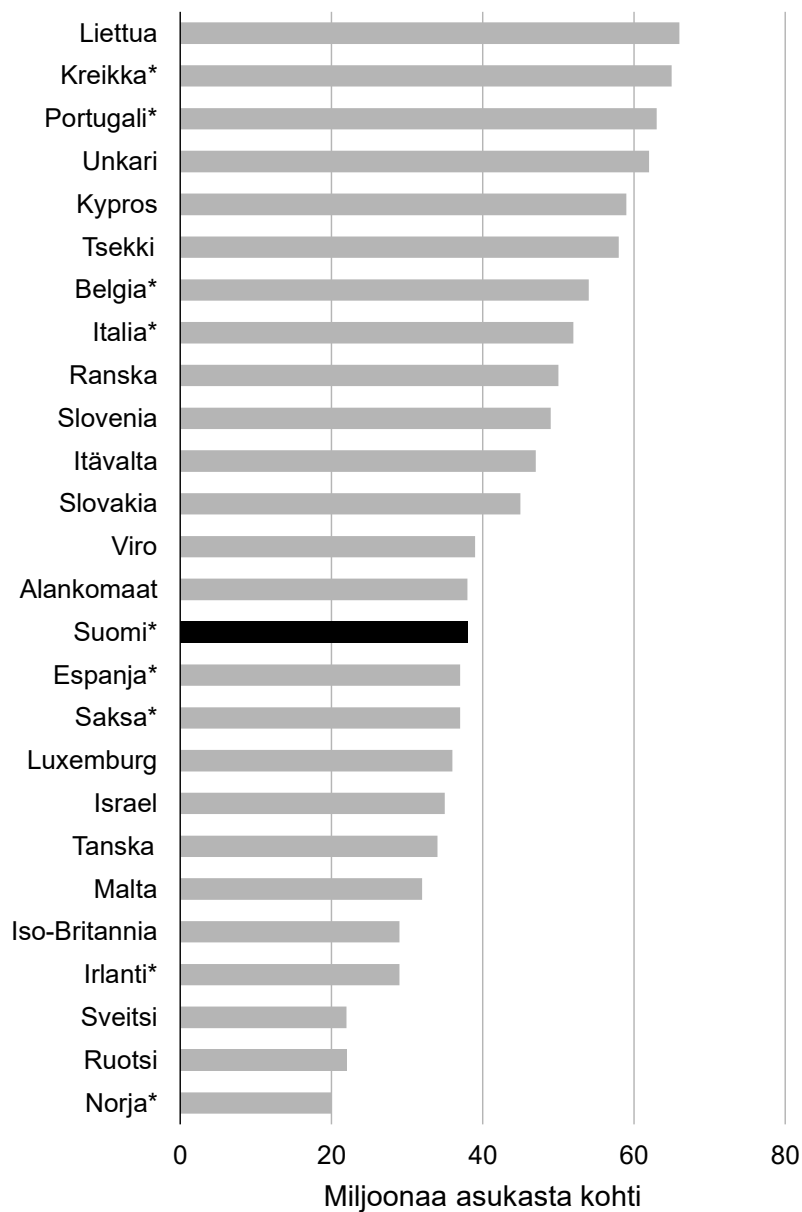
*Vuosia 2010–2015 ETSC-tiedot on kerätty Englannissa ja Italiassa vain osasta maata. Lisäksi Tanskasta, Saksasta, Hollannista, Espanjasta ja osin Norjasta ei tietoja ole saatu lainkaan. *Lähteet:* 2011 kesä ja joulukuu: Tispol – European Traffic Police Network (tiedot saatu Suomen poliisin edustajalta; ks. edellisten vuosien tiedot aiemmista Rikollisuustilannekatsauksista); 2010–2015: European Transport Safety Council 2018

Vuosina 2007–2011 toteutetussa *Driving Under the Influence of Drugs, Alcohol, and Medicines* -tutkimuksessa selvitetiin vertailukelpoisella metodologialla päihtyneenä ajamisen yleisyyttä 13 Euroopan valtiossa. Tutkimusta ei toteutettu eräissä suurissa valtioissa, kuten Iso-Britanniassa, Saksassa ja Ranskassa. Tulosten mukaan yli 0,5 promillen humalassa ajaminen oli yleisintä Italiassa (5,23 % liikennevirrasta), Liettuassa (2,31 %) ja Belgiassa (2,16 %), vähäisintä Norjassa (0,06 %), Unkarissa (0,10 %) ja Suomessa (0,26 %). Kyselymenetelmään pohjautuvassa *Social Attitudes to Road Traffic Risk in Europe* -tutkimuksessa saatiin vastaavan suuntaisia tuloksia: sellaisten vastaajien osuus, jotka olivat ilmoittaneet ajaneensa autoa edes hie-man alkoholia maistelleena, oli korkein Etelä-Euroopan maissa ja matalin Pohjois-Euroopan maissa. Suomessa 13 prosenttia vastaajista ilmoitti, että oli viimeisen kuukauden aikana ajanut ajoneuvoa alkoholia nauttineena ja kaksi prosenttia arvioi humalatilansa olleen yli rattijuopumusrajan. Molemmat osuudet olivat selvästi keskiarvoa matalampia. (Ecorys 2014.) Kaiken kaikkiaan Suomen rattijuopumustaso on eurooppalaisessa vertailussa verrattain matala. On kuitenkin huomioitava, ettei tutkimuksista selviä, miten vahvasti humaltuneena eri maissa keskimäärin ajetaan.

Euroopan alueelta kerättyjen tietojen mukaan kuolemaan johtaneiden rattijuopumusonnettomuuksien määrä on useissa maissa vähentynyt nopeammin kuin muiden kuolemaan johtaneiden tieliikenneonnettomuuksien määrä 2000-luvun kuluessa (European Transport Safety Council 2018). Suh-

teellisesti eniten rattijuopumuskuolemat ovat vähentyneet Bulgariassa ja Virossa ja vähiten Slovakiassa. Suomi sijoittuu tässä kehitysvertailussa kategoriaan, missä suhteellinen muutos on ollut hyvin vähäistä, toisin sanoen rattijuopumuskuolemat ovat vähentyneet yhtä paljon kuin muutkin liikennekuolemat.

Muiden liikennerikosten määristä ei ole saatavilla luotettavaa vertailukelpoista tietoa. Eräänä indikaattorina voidaan kuitenkin pitää liikenteessä kuolleiden määrää. On tietenkin selvää, että liikennekuolemien määrä ei suoraan kuvaa liikennerikosten määrää, mutta toimii suuntaa antavana indikaattorina.



Kuvio 10. Liikenneonnettomuuksissa kuolleiden määrä miljoonaa asukasta kohti eräissä Euroopan ja Euroopan ulkopuolisissa maissa 2019. *Lähde:* European Transport Safety Council 2020. * Ennakkotieto

Suomi sijoittuu pääosin Euroopan maista koostuvan vertailun keskivaiheille (kuvio 10). Yleisenä huomiona havaitaan, että liikennekuolemien määrä on keskimäärin matalampi Pohjois-Euroopan valtiossa, mukaan lukien Ruotsi, Norja, Iso-Britannia, Irlanti ja Tanska. Korkein liikennekuolemien taso on puolestaan ollut eräissä Itä- ja Etelä-Euroopan valtioissa kuten Liettuassa, Kreikassa, Portugalissa ja Unkarissa.

Lähteet

- Aaltonen, Mikko & Miialiila Virtanen. 2017a. *Yli- ja keskinopeudet rikesakkojen korotuksen jälkeen. Osaraportti 1*. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 20/2017. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia. <https://tietokayttoon.fi/julkaisu?pubid=16802>.
- Aaltonen, Mikko & Miialiila Virtanen. 2017b. *Yli- ja keskinopeudet rikesakkojen korotuksen jälkeen. Osaraportti 2*. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 58/2017. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia. <https://tietokayttoon.fi/julkaisu?pubid=21003>.
- Ecorys. 2014. *Study on the prevention of drink-driving by the use of alcohol interlock devices. Final Report*. Rotterdam, 18 February 2014. https://ec.europa.eu/transport/road_safety/sites/roadsafety/files/newspdf/study_alcohol_interlock.pdf.
- European Transport Safety Council. 2020. *14th Annual Road Safety Performance Index (PIN) Report*. Brussels: European Transport Safety Council. <https://etsc.eu/wp-content/uploads/14-PIN-annual-report-FINAL.pdf>.
- European Transport Safety Council. 2018. *Progress in reducing drink driving in Europe*. Brussels: European Transport Safety Council. https://etsc.eu/wp-content/uploads/report_reducing_drink_driving_final.pdf.
- Heinonen, Jukka & Juhani Lehto. 1991. ”Rattijuoppouden hoitaminen.” Teoksessa *Moni ottaa ja ajaa. Rattijuopumus Suomessa*, toimittaja Teuvo Peltoniemi. Helsinki: Valtion painatuskeskus.
- Impinen, Antti, Ossi Rahkonen, Karoliina Karjalainen, Tomi Lintonen, Pirjo Lillsunde & Aini Ostamo. 2009. ”Substance Use as a Predictor of Driving under the Influence (DUI) Rearrests. A 15-Year Retrospective Study.” *Traffic Injury Prevention* 10(3): 220–226. <https://doi.org/10.1080/15389580902822725>.
- Katila, Ari, Esko Keskinen, Sirkku Laapotti & Martti Peräaho. 2011. *Moottoriajoneuvo-liikenteen kuolemaan johtaneet onnettomuudet alkoholin vaikutuksen alaisena*. Espoo: Liikennevakuutuskeskus: Vakuutusyhtiöiden liikenneturvallisuustoimikunta VALT 2011.
- Keskusrikospoliisi. 2020. *Tilastoja liikennejuopumustutkimuksista (verinäytetutkimukset+tarkkuusalkometrimittaukset), 6.4.2020*. Helsinki: Keskusrikospoliisi.
- Kiiskilä, Kati, Ville Mäki & Kimmo Saastamoinen. 2020. *Ajonopeudet maanteillä 2019*. Väyläviraston julkaisuja 33/2020. Helsinki: Väylävirasto. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-317-787-1>.
- Liikenneturva. 2020. *Henkilövahingot rattijuopumustapauksissa*. Helsinki: Liikenneturva. https://www.liikenneturva.fi/sites/default/files/materiaalit/Tutkittua/Tilastot/tilastokatsaukset/tilastokatsaus_rattijuopumus.pdf.
- Onnettomuustietoinstituutti OTI. 2017. *OTI-päihderaportti 2017*. Helsinki: Onnettomuustietoinstituutti OTI.
- Poliisihallitus. 2019a. *Alkoholia nauttineiden kuljettajien kokonaisuudet valtakunnallisissa ratsiatutkimuksissa vuosina 1988–2018*. Helsinki: Poliisihallitus.
- Portman, Maria, Antti Penttilä, Jari Haukka, Peter Eriksson, Teemu Gunnar, Kimmo Kuoppasalmi & Heikki Koskimaa. 2011. *Rattijuopon profiili ja uusimisen riskitekijät. Tuloksia rattijuopumuksen esiintyvyydestä ja kehityksestä Uudenmaan ratsiatutkimuksesta vuosina 1990–2008. Liikenneturvallisuuden pitkän aikavälin tutkimus- ja kehittämisohjelma*. LINTU-julkaisuja 1/2011. Helsinki: Liikenne- ja viestintäministeriö.
- Portman, Maria, Antti Penttilä, Jari Haukka, Peter Eriksson, Teemu Gunnar, Kimmo Kuoppasalmi, Kirsi Muuriaisniemi-Skippari & Heikki Koskimaa. 2012. *Maiskelleet liikenteessä. Tuloksia Uudenmaan ratsiatutkimuksista 1990–2008. Liikenneturvallisuuden pitkän aikavälin tutkimus- ja kehittämisohjelma*. LINTU-julkaisuja 4/2012. Helsinki: Liikenne- ja viestintäministeriö.

- Rajalin, Sirpa. 2004. *Rattijuopumus Suomessa*. Liikenneturvan tutkimusmonisteita 99/2004. Helsinki: Liikenneturva.
- Tilastokeskus. 2020a. *Moottoriajoneuvokanta*. <http://www.stat.fi/til/mkan/index.html>.
- Tilastokeskus. 2020b. *Rikos- ja pakkokeinotilasto*. Helsinki: Tilastokeskus. <https://www.stat.fi/til/rpk/index.html>.
- Tilastokeskus. 2020c. *Tieliikenneonnettomuudet*. http://tieliikenneonnettomuudet.stat.fi/tieliikenneonnettomuudet_fi.html.
- Tilastokeskus. 2020d. *Tietilasto*. Helsinki: Tilastokeskus. <https://www.stat.fi/til/tiet/index.html>.
- Tilastokeskus. 2020e. *Työssäkäynti*. Helsinki: Tilastokeskus. <http://www.stat.fi/til/ty-okay/index.html>.
- Tilastokeskus. 2020f. *Väestörakenne*. Helsinki: Tilastokeskus. <http://www.stat.fi/til/vaerak/index.html>.

B Rikollisuuden piirteitä

1 Ulkomaalaiset, maahanmuuttajat ja rikollisuus

Petri Danielsson & Martti Lehti

Tiivistelmä

- Ulkomaan kansalaisten osuus viranomaisten tietoon tulleista muista kuin liikenne rikoksista oli 13 prosenttia vuonna 2019. Liikenne rikoksista ja -rikkomuksista epäillyistä kuusi prosenttia oli ulkomaan kansalaisia.
- Ulkomaalaistaustaisten ensimmäisen ja toisen polven maahanmuuttajien osuus muista rikoksista kuin liikenne rikoksista epäillyistä oli 10 prosenttia ja liikenne rikoksista ja -rikkomuksista epäillyistä kahdeksan prosenttia.
- Suomessa asuvien ulkomaalaistaustaisten henkilöiden (ensimmäisen ja toisen polven maahanmuuttajien) rikostaso muiden kuin liikenne rikosten osalta on ollut laskusuuntainen jo usean vuoden ajan. Erityisen paljon ovat vähentyneet varkausrikokset. Kymmen vuoden ajanjaksolla ulkomaalaistaustaisten ikävakioitu varkausrikosten taso on vähentynyt 46 prosenttia ja suomalaistaustaisten 21 prosenttia. Vuonna 2019 ulkomaalaistaustaisten ikävakioitu varkausrikosten taso oli matalampi kuin suomalaistaustaisilla.
- Pahoinpitelyrikoksissa ulkomaalaistaustaisten ikävakioitu rikostaso on laskenut vuoden 2011 tasosta 43 prosenttia ja suomalaistaustaisten 27 prosenttia. Ikävakioitunakin taso on kuitenkin edelleen noin 1,7-kertainen suomalaistaustaisiin nähden.
- Vuonna 2019 ulkomaan kansalaisten osuus rikoksista epäillyistä oli erityisen korkea raiskausrikoksissa (38 % epäillyistä), verorikoksissa (29 %) ja lapsen seksuaalisissa hyväksikäytöissä (27 %). Osuus oli matalampi muun muassa huumausainerikoksissa (10 %), vahingontekorikoksissa (7 %) ja petosrikoksissa (5 %).
- Osa suomalaisen väestön ja maahanmuuttajien välisistä eroista rikollisuudessa selittyy sosiodemografisilla tekijöillä, erityisesti maahanmuuttajaväestön nuorella ikärakenteella.
- Maahanmuuttajaryhmien välillä on huomattavia eroja omaisuus- ja väkivaltarikollisuustasoissa ja riskissä joutua rikosten uhriksi.
- Maahanmuuttajien rikollisuuden yleiskuva on hyvin samankaltainen kaikissa Pohjoismaissa.

1.1 Johdanto

Luku käsittelee ulkomaan kansalaisten ja Suomessa asuvan ulkomaalais-taustaisen väestön rikollisuutta ja rikosten uhriksi joutumista. Teema on ajankohtainen, sillä ulkomaalaistaustaisen väestön määrä on viime vuosikymmeninä lisääntynyt olennaisesti. Tilastokeskuksen mukaan Suomessa asui vuoden 2019 lopussa 423 000 ulkomaalaistaustaista henkilöä, kahdeksan prosenttia väestöstä, kun vielä vuonna 1990 ulkomaalaistaustaisen väestön osuus oli alle prosentin (Tilastokeskus 2020c). Myös ulkomaalaisten lyhytaikaiset vierailut ovat lisääntyneet huomattavasti 1990-luvun alun jälkeen. Viimeiseen rajahaastattelututkimukseen perustuvan arvion mukaan ulkomaalaiset tekivät Suomeen vuonna 2012 kaikkiaan 7,6 miljoonaa vierailua viipyen maassa yhteensä 30 miljoonaa henkilövuorokautta (Lehti ym. 2014a). Rikollisuuden kokonaiskuvan kannalta on merkityksellistä, että ulkomaalaistaustaisten henkilöiden riski syyllistyä rikokseen ja joutua rikoksen uhriksi on muuta väestöä korkeampi (Lehti ym. 2014b).

Seuraavissa tarkasteluissa ulkomaalaisten ja ulkomaalaistaustaisen väestön rikollisuutta kuvataan erilaisten määritelmien valossa. Keskeisinä erotelukriteereinä käytetään kansalaisuutta ja syntyperää. *Ulkomaan kansalaisilla* tarkoitetaan Suomessa pysyvästi tai väliaikaisesti oleskelevia ulkomaan kansalaisia. Ensin mainittu ryhmä käsittää muun muassa oleskeluluvan saaneet ulkomaan kansalaiset sekä oleskelunsa rekisteröineet EU-maiden ja Pohjoismaiden kansalaiset. Väliaikaisesti Suomessa oleskelevia ulkomaalaisia taas ovat esimerkiksi turistit, työkomennuksella tai sukulaisvierailulla olevat henkilöt, oleskelulupaa odottavat turvapaikanhakijat ja myös ammatirikolliset, joiden maassaolon syy on rikosten tekeminen. On huomionarvoista, että tässä luokittelussa ulkomaalaistaustaiset henkilöt, joilla on Suomen kansalaisuus, kuuluvat Suomen kansalaisten ryhmään. Edelleen on huomattava, että kansalaisuus ei rikollisuutta tutkittaessa ole paras mahdollinen maahanmuuttajuuden määrittelyperuste, sillä rikostuomiot ovat yleensä este asuinmaan kansalaisuuden saamiselle. Tämän vuoksi maassa vakituisesti asuvien ulkomaan kansalaisten ryhmään kasaantuvat eniten rikoksia tekevät maahanmuuttajat.

Suomessa asuva *ulkomaalaistaustainen väestö* käsittää puolestaan Suomessa asuvat maahanmuuttajat ja heidän Suomessa syntyneet lapsensa. Ulkomaalaistausta voidaan määritellä esimerkiksi kansalaisuuden, syntymämaan ja äidinkielen perusteella. Tilastokeskus on käyttänyt vuodesta 2012 alkaen syntyperäluokitusta, jossa ulkomaalaistaustaiseksi määritellään henkilöt, joiden molemmat vanhemmat tai ainoa tiedossa oleva vanhempi on syntynyt ulkomailla, sekä ulkomailla syntyneet henkilöt, joiden kummastakaan vanhemmasta ei ole tietoa väestötietojärjestelmässä (Tilastokeskus 2020b).

Vuonna 2019 Suomen ulkomaalaistaustaisesta väestöstä selvästi suurimman ryhmän – kaikkiaan noin viidenneksen – muodostivat henkilöt, joiden taustamaa oli Venäjä tai entinen Neuvostoliitto. Virolaiset, irakilaiset ja somalialaiset muodostivat seuraavaksi suurimmat ryhmät. Runsas puolet (52 %) ulkomaalaistaustaisesta väestöstä oli taustaltaan eurooppalaisia ja lähes kolmasosa aasialaisia. Noin kuudesosa oli Suomessa syntyneitä eli toisen polven maahanmuuttajia. (Tilastokeskus 2020c.)

Ulkomaalaistaustaisen väestön ikärakenne poikkeaa selvästi suomalais-taustaisten ikärakenteesta. Ulkomaalaistaustaisesta väestöstä 25–34-vuotiaita oli vuoden 2019 lopussa 22 prosenttia, kun ikäryhmän osuus suomalais-taustaisessa väestössä oli 12 prosenttia. Vastaavasti suomalaistaustaisessa väestössä yli kolmannes oli yli 55-vuotiaita, kun ulkomaalaistaustaisessa väestössä heitä oli vain 14 prosenttia. Toisaalta myös maahanmuuttajaryhmien välillä on huomattavia eroja niin ikä- kuin sukupuolirakenteessakin. (Tilastokeskus 2020c.) Kaikkiaan väestöryhmien ikärakenteella on olennainen merkitys rikollisuutta koskevissa tarkasteluissa, koska väkivalta- ja omaisuusrikoksista valtaosa painottuu nuorimpiin ikäryhmiin. Osa suomalaisten ja maahanmuuttajaväestön välisistä eroista rikollisuudessa selittyykin väestöryhmien erilaisella ikärakenteella (Lehti ym. 2014b).

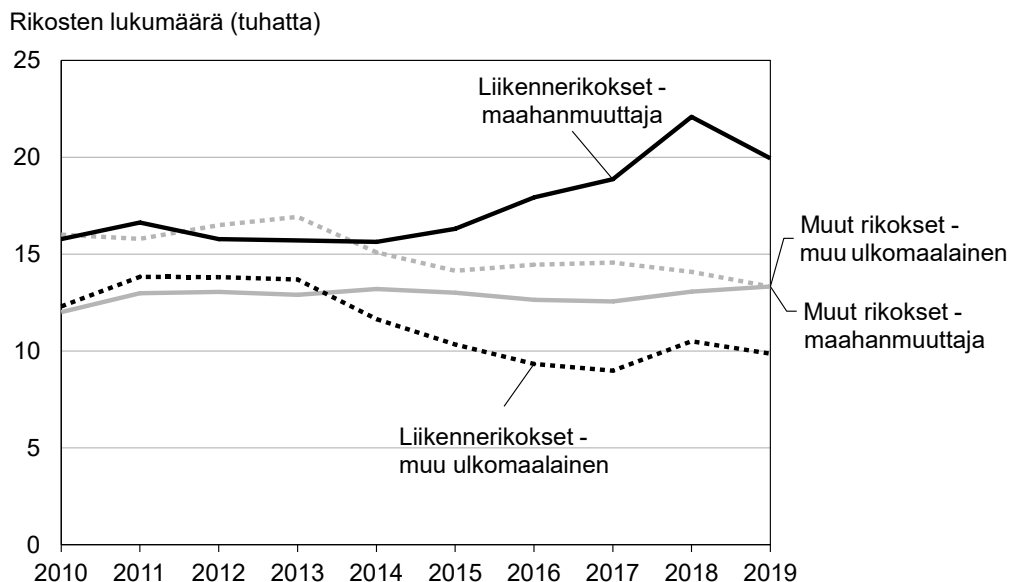
Tässä luvussa nojaututaan pitkälti viranomaisten tuottamaan tietoon rikollisuudesta. Kyselytutkimusten mukaan väestöryhmien väliset erot kokonaisrikollisuudessa ovat kuitenkin samansuuntaisia kuin viranomaisten tietoon tullessa rikollisuudessa. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen (nyk. Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti) vuonna 2014 julkaisemassa maahanmuuttajien rikollisuutta koskevassa tutkimuksessa ei ilmennyt viitteitä siitä, että ilmirikollisuudesta kertovat viranomaistilastot antaisivat olennaisesti toisenlaisen kuvan väestöryhmien välisistä rikollisuustasoeroista tai rikoksen uhriksi joutumisesta kuin kokonaisrikollisuutta kuvaavista kyselytutkimuksista saatavat tiedot (Lehti ym. 2014b).

Seuraavassa käsitellään ulkomaan kansalaisten ja ulkomaalaistaustaisten henkilöiden Suomessa tekemien rikosten määrää ja luonnetta viime vuosina. Sen jälkeen tarkastellaan maahanmuuttajien rikollisuutta selittäviä tekijöitä sekä maahanmuuttajia rikosten uhreina Suomessa. Luvun lopussa esitetään vertailevaa tietoa maahanmuuttajien rikollisuudesta Pohjoismaissa.

1.2 Ulkomaalaistaustaisten rikollisuus 2010–2019

Tässä jaksossa tarkastelun kohteena on ulkomaalaisten ja ulkomaalaistaustaisten rikollisuus Suomessa vuosina 2010–2019. Tarkastelussa hyödynnetään sekä kansalaisuuteen että syntyperään pohjautuvia luokitteluja. Kansalaisuuden osalta luokittelu mahdollistaa jaottelun maassa pysyvästi asuviin ulkomaan kansalaisiin (maahanmuuttajat) sekä vain väliaikaisesti maassa oleskeleviin ulkomaan kansalaisiin. Syntyperään pohjautuva jaottelu puolestaan mahdollistaa erittelyn ulkomaalaistaustaiseen väestöön, mukaan lukien ensimmäisen ja toisen polven maahanmuuttajat, sekä suomalaistaustaiseen väestöön.

Sekä Suomessa asuvien että täällä väliaikaisesti oleskelevien ulkomaan kansalaisten tekemien muiden rikosten kuin liikenne rikosten vuotuinen määrä on pysynyt käytännössä samalla tasolla vuodesta 2015 alkaen (kuvio 1). Liikenne rikosten ja -rikkomusten määrä sen sijaan lisääntyi olennaisesti vuoteen 2018 asti. Vuonna 2019 vakituisesti Suomessa asuvien ulkomaan kansalaisten liikenne rikosepäilyt (ml. liikenne rikkomukset) kuitenkin vähentyivät 10 prosenttia, kun taas muiden ulkomaalaisten liikenne rikosepäilyt vähentyivät viisi prosenttia.



Kuvio 1. Liikenne rikoksiin ja muihin rikoksiin syyllisiksi epäiltyjen maahanmuuttajien (Suomessa asuvat ulkomaan kansalaiset) ja muiden ulkomaalaisten (ei kotipaikkaa Suomessa) määrä vuosina 2010–2019. *Lähde:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2020a)

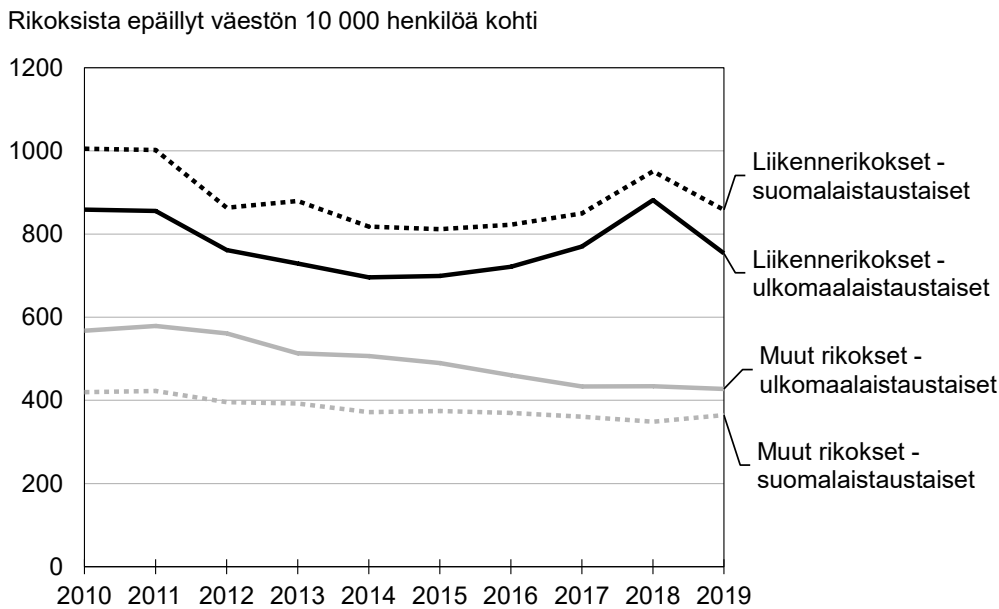
Maahanmuuttajastatuksen määrittelyssä kansalaisuus ei kuitenkaan ole kaikilta osin paras mahdollinen indikaattori (ks. edellä). Seuraavan tarkastelun perustana on käytetty Tilastokeskuksen syntyperäluokitusta, joka pohjautuu

vanhempien syntymävaltioon. Luokituksessa ulkomaalaistaustaisiksi katsotaan henkilöt, joiden molemmat vanhemmat ovat syntyneet ulkomailla (tarkemmin ks. Tilastokeskus 2020b). Luokittelu koskee vain Suomessa asuvia henkilöitä, eli tarkastelun ulkopuolelle jäävät ulkomaalaiset, joilla ei ole vakituista asuinpaikkaa Suomessa.

Seuraavissa tarkasteluissa esitetään tietoja Suomessa asuvan ulkomaalaistaustaisen väestön rikollisuudesta vuosina 2010–2019. Tiedot on esitetty suhteutettuna tarkasteltavan väestön kokoon kunkin vuoden lopussa. Vertailun vuoksi vastaavat tiedot esitetään myös suomalaistaustaisen väestön osalta. Koska ulkomaalaistaustainen väestö eroaa erityisesti ikärakenteen suhteen suomalaisväestöstä (ks. edellä), esitetään tiedot ikävakioituina. Ikävakiointi on tehty suorana ikävakiointina hyödyntäen Eurostatin Euroopan vakioväestöä (Eurostat 2013). Ikävakioidut luvut perustuvat ikäryhmittäisiin rikostasoihin, joiden perusteella lasketaan rikostaso vakioväestössä. Näin lasketut luvut osoittavat, mikä eri väestöryhmien rikostaso olisi, jos niissä olisi sama ikärakenne. Ikävakioinnilla voidaan huomioida myös väestön ikärakenteen muutoksen aiheuttama vaikutus, mikä on erityisen suuri nimenomaan suomalaistaustaisessa väestössä. Käytännössä ikävakiointi Euroopan vakioväestöllä ei vaikuta suomalaistaustaisen väestön rikostasoon vielä 2010, mutta nostaa rikostasoa viime vuosien osalta joillakin prosentteilla väestön vanhentumisen vuoksi.¹ Ikävakiointi puolestaan laskee ulkomaalaistaustaisten rikostasoa 10–20 prosentilla, koska ulkomaalaisväestön ikäjakama painottuu voimakkaasti rikosaktiivisiin nuoriin ikäryhmiin.

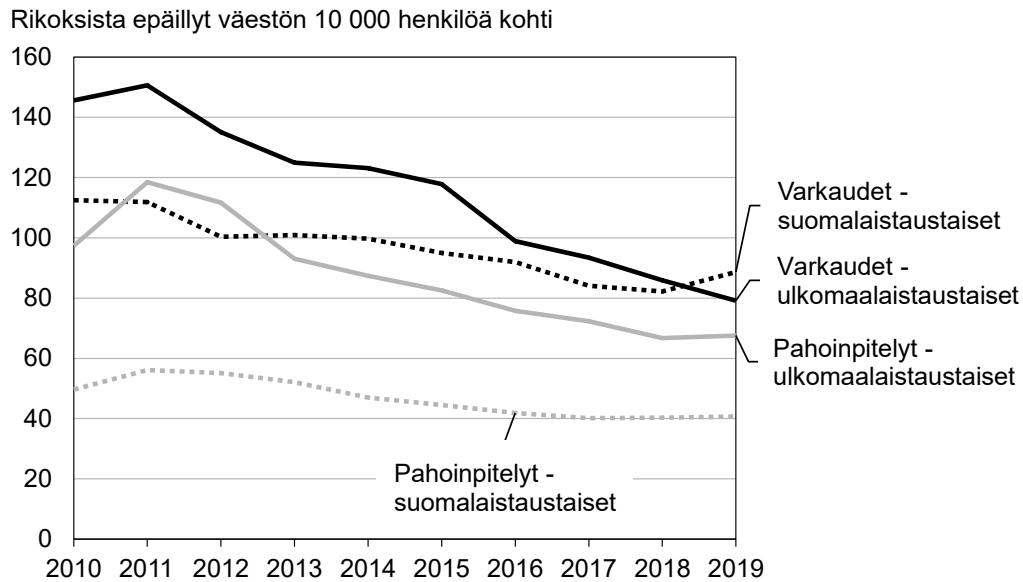
Kuviossa 2 on esitetty ulkomaalais- ja suomalaistaustaisen väestön rikosepäilyjen määriä ikävakioituna ja suhtautettuna kummankin väestön kokoon. Tarkastelun kohteena ovat liikenne rikokset ja -rikkomukset sekä muut rikokset- ja rikkomukset. Kuvioista havaitaan, että sekä Suomessa asuvan maahanmuuttajataustaisen väestön että kantaväestön rikostasoa muissa kuin liikenne rikoksissa on ollut laskusuuntainen vuodesta 2011 alkaen. Vuonna 2019 ulkomaalaistaustaisen väestön ikävakioitu rikostasoa muiden kuin liikenne rikosten osalta oli 428 rikosta ja suomalaistaustaisen väestön 365 rikosta 10 000 asukasta kohti. Ulkomaalaistaustaisten rikosepäilyt ovat vähentyneet vuoden 2011 tasosta 26 prosenttia ja suomalaistaustaisten 14 prosenttia. Liikenne rikoksissa molempien väestöryhmien rikostason kehitys on niin ikään ollut samanlainen. Vuonna 2019 liikenne rikoksista epäiltyjen määrä vähentyi huomattavasti molemmissa väestöryhmissä. Muista rikoksista poiketen suomalaistaustaisten rikostasoa oli kuitenkin liikenne rikoksissa *korkeampi* kuin ulkomaalaistaustaisilla. Vuonna 2019 suomalaistaustaisessa väestössä ikävakioitu rikosepäilyjen taso oli 858 ja ulkomaalaistaustaisilla 753 rikosepäilyä 10 000 asukasta kohti.

¹ Ikävakioituna esitettävät kuviot ja tiedot ovat käytännössä samat kuin jos vakioväestönä olisi käytetty suomalaistaustaista väestöä vuonna 2010.



Kuvio 2. Liikenne rikoksista ja muista rikoksista epäilty ulkomaalaistaustaiset ja suomalaistaustaiset henkilöt väestön 10 000 asukasta kohti (ikävakioitu) vuosina 2010–2019. *Lähteet:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2020a); Tilastokeskus, väestörakenne (Tilastokeskus 2020c)

Kuviossa 3 on esitetty Suomessa asuvan ulkomaalaistaustaisen väestön ja suomalaistaustaisen väestön ikävakioitunut rikostasot varkausrikosten ja pahoinpitelyrikosten osalta vuosina 2010–2019. Varkausrikosten huomattava vähentyminen viimeisen kymmenen vuoden aikana (ks. luku A.5) on havaittavissa sekä ulkomaalais- että suomalaistaustaisen väestön osalta. Varkausrikosten vähentyminen on kuitenkin ollut voimakkaampaa ulkomaalaistaustaisen väestön keskuudessa; ulkomaalaistaustaustaisten ikävakioitu rikollisuus on vähentynyt tarkastelujaksolla 46 prosenttia ja suomalaistaustaisten 21 prosenttia. Ulkomaalaistaustaisiin kohdistuneet rikosepäilyt ovat vähentyneet tarkastelujaksolla myös absoluuttisesti tarkastellen kuusi prosenttia, ulkomaalaistaustaisen väestön huomattavasta lisääntymisestä huolimatta. Vuonna 2019 ulkomaalaistaustaisen ikävakioitu varkausrikollisuuden taso oli matalampi kuin suomalaistaustaisella väestöllä ensimmäistä kertaa 10 vuoden seurannan aikana.



Kuvio 3. Varkausrikoksista ja pahoinpitelyrikoksista epäillyt ulkomaalaistaustaiset ja suomalaistaustaiset henkilöt väestön 10 000 asukasta kohti (ikävakioitu) vuosina 2010–2019. *Lähteet:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2020a); Tilastokeskus, väestörakenne (Tilastokeskus 2020c)

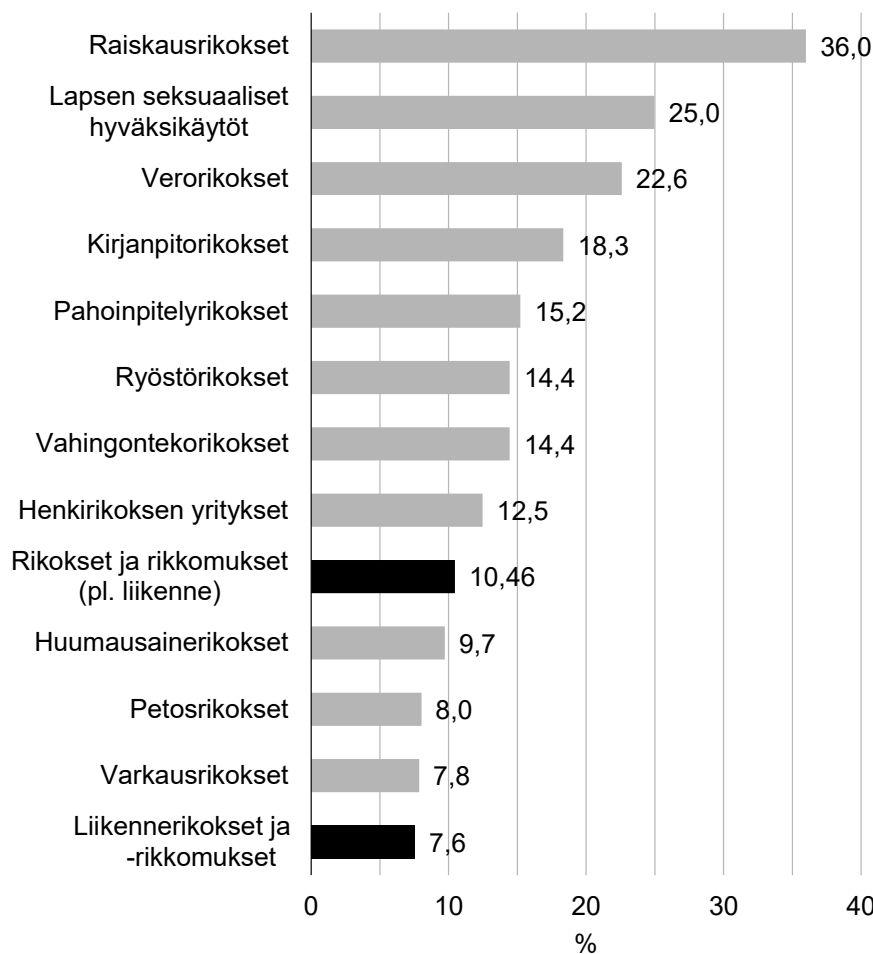
Myös pahoinpitelyrikoksissa suomalais- ja ulkomaalaistaustaisen väestön rikollisuustasot ovat kehittyneet pääpiirteissään samalla tavalla. Vuoden 2011 syyteoikeuden muutos lisäsi rikosepäilyjä molemmissa ryhmissä, jonka jälkeen rikosten määrä on kääntynyt laskuun. Vuosina 2011–2019 ulkomaalaistaustaisten ikävakioitu rikostasotaso on vähentynyt 43 prosenttia ja suomalaistaustaisten 27 prosenttia. Ulkomaalaistaustaisten ikävakioitu rikostasotaso on kuitenkin pahoinpitelyrikoksissa edelleen olennaisesti korkeampi kuin suomalaistaustaisella väestöllä: vuonna 2019 ulkomaalaistaustaisilla ikävakioitu rikosepäilyjen määrä oli 1,7-kertainen suomalaistaustaiseen väestöön nähden.

1.3 Ulkomaalaistaustaisten rikollisuuden piirteitä

Tässä osiossa tarkastellaan ulkomaalaistaustaisten henkilöiden rikollisuuden piirteitä. Kuten edellä, tarkastelussa hyödynnetään sekä syntyperään että kansalaisuuteen pohjautuvia luokitteluja. Pääosin aineisto koskee vuonna 2019 viranomaisten kirjaamia rikosepäilyjä. Osa tiedoista pohjautuu Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tekemään erillistutkimukseen maahanmuuttajien rikollisuudesta, jonka aineistona olivat vuosina 2010–2011 poliisin tietoon tulleet väkivalta-, seksuaali- ja omaisuusrikokset (Lehti ym. 2014b). Tältä osin käsitellään muun muassa sosiodemografisia ja sosioekonomisia tekijöitä eri ryhmien välisten rikollisuustasojen selittäjinä.

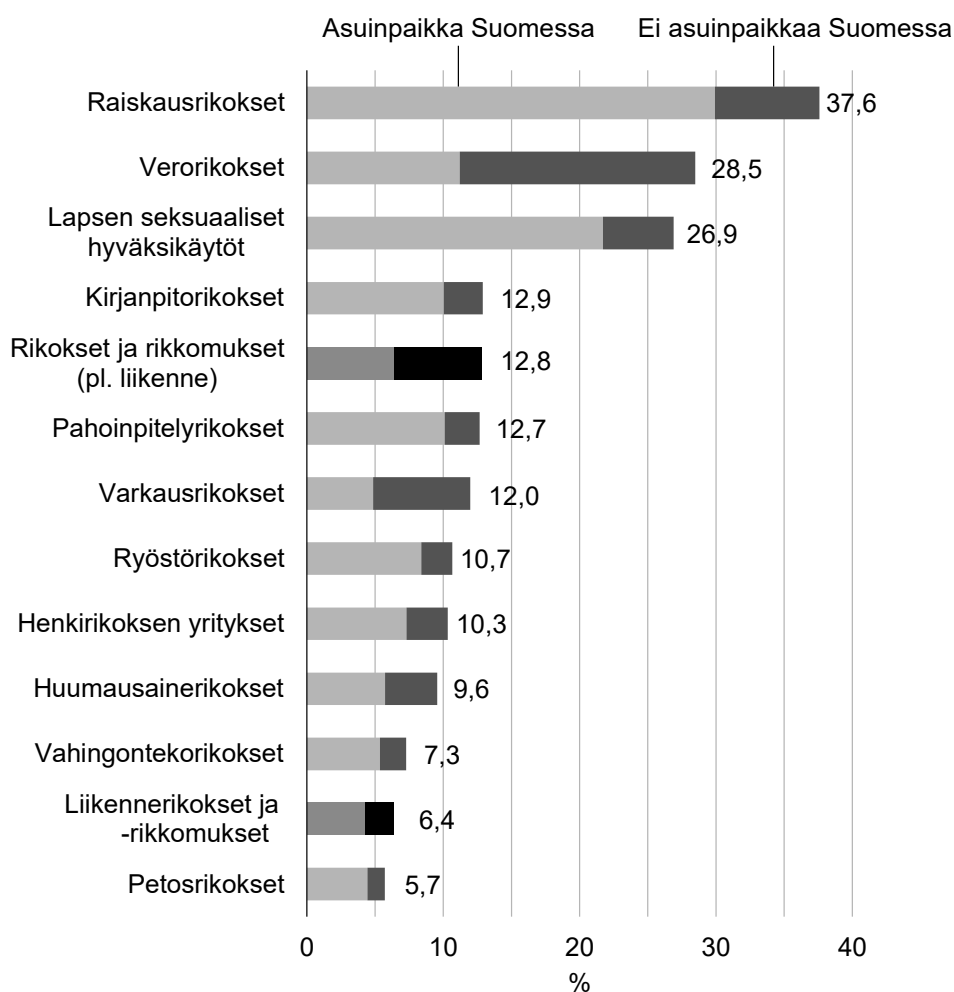
Ulkomaalaistaustaisten osuus eri rikoslajeissa

Kuviossa 4 on tarkasteltu Suomessa asuvien ulkomaalaistaustaisen henkilöiden osuutta rikoksista epäillyistä henkilöistä eräiden keskeisten rikoslajien osalta vuonna 2019. Luvut eivät sisällä Suomessa väliaikaisesti oleskelevia ulkomaalaisia. Tarkastelun perusteella ilmenee, että Suomessa asuvien ensimmäisen ja toisen polven maahanmuuttajien osuus kaikista rikoksista ja rikkomuksista (pl. liikenne-rikokset ja -rikkomukset) epäillyistä oli 11 prosenttia. Liikenne-rikoksissa ja rikkomuksissa osuus oli kahdeksan prosenttia. Tarkastelluista rikoksista ulkomaalaistaustaisten osuus oli korkein raiskausrikoksissa, joissa ulkomaalaistaustaisten osuus epäillyistä oli 36 prosenttia. Lapsen seksuaalisissa hyväksikäytöissä osuus oli 25 prosenttia ja verorikoksissa 23 prosenttia. Ulkomaalaistaustaisten osuus oli matalampi eräissä omaisuusrikoksissa: varkausrikoksissa ja petosrikoksissa osuus oli noin kahdeksan prosenttia.



Kuvio 4. Ulkomaalaistaustaisten epäiltyjen osuus eräistä rikoslajeista epäillyistä vuonna 2019. *Lähde:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2020a)

Kuviossa 5 vastaava tarkastelu on toteutettu ulkomaan kansalaisten osalta, eritellen epäillyt, joilla on vakituinen asuinpaikka Suomessa ja ne, joiden oleskelu Suomessa on väliaikaista. Kokonaiskuva ei muutu olennaisesti syn-typerään perustavasta tarkastelusta (kuvio 4). Vuonna 2019 viranomaisten tietoon tulleissa rikoksissa (pl. rikoslain 23 luvun liikenne-rikokset ja tieliikennelain liikenne-rikkomukset) syyllisiksi epäillyistä henkilöistä 13 prosenttia oli ulkomaan kansalaisia. Muista kuin liikenne-rikoksista epäillyistä ulkomaan kansalaisista puolella oli vakituinen asuinpaikka Suomessa, muiden ollessa Suomessa vain väliaikaisesti. Noin kolme kymmenestä verori-koeksestä epäillyistä oli ulkomaan kansalaisia, mutta näistä yli puolella oli va- kituinen asuinpaikka muualla kuin Suomessa. Vuonna 2019 raiskausrikok- sista epäillyistä 38 prosenttia oli ulkomaan kansalaisia, joista noin viiden- neksellä oli asuinpaikka muualla kuin Suomessa. Ulkomaalaisten osuus raiskausrikoksista epäillyistä oli korkeampi kuin edeltävänä vuonna.



Kuvio 5. Ulkomaiden kansalaisten osuus asuinpaikan mukaan rikoksista epäillyistä eräissä rikoslajeissa vuonna 2019. *Lähde:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2020a)

Varkausrikoksista epäillyistä ulkomaan kansalaisista noin 60 prosentilla ei ollut pysyvää asuinpaikkaa Suomessa, mikä voi joiltakin osin kuvastaa omaisuusrikollisuuteen liittyvää ammattimaista rikollista toimintaa. Kaikkiaan seitsemän prosenttia kaikista varkausrikoksista epäillyistä henkilöistä oli ulkomaan kansalaisia, jolla ei ollut pysyvää asuinpaikkaa Suomessa. Ulkomailla asuvien osuus ulkomaalaistaustaisista epäillyistä oli verraten suuri myös huumausainerikoksissa. Kaikkiaan ulkomaan kansalaisten osuus rikoksista epäillyistä oli vähäinen petosrikoksissa, vahingontekorikoksissa sekä liikenne rikoksissa ja -rikkomuksissa.

Demografiset ja sosioekonomiset tekijät

Eri maahanmuuttaja- ja ulkomaalaisryhmien edustus rikoksista epäillyistä vaihtelee. Osaltaan tämä heijastaa luonnollisesti eri väestöryhmien osuutta Suomen väestöstä sekä muun muassa turistien ja muiden väliaikaisesti Suomessa olevien ulkomaalaisten kansallisuuksia. Toisaalta on kuitenkin huomattava, että myös väestön määrään suhteutetut rikosepäilyt vaihtelevat eri ulkomaalais- ja maahanmuuttajaryhmien välillä.

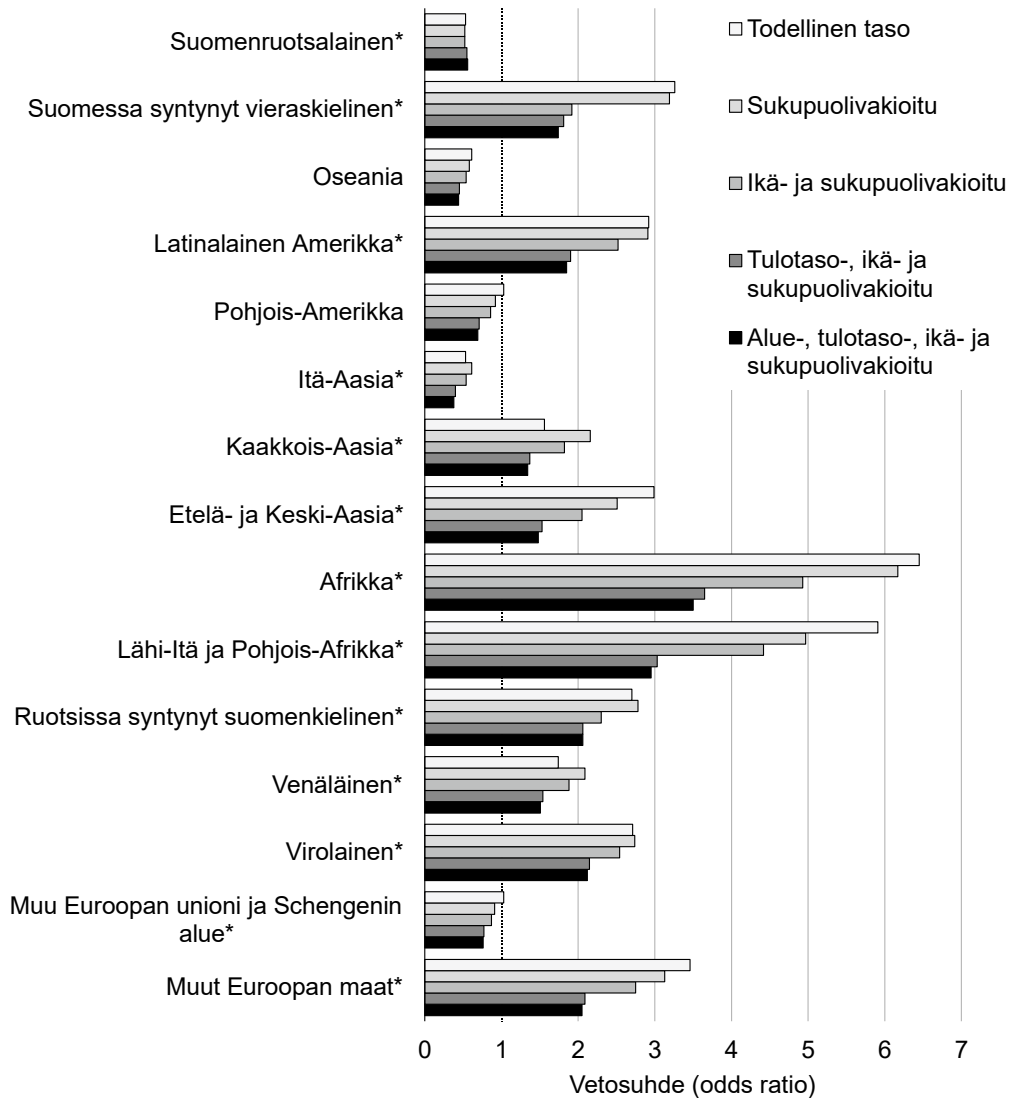
Vuonna 2019 muista kuin liikenne rikoksista epäiltyjen ulkomaan kansalaisten yleisimpiä kansallisuuksia olivat virolaiset (20 %) ja venäläiset (18 %). Ulkomaalaisista epäillyistä 63 prosenttia oli eurooppalaisia. Euroopan kansallisuuksista yleisimpiä venäläisten ja virolaisten jälkeen olivat romanialaiset (5 %) ja ruotsalaiset (5 %). Muista kansallisuuksista suurimman ryhmän muodostivat irakilaiset (10 %). Myös liikenne rikoksissa yleisimpiä epäiltyjen ulkomaalaisten kansallisuuksia olivat Viro (28 %) ja Venäjä (17 %). (Tilastokeskus 2020a.)

Tilastokeskus julkaisi vuonna 2019 ikä- ja sukupuolivakioituja tietoja rikoksista epäillyistä henkilöistä kansallisuuksittain vuosina 2017–2018. Tarkastelussa kukin epäilty oli laskettu vain kerran samasta rikoksesta ja mukana olivat vain vakituiseen väestöön kuuluvat henkilöt. Varkausrikoksissa ulkomaan kansalaisia oli ikä- ja sukupuolivakioinnin jälkeen epäiltynä 5,4 henkilöä 1 000 asukasta kohti, kun taso Suomen kansalaisilla oli 3,9. Korkeimmat ikä- ja sukupuolivakioidut rikostasot olivat Somalian (11,7 epäiltyä 1 000 asukasta kohti), Ruotsin (10,9), Irakin (8,8), Viron (7,1) ja Romanian (6,8) kansalaisilla. Pahoinpitelyissä selkeästi korkeimmat ikä- ja sukupuolivakioidut rikostasot olivat Irakin (12,3) ja Somalian (11,2) kansalaisilla, kun Suomen kansalaisista epäiltyjä oli 3,2 henkilöä 1 000 asukasta kohti. Raiskausrikoksissa rikosepäilyjä oli eniten Irakin kansalaisilla, 1,3 epäiltyä väestön 1 000 henkeä kohti. (Tilastokeskus 2019.)

Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen laajassa maahanmuuttajien ja ulkomaalaisten rikollisuutta tarkastelevassa tutkimuksessa (Lehti ym. 2014b) tar-

kasteltiin sitä, kuinka hyvin väestörakenteelliset ja sosioekonomiset erot selittävät eri väestöryhmien välisiä eroja rikollisuudessa. Selittävinä tekijöinä käytettiin väestöryhmien sukupuoli- ja ikärakennetta, vuoden 2009 verotettavia tuloja ja asuinkunnan tyyppiä. Rikoksesta epäiltyjen määränä oli vuosina 2010–2011 vuoden aikana rikoksesta epäiltyjen keskimäärä, josta oli poistettu useampikertaiset rikosepäilyt. Seuraavassa tarkastellaan tuloksia pahoinpitely- ja varkausrikoksissa.

Kuviossa 6 on esitetty tietoja keskeisten maahanmuuttajaryhmien rikollisuudesta suhteessa suomenkieliseen kantaväestöön. Tiedot on raportoitu vetosuhteina sekä ilman vakiointia että ikä-, sukupuoli-, tulotaso- ja kotikuntatyyppin mukaan vakioituina.



Kuvio 6. Pahoinpitelyrikollisuus keskeisissä maahanmuuttajaryhmissä vuosina 2010–2011 suhteessa syntyperäisiin suomenkielisiin (=1). Vetosuhteet ja tilastollinen merkitsevyys (* $p < 0,05$), logistinen regressioanalyysi. *Lähde:* Lehti ym. 2014b

Kuviosta voidaan havaita, että nuori ja miesvaltainen ikärakenne selittivät afrikkalaisten ja Lähi-idästä kotoisin olleiden maahanmuuttajien rikollisuuden eroista syntyperäisiin suomalaisiin nähden noin 30 prosenttia, Lähi-idästä kotoisin olleiden kohdalla hieman enemmän kuin afrikkalaisilla. Muita ryhmiä, joiden rikollisuustaso laski huomattavasti iän ja sukupuolen vakioinnin jälkeen, olivat Etelä- ja Keski-Aasiasta (–31 %), Itä-Euroopasta (ilman Venäjää) (–21 %) ja latinalaisesta Amerikasta (–14 %) muuttaneet samoin kuin Ruotsissa syntyneet suomenkieliset (–15 %) ja Suomessa syntyneet vieraskieliset (–41 %). Tulojen vakiointi vähensi suomalaisten ja maahanmuuttajien välisiä eroja kaikissa maahanmuuttajaryhmissä. Suomessa syntyneiden vieraskielisten osalta tulojen vakioinnilla ei ollut vaikutusta. Kotikuntatyyppin vakioinnilla ei puolestaan ollut merkittävää vaikutusta yhdenkään väestöryhmän osalta. Kaiken kaikkiaan sosiodemografisten tekijöiden huomioiminen vähensi suomalaisten ja maahanmuuttajien välisiä eroja pahoinpitelyrikollisuudessa selvästi. Tutkitut sosiodemografiset tekijät eivät sen sijaan selittäneet maahanmuuttajaryhmien välisiä eroja juuri lainkaan, vaan iän, sukupuolen ja tulojen vakioiminen alensi rikollisuustasoa suhteellisesti yhtä paljon sekä korkean rikollisuustason että matalan rikollisuustason maahanmuuttajaryhmissä. (Lehti ym. 2014b.)

Yleiskuva varkausrikoksissa oli samankaltainen kuin pahoinpitelyrikoksissa. Kaikissa maahanmuuttajaryhmissä iän, sukupuolen ja tulojen vakiointi pienensi eroja varkausrikollisuudessa. Kuten pahoinpitelyrikollisuudessaakin, sosiodemografiset tekijät selittivät siten korkean rikollisuuden ryhmien eroa syntyperäisiin suomalaisiin nähden myös varkausrikollisuudessa ja jopa enemmän kuin pahoinpitelyrikoksissa. Sosiodemografiset tekijät eivät kuitenkaan juuri selittäneet maahanmuuttajaryhmien välisiä eroja, sillä ikäryhmän, sukupuolen ja tulojen vakiointi vaikutti myös varkausrikoksissa suurin piirtein yhtä paljon sekä korkean että matalan rikollisuustason maahanmuuttajaryhmissä. Maahanmuuttajaryhmien väliset erot eivät siten myöskään varkausrikoksissa johtuneet merkittävästi väestörakenteellisista tekijöistä. (Lehti ym. 2014b.)

Rikollisuuden etninen kohdistuminen

Väkivalta kohdistuu yleensä henkilöihin, joiden kanssa ollaan kanssakäymisessä, omaisuusrikollisuus puolestaan niihin, joilla on jotain anastettavaa. Tosin myös omaisuusrikokset kohdistuvat huomattavassa määrin tekijän lähiympäristöön. Vuosina 2010–2011 kantaväestön pahoinpitelyrikoksista 91 prosenttia kohdistui kantaväestöön ja seitsemän prosenttia maahanmuuttajiin. Huomioitaessa uhrien ikä- ja sukupuolijakaumat, maahanmuuttajien osuus kantaväestön uhreista vastasi väestöosuutta. Kantaväestön tekemät pahoinpitelyt eivät siten olleet kohdistuneet maahanmuuttajiin useammin kuin

väestöosuuden pohjalta voitiin ennustaa. Maahanmuuttajien tekemistä pahoinpitelyrikoksista 36 prosenttia kohdistui toisiin maahanmuuttajiin, 61 prosenttia kantaväestöön. (Lehti ym. 2014b.)

Uudempia tietoja rikosten kohdentumisesta on saatavissa Tilastokeskuksen analyysistä vuosien 2015–2016 selvitetystä pahoinpitelyrikoksista (Tilastokeskus 2017). Pahoinpitelyihin syyllistyneiden ulkomaalaistaustaisten henkilöiden uhreista 54 prosenttia oli myös itse ulkomaalaistaustaisia. Kummankin tutkimuksen mukaan maahanmuuttajien pahoinpitelyrikollisuus oli kohdistunut huomattavasti useammin toisiin maahanmuuttajiin kuin väestöosuus olisi edellyttänyt. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksen mukaan korkeimman rikollisuustason maahanmuuttajaryhmissä – Afrikasta ja Lähi-idästä muuttaneilla – maahanmuuttajauhrien osuus oli korkein (50 %). Vastaavasti matalimman pahoinpitelyrikollisuustason ryhmissä, Pohjois-Amerikasta ja Oseaniasta muuttaneilla, rikokset kohdistuivat valtaosin kantaväestöön (75–80 %). Väestöryhmien tekemien pahoinpitelyrikosten kohdentumista näyttäisi siten määrävän suurelta osin sosiaalisen kanssakäymisen piiri. Ilmiö näkyy myös kantaväestössä. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksen mukaan Suomessa syntyneiden vieraskielisten pahoinpitelyjen uhreista joka neljäs oli maahanmuuttaja, kantaväestön suomalaisilla vain seitsemän prosenttia (Lehti ym. 2014b). Muussa rikollisuudessa kantaväestön osuus maahanmuuttajien uhreista on korkeampi. Vuosina 2010–2011 maahanmuuttajien tekemissä raiskaus- ja ryöstörikoksissa sekä yksityishenkilöihin kohdistuneissa varkauksissa kantaväestö muodosti uhrien pääosan, 70–80 prosenttia. Omaisuusrikoksissa maahanmuuttajauhrien osuus oli korkein Afrikasta ja Lähi-idästä kotoisin olleiden siirtolaisten rikoksissa, ryöstöissä runsas viidennes, raiskausrikoksissa puolestaan kaakkoisaasialaisilla ja eurooppalaisilla siirtolaisilla, 20–35 prosenttia. Tilastokeskuksen mukaan vuosina 2015–2016 ulkomaalaistaustaisten seksuaalirikoksista 84 prosenttia oli kohdistunut syntyperäisiin suomalaisiin (Tilastokeskus 2017).

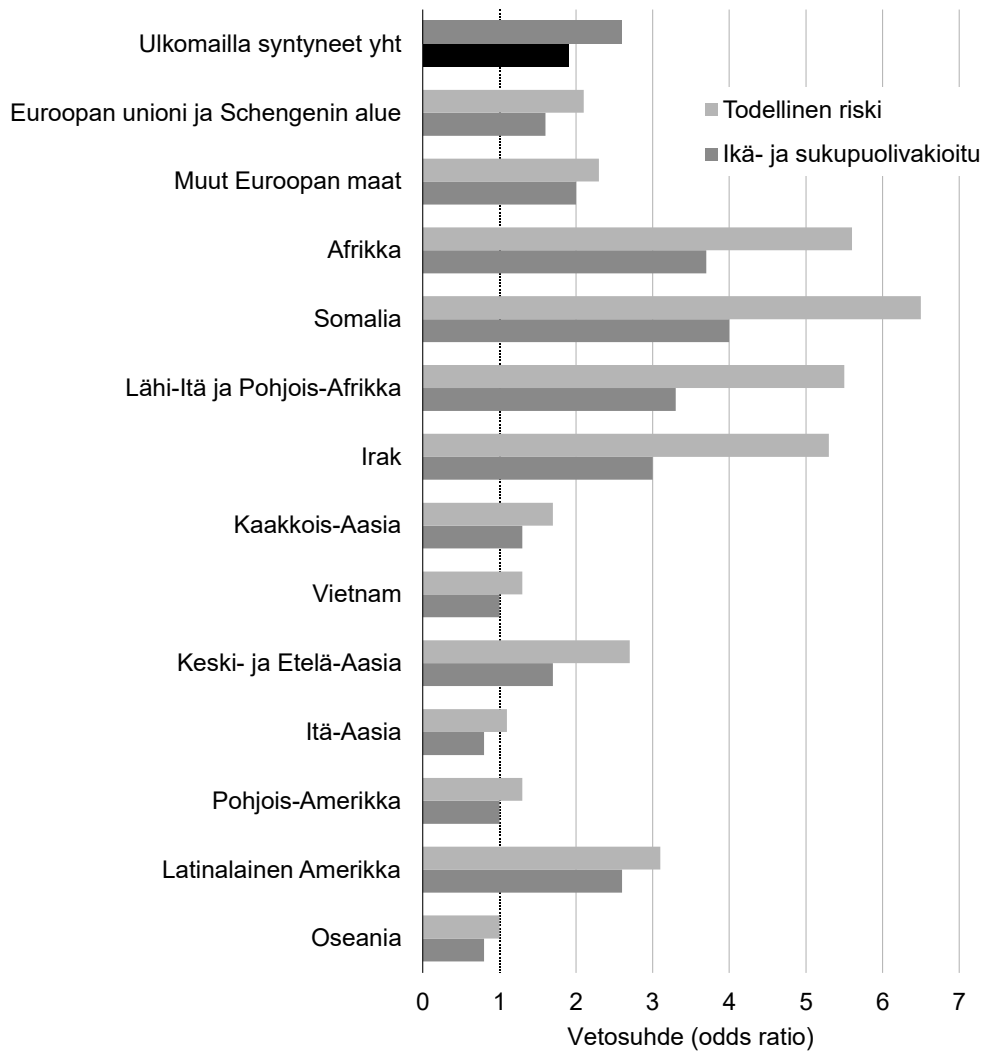
Alkoholin osuus ulkomaalaistaustaisten rikollisuudessa

Kantaväestön tavoin ruotsalaisten, virolaisten ja venäläisten maahanmuuttajien pahoinpitelyrikollisuus on erittäin vahvasti alkoholidonnaista. Vuosina 2010–2011 humalassa tehtyjen rikosten osuus oli yli 60 prosenttia kaikista pahoinpitelyistä (Lehti ym. 2014b). Vastaavasti Aasiasta ja Afrikasta kotoisin olleilla siirtolaisilla väkivallan kytkös alkoholinkäyttöön ja käyttötilanteisiin oli selvästi heikompi, alkoholidonnaisten pahoinpitelyrikosten osuus oli alle 40 prosenttia kaikista. Eurooppalaisista maahanmuuttajista tähän ryhmään kuuluivat kosovolaiset. Taustalla saattoi osassa ryhmiä olla is-

lamilaisen kulttuurin vaikutus, tosin myös itäaasialaisilla siirtolaisilla alkoholisidonnaisten rikosten osuus oli erittäin alhainen. Raiskausrikoksissa yleiskuva oli samankaltainen kuin pahoinpitelyrikoksissa. Kantaväestön ja suurimmista maahanmuuttajaryhmistä virolaisten ja venäläisten (kuten myös pohjoisamerikkalaisten) tekemillä raiskauksilla oli läheinen yhteys alkoholikäyttötilanteisiin: poliisin tietoon tulleiden rikosten epäillyistä 65–95 prosenttia oli ollut tekohetkellä alkoholihumalassa. Muihin maahanmuuttajaryhmiin kuuluvista epäillyistä humalassa oli ollut 10–40 prosenttia. Sama perusjako kuin pahoinpitely- ja raiskausrikollisuudessa oli heikompana havaittavissa omaisuusrikollisuudessa. Kantaväestön ja eurooppalaisten maahanmuuttajien rikoksista selvästi suurempi osuus oli alkoholisidonnaisia kuin Euroopan ulkopuolisten maahanmuuttajaryhmien. Poikkeuksen muodostivat afrikkalaistaustaiset siirtolaiset, joiden tekemistä omaisuusrikoksista alkoholisidonnaisia oli suunnilleen sama osuus kuin kantaväestölläkin.

Maahanmuuttajien riski joutua rikoksen uhriksi

Maahanmuuttajien riski joutua pahoinpitelyrikoksen uhriksi oli vuosina 2010–2011 kaksi ja puoli -kertainen kantaväestön riskiin nähden (kuvio 7). Yhdenkään päämaahanmuuttajaryhmän riski joutua pahoinpitelyrikoksen uhriksi ei ollut kantaväestöä matalampi. Maahanmuuttajaryhmien välillä oli kuitenkin suuria eroja väkivallan uhriksi joutumisen yleisyydessä. Riski oli korkein Lähi-idästä ja Afrikasta kotoisin olleilla (yli viisi ja puoli -kertainen kantaväestöön nähden), matalin Itä-Aasiasta, Pohjois-Amerikasta, Oseaniasta ja Kaakkois-Aasiasta muuttaneilla. Maahanmuuttajaväestön kantaväestöä nuorempi ja miesvaltaisempi väestörakenne selitti osin riskieroja. Ikä- ja sukupuolirakenteen vakiointi alensi Oseaniasta ja Itä-Aasiasta muuttaneiden riskitason kantaväestöä matalammaksi pohjoisamerikkalaisten ja vietnamilaisten maahanmuuttajien riskitason laskiessa kantaväestöä vastaavaksi. Kaikissa muissa maahanmuuttajaryhmissä riskitasot pysyivät vakioinnin jälkeenkin kantaväestöä korkeampina, vaikka laskivat selvästi. Korkein pahoinpidellyksi joutumisen riski iän ja sukupuolen vakioinnin jälkeen oli Somaliasta muuttaneilla, nelinkertainen kantaväestöön verrattuna. Yli kolminkertaisena riski säilyi muualta Afrikasta ja Lähi-idästä kotoisin olleilla siirtolaisilla.



Kuvio 7. Pahoinpitelyrikoksen uhriksi joutumisen todellinen riski ja kantaväestön ikä- ja sukupuolirakenteen mukaiseksi vakioitu riski vuosina 2010–2011 maassa vakituisesti asuvalla väestöllä syntymämaan mukaisissa pääväestöryhmissä verrattuna kantaväestöön (kantaväestön riski = 1). *Lähde:* Lehti ym. 2014b

Myös raiskausrikosten uhreiksi maahanmuuttajat joutuivat suhteessa useammin kuin kantaväestö. Maahanmuuttajanaisten riski joutua raiskausrikoksen uhriksi oli lähes kaksinkertainen kantaväestön naisiin nähden. Korkeimmat riskit tutkituista maahanmuuttajaryhmistä olivat afrikkalaisilla (seitsemänkertainen kantaväestöön nähden) ja vietnamilaisilla naisilla (viisinkertainen). Määrällisesti eniten maahanmuuttajataustaisten uhrien joukossa oli Länsi-Euroopassa (viisitoista) ja Afrikassa (yhdeksän) syntyneitä. Länsieurooppalaisista uhreista kuusi oli Ruotsissa ja neljä Virossa syntyneitä.

Ryöstörikosten uhreiksi maahanmuuttajia joutui asukaslukuun suhteutettuna vuosina 2010–2011 yli kaksinkertainen määrä kantaväestöön nähden, ikä- ja sukupuolirakenteen vakioinnin jälkeen riski oli edelleen puolitoiskertainen. Korkeimmat riskitasot löytyivät Lähi-idästä, Afrikasta ja Keski-

ja Etelä-Aasiasta kotoisin olleilta maahanmuuttajilta. Irakissa syntyneiden todellinen riski joutua ryöstetyksi oli kuusinkertainen kantaväestöön nähden. Ikä- ja sukupuolirakenteen vakiointi pienensi riskiä huomattavasti, mutta vakioinnin jälkeenkin se oli yli kaksinkertainen syntyperäisiin suomalaisiin nähden. Keski- ja Etelä-Aasiasta samoin kuin Afrikasta kotoisin olleiden siirtolaisten riski oli vakioinnin jälkeen samaa tasoa kuin maahanmuuttajilla keskimäärin, noin puolitoistakertainen kantaväestöön nähden. Riski joutua varkausrikoksen uhriksi oli maahanmuuttajilla puolitoistakertainen kantaväestöön nähden. Toisaalta tutkituista maahanmuuttajaryhmistä vain kolmella riski oli selvästi kantaväestöä korkeampi: Itä-Euroopasta, Afrikasta ja Lähi-idästä muuttaneilla. Varkausrikollisuudessa maahanmuuttajaväestön ja kantaväestön ikä- ja sukupuolirakenteen erot selittivät tutkituista rikostyypeistä eniten (70–80 %) eroja uhriksi joutumisriskissä. Kun ikä- ja sukupuolirakenne vakioitiin, maahanmuuttajien keskimääräinen riski joutua varkausrikoksen uhriksi oli enää viidenneksen kantaväestön riskiä korkeampi.

Maahanmuuttajiin kohdistuvan rikollisuuden piirteitä

Maahanmuuttajaryhmien väliset riskierot väkivalta- ja omaisuusrikosten uhriksi joutumisessa ovat hyvin samansuuntaiset kuin erot rikollisuustasoissa. Ryhmät, joilla on korkea rikollisuustaso mainituissa rikostyypeissä, on myös korkea riski joutua rikosten uhriksi ja päinvastoin. Näin on erityisesti väkivaltarikoksissa ja väkivaltaa käsittävissä rikoksissa (ryöstöt, raiskaukset). Varkausrikoksissa yhteys rikollisuustason ja uhriksi joutumisriskin välillä ei ole yhtä selvä, esimerkiksi Pohjois-Amerikasta ja Oseaniasta kotoisin olevilla siirtolaisilla on poikkeuksellisen korkea varkausrikosten uhriksi joutumisriski verrattuna heidän rikollisuustasoonsa. Tosin pohjoisamerikkalaisten ja latinalaisessa Amerikassa syntyneiden maahanmuuttajien riski joutua pahoinpitelyrikosten uhriksi on myös selvästi korkeampi kuin ryhmien pahoinpitelyrikollisuuden taso.

Syynä rikollisuustason ja uhriksi joutumisriskin keskinäiseen sidonnaisuuteen on osin maahanmuuttajaryhmien sisäinen rikollisuus. Korkean väkivaltarikollisuustason maahanmuuttajaryhmissä huomattava osa väkivalta on ryhmien sisäistä. Tutkittuina vuosina pahoinpitelyrikoksen uhriksi joutuneista afrikkalaisista ja Lähi-idästä kotoisin olleista maahanmuuttajista lähes 60 prosenttia oli joutunut toisen maahanmuuttajan pahoinpitelemäksi, valtaosin tekijä oli uhrin omasta kansallisuusryhmästä. Tuoreempaa tietoa on tältäkin osin saatavissa Tilastokeskuksen analyysistä vuosien 2015–2016 pahoinpitelyrikoksista. Sen mukaan kaikkien ulkomaalaistaustaisten uhrien pahoinpitelijöistä peräti 70 prosenttia oli myös itse ulkomaalaistaustaisia (Tilastokeskus 2017). Yleiskuva raiskausrikoksissa oli sama kuin pahoinpi-

telyissäkin. Vuosina 2010–2011 60 prosenttia maahanmuuttajanaisiin kohdistuvien raiskausrikosten epäillyistä oli maahanmuuttajia, vuosina 2015–2016 vastaava osuus oli 74 prosenttia. Maahanmuuttajiin kohdistuvat väkivalta- ja seksuaalirikokset olivat siten valtaosin maahanmuuttajien tekemiä. Toisaalta ryhmiin kohdistui myös kantaväestön väkivaltaa suhteessa enemmän kuin kantaväestöön. Esimerkiksi somalitaustaisten maahanmuuttajien riski joutua kantaväestöön kuuluvan henkilön pahoinpitelemäksi oli ajanjaksoilla kaksi ja puoli -kertainen kantaväestön suomalaisen riskiin verrattuna.

Rasistinen rikollisuus

Rasistisella rikollisuudella tarkoitetaan rikoksia, joita motivoivat ennakkoluulot uhrin etnistä tai kansallista taustaa kohtaan (Niemi 2011, 7). Kattavan yleiskuvan rasististen rikosten vuotuisesta määrästä ja keskeisistä piirteistä saa Poliisiammattikorkeakoulun julkaisemasta viharikollisuuskatsauksesta (Rauta 2019), joka perustuu rikosilmoitusten selosteosien analyysiin. Poliisiammattikorkeakoulun julkaisemat tuoreimmat viharikollisuutta koskevat tiedot koskevat vuotta 2018. Tuolloin poliisi kirjasi 910 viharikokseksi luokiteltavaa rikosilmoitusta, joista 631 (70 %) sisälsi etniseen tai kansalliseen taustaan kohdistuneita rikoksia. Rikosilmoitusten määrä oli matalampi kuin kolmena edellisenä vuonna. Epäiltyjä päärikoksista oli 1 300, joista 37 prosenttia oli pahoinpitelyrikoksia, 23 prosenttia kunnianloukkauksia ja 23 prosenttia laittomia uhkauksia. (Emt.)

Vuosia 2010–2011 koskevan aineiston pohjalta on tarkasteltu myös rasistista motiivia. Tarkastelu käsitti poliisin tietoon tulleet pahoinpitely-, raiskaus-, ryöstö- ja varkausrikokset, jotka oli kirjattu poliisiasiain tietojärjestelmään rasismijutuiksi. Rasistinen rikollisuus oli mainittuina vuosina pääosin väkivaltarikollisuutta, pahoinpitelyjä ja uhkailuja sekä omaisuuden vahingoittamista. Rikosten uhreista kaksi kolmesta oli ulkomailla syntyneitä, kolmannes Suomessa syntyneitä. Maahanmuuttajien kantaväestöön kohdistamat rikokset muodostivat kuudennesosan kaikista aineiston rasismijutuista, maahanmuuttajien väliset kahdeksan prosenttia. Jälkimmäisestä ryhmästä pääosan muodostivat Lähi-idän kansallisuuksien keskinäiset pahoinpitelyt.

Vuosina 2010–2011 riski joutua rasistisen pahoinpitelyrikoksen uhriksi oli huomattavasti korkeampi Afrikasta ja Lähi-idästä kotoisin olleilla maahanmuuttajilla kuin muissa väestöryhmissä. Kahteen riskiryhmään kohdistuneet rasistiset väkivaltarikokset erosivat kuitenkin huomattavasti tekijöiltään. Afrikkalaisten siirtolaisten pahoinpitelijät olivat pääosin (92 %) syntyperäisiä suomalaisia, sen sijaan Lähi-idästä kotoisin olleisiin maahanmuuttajiin kohdistuneiden rasististen pahoinpitelyrikosten enemmistö (51 %) oli alueelta kotoisin olleiden kansallisuus- ja kulttuuriryhmien välisiä. Kahden korkean riskin ryhmän riskitasojen korkeus johtui siten erilaisista rasismien

muodoista. Afrikkalaisiin kohdistunut rasistinen väkivalta kumpusi kantaväestön ja maahanmuuttajien välisistä konflikteista, Lähi-idästä kotoisin oleviin kohdistunut puolestaan siirtolaisten kotialueeltaan mukanaan tuomista konflikteista. (Niemi & Lehti 2018.)

1.4 Kansainvälistä vertailua

Maahanmuuttajien rikollisuutta käsittelevien kansainvälisten tutkimustulosten vertailtavuutta vaikeuttaa suuresti käytettyjen käsitteiden ja luokitusten moninaisuus ja sekavuus (Tonry 1997). Pohjoismaisista tutkimuksista voidaan mainita Skarðhamarin ym. toteuttama norjalaistutkimus, jossa tarkasteltiin vuosina 2001–2008 viranomaisten tietoon tullutta rikollisuutta ja rikostuomioita väestöryhmittäin, mukaan lukien toisen polven maahanmuuttajat (Skarðhamar ym. 2011), sekä niin ikään Norjassa toteutettu Andersenin ym. tutkimus, jossa tarkasteltiin rikoksiin syyllistymistä väestöryhmittäin vuosina 2010–2013 sekä 1992–2015 (Andersen ym. 2017). Muita tutkimuksia ovat Ruotsissa vuonna 2005 julkaistu tutkimus, joka pohjautuu poliisille vuosina 1997–2001 ilmoitettuun rikollisuuteen (Martens & Holmberg 2005), Hällstenin ym. (2013) seurantatutkimus, jossa vertailtiin Tukholman alueella asuneiden toisen polven maahanmuuttajien ja ruotsalaisille vanhemmille syntyneiden henkilöiden rikollisuutta eri mittareilla, sekä tanskalais-tutkimus, jossa vertailtiin ulkomaalaistaustaisten ja tanskalaistaustaisten rikostuomioita vuosina 2002–2006 (Andersen & Tranæs, 2011). Vertailevista tutkimuksista voidaan mainita Kardellin ja Carlssonin vuonna 2009 julkaistu tutkimus, jossa tarkastelun keskiössä oli maahanmuuttajien yliedustus tuomioistuintilastoissa Norjassa, Ruotsissa ja Tanskassa (Kardell ja Carlsson 2009).

Suomalaisesta näkökulmasta keskeisin vertaileva tutkimus on vuonna 2014 julkaistu artikkeli, jossa tarkasteltiin eri maahanmuuttajaryhmien rikollisuutta Suomessa ja Norjassa (Skardhamar ym. 2014). Tutkimuksessa tarkasteltiin suurimpien maahanmuuttajaryhmien rikostasoja suhteessa molempien maiden kantaväestöihin – Norjan aineistossa kyse oli ratkaistuista (ts. tuomioon johtaneista) rikoksista ja Suomen osalta rikosepäilyistä. Tarkastelussa sukupuoli ja ikä oli vakioitu, mikä tasoitti eri väestöjen sukupuoli- ja ikärakenteen eroja.

Tutkimus osoitti, että eri väestöryhmien väliset rikollisuustasoerot olivat lähes identtisiä Suomessa ja Norjassa: matalan rikollisuustason ja korkean rikollisuustason ryhmät olivat kummankin maan maahanmuuttajaväestössä lähes samat. Pahoinpitelyrikoksissa iranilaisten, irakilaisten, somalialaisten ja muualta Afrikasta kotoisin olleiden maahanmuuttajien rikostasot olivat

korkeimpia molemmissa maissa (Norjassa entisen Jugoslavian alueelta kotoisin olevien maahanmuuttajien rikostaso oli myös korkea, Suomessa suhteellisesti matalampi). Suomessa virolaisväestön rikostaso oli selvästi korkeampi kuin Norjassa. Omaisuusrikoksissa kuva oli valtaosin samanlainen kuin pahoinpitelyrikoksissa: Vietnamista, Iranista, Somaliasta ja muualta Afrikasta kotoisin olleiden rikostasot olivat korkeita molemmissa maissa. Suomessa virolaistaustaisten rikostaso oli korkeampi kuin Norjassa, Norjassa puolestaan Suomea korkeampi rikostaso oli entisen Jugoslavian alueelta kotoisin olleilla. (Skardhamar ym. 2014.)

Kokonaisuutena hyvin samanlaisen kuvan tilanteesta antaa myös Kardelin ja Carlssonin (2009) tutkimus. Oleskeluluvan omanneiden ensimmäisen polven siirtolaisten rikollisuustaso oli vuonna 2005 Tanskassa kaksinkertainen, Norjassa 1,6-kertainen ja Ruotsissa 1,8-kertainen muuhun väestöön nähden. Ikävakiointi laski rikollisuustason Tanskassa 1,5-kertaiseksi ja Norjassa 1,4-kertaiseksi, mutta nosti sen Ruotsissa kaksinkertaiseksi. Toisen polven maahanmuuttajien (joiden vanhemmat olivat syntyneet ulkomailla) rikollisuustaso oli Tanskassa lähes nelinkertainen (ikävakioituna 2,5-kertainen), Norjassa kolminkertainen (ikävakioituna 1,5-kertainen) ja Ruotsissa kolminkertainen (ikävakioituna 2,4-kertainen) kantaväestöön nähden. Erot olivat kaikissa kolmessa maassa samaa luokkaa sekä väkivalta- että omaisuusrikoksissa.

Ruotsista tietoja on saatavilla myös Martensin ja Holmbergin vuonna 2005 julkaisemasta tutkimuksesta, jonka mukaan ulkomaalaistaustaisen henkilöiden riski syyllistyä johonkin rikokseen oli tuolloin 2,5-kertainen ruotsalaistaustaisiin nähden. Sosiodemografiset tekijät vakioimalla suhteellinen riski laski kaksinkertaiseksi. Ruotsissa syntyneiden henkilöiden, joiden kumpikin vanhempi on syntynyt ulkomailla, riski syyllistyä rikoksiin oli syntyperäisiin ruotsalaisiin nähden kaksinkertainen. Rikollisuustasoero kantaväestöön verrattuna oli kummassakin ryhmässä pysynyt suhteellisen vakaana viimeiset kaksikymmentä vuotta. Korkein kokonaisrikollisuustaso oli Afrikassa ja Lähi-idässä syntyneillä maahanmuuttajilla, kantaväestöä matalampi Itä-Aasiassa, Pohjois-Amerikassa ja Oseaniassa syntyneillä ja kantaväestöön verrannollinen Länsi-Euroopassa sekä Kaakkois-Aasiassa syntyneillä maahanmuuttajilla.

Tuoreessa norjalaisessa tutkimuksessa (Andersen ym. 2017) havaittiin, että vuosina 2010–2013 maahanmuuttajien rikostaso (koostuen rikoslakirikoksista) oli noin 1,5-kertainen muuhun väestöön nähden, ikä- ja sukupuolivakioinnin jälkeen 1,3-kertainen. Kuten Suomessakin, myös Norjassa maahanmuuttajien ja muun väestön väliset erot rikollisuudessa näyttäisivät kuitenkin viime vuosina kaventuneen. Myös tässä tutkimuksessa eri maahanmuuttajaryhmien välillä oli suuria eroja – joissakin ryhmässä taso oli olen-

naisesti korkeampi ja joissakin jopa matalampi kuin norjalaistaustaisessa väestössä. Korkeimmat rikostasot olivat väestöryhmissä, joissa taustamaa oli Irak, Somalia ja Kosovo. Tutkimuksessa oli myös tarkasteltu rikollisuutta maahanmuuton syyn mukaan. Tulokset osoittivat, että maahantulon syy oli yhteydessä rikollisuuteen: rikostasot olivat korkeimmat pakolaisstatuksella sekä perheenyhdistämisen myötä maahan tulleilla.

Pohjoismaiden vuosien 2007–2016 henkirikollisuutta tarkastelleen katsauksen mukaan ulkomailla syntyneiden maahanmuuttajien henkirikollisuustaso oli ajanjaksolla Suomessa 1,6-kertainen, Islannissa 2,4-kertainen, Norjassa 5,3-kertainen, Ruotsissa 3,3-kertainen ja Tanskassa 4,1-kertainen kantaväestöön verrattuna. Toisen polven maahanmuuttajien rikostasot oli Tanskassa 5,6-kertainen kantaväestöön nähden, mutta Suomessa selvästi (56 %) kantaväestön tasoa matalampi. Maanosittain tarkasteltaessa Suomessa, Tanskassa ja Ruotsissa Afrikassa syntyneet omasivat korkeimman rikostason, Norjassa puolestaan Aasiassa syntyneet. Myös maahanmuuttaja-taustaisten kuolleisuus henkirikoksiin oli Skandinavian maissa ja Islannissa kaksin–viisinkertainen kantaväestöön nähden, Suomessa sitä vastoin viidenneksen kantaväestön tasoa matalampi (Lehti ym. 2019).

Kaikkiaan tulokset viittaavat siihen, että eri maahanmuuttajaryhmien rikostasojen erot ja erojen taustalla olevat tekijät ovat todennäköisesti ainakin Pohjoismaissa melko yhdenmukaisia (ks. myös Backhans & Sundlöf 2019). Esimerkiksi ulkomaalaistaustaisten työttömyysaste on kaikissa Pohjoismaissa kantaväestöä korkeampi, varsinkin EU:n ulkopuolelta tulleiden maahanmuuttajien osalta (Sánchez Gassen & Heleniak 2018). Ruotsia lukuun ottamatta myös maahanmuuttajaväestön ikärakenne on Pohjoismaissa hyvin samanlainen (Helminen 2015). Toisaalta on kuitenkin huomattava, että Pohjoismaiden välillä on myös eroavaisuuksia sekä maahanmuuton että maahanmuuttajaväestön rakenteessa (Emt.; Rispling 2018). Vähäisistä eroista huolimatta näyttäisi siltä, että taustalla olevat tekijät eivät liity eri maiden maahanmuuttopolitiikan kansallisiin erityispiirteisiin. Sen sijaan erot näyttäisivät olevan pääasiassa sidoksissa maahanmuuttajaryhmiin liittyviin tekijöihin ja sellaisiin maahanmuuttopolitiikan piirteisiin, jotka ovat yhteisiä useille Pohjoismaille.

Lähteet

- Andersen, Lars Højsgaard & Tranæs, Torben. 2011. *Etniske minoriteters overrepræsentation i strafferetlige domme*. Arbejdsrapport 23. København: Rockwool Fondens Forskningsenhed.
- Andersen, Synøve N., Holtmark, Bjart & Mohn, Sigmund B. 2017. *Kriminalitet blant innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre. En analyse av registerdata for perioden 1992–2015*. Rapport 36/2017. Oslo: Statistisk sentralbyrå.
- Backhans, Mona & Sundlöf, Petra. 2019. *Nordiska studier om brottslighet bland personer med utländsk och inhemsk bakgrund. En kartläggande litteraturoversikt av publicerad forskning och statistik 2005–2019*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Eurostat. 2013. *Revision of the European Standard Population. Report of Eurostat's task force*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- Helminen, Marja-Liisa. 2015. ”Suomi ja Ruotsi vastakohtapari maahanmuutossa.” *Tieto & trendit – Talous- ja hyvinvointikatsaus* 2015(3): 30–38.
- Hällsten, Martin, Ryszard Szulkin & Jerzy Sarnecki. 2013. “Crime as a Price of Inequality? The Gap in Registered Crime between Childhood Immigrants, Children of Immigrants and Children of Native Swedes.” *The British Journal of Criminology* 53(3): 456–481. <https://doi.org/10.1093/bjc/azt005>.
- Kardell, Johan & Karl-Magnus Carlsson. 2009. ”Lagföringar av invandrare och invandras barn i de Nordiska länderna.” *Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab* 96(3): 239–261. <https://tidsskrift.dk/NTfK/article/view/71748/103709>.
- Lehti, Martti, Mikko Aaltonen, Ville Hinkkanen & Marianne Oksanen. 2014a. *Ulkomaalaisten rikollisuus Suomessa vuosina 2009–2012*. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen verkkokatsauksia 38/2014. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. <http://hdl.handle.net/10138/152588>.
- Lehti, Martti, Venla Salmi, Mikko Aaltonen, Petri Danielsson, Ville Hinkkanen, Hannu Niemi, Reino Sirén & Karoliina Suonpää. 2014. *Maahanmuuttajat rikosten uhreina ja tekijöinä*. OPTL:n tutkimuksia 265 Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. <http://hdl.handle.net/10138/152441>.
- Lehti, Martti, Janne Kivivuori, Guðbjörg S. Bergsdóttir, Heidi Engvold, Sven Granath, Jónas O. Jónasson, Marieke Liem, Mikkel M. Okholm, Mona Rautelin, Karoliina Suonpää & Vibeke S. Syversen. 2019. *Nordic Homicide Report. Homicide in Denmark, Finland, Iceland, Norway and Sweden, 2007–2016*. Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutin katsauksia 37/2019. Helsinki: Helsingin yliopisto, Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti. <http://hdl.handle.net/10138/313437>.
- Martens, Peter & Stina Holmberg. 2005. *Brottslighet bland personer födda i Sverige och i utlandet*. Rapport 2005:17. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Niemi, Hannu & Lehti, Martti. 2018. ”Ulkomaalaiset, maahanmuuttajat ja rikollisuus.” Teoksessa *Rikollisuustilanne 2018. Rikollisuuskehitys tilastojen ja tutkimusten valossa*. Katsauksia 29/2018, toim. Hannu Niemi, 231–265. Helsinki: Helsingin yliopisto, Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti. <http://hdl.handle.net/10138/239656>.
- Rauta, Jenni. 2019. *Poliisin tietoon tullut viharikollisuus Suomessa 2018*. Tampere: Poliisiammattikorkeakoulu. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2019102935508>.
- Rispling, Linus. 2018. “Major immigration flows to the Nordic Region.” Teoksessa *State of the Nordic Region 2018. Immigration and Integration Edition*, toimittajat Anna Karlsdóttir, Gustaf Norlén, Linus Rispling & Linda Randall, 16–20. Copenhagen: Nordic Council of Ministers. <https://doi.org/10.6027/ANP2018-742>.

- Sánchez Gassen, Nora & Timothy Heleniak. 2018. Labour market integration. Teoksessa *State of the Nordic Region 2018. Immigration and Integration Edition*, toimittajat Anna Karlsdóttir, Gustaf Norlén, Linus Rispling & Linda Randall, 54–58. Copenhagen: Nordic Council of Ministers. <https://doi.org/10.6027/ANP2018-742>.
- Skardhamar, Torbjørn, Mikko Aaltonen & Martti Lehti. 2014. “Immigrant crime in Norway and Finland.” *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention* 15(2): 107–127. <https://doi.org/10.1080/14043858.2014.926062>.
- Skarðhamar, Torbjørn, Lotte R. Thorsen & Kristin Henriksen. 2011. *Kriminalitet og straff blant innvandrere og øvrig befolkning*. Rapport 21/2011. Oslo: Statistisk sentralbyrå.
- Tilastokeskus 2017. *Viranomaisten tietoon tullut rikollisuus 2016*. Helsinki: Tilastokeskus. https://www.stat.fi/til/rpk/2016/13/rpk_2016_13_2017-03-23_tie_001_fi.html.
- Tilastokeskus. 2019. *Ulkomaalaiset suomalaisia useammin epäiltyinä rikoksista*. https://stat.fi/til/rpk/2018/13/rpk_2018_13_2019-05-16_tie_001_fi.html.
- Tilastokeskus. 2020a. *Rikos- ja pakkokeinotilasto*. Helsinki: Tilastokeskus. <https://stat.fi/til/rpk/tau.html>.
- Tilastokeskus. 2020b. *Syntyperä ja taustamaa*. Helsinki: Tilastokeskus. https://www.stat.fi/meta/kas/syntypera_ja_ta.html.
- Tilastokeskus. 2020c. *Väestörakenne*. <http://www.stat.fi/til/vaerak/index.html>.
- Tonry, Michael. 1997. Ethnicity, Crime, and Immigration. *Crime and Justice* 21(1997): 1–29. <https://doi.org/10.1086/449248>.

2 Parisuhdeväkivalta

Maiju Tanskanen

Tiivistelmä

- Parisuhdeväkivallalla voidaan tarkoittaa hyvin monenlaisia väkivallantekoja, jotka tapahtuvat entisten tai nykyisten avio- tai avopuolisoiden tai seurustelukumppaneiden välillä. Fyysisen ja seksuaalisen väkivallan lisäksi myös erilaisten henkisen väkivallan muotojen voidaan katsoa olevan parisuhdeväkivaltaa.
- Parisuhdeväkivallan todellisen määrän arvioiminen voi olla vaikeaa, sillä valtaosa parisuhdeväkivallasta on piilorikollisuutta. Myös uhritutkimuksissa parisuhdeväkivallan ilmoittamiseen voivat vaikuttaa erilaiset tulkinnat siitä, minkälaiset puolisoiden väliset teot ovat väkivaltaa.
- Vuonna 2019 poliisin tietoon tuli 4 649 entisen tai nykyisen avio- tai avopuolison tekemän väkivallan uhriksi joutunutta naista ja 1 038 miestä. Poliisin tietoon tulleiden parisuhdeväkivallan uhrien määrä on pysynyt melko vakaana viime vuosina.
- Ennakkotietojen perusteella vuosina 2015–2019 66 naista ja 27 miestä kuoli parisuhdekumppanin tekemän väkivallan seurauksena. Parisuhdekumppaniensa tekemien henkirikosten uhriksi joutuneiden naisten määrä on laskenut 2000-luvun alusta.
- Vuoden 2019 Kansallisen rikosuhritutkimuksen mukaan 7,0 prosenttia 15–74-vuotiaista naisista ja 3,2 prosenttia miehistä oli kokenut entisen tai nykyisen parisuhdekumppanin tekemää fyysistä tai seksuaalista väkivaltaa tai väkivallalla uhkailua kyselyä edeltäneen vuoden aikana.
- Naiset raportoivat miehiä useammin parisuhdekumppanin tekemän väkivallan johtaneen fyysiseen vammaan. Naiset myös ilmoittivat kokemansa parisuhdeväkivallan saattamisesta poliisin tietoon huomattavasti miehiä useammin.

Parisuhdeväkivallasta puhuttaessa voidaan tarkoittaa hyvin monenlaisia tekoja, joissa henkilö pyrkii tahallisesti loukkaamaan tai vahingoittamaan avio- tai avopuolisoaan tai seurustelukumppaniaan. Parisuhdeväkivallan lisäksi tällaisiin tekoihin viitataan usein myös laajemmilla lähisuhdeväkivallan tai perheväkivallan termeillä, joilla voidaan tarkoittaa myös muunlaisissa läheisissä suhteissa tapahtuvaa väkivaltaa. Tässä jaksossa käsitellään pelkääntään parisuhteissa tapahtuvaa väkivaltaa, joihin selvyuden vuoksi viitataan parisuhdeväkivallan käsitteellä.

Parisuhdeväkivalta ei ole rikosoikeudellinen termi, ja onkin jossain määrin sopimuksenvaraista, minkälaisen tekojen katsotaan olevan parisuhdeväkivaltaa. Fyysisen väkivallan lisäksi parisuhdeväkivalta voi olla myös seksuaalista väkivaltaa, ja usein parisuhdeväkivallaksi luetaan myös erilaisia henkisen väkivallan muotoja, kuten väkivallalla uhkailu tai kumppanin kontrollointi. Vaikka erilaisten väkivallanteuvojen kirjo voi olla moninainen, harvassa tietolähteessä parisuhdeväkivaltaa pystytään käsittelemään kovin laajassa määritelmässä. Parisuhdeväkivaltaa käsitellään tässä jaksossa rikoslain ja kyselylähteiden puitteissa pääasiassa fyysisenä ja seksuaalisena väkivaltana sekä väkivallalla uhkailuna.

2.1 Tietolähteet

Parisuhdeväkivallan todellisen määrän ja piirteiden arvioiminen voi olla vaikeaa, sillä parisuhteen sisäinen väkivalta tapahtuu usein yksityisasunnoissa ja siitä ilmoitetaan harvoin poliisille. Poliisin tietoon tulleen väkivallan määrään, teonpiirteisiin ja muutoksiin niissä vaikuttavat ilmoitusalttiuden lisäksi myös muutokset lainsäädännössä. Vaikka polisilla on kirjausvelvollisuus lähisuhteissa tapahtuvia pahoinpitelyitä koskien myös lievissä tekemuodoissa, poliisi saattaa käyttää harkintavaltaa rikosilmoitusten laatimisessa, eivätkä kaikki poliisin tietoon saatetut teot näin ollen näy rikostilastoissa (Fagerlund, Kääriäinen & Ellonen 2018). Kuitenkin poliisin tietoon tullutta väkivaltaa tarkastelemalla voidaan saada tärkeää tietoa etenkin vakavan parisuhdeväkivallan piirteistä.

Kun pyritään arvioimaan parisuhdeväkivallan esiintyvyyttä ja piirteitä väestötasolla, poliisitilastoja luotettavampia arvioita voidaan saada kokonaisrikollisuuden menetelmillä, kuten kansallisesti edustavilla uhritutkimuksilla. Kyselyperustaisissa tietolähteissä on kuitenkin otettava huomioon, että parisuhdeväkivalta on arkaluontoinen aihe, joka voi olla altis erilaisille tulkinnoille siitä, minkälaiset puolisoitten väliset teot nähdään väkivaltana. Esimerkiksi sukupuoli ja sosiaaliryhmät voivat erota toisistaan siinä, kuinka herkästi koettuja tekoja raportoidaan väkivaltana uhritutkimuksissa (Kivi-vuori 2014).

Tässä jaksossa pääasialliset tietolähteet ovat:

A Rikos- ja pakkokeinotilasto. Koska parisuhdeväkivaltaa ei Suomessa ole erikseen kriminalisoitu, se ei näy rikostilastoissa omana rikosnimikkeenä. Poliisi kirjaa parisuhdeväkivaltaa olevat teot näin ollen samoilla rikosnimikkeillä kuin muunkin väkivallan. Parisuhdeväkivaltaan liittyy kuitenkin lähisuhdeväkivaltana erityislainsäädäntöä: vuodesta 2011 asti lähisuhteessa tapahtunut lieväkin pahoinpitely on ollut yleisen syytteen alainen rikos, mikä tarkoittaa sitä, että poliisilla on velvollisuus kirjata rikosilmoitus asianomistajan tahdosta riippumatta.

Tilastokeskus julkaisee vuosittain poliisin tietoon tulleeseen rikollisuuteen perustuvan rikos- ja pakkokeinotilaston yhteydessä erillisen perhe- ja lähisuhdeväkivaltatilaston, johon sisältyy tieto uhrin ja tekijän välisestä suhteesta. Tässä tilastossa parisuhdeväkivallaksi voidaan tulkita sellaiset teot, joissa tekijä on uhrin avio- tai avopuoliso tai entinen sellainen. Koska avoliittoista ei avioliittojen tapaan ole rekisteritietoa, rikososapuolten suhde on määritelty avoliitoksi, mikäli he asuvat samassa asunnossa, ovat molemmat yli 18-vuotiaita ja vastakkaista sukupuolta ja heidän ikäeronsa on alle 16 vuotta. Tilastossa ei näin ollen näy esimerkiksi väkivalta samaa sukupuolta olevien avopuolisoiden välillä tai sellaisten parisuhdekumppaneiden välillä, jotka eivät ole ikinä olleet naimisissa tai asuneet samassa osoitteessa. Poliisitilastosta puuttuvat myös sellaiset teot, joita ei ole saatettu poliisin tietoon tai joista poliisi ei ole kirjannut rikosilmoitusta.

B Henkirikollisuuden seurantajärjestelmä. Henkirikollisuuden osalta jakson tiedot perustuvat Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutin (Krimo) ylläpitämään Henkirikollisuuden seurantajärjestelmään, johon kirjataan poliisin tietoon tulleet henkirikokset pääsääntöisesti esitutkinnan jälkeen. Koska seurantajärjestelmä perustuu rikostutkijoilta kerättyihin tietoihin, tieto henkirikoksen osapuolten suhteesta on tässä tietolähteessä tarkempi kuin esimerkiksi rikos- ja pakkokeinotilastossa.

C Uhritutkimukset. Krimon vuosittain toteuttamassa Kansallisessa rikosuhritutkimuksessa kysytään erilaisten väkivallantekojen uhriksi joutumisesta kyselyä edeltäneen vuoden aikana siten, että vastaaja voi ilmoittaa väkivallan tekijän olleen hänen entinen tai nykyinen avio- tai avopuolisonsa tai seurustelukumppaninsa. Lisäksi vuonna 2019 toteutetussa Kansallisessa rikosuhritutkimuksessa vastaajilta kysyttiin erillisessä temaattisessa moduulissa tarkempia kysymyksiä parisuhdeväkivallan uhriksi joutumisesta. Kansallisen rikosuhritutkimuksen lisäksi tässä jaksossa on parisuhdeväkivallan määrällisen kehityksen arvioimiseksi viitattu myös vuosina 1997 ja 2005 toteutettuihin Naisuhritutkimuksiin ja vuosina 1980–2009 toteutettuun Kansalliseen uhritutkimukseen. Kansainvälisessä vertailussa käytetyt tiedot parisuhdeväkivallan uhriksi joutumisen esiintyvyydestä perustuvat EU:n perusoikeusviraston vuonna 2012 keräämiin tietoihin.

2.2 Rikollisuuden kehitys

Tässä osiossa tarkastellaan parisuhdeväkivallan määrällistä kehitystä poliisin tietoon tulleen väkivallan sekä kokonaisrikollisuuden kautta. Poliisin tietoon tulleen väkivallan tarkastelu rajoittuu henkirikollisuuden osalta vuosiin 2000–2019 ja muiden rikosten osalta vuosiin 2011–2019. Kansalliseen rikosuhritutkimukseen perustuva tarkastelu koskee vuosia 2013–2019. Lisäksi parisuhdeväkivallan määrällistä kehitystä pidemmällä aikavälillä arvioidaan vanhempien uhritutkimusten perusteella. Kaikki tarkastelut on tehty pääsääntöisesti miehille ja naisille erikseen.

Poliisin tietoon tullut parisuhdeväkivalta

Rikos- ja pakkokeinotilastoon perustuva tarkastelu entisen tai nykyisen avioliiton tai avopuolison tekemän väkivallan uhrien määrästä on rajattu koskemaan vuosia 2011–2019. Vuonna 2011 voimaan astuneen lakimuutoksen myötä lähisuhteissa tapahtuneet lievät pahoinpitelyt tulivat yleisen syytteen alaisiksi, ja tämä johti poliisin kirjaaman parisuhdeväkivallan määrän huomattavaan nousuun vuosien 2010 ja 2011 välillä. Vuoden 2011 jälkeen tehdyistä lakimuutoksista parisuhdeväkivallan kannalta keskeinen on ollut vainoamisen (RL 25:7a §) kriminalisointi vuonna 2014.

Taulukko 1. Poliisiin tietoon tulleen entisen tai nykyisen avio- tai avopuolison tekemän väkivallan naisuhrit vuosina 2011–2019

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Raiskausrikokset 20:1-2	58	57	62	54	50	76	46	66	80
Seksuaalirikokset yhteensä 20:1-2, 20:6-7, 20:4-5,5a, 8-9	71	74	72	65	68	95	64	91	97
Tapon, murhan tai surman yritys 21:1-3,34a:1	20	12	13	15	18	13	13	22	13
Lievä pahoinpitely 21:7§	1 352	1 289	1 009	996	1 021	1 043	935	968	884
Pahoinpitely 21:5	2 801	2 776	2 510	2 346	2 296	2 343	2 165	2 247	2 510
Törkeä pahoinpitely 21:6	123	86	90	78	98	104	81	111	100
Pahoinpitelyrikokset ja henkirikoksen yritykset yhteensä 21:5-7, 21:1-3,34a:1	4 296	4 163	3 622	3 435	3 433	3 503	3 194	3 348	3 507
Ryöstörikokset 31:1-2	9	6	5	6	3	4	7	2	4
Kiristys, törkeä kiristys 31:3,4	6	7	6	7	4	8	15	6	15
Vapaudenriisto 25:1-2§	34	38	35	35	42	29	36	30	36
Laiton uhkaus 25:7§	839	928	818	735	786	803	850	738	874
Vainoaminen 25:7a§	0	0	0	28	37	55	102	93	95
Muut rikokset 17:22§, 21:6§, 21:8-9§, 25:3-3a§1, 25:4§1-2, 25:8§	10	9	9	5	14	13	2	19	21

Lähde: Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2020a)

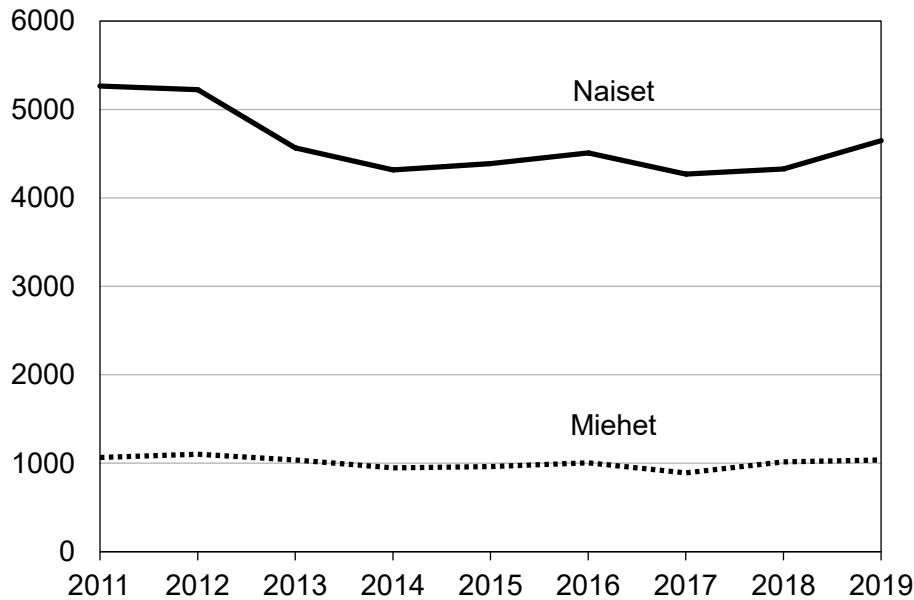
Taulukoissa 1 ja 2 on esitetty poliisiin tietoon tulleen parisuhdeväkivallan nais- ja miesuhrien määrä vuosina 2011–2019 rikostyypeittäin, ja kuviossa 1 on esitetty parisuhdeväkivallan uhrien kokonaismäärän kehitys samalla aikavälillä. Vuonna 2019 poliisiin tietoon tuli yhteensä 4 649 parisuhdeväkivallaksi luokiteltavien tekojen naisuhria ja 1 038 miesuhria. Valtaosa kirjautuista rikoksista oli sekä nais- että miesuhrien kohdalla pahoinpitelyrikoksia (RL 21:5–7), ja toiseksi yleisin poliisiin tietoon tulleen parisuhdeväkivallan tyyppi olivat laittomat uhkaukset (RL 25:7 §). Muiden rikosten uhrien vuosittaiset määrät ovat olleet koko tarkastelujaksolla verrattain pieniä. Koko tarkastelujaksolla naisuhrien määrä on ollut miesuhrien määrää korkeampi kaikissa rikostyypeissä. Suhteellinen ero naisten ja miesten välillä on suurin seksuaalirikoksissa (RL 20:1–2, 20:6–7, 20:4–5,5a, 8–9); vuonna 2019 kaikki 97 uhria olivat naisia.

Taulukko 2. Poliisiin tietoon tulleen entisen tai nykyisen avio- tai avopuolison tekemän väkivallan miesuhrit vuosina 2011–2019

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Raiskausrikokset 20:1-2	1	0	0	0	0	1	0	1	0
Seksuaalirikokset yhteensä 20:1-2, 20:6-7, 20:4-5,5a, 8-9	1	0	0	0	0	1	0	1	0
Tapon, murhan tai surman yritys 21:1-3,34a:1	9	10	11	15	8	14	10	12	11
Lievä pahoinpitely 21:7 §	394	404	365	325	365	361	315	349	360
Pahoinpitely 21:5	504	498	511	448	437	473	428	485	510
Törkeä pahoinpitely 21:6	79	87	76	72	63	69	49	63	62
Pahoinpitelyrikokset ja henkirikoksen yritykset yhteensä 21:5-7, 21:1-3,34a:1	986	999	963	860	873	917	802	909	943
Ryöstörikokset 31:1-2	1	1	0	0	0	0	0	2	1
Kiristys, törkeä kiristys 31:3,4	4	1	1	0	0	2	2	1	2
Vapaudenriisto 25:1-2 §	0	1	2	1	0	0	0	3	0
Laiton uhkaus 25:7 §	73	99	71	84	90	78	82	94	82
Vainoaminen 25:7a §	0	0	0	1	1	4	4	6	8
Muut rikokset 17:22 §, 21:6 §, 21:8-9 §, 25:3-3a §1, 25:4 §1-2, 25:8 §	0	1	0	1	0	2	1	0	2

Lähde: Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2020a)

Kaiken kaikkiaan poliisiin tietoon tulneiden parisuhdeväkivallan uhrien kokonaismäärä on pysynyt melko vakaana viime vuosikymmenen aikana, vaikkakin eri rikoslajien määrissä esiintyy jonkin verran vuosivaihtelua. Pahoinpitelyrikoksia on kirjattu viime vuosia enemmän tarkastelujakson alussa vuosina 2011 ja 2012, mikä voi selittyä vuonna 2011 voimaan astuneella lieviä pahoinpitelyitä koskevalla lakimuutoksella. On mahdollista, että lakimuutoksen vaikutus rikosilmoitusten kirjaamiseen on ollut voimakkaimmillaan muutosta seuranneina vuosina, mutta sittemmin vaikutus on hiipunut. Vuonna 2019 parisuhhteissa tapahtuneiden seksuaalirikosten uhreja tuli poliisiin tietoon eniten koko tarkastelujaksolla. Tämä on linjassa yleisemmän poliisiin tietoon tulneiden seksuaalirikosten määrän kasvua koskevan havainnon kanssa, joka selittyy todennäköisimmin ilmoitusalttiuden lisääntymisellä (ks. jakso A.4 Seksuaalirikokset).



Kuvio 1. Poliisin tietoon tulleen entisen tai nykyisen avio- tai avopuolison tekemän väkivallan kokonaismäärä vuosina 2011–2019. *Lähde:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2020a)

Henkirikokset. Henkirikollisuus on lievempään väkivaltaan verrattuna huomattavasti vähemmän altis muuhun kuin rikollisuuden todelliseen tasoon perustuvalla vaihtelulle tilastoidun rikollisuuden määrässä. Tässä alaluvussa esitetyt tiedot kuolemaan johtaneen parisuhdeväkivallan uhreista perustuvat henkirikollisuuden seurantajärjestelmään. Vuoden 2019 osalta tiedot ovat ennakkotietoja.

Taulukoissa 3 ja 4 on esitetty parisuhdekumppaniensa tekemien henkirikosten uhriksi joutuneiden naisten ja miesten määrä suhdetyypeittäin sekä tällaisten tekojen uhriksi joutuneiden osuus kaikista henkirikoksen uhreista sukupuolittain vuosina 2000–2019. Tiedot on esitetty viiden vuoden jaksoissa. Vuosina 2015–2019 66 naista ja 27 miestä kuoli kumppaninsa tai entisen kumppaninsa surmaamana.

Pienistä vuosittaisista määristä johtuen parisuhdekontekstissa tapahtuneiden henkirikosten määrissä esiintyy jonkin verran vuosivaihtelua. Viisivuotiskausista voidaan kuitenkin huomata, että kuolemaan johtaneen parisuhdeväkivallan naisuhrien määrä on laskenut vuosittuhannen alusta. Tämä havainto on yhdenmukainen henkirikollisuuden yleisen laskevan trendin kanssa samalla aikavälillä (ks. jakso A.2 Henkirikokset). Miesuhrien kohdalla vastaavaa kehitystä ei kuitenkaan voida havaita, mikä liittyy osaltaan siihen, että tässä henkirikostyyppissä miesuhrien vuosittaiset määrät ovat lähtökohtaisesti pieniä.

Taulukko 3. Parisuhdekumppanin tekemien henkirikosten naisuhrit osapuolten suhteen mukaan vuosina 2000–2019.

	2000–04	2005–09	2010–14	2015–19	Yht.
Aviopuoliso, eri sukupuolta	46	49	26	27	148
Avopuoliso, eri sukupuolta	37	21	20	9	87
Seurustelukumppani, eri sukupuolta	28	34	14	16	92
Ex-puoliso/seurustelukumppani, eri sukupuolta	17	12	23	14	66
Samaa sukupuolta oleva parisuhdekumppani	0	0	0	0	0
Yhteensä	128	116	83	66	393
% kaikista henkirikosten naisuhreista	62,7	58,0	53,5	54,1	57,7

Vuoden 2019 luvut ovat ennakkotietoja ja voivat muuttua. Lähde: Henkirikosseuranta, 15.1.2020

Kun tarkastellaan parisuhdekontekstissa tapahtuneiden henkirikosten osuutta kaikista henkirikoksista, voidaan naisuhrien kohdalla havaita kuolemaan johtaneen parisuhdeväkivallan olevan keskeinen henkirikostyyppi. Vuosina 2015–2019 54,1 prosenttia henkirikosten naisuhreista kuoli parisuhdekumppanin tekemän väkivallan seurauksena, siinä missä miesuhrien vastaava osuus oli 9,8 prosenttia. Kaikista vuosina 2000–2019 tehdyistä naisiin kohdistuvista henkirikoksista kuolemaan johtaneen parisuhdeväkivallan uhreja oli 57,7 prosenttia, kun taas miesuhrien kohdalla vastaava osuus oli 6,9 prosenttia.

Taulukko 4. Parisuhdekumppanin tekemien henkirikosten miesuhrit osapuolten suhteen mukaan vuosina 2000–2019.

	2000–04	2005–09	2010–14	2015–19	Yht.
Aviopuoliso, eri sukupuolta	9	4	7	2	22
Avopuoliso, eri sukupuolta	10	6	5	9	30
Seurustelukumppani, eri sukupuolta	3	11	5	9	28
Ex-puoliso/seurustelukumppani, eri sukupuolta	3	3	4	5	15
Samaa sukupuolta oleva parisuhdekumppani	2	4	3	2	11
Yhteensä	27	28	24	27	106
% kaikista henkirikosten miesuhreista	5,5	6,6	8,3	9,8	6,9

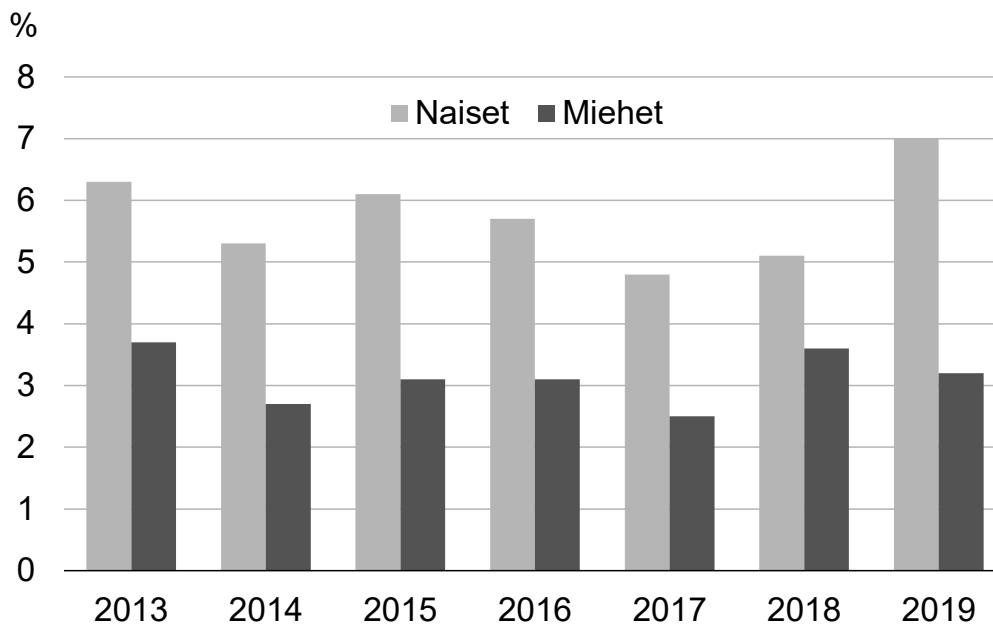
Vuoden 2019 luvut ovat ennakkotietoja ja voivat muuttua. Lähde: Henkirikosseuranta, 15.1.2020

Uhritutkimukset

Siinä missä esimerkiksi lakimuutokset tai muutokset ilmoitusalttiudessa voivat vaikuttaa merkittävästi poliisin tietoon tulleen parisuhdeväkivallan määrään, kokonaisrikollisuuden tutkimukseen perustuvat menetelmät ovat vähemmän alttiita tällaisille vaikutuksille. Kansallisessa rikosuhritutkimuksessa on kysytty parisuhdeväkivallan uhriksi joutumisesta vertailukelpoisella tavalla vuodesta 2013 asti. Entisen tai nykyisen avio- tai avopuolison

tai seurustelukumppanin vastaajaan kohdistamista väkivallanteoista on kysytty kyselyssä laajasti siten, että teot sisältävät väkivallalla uhkailua, lieviä väkivallanteoita, kuten tyrkkimistä tai tönimistä, vakavaa väkivaltaa, kuten potkimista tai kuristamista sekä seksuaalista väkivaltaa (sukupuoliyhteyteen tai muuhun seksuaaliseen kanssakäymiseen pakottaminen tai tällaisen teon yritys). Vuosilta 2013–2018 aineisto on kansallisesti edustava otos 15–74-vuotiaista ja vuoden 2019 aineisto 15–84-vuotiaista Suomessa vakituisesti asuvista henkilöistä. Parisuhdeväkivallan kehitystä koskevaa tarkastelua varten vuoden 2019 aineisto on rajattu 15–74-vuotiaisiin vastaajiin.

Taulukossa 5 ja kuviossa 2 on esitetty Kansallisen rikosuhritutkimuksen arviot parisuhdeväkivallan uhriksi joutumisen esiintyvyydestä kyselyä edeltään 12 kuukauden aikana vuosina 2013–2019. Vuoden 2019 kyselyn mukaan 7,0 prosenttia naisista ja 3,2 prosenttia miehistä oli joutunut kyselyä edeltäneen 12 kuukauden aikana entisen tai nykyisen parisuhdekumppaninsa tekemän fyysisen väkivallan, seksuaalisen väkivallan tai väkivallalla uhkailun kohteeksi. Naisten ilmoittaman väkivallan määrä oli vuonna 2019 korkeampi kuin yhtenäkkään aikaisempaan tarkasteluvuotena, ja naisten ja miesten välinen ero parisuhdeväkivallan uhriksi joutumisen yleisyydessä oli niin ikään suurin koko ajanjaksolla. Erot vuosien välillä ovat kuitenkin melko pieniä, ja voivat osittain liittyä satunnaisvaihteluun.



Kuvio 2. Entisen tai nykyisen parisuhdekumppanin tekemän fyysisen tai seksuaalisen väkivallan tai uhkailun kohteeksi joutuneiden osuus 15–74-vuotiaista. *Lähde:* Kansallinen rikosuhritutkimus 2013–2019

Koko tarkastelujaksolla naiset raportoivat miehiä enemmän parisuhdekumppanin tekemää väkivallalla uhkailua, lievää fyysistä väkivaltaa sekä seksu-

aalista väkivaltaa. Koska väkivallalla uhkailuun ja lievään fyysiseen väkivaltaan liittyy enemmän tulkinnanvaraa kuin vakavampiin väkivallantekoihin, on mahdollista, että sukupuoliero tällaisten tekojen kohdalla selittyy joissain määrin sillä, että naiset voivat olla miehiä alttiimpia tulkitsemaan ja raportoimaan kokemuksiaan väkivaltana (Kivivuori 2014). Naisten ja miesten välinen ero vakavammassa fyysisessä parisuhdeväkivallassa (vähintään läimäisy) on ollut koko tarkastelujaksolla pieni, ja vuonna 2019 1,5 % naisista ja 2,1 % miehistä ilmoitti joutuneensa parisuhdekumppaninsa tekemän vakavamman fyysisen väkivallan uhriksi.

Taulukko 5. Parisuhdeväkivallan uhriksi joutuneiden osuus 15–74-vuotiaista (%)

		2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Väkivallalla uhkaaminen	Naiset	2,2	2,3	2,5	2,1	2,3	1,8	2,6
	Miehet	1,1	0,8	0,8	1,2	0,8	1,2	0,7
Fyysinen väkivalta yht.	Naiset	5,2	4,2	5,0	4,6	3,6	4,0	5,3
	Miehet	3,1	2,3	2,6	2,5	1,9	3,0	2,8
Vähintään läimäisyn käsittävä fyys. väkivalta	Naiset	2,2	1,8	2,1	1,9	1,6	1,3	1,5
	Miehet	2,2	1,7	1,9	1,5	1,2	1,7	2,1
Seksuaalinen väkivalta tai sen yritys	Naiset	1,3	0,6	1,3	1,1	1,0	1,0	1,2
	Miehet	0,2	0,1	0,2	0,3	0,1	0,5	0,1
Kaikki tekemuodot yht.	Naiset	6,3	5,3	6,2	5,7	4,8	5,1	7,0
	Miehet	3,7	2,7	3,1	3,1	2,5	3,6	3,2

Lähde: Kansallinen rikosuhritutkimus 2013–2019

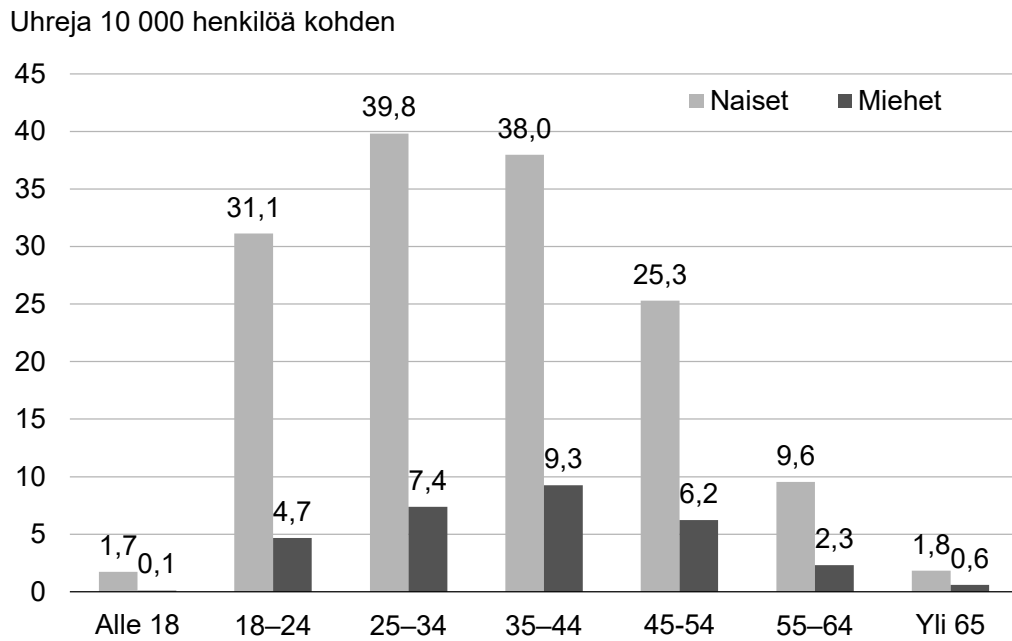
Vaikka parisuhdeväkivallan esiintyvyyden arvioimisen mahdollistavia uhritutkimuksia on toteutettu myös ennen vuotta 2013, erilaisista kysymysmuodoista ja toteutustavoista johtuen näiden tutkimusten tulokset eivät ole vertailukelpoisia Kansallisen rikosuhritutkimuksen kanssa. Aiempien keskenään vertailukelpoisten tutkimusten perusteella voidaan kuitenkin arvioida parisuhdeväkivallan määrällistä kehitystä pidemmällä aikavälillä. Vuosina 1997 ja 2005 toteutetuissa naisten uhrikokemuksia tutkivissa Naisuhritutkimuksissa vastaajat ilmoittivat vuonna 2005 vähemmän parisuhdeväkivaltakokemuksia kuin vuonna 1997, joskaan ero vuosien välillä ei ollut tilastollisesti merkitsevä (Piispa ym. 2006). Kansallista rikosuhritutkimusta edeltäneessä Kansallisessa uhritutkimuksessa vastaajilta kysyttiin seitsemästi vuosien 1980–2009 aikana perheväkivallan uhriksi joutumisesta. Uhrikokemukset pitivät siis sisällään parisuhdeväkivallan lisäksi myös muiden perheenjäsenten tekemää väkivaltaa, vaikkakin suurimmassa osassa ilmoitetuista teoista oli kyse parisuhdeväkivallasta. Näiden tutkimusten mukaan naisten raportoiman perheväkivallan määrä väheni vuosien 1980–2009 välillä, siinä missä miesten raportoiman perheväkivallan määrä kasvoi hieman samalla aikavälillä. Miesten uhrikokemusten kehityssuunnassa on arveltu olevan kyse lisääntyneestä avoimuudesta ilmoittaa koettua perheväkivaltaa. (Sirén, Aaltonen & Kääriäinen 2010.) Kaiken kaikkiaan vaikuttaa siltä, että ainakin

naisten kokema parisuhdeväkivalta on vähentynyt 1980- ja 1990-luvuista, vaikka viime vuosien aikana uhrikokemusten määrä on pysynyt melko muuttumattomana.

2.3 Parisuhdeväkivallan piirteitä

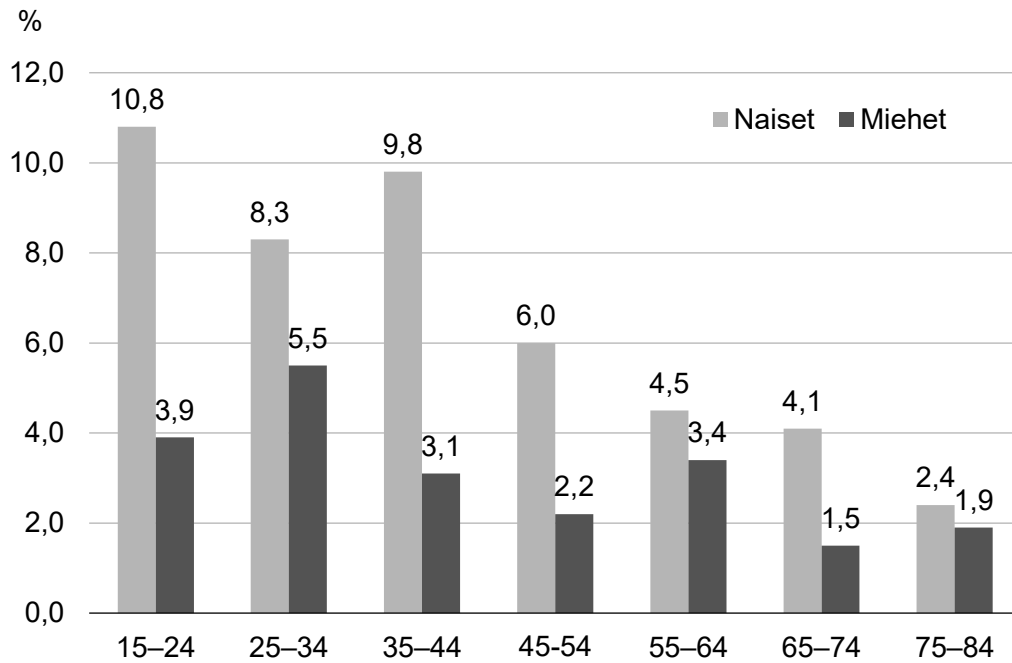
Seuraavaksi on tarkasteltu parisuhdeväkivallan piirteitä perustuen vuonna 2019 poliisin tietoon tulleeseen väkivaltaan sekä vuoden 2019 Kansalliseen rikosuhritutkimukseen. Molemmat tietolähteet perustuvat uhrien lukumääriin. Tarkasteluun on otettu mukaan poliisin tietoon tulleen rikollisuuden osalta kaikki edellisen luvun tarkastelussa mukana olleet rikosnimikkeet (ks. taulukot 1 ja 2) ja Kansallisen rikosuhritutkimuksen osalta useimmissa tarkasteluissa kaikki kyselyn tekemuodot (uhkailu, fyysinen väkivalta, seksuaalinen väkivalta). Tietolähteet eivät näin ollen ole väkivallan muotojen osalta vertailukelpoisia keskenään. Lisäksi poliisin tietoon tullut parisuhdeväkivalta sisältää pelkästään aviopuolisoiden ja eri sukupuolta olevien avopuolisoiden välistä väkivaltaa siinä missä Kansallisessa rikosuhritutkimuksessa vastaajien kokema parisuhdeväkivalta sisältää myös seurustelukumppanien tekemää väkivaltaa sekä avopuolisoiden tekemää väkivaltaa puolison sukupuolesta riippumatta.

Uhrin sukupuoli ja ikä. Valtaosa parisuhdeväkivallan uhreista vuonna 2019 oli sekä poliisin tietoon tulleen rikollisuuden että Kansallisen rikosuhritutkimuksen perusteella naisia. Eri tietolähteet antavat kuitenkin hieman erilaisen kuvan uhrien sukupuolijakaumasta. Poliisin tietoon vuonna 2019 tulleista parisuhdeväkivallan uhreista 81,7 prosenttia oli naisia siinä missä Kansallisessa rikosuhritutkimuksessa kyselyä edeltäneen 12 kuukauden aikana koetusta parisuhdeväkivallasta (fyysinen tai seksuaalinen väkivalta tai väkivallalla uhkailu) raportoineista vastaajista 68,5 prosenttia oli naisia.



Kuvio 3. Parisuhdeväkivallan uhrin (kaikki rikosnimikkeet) ikäryhmän 10 000 henkeä kohti, poliisin tietoon vuonna 2019 tulleet rikokset. *Lähteet:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2020a); Tilastokeskus, väestörakenne (Tilastokeskus 2020b)

Kuviossa 3 on esitetty poliisin tietoon tulleen parisuhdeväkivallan uhrien määrä ikäryhmien kokoihin suhteutettuna sukupuolittain. Poliisitilastoissa näkyvän parisuhdeväkivallan uhriksi ovat joutuneet kaikkein tyypillisimmin naisista 25–34-vuotiaat ja miehistä 35–44-vuotiaat. Kuviossa 4 on puolestaan esitetty Kansallisessa rikosuhritutkimuksessa parisuhdeväkivallan uhriksi joutumisesta kyselyä edeltäneen vuoden aikana ilmoittaneiden osuudet ikäryhmittäin. Kymmenvuotisikäryhmistä eniten parisuhdeväkivaltaa ilmoittivat naisista 15–24-vuotiaat ja miehistä 25–34-vuotiaat.



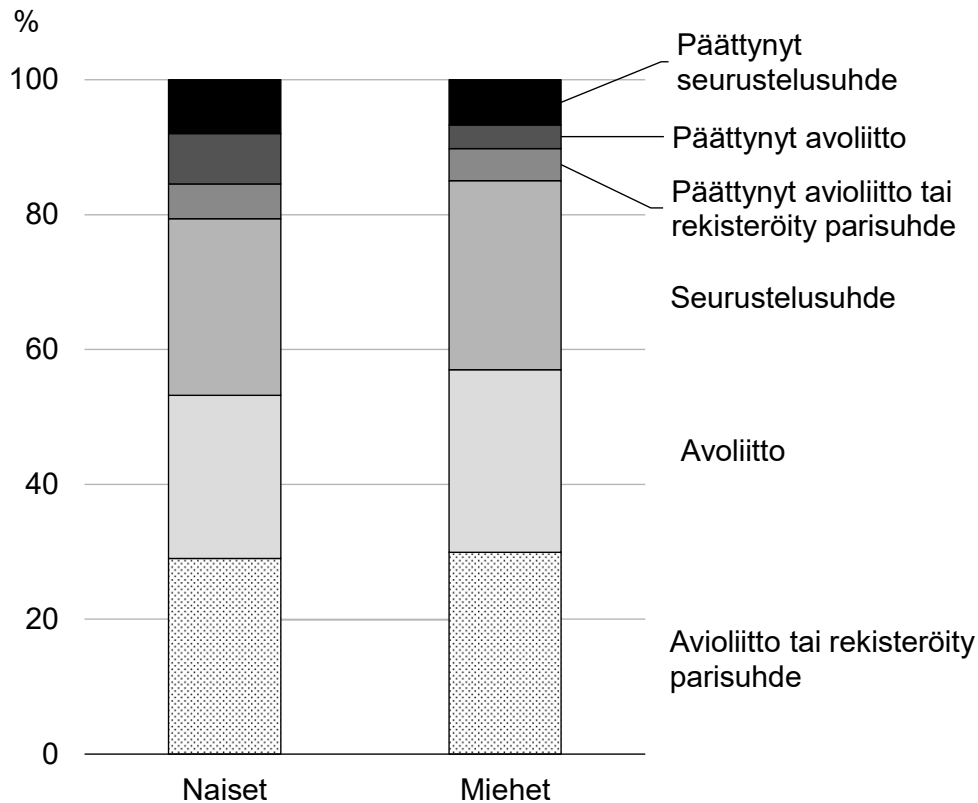
Kuvio 4. Parisuhdeväkivallan uhriksi joutumisen esiintyvyys (%) ikäryhmittäin; fyysistä tai seksuaalista väkivaltaa tai väkivallalla uhkailua ilmoittaneet vastaajat. *Lähde:* Kansallinen rikosuhritutkimus 2019

Tekijän sukupuoli. Vuonna 2019 poliisin tietoon tulleista parisuhdeväkivallan naisuhreista 99,7 prosenttia oli joutunut miehen tekemän parisuhdeväkivallan uhriksi, ja vastaavasti miesuhrien kohdalla naisten osuus tekijöistä oli 98,5 prosenttia. On kuitenkin syytä huomata, että vaikka samaa sukupuolta olevien avoliitossa elävien henkilöiden välinen väkivalta olisi tullut poliisin tietoon, se ei siis näy tilastossa, johon luvut perustuvat. Vuoden 2019 Kansallisessa rikosuhritutkimuksessa vastaajilta ei kysytty parisuhdeväkivallan tekijän sukupuolta.

Osapuolten suhde ja asumistilanne. Valtaosa sekä naisten että miesten kokemasta poliisin tietoon tulleesta parisuhdeväkivallasta tapahtui senhetkisten avio- tai avopuolisoiden välillä. Naisuhrien kohdalla 41,1 prosentissa tapauksista tekijä oli uhrin senhetkinen aviopuoliso ja 28,6 prosentissa tapauksista senhetkinen avopuoliso. Miesuhrien kohdalla tekijöistä aviopuolisoina oli 40,7 prosenttia ja avopuolisoina 33,0 prosenttia. Loput tekijöistä olivat entisiä avio- tai avopuolisoina. Rekisteritietojen perusteella naisuhreista 53,8 prosenttia ja miesuhreista 61,3 prosenttia asui tekijän kanssa samassa osoitteessa.

Kansallisessa rikosuhritutkimuksessa kysyttiin, mikä oli vastaajan suhde häneen parisuhdeväkivaltaa kohdistaneen henkilöön viimeisimmän teon tapahtumahetkellä. Kysymyksessä viitattiin kaikkeen henkilön kokemaan parisuhdeväkivaltaan 15 ikävuoden jälkeen, joten viimeisin teko ei välttämättä

ollut tapahtunut kyselyä edeltäneen 12 kuukauden aikana. Kuviossa 5 on esitetty nämä suhdetyypit. Tyypillisin parisuhdetyyppi viimeisimmän väkivalanteon aikaan oli avioliitto tai rekisteröity parisuhde (29,0 prosenttia naisista ja 29,9 prosenttia miehistä).



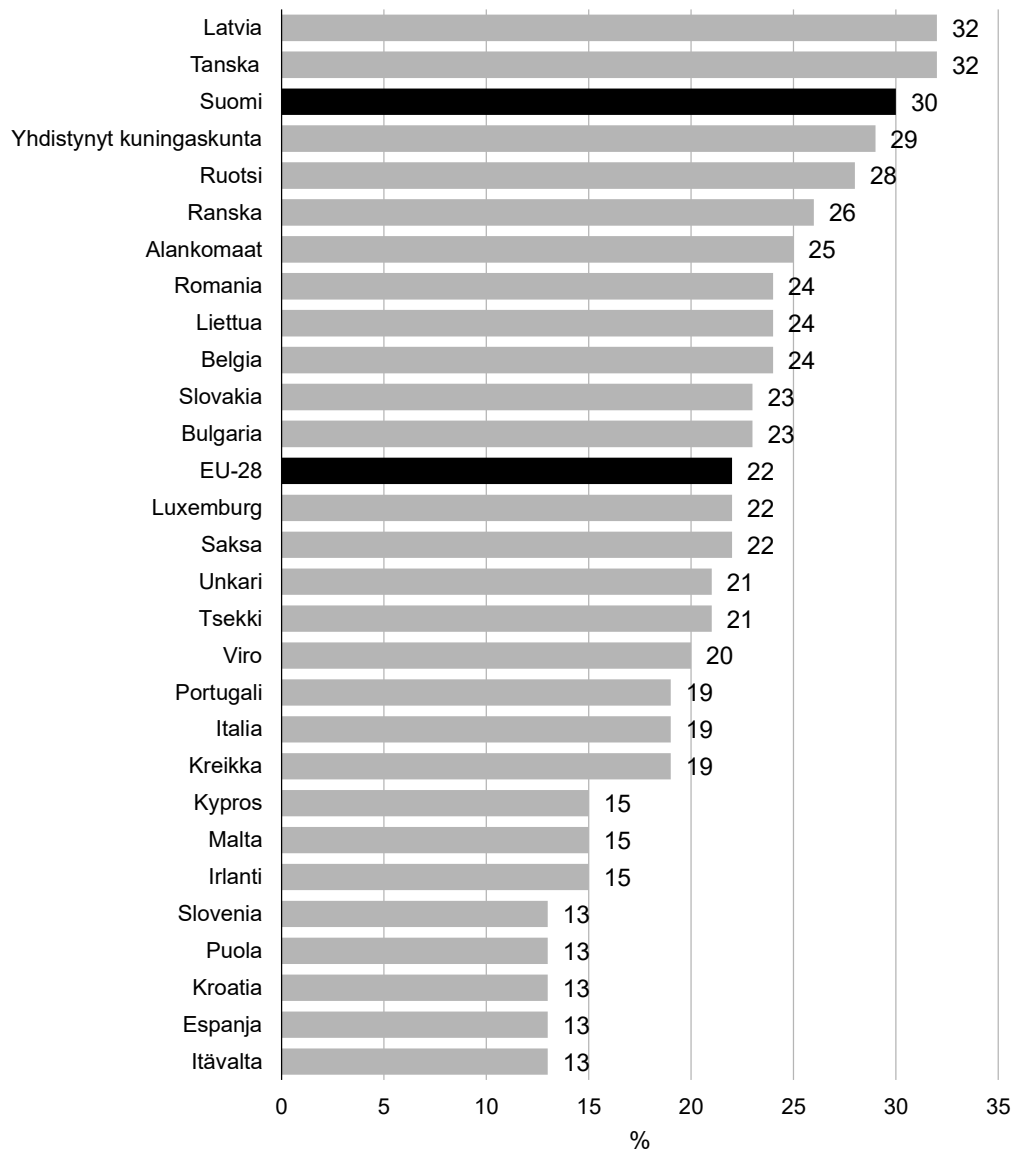
Kuvio 5. Parisuhdeväkivallan osapuolten suhde viimeisimmän teon tapahtumahetkellä (vastaajan 15 vuotta täytettyään kokema parisuhdeväkivalta), % parisuhdeväkivaltaa (fyysinen tai seksuaalinen väkivalta tai väkivallalla uhkailu) kokeneista. *Lähde:* Kansallinen rikosuhritutkimus 2019

Vammaan johtanut väkivalta. Vuoden 2019 Kansallisessa rikosuhritutkimuksessa vastaajilta kysyttiin, olivatko he viimeisen vuoden aikana saaneet väkivallan seurauksena fyysisen vamman (mustelma, ruhje, haava tai muu vamma) ja mikä vastaajan suhde vammaan johtaneen väkivallan tekijään oli. Kyselyyn vastanneista naisista 1,5 prosenttia ja miehistä 0,7 prosenttia ilmoitti kokeneensa viimeisen vuoden aikana fyysiseen vammaan johtanutta väkivaltaa, jonka tekijä oli vastaajan entinen tai nykyinen avio- tai avopuoliso tai seurustelukumppani. Niistä vastaajista, jotka olivat ilmoittaneet kokeneensa vähintään läimäisyn käsittävää fyysistä parisuhdeväkivaltaa kyselyä edeltäneen 12 kuukauden aikana, parisuhdekumppanin tekemän väkivallan aiheuttamasta fyysisestä vammasta raportoi naisista 66,7 prosenttia ja miehistä 29,3 prosenttia.

Poliisin tietoon tuleminen. Vuoden 2019 Kansallisessa rikosuhritutkimuksessa kysyttiin, oliko vastaaja koskaan 15 vuotta täytettyään ilmoittanut poliisille parisuhdekumppanin tekemästä väkivallasta tai oliko poliisi muuten saanut tietää tällaisesta väkivallasta. Niistä vastaajista, jotka olivat ilmoittaneet kokeneensa vähintään läimäisyn käsittävää fyysistä parisuhdeväkivaltaa tai kumppanin tekemää seksuaalista väkivaltaa 15 vuotta täytettyään, poliisin tietoon tulemisesta raportoi naisista 21,6 prosenttia ja miehistä 6,9 prosenttia. Voidaan olettaa, että poliisin tietoon saatetun väkivallan osuus on vuositasolla tätä pienempi. Kaiken kaikkiaan vaikuttaa siltä, että sukupuolten välinen ero parisuhdeväkivallan ilmoittamisesta poliisille on merkittävä. Tämä on yhdenmukaista aikaisempien tutkimusten kanssa (Danielsson & Salmi 2013). Lisäksi on selvää, että valtaosa parisuhdeväkivallasta on piilorikollisuutta, joka ei näy poliisitilastoissa.

2.4 Kansainvälistä vertailua

Euroopan unionin perusoikeusvirasto (FRA) toteutti vuonna 2012 selvityksen naisiin kohdistuvasta väkivallasta EU:n jäsenmaissa. Kuviossa 6 on esitetty maittain sellaisten vastaajien osuus, jotka ilmoittivat kokeneensa entisen tai nykyisen kumppaninsa tekemää fyysistä tai seksuaalista väkivaltaa 15 vuotta täytettyään. Suomen aineistossa parisuhdeväkivallan esiintyvyys oli 30 prosenttia. Luku on selvästi EU-maiden keskiarvoa korkeampi (22 %).



Kuvio 6. Entisen tai nykyisen kumppanin tekemän parisuhdeväkivallan uhriksi joutuminen 15 ikävuoden jälkeen EU-maissa. *Lähde:* European Union Agency for Fundamental Rights 2014

Selvityksen tuloksiin koskien maiden välisiä eroja väkivallan esiintyvyydestä on syytä suhtautua jossain määrin kriittisesti. On mahdollista, että erot maiden välillä heijastelevat tässä tutkimuksessa eroja käytettyjen haastattelumenetelmien välillä. Pohjoismaissa tutkimuksen toteutus oli hieman erilainen kuin muissa maissa, mikä on saattanut vaikuttaa tuloksiin. Lisäksi on mahdollista, että korkeamman tasa-arvon maissa naisilla on korkeampi alttius tunnistaa ja raportoida heihin kohdistuneita tekoja väkivaltana (European Union Agency for Fundamental Rights 2014).

Lähteet

- Danielsson, Petri & Venla Salmi. 2013. *Suomalaisten kokema parisuhdeväkivalta 2012 – Kansallisen rikosuhritutkimuksen tuloksia*. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen verkkokatsauksia 34/2013. <http://hdl.handle.net/10138/152609>.
- European Union Agency for Fundamental Rights. 2014. *Violence against women: an EU-wide survey. Main Results*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- Fagerlund, Monica, Juha Kääriäinen & Noora Ellonen. 2018. "Recording of offences on police domestic violence call outs." *International Journal of Comparative and Applied Criminal Justice*, 42(2-3): 119–137. <https://doi.org/10.1080/01924036.2017.1364277>.
- Kivivuori, Janne. 2014. "Understanding Trends in Personal Violence: Does Cultural Sensitivity Matter?" Teoksessa *Why Crime Rates Fall, and Why They Don't*, toimittanut Michael Tonry, 289–340. *Crime and Justice* 43. Chicago: University of Chicago Press. <https://doi.org/10.1086/677664>.
- Piispa, Minna, Markku Heiskanen, Juha Kääriäinen & Reino Sirén. 2006. *Naisiin kohdistunut väkivalta 2005*. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 225. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. <http://hdl.handle.net/10138/152455>.
- Sirén, Reino, Mikko Aaltonen & Juha Kääriäinen 2010. *Suomalaisten väkivaltakokemukset 1980–2009. Kansallisen uhritutkimuksen tuloksia*. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 103. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. <http://hdl.handle.net/10138/152511>.
- Tilastokeskus. 2020a. *Rikos- ja pakkokeinotilasto*. Helsinki: Tilastokeskus. <https://stat.fi/til/rpk/>.
- Tilastokeskus. 2020b. *Väestörakenne*. Helsinki: Tilastokeskus. <https://www.stat.fi/til/vaerak/>.

3 Ikääntyneet rikosten uhreina

Matti Näsi & Petri Danielsson

Tiivistelmä

- Ikääntyneiden rikosuhrikokemuksia on toistaiseksi tutkittu melko vähän. Tässä luvussa tarkastellaan yli 75-vuotiaiden rikosuhrikokemuksia sekä viranomaisten tietoon tulleen rikollisuuden että vuoden 2019 Kansallisen rikosuhritutkimuksen valossa.
- Noin 3 % kaikista vuosien 2010–2018 henkirikoksen uhreiksi joutuneita oli yli 75-vuotiaita.
- Ikäihmisiin kohdistuneiden henkirikosten keskiössä ovat sekä lähi-suhteessa tapahtuneet henkirikokset että hoitolaitoksissa ja hoitosuhteissa tapahtuneet henkirikokset.
- Viranomaisten tietoon tulleiden rikosten osalta yli 75-vuotiaat miehet joutuivat vuosina 2010–2019 hieman naisia yleisemmin väkivaltarikoksen kohteeksi, mutta ero on viime vuosina tasoittunut. Omaisuusrikosten asianomistajissa miehet olivat selvästi yliedustettuna. Väkivaltarikosten taso on viime vuosina lievästi noussut, omaisuusrikosten taso sen sijaan pysynyt ennallaan.
- Kansallisen rikosuhritutkimuksen mukaan 75–84-vuotiaat kokivat yleisimmin väkivaltaa tai uhkailua omassa kodissaan tai julkisissa tiloissa. Uhkailu- ja väkivaltakokemusten yleisyys on kuitenkin selvästi vähäisempi kuin nuoremmissa ikäryhmissä.
- Myös omaisuusrikosten yleisyys oli 75–84-vuotiaiden ryhmässä melko vähäistä: noin 1–2 prosenttia ikäryhmän vastaajista ilmoitti joutuneensa varkauden, petoksen, maksukorttipetoksen tai identiteettivarkauden kohteeksi viimeisen 12 kuukauden aikana. Osuudet olivat selvästi matalammat kuin nuoremmissa ikäryhmissä.

Tässä luvussa tarkastellaan yli 75-vuotiaiden kokemaa rikollisuutta. Tarkastelussa ovat henkirikokset, muu väkivalta sekä omaisuusrikokset. Näiden osalta tehdään myös sukupuolen mukainen erittely. Pääasiallisina tietolähteinä käytetään Henkirikollisuuden seurantajärjestelmää, vuoden 2019 Kansallisen rikosuhritutkimuksen (KRT-2019) tuloksia sekä Tilastokeskuksen rikos- ja pakkokeinotilaston tietoja viranomaisten tietoon tulleesta rikollisuudesta yli 75-vuotiaiden osalta. Vuoden 2019 Kansallisen rikosuhritutkimuksen otosta laajennettiin siten, että tutkimukseen otettiin ensimmäistä kertaa mukaan myös 75–84-vuotiaat vastaajat. Henkirikollisuuden seurantajärjestelmän osalta tarkastelussa ovat kaikki yli 75-vuotiaat uhrin. Viranomaisten tietoon tulleiden rikosten uhrikokemusten osalta tarkastelussa ovat vuosien 2010–2019 väliset tiedot yli 75-vuotiaiden uhrien osalta.

3.1 Ikääntyneet väkivallan uhreina

Henkirikokset

Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutin ylläpitämä Henkirikollisuuden seurantajärjestelmä mahdollistaa pidempiaikaisen ja seikkaperäisen seurannan myös ikäihmisiin kohdistuneista henkirikoksista. Henkirikollisuuden seurantajärjestelmän mukaan vuosien 2010–2018 välillä yhteensä 31 ikäihmistä (yli 75-vuotiaat) joutui henkirikoksen uhriksi (taulukko 1). Huomionarvoista on, että 2000-luvulla yli 75-vuotiaita naisia on surmattu lukumäärällisesti enemmän kuin miehiä. Kaikki ikäluokat huomioiden enemmistö uhreista on kuitenkin miehiä (ks. luku A.1).

Taulukko 1. Yli 75-vuotiaat henkirikoksen uhrin 2003–2018, lukumäärä (N) ja 100 000 henkilöä kohden

	2003–09		2010–18		Yhteensä	
	N	per 100 000	N	per 100 000	N	per 100 000
Miehet	4	0,42	15	0,94	19	0,82
Naiset	19	1,03	16	0,60	35	0,73
Yhteensä	23	0,74	31	0,78	54	0,76

Lähteet: Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti, Henkirikollisuuden seurantajärjestelmä; Tilastokeskus, väestörakenne (Tilastokeskus 2020b)

Vuosina 2003–2009 surmattujen iäkkäiden naisten määrä oli miehiä suurempi myös väkilukuun suhteutettuna. Vuosina 2010–2018 miehiä surmattiin kuitenkin suhteellisesti enemmän: ajanjaksolla miesten henkirikoskuolleisuus oli 0,94 väestön 100 000 henkilöä kohden, kun taas naisten kuolleisuus oli 0,60. Absoluuttisten lukujen ja väestöön suhteutettujen lukujen eroavaisuus johtuu valtaosin siitä, että yli 75-vuotiaiden naisten määrä on olennaisesti miehiä suurempi.

Taulukossa 2 on eritelty tarkemmin uhrin ja tekijän välistä suhdetta henkirikoksissa. Tarkastelun perusteella havaitaan, että vuosina 2003–2009 iso osa naisuhreista joutui kumppaninsa tai lapsensa surmaamaksi. Myös tuttavien surmaamia henkilöitä oli lukuisia.

Taulukko 2. Uhrin ja tekijän suhde 75 vuotta täyttäneisiin kohdistuneissa henkirikoksissa 2003–2018

	<i>Miehet</i>		<i>Naiset</i>		<i>Yhteensä</i>	
	<i>-03–09</i>	<i>-10–18</i>	<i>-03–09</i>	<i>-10–18</i>	<i>-03–09</i>	<i>-10–18</i>
Aviopuoliso			4	6	4	6
Avopuoliso				1		1
Seurustelukumppani						
Ex-puoliso/seurustelukumppani						
Samaa sukupuolta oleva partneri						
Lapsi						
Vanhempi		2	5	4	5	6
Isovanhempi			1	1	1	1
Sisarus						
Muu sukulainen	1		1		2	
Tuttava	1	10	7	1	8	11
Ennalta tuntematon	2	3	1	3	3	6
Suhde ei tiedossa						
Juttu pimeä kirjaamishetkellä						
Yhteensä	4	15	19	16	23	31

Lähde: Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti, Henkirikollisuuden seurantajärjestelmä (31.12.2019)

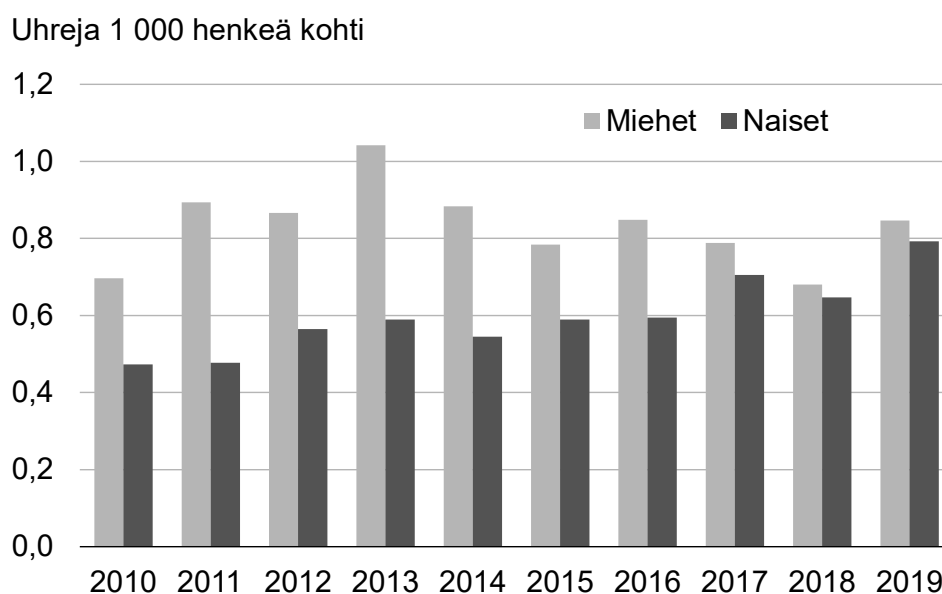
Vuosien 2010–2018 osalta havaitaan, että miesuhrien määrä kasvoi selvästi, ja että valtaosassa tekijä oli joko uhrin tuttava tai ennalta tuntematon henkilö. Tarkempi tarkastelu paljastaa, että miesuhrien kasvanutta määrää selittää hoitokodeissa tapahtuneet dementoituneiden miesten väliset pahoinpitelyt. Samalla aikavälillä tarkasteltuna naisuhrien osalta useimmissa tapauksissa tekijä oli joko uhrin puoliso tai lapsi.

Ikäihmisiin kohdistuneiden henkirikosten keskiössä ovat siis sekä lähi-suhteessa tapahtuneet henkirikokset että hoitolaitoksissa ja hoitosuhteissa tapahtuneet henkirikokset. Hoitolaitoksissa surmattiin ajanjakson kaikista 54 ikäihmisuhrista 22 % ja kotihoidossa 7 %. Hoitohenkilöstön uhriksi joutui 19 % iäkkäistä uhreista. Hoitohenkilöstön surmaamaksi joutuneiden kohdalla tarkempi tarkastelu paljastaa, että kyseessä oli niin sanotuista myrkyhoitajien tapauksista, lisäksi osa tapauksissa liittyy valelääkärinä toimineen henkilön toimintaan.

Viranomaisten tietoon tulleet väkivaltarikokset

Vuonna 2019 viranomaisten tietoon tuli 431 väkivaltarikosta, joissa uhri oli yli 75-vuotias (Tilastokeskus 2020a). Luku sisältää pahoinpitelyrikokset, henkirikoksen yritykset sekä ryöstöt. Näistä 62 prosenttia oli perusmuotoisia pahoinpitelyitä ja 27 prosenttia lieviä pahoinpitelyitä. Vain prosentti pahoinpitelyrikosten uhreista oli yli 75-vuotiaita. Tätä voidaan pitää melko matavana osuutena, sillä yli 75-vuotiaat muodostavat lähes kymmenyksen Suomen väestöstä.

Kuviossa 1 on esitetty väkivaltarikosten uhrien määrä ikäihmisten osalta vuosina 2010–2019 sukupuolen mukaan. Kuviossa esitettävät luvut kuvaavat uhrien määrää tuhatta asukasta kohti. Kuvion perusteella voidaan havaita, että vaikka hyvin pieni osuus ikäihmisistä on joutunut väkivaltarikoksen uhriksi, ovat väkivaltakokemukset miehillä hieman yleisempiä kuin naisilla. Naisten ja miesten väliset erot ovat kuitenkin viime vuosina kaventuneet, ja vuosina 2018 ja 2019 ero on käytännössä poistunut. Tämä johtuu ennen kaikkea ikääntyneisiin naisiin kohdistuneiden väkivaltarikosten lisääntymisestä. Yli 75-vuotiaiden miesten osalta väkivaltarikoksen uhriksi oli vuosina 2010–2019 joutunut 0,7–1,0 miestä väestön tuhatta henkilöä kohti, kun osuus naisten osalta vaihteli 0,5 ja 0,8 välillä. Vuonna 2019 yli 75-vuotiaiden uhrien määrä yhteensä oli 0,8 ikäryhmän tuhatta henkilöä kohden. Taso on noussut tasaisesti koko tarkastelujakson ajan. Huomionarvoista kuitenkin on, että esimerkiksi alle 30-vuotiaiden ikäryhmissä väkivaltarikosten uhreja on väkilukuun nähden 10–20-kertainen määrä (ks. luku A3).



Kuvio 1. Yli 75 vuotiaita väkivaltarikosten uhreja 1 000 henkilöä kohti sukupuolen mukaan vuosina 2010–2019. Luvut sisältävät henkirikosten yritykset, pahoinpitelyt sekä ryöstörikokset. *Lähteet:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2020a); Tilastokeskus, väestörakenne (Tilastokeskus 2020b)

Väkilukuun suhteutettuna ikääntyneisiin kohdistuvien väkivaltarikosten yleisyys on siis lisääntynyt, sukupuolten väliset erot sen sijaan tasoittuneet. Absoluuttisesti tarkastellen voidaan kuitenkin todeta, että lievä enemmistö ikääntyneistä uhreista on nykyään naisia: vuonna 2019 59 prosenttia ikääntyneistä väkivaltarikosten uhreista oli naisia. Kymmenen vuoden aikajak-solla rikosten absoluuttinen määrä on niin ikään noussut kaikkiaan 79 prosenttia. Osittain kyse on sekä naisten suuremmasta määrästä kyseisessä ikäryhmässä että ikäryhmän absoluuttisen määrän kasvusta.

Ikääntyneisiin kohdistuva väkivalta kyselytutkimusten va- lossa

Kansallinen rikosuhritutkimus on laajaan kansallisesti edustavaan väestö-otokseen perustuva kyselytutkimus, joka on toteutettu yhdenmukaisin me-
netelmin vuodesta 2012 alkaen. Tutkimuksen avulla voidaan kontrolliviran-
omaisista riippumattomalla tavalla selvittää väkivallan ja muiden rikosten
yleisyyttä sekä teonpiirteitä Suomessa. Vuoden 2019 Kansallisessa rikosu-
hritutkimuksessa otoksen yläikärajaa nostettiin ensimmäistä kertaa niin, että
otokseen poimittiin mukaan myös 75–84-vuotiaita henkilöitä.

Vuoden 2019 Kansallisen rikosuhritutkimuksen mukaan kaksi prosenttia
75–84-vuotiaista oli joutunut väkivallalla uhkailun kohteeksi kuluneen vuo-

den aikana, kun osuus koko aineistossa (15–85-vuotiaat) oli kahdeksan prosenttia. Vastaavasti fyysistä väkivaltaa, käsittäen erilaiset väkivallanteot kiinni tarttumisesta lyömiseen ja aseellisen väkivaltaan, oli kokenut 13 prosenttia koko väestöstä ja vain kolme prosenttia 75–84-vuotiaista. (Danielsson & Näsi 2020.) Aikaisemmissa tutkimuksissa onkin havaittu, että väkivaltakokemusten yleisyys, kuten myös väkivallan pelko, tyypillisesti vähenee iän myötä (Danielsson & Kääriäinen 2017).

Taulukossa 3 on tarkasteltu 75–84-vuotiaiden miesten ja naisten joutumista väkivallan (ml. seksuaalinen väkivalta) ja uhkailun kohteeksi eri ympäristöissä. Tarkastelun perusteella havaitaan, että yleisimmin väkivaltaa tai uhkailua koettiin omassa asunnossa tai julkisella paikalla. Miesten ja naisten välillä ei kuitenkaan ollut tilastollisesti merkitsevää eroa tapahtumapaikkojen osalta. Kukaan vastanneista ei ilmoittanut työtehtävissä kohtaamistaan tilanteista. On tietenkin hyvä huomioida, että valtaosa ikäihmisistä ei ole enää työelämässä, joten tämä luonnollisesti vaikuttaa siihen, millaisissa paikoissa ja millaisissa tilanteissa uhrikokemuksia syntyy.

Taulukko 3. Eri ympäristöissä väkivallan ja uhkailun kohteeksi viimeisen 12 kuukauden aikana joutuneita; eri tekijöiden taholta uhkailun ja väkivallan kohteeksi viimeisen 12 kuukauden aikana joutuneita vuonna 2019 (% 75–84-vuotiaista miehistä ja naisista)

<i>Tapahtumapaikka</i>	<i>Miehet</i>	<i>Naiset</i>	<i>Yhteensä</i>
Työpaikalla tai työtehtävissä	0,0	0,0	0,0
Ravintolassa tai baarissa	0,5	0,1	0,3
Julkisella paikalla	1,8	0,9	1,3
Omassa asunnossa	1,7	3,0	2,4
Muussa asunnossa	0,2	0,1	0,1
Muussa paikassa	0,3	0,4	0,4
<i>Tekijä</i>			
Parisuhdekumppani	1,9	2,5	2,2
Muu tuttu (ml. perheenjäsenet)	2,0	1,6	1,8
Tuntematon tai puolittutu	1,8	0,7	1,2

Lähde: Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti, Kansallinen rikosuhritutkimus 2019

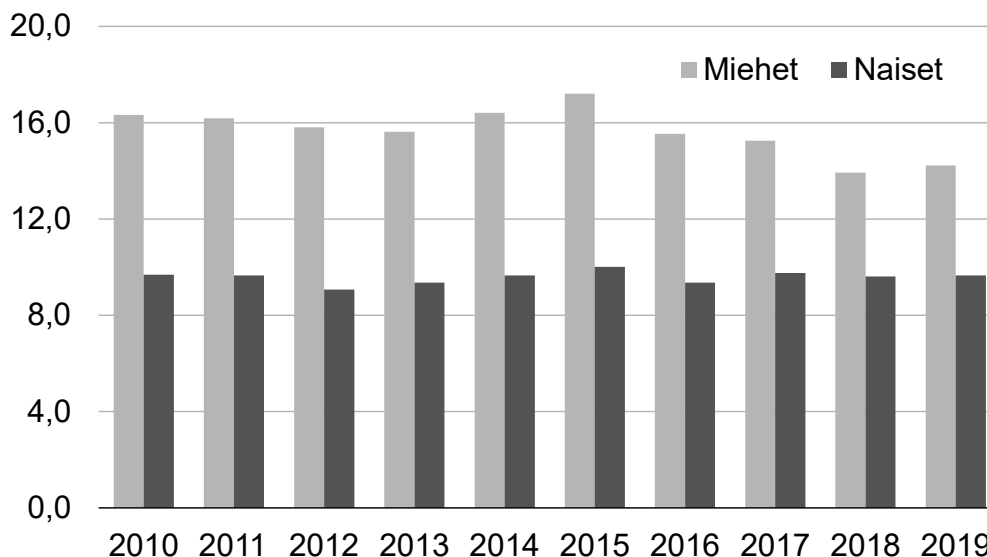
Kansallisessa uhritutkimuksessa on tarkasteltu väkivallan kokemista myös väkivallan tekijän mukaan. Kaksi prosenttia 75–84-vuotiaista oli joutunut väkivallan tai uhkailun kohteeksi oman parisuhdekumppaninsa taholta, kaksi prosenttia niin ikään jonkun muun tutun henkilön (ml. perheenjäsenet ja ystävät) taholta. Vain prosentti ilmoitti joutuneensa joidenkin tekojen kohteeksi täysin tuntemattoman tai puolittutun henkilön taholta. Miesten ja naisten välillä ei ollut eroa yhdenkään tarkasteltavan tekijäkategorian suhteen.

3.2 Ikääntyneet omaisuusrikosten uhreina

Viranomaisten tietoon tulleet omaisuusrikokset

Vuonna 2019 viranomaisten tietoon tuli 6 009 omaisuusrikosta (Tilastokeskuksen luokittelu, sis. mm. varkaudet, vahingonteot, ryöstöt ja petokset), joissa asianomistajat olivat yli 75-vuotiaita. Yleisimpiä ikäihmisiin kohdistuneita omaisuusrikoksia olivat erilaiset vahingontekoyritykset, petokset, sekä maksuvälinepetokset. Absoluuttisesti tarkastellen rikosten määrä on lisääntynyt 10 vuoden aikana 14 prosenttia, mutta samalla aikavälillä yli 75-vuotiaiden määrä on lisääntynyt viidenneksellä. Näin ollen asianomistajien väestöön suhteutettu määrä on pysynyt käytännössä ennallaan tai jopa laskenut lievästi (kuvio 2). Useiden rikoslajien melko vakaa taso kätkee kuitenkin taakseen esimerkiksi petosrikosten huomattavan kasvun: vuosina 2010–2019 yli 75-vuotiaiden asianomistajien määrä petosrikoksissa on kasvanut jopa väkilukuun suhteutettuna lähes kolminkertaiseksi (ks. myös Tanttari 2017). Toisaalta miltei vastaava petosrikosten kasvu voidaan havaita myös nuoremmissa ikäryhmissä, joten kyse ei ole pelkästään vanhusväestöön kohdistuneesta ilmiöstä.

Asianomistajia 1 000 henkeä kohti



Kuvio 2. Yli 75-vuotiaita omaisuusrikosten asianomistajia 1 000 henkilöä kohti sukupuolen mukaan vuosina 2010–2019. Tilastokeskuksen omaisuusrikosluokittelu (sis. mm. varkaudet, vahingonteot, ryöstöt ja petokset). *Lähteet:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2020a); Tilastokeskus, väestörakenne (Tilastokeskus 2020b)

Miesten ja naisten välinen ero omaisuusrikoksissa on pysynyt hyvin vakaana koko tarkastelujakson ajan – miesten taso on ollut noin 1,4–1,8-kertainen

naisiin nähden. Tästä ei kuitenkaan voi täysin suoraviivaisesti päätellä, että miehiin kohdistuisi enemmän omaisuusrikoksia kuin naisiin, ainakaan kyseisten suhdelukujen osuudessa. Koska tilasto on asianomistajapohjainen, vaikuttaa tilastoihin myös se, kuka omistaa varastetun omaisuuden kohteen, vaikka kohde olisi tosiasiaassa kotitalouden yhteisessä käytössä.

Ikääntyneisiin kohdistuvat omaisuusrikokset kyselytutkimusten valossa

Kansallisessa rikosuhritutkimuksessa tarkasteltiin vuonna 2019 myös eräitä omaisuusrikoksia. Seuraavassa tarkastelun kohteena ovat vastaajaan itseensä kohdistuvat omaisuusrikollisuuden muodot, joita ovat irtaimen omaisuuden varastaminen kodin ulkopuolella, tavaraan tai palveluun liittynyt huijaus (petos), maksukorttipetos sekä identiteettivarkaus.

Kaikkiaan noin 1–2 prosenttia 75–84-vuotiaista vastaajista ilmoitti joutuneensa varkauden, petoksen, maksukorttipetoksen tai identiteettivarkauden kohteeksi (taulukko 4) viimeisen 12 kuukauden aikana. Kaikki osuudet olivat matalampia kuin vastaajapopulaatiossa keskimäärin. Esimerkiksi petosrikoksissa uhrikokemusten yleisyys oli 4–6 prosenttiyksikkö yleisempää alle 55-vuotiaiden vastaajien keskuudessa. Miesten ja naisten välillä ei ollut tilastollisesti merkitsevää eroa uhrikokemusten yleisyydessä.

Taulukko 4. Eräiden omaisuusrikosten kohteeksi viimeisen 12 kuukauden aikana joutuneet 75–84-vuotiaat sukupuolen mukaan vuonna 2019 (%)

	<i>Miehet</i>	<i>Naiset</i>	<i>Yht.</i>
Varastettu irtainta omaisuutta kodin ulkopuolella	2,0	1,5	1,7
Joutunut huijatuksi tavaraa tai palvelua ostettaessa	2,0	1,0	1,5
Maksukorttia käytetty luvatta tai tililtä anastettu rahaa	1,4	1,1	1,3
Henkilötietojen väärinkäyttö (identiteettivarkaus)	1,0	1,8	1,5

Lähde: Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti, Kansallinen rikosuhritutkimus 2019

Yhteenvetona voidaan todeta, että sekä viranomaisten tietoon tulleiden rikosten että kyselylähteiden valossa ikääntyneiden turvallisuustilanne on nuorempiin ikäryhmiin verrattuna parempi. Tämä vastaa aikaisempia tarkasteluita myös 65–74-vuotiaiden osalta (esim. Danielsson & Näsi 2019). Koska vuoden 2019 uhrikyselyssä olivat mukana ensimmäistä kertaa yli 75-vuotiaat, ei turvallisuustilanteen tai uhrikokemusten yleisyyden muutosta voida tällä aineistolla kuitenkaan arvioida. Viranomaistietojen perusteella tilanne ei ole kymmenen vuoden ajanjaksolla muuttunut olennaisesti, vaikka uhrikokemusten absoluuttinen määrä on ikääntyneen väestön lisääntymisen myötä kasvanut. Samalla on kuitenkin huomioitava, että joissakin rikoslajeissa, kuten petoksissa, rikosten määrä on selvästi lisääntynyt. Niin ikään

on huomioitava, että tässä luvussa esitetyt tiedot kuvaavat vain osaa ikään-
tyneiden kohtaamasta kaltoinkohtelusta, joka on selvästi laajempi ilmiö
(Luoma ym. 2018).

Lähteet

- Danielsson, Petri & Juha Kääriäinen. 2017. ”Ikääntyneisiin kohdistuvat rikokset ja rikoksen pelko.” *Haaste* 2/2017. <https://www.haaste.om.fi/fi/index/lehtiarkisto/haaste22017/ikaantyneisiinkohdistuvatrikoksetjarikoksenpelko.html>.
- Danielsson, Petri & Matti Näsi. 2019. *Suomalaiset väkivallan ja omaisuusrikosten kohteena 2018 – Kansallisen rikosuhritutkimuksen tuloksia*. Katsauksia 35/2019. Helsinki: Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti. <http://hdl.handle.net/10138/305388>.
- Danielsson, Petri & Matti Näsi. 2020. *Suomalaiset väkivallan ja omaisuusrikosten kohteena 2019 – Kansallisen rikosuhritutkimuksen tuloksia*. Katsauksia 43/2020. Helsinki: Helsingin yliopisto, Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti. <http://hdl.handle.net/10138/319010>.
- Luoma, Minna-Liisa, Piia Tiilikallio & Päivi Helakallio. 2018. ”Kotona asuviin ikääntyneisiin kohdistuva kaltoinkohtelu ja väkivalta”. *Duodecim* 134(18): 1798–1802. <https://www.duodecimlehti.fi/duo14508>.
- Tanttari, Sonja. 2017. ”Ikääntyneisiin kohdistuu yhä enemmän petosrikoksia.” *Haaste* 2/2017. <https://www.haaste.om.fi/fi/index/lehtiarkisto/haaste22017/ikaantyneisiinkohdistuuyhaenemmanpetosrikoksia.html>.
- Tilastokeskus. 2020a. *Rikos- ja pakkokeinotilasto*. Helsinki: Tilastokeskus. <https://stat.fi/til/rpk/>.
- Tilastokeskus. 2020b. *Väestörakenne*. Helsinki: Tilastokeskus. <https://www.stat.fi/til/vaerak>.

Liitetaulukot

- 1 Viranomaisten tietoon tulleet rikokset 2010–2019
- 2A Väkivaltarikokset aluetyypeittäin vuosina 2010–2019
- 2B Väkivaltarikokset maakunnittain vuonna 2019/2010–2019
- 3A Omaisuusrikokset aluetyypeittäin vuosina 2010–2019
- 3B Omaisuusrikokset maakunnittain vuonna 2019
- 4A Rattijuopumus, muut liikenne rikokset (pl. muu liikennejuopumus) ja autokanta vuosina 2011–2019
- 4B Alkoholia nauttineiden kuljettajien kokonaismäärät valtakunnallisessa rattijuopumustutkimuksessa vuosina 1988–2018
- 5 Eri ikäryhmien rikollisuus vuonna 2019/2017–2019

LIITETAULUKKO 1. VIRANOMAISTEN TIETOOON TULLEET RIKOKSET VUOSINA 2010-2019¹

Absoluuttiluvut koko maasta [ks. selitykset taulukon lopussa]

<i>Rikosnimike</i>	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
KAIKKI RIKOKSET (PL. LIIKENNE) ²	378156	404080	377364	379485	372255	366463	366879	345509	342999	356085
I. RIKOSLAKIRIKOKSET ³	505357	531830	491846	489765	482050	472646	466857	438373	443525	452771
A. Omaisuusrikokset										
Varkaus	72052	75055	67809	70390	70822	69228	64071	60150	58495	61159
Näpistys	73118	73086	67693	67951	68637	65803	63994	62367	61199	62905
Törkeä varkaus	3043	3102	3248	3054	3682	3540	3367	2914	3047	2842
Moottoriajoneuvon anastus.	1438	1574	1146	1090	1050	837	737	686	618	650
Moottoriajoneuvon luvaton käyttö, lievä luvaton käyttö (RL 28:7,9)	924	945	846	746	768	717	709	548	633	748
Moott.ajon. törkeä luv. käyttö (RL 28:8)	2	0	2	1	2	3	1	1	3	1
Luvaton käyttö, lievä luvaton käyttö (pl. moottoriajoneuvot) (RL 28:7,9)	2597	2481	2977	1970	1372	1146	809	780	658	540
Törkeä luvaton käyttö (pl. moottoriajoneuvot) (RL 28:8)	4	12	10	3	2	1	3	1	1	0
Moott.kulkun. käyttövark., lievä (RL 28:9a,c)	8749	9443	6802	6104	5925	5851	5226	4839	4510	4299
Törkeä moott.kulkunv. käyttövark. (RL 28:9b)	37	21	19	22	28	27	27	29	31	34
Kätkemisrikos, tuott. kätkemisrikos, kätkemisrikkomus (RL 32:1,4,5)	1868	1859	1593	1571	1603	1422	1490	1312	1432	1291
Törkeä kätkemisrikos (RL 32:2)	127	148	159	163	150	171	175	216	200	224
Amm. kätkemisrikos (RL 32:3)	10	8	8	11	5	12	7	2	2	5
Ryöstö (RL 31:1)	1352	1414	1398	1328	1473	1280	1396	1376	1398	1462
Törkeä ryöstö (RL 31:2)	156	208	218	196	216	266	277	264	303	347
Kiristys, törkeä kiristys (RL 31:3,4)	259	278	1083	584	417	372	463	327	1093	1155
Vahingonteko, lievä v.teko (RL 35:1,3)	48917	54743	44178	43109	42263	37453	34870	33204	30209	30204
Törkeä vahingonteko (RL 35:2)	243	227	239	266	253	252	300	262	239	315
Kavallus, lievä kavallus (RL 28:4,6)	2972	2938	2898	3216	2703	2476	2529	2791	2975	3120
Törkeä kavallus (RL 28:5)	331	291	374	358	372	356	395	358	410	394
Petos, lievä petos (RL 36:1,3)	14903	16645	19894	21735	22164	24085	23643	21951	22791	26599
Törkeä petos (RL 36:2)	957	1149	1052	1100	1351	1441	1422	1429	1692	2054
Maksuvälinepetos, lievä maksuvälinepetos, m.välinepet. valm. (RL 37:8,10,11)	4334	5506	6104	7484	7648	10699	14963	6433	5899	6082
Törkeä maksuvälinepetos (RL 37:9)	124	149	127	123	123	192	161	245	212	214
Veropetos, lievä veropetos (RL 29:1,3)	696	616	583	640	851	910	978	1160	1324	1390
Törkeä veropetos (RL 29:2)	280	364	432	362	399	434	719	730	562	624
Verorikkomus (RL 29:4)	38	49	35	36	21	24	12	6	10	6
Kirjanpitorikos (ml. törkeä), tuottamuk- sellinen k. pitorikos (RL 30:9,9a,10)	715	684	768	785	889	815	787	778	780	817
Muut elinkeinorikokset (RL 30:1-8)	86	89	92	109	72	65	62	77	83	74
Väärennys, lievä väärennys, väärennys ain. hallussapito (RL 33:1,3,4)	4524	4594	3916	3741	3268	2695	2554	1937	1809	1556
Törkeä väärennys (RL 33:2)	32	266	56	35	52	50	46	60	137	144
Velallisen epärehellisyys, velallisen petos, törkeä velallisen petos (RL 39:1,2,3)	415	435	413	442	488	487	436	436	455	508
Velallisen vilpillisyys, velallisrikkomus, velkojan suosinta (RL 39:4,5,6)	15	18	12	16	18	15	22	19	28	38
Salakuljetus, lievä salak. (RL 46:4-5)	181	188	329	633	856	758	1220	1435	1872	1771
Muut omaisuusrikokset ⁴	3267	2760	2242	2263	2433	2896	3022	2325	2453	3073

Rikos	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
B. Henkeen ja terveyteen kohdistuneet rikokset										
Tappo (RL 21:1)	72	72	64	46	57	59	48	55	44	57
Murha (RL 21:2)	38	38	49	43	38	42	48	23	29	28
Surma (RL 21:3)	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0
Tapon, murhan tai surman yritys	308	308	306	350	264	327	299	311	348	355
Lapsensurma (RL 21:4)	2	2	2	0	1	1	1	0	0	0
Pahoimpitely (RL 21:5)	21570	21570	26762	25390	24015	21959	22662	22800	22853	23146
Törkeä pahoimpitely (RL 21:6; 34a:1§1/6)	1996	1996	2053	1874	1791	1645	1563	1592	1581	1609
Lievä pahoimpitely (RL 21:7)	9516	9516	11356	10967	9709	9324	9436	9377	9101	8884
Törkeän henkeen tai terveyteen kohdistu- van rikoksen valmistelu 21:6a.	0	0	0	7	14	19	17	33	30	39
Kuolemantuottamus (ml. törkeä) (RL 21:8-9)	226	226	208	177	186	139	171	161	106	154
Vamman tuott. (ml. törkeä) (RL 21:10- 11)	1575	1575	1661	1520	1458	1304	1363	1357	1224	1364
Muut henk. ja terv. kohd. rikokset ⁵	412	412	457	486	500	422	395	401	425	447
C. Seksuaalirikokset										
Raiskaus, törkeä raiskaus, raiskaus (3 mom), pakott. sp.yhteyteen (RL 20:1-3)	818	1039	1009	975	1009	1043	1160	1245	1393	1477
Lapsen seks. hyväksikäyttö (ml. törkeä), törkeä lapsenraiskaus (RL 20:6-7)	1102	1682	1567	1657	1416	1225	1242	1168	1373	1709
Muut seks.rikokset (RL 20:4-5,5a, 8-9)	497	531	935	678	576	687	925	856	1013	1119
D. Rikokset oikeudenkäyttöä, viranomaista ja yleistä järjestystä vastaan										
Virkamiehen (väkivalt.) vast. (RL 16:1-2)	1682	1947	1852	1682	1704	1717	1883	1723	1895	1966
Haitanteko virkamiehelle (RL 16:3)	2161	2310	2183	1916	1863	1809	1852	1525	1542	1472
Per. lausuma tuomioist. (RL 15:1,3-4)	147	143	177	150	124	144	92	93	72	108
Per. lausuma viranom.men. (RL 15:2)	369	310	263	248	210	159	182	117	126	116
Väärän henk.tiedon antaminen (RL 16:5).	1277	1277	1299	1183	1130	1059	1092	1078	957	967
Muut rikokset oikeudenkäyttöä, viranomaisia ja yleistä järj. vastaan ⁶	7931	8410	8704	8574	7632	7822	8312	7940	7880	8083
M. Muut rikoslakirikokset										
Yksityisyyden, rauhan ja kunnian loukk. (RL 24)	9782	9739	9797	10513	10509	9450	9890	10300	10081	10308
Tuhotyö (ml. törkeä), liikennetuhotyö (RL 34:1-3;34a)	423	518	383	418	374	446	383	434	325	327
Sotilasrikokset (RL 45)	179	164	65	45	35	81	92	91	146	114
Työrikokset (RL 47)	383	373	414	405	359	290	342	286	376	325
Ympäristörikokset (RL 48, 34a)	418	403	401	457	429	405	515	465	518	464
Eräiden aineettomien oikeuksien loukkaa- minen (RL 49)	66	100	84	59	39	30	40	32	31	36
Virkarikokset ja julkisyhteisön työnt. ri- kokset (RL 40)	613	596	693	877	1136	426	579	294	295	281
Huumausainerikos (RL 50:1)	6444	7226	7752	8560	6859	7053	8126	9389	8571	9631
Törkeä huumausainerikos (RL 50:2)	1083	1036	1025	1237	1161	1071	1179	1282	1251	1548
Huumausain. käyttörikos (50:2a)	12158	12093	11292	12778	13681	15183	15711	17069	19284	21074
Huumausainerik. valm. (RL 50:3)	23	34	23	78	79	101	60	32	33	51
Huumausainerik. edist. (RL50:4)	16	5	10	3	1	2	6	5	1	3
Alkoholirikos 50 a:1.	153	157	126	186	140	139	121	89	118	175
Törkeä alkoholirikos 50 a:2.	13	11	7	29	15	13	6	12	2	4
Lievä alkoholirikos 50 a:3	947	1230	1246	1288	1320	1080	786	533	558	539
Rikokset RL:n 41, 44 ja 34a lukua vas- taan ⁷	8827	8831	9172	8695	8641	7747	8067	9536	9844	10658
Muut rikoslakirikokset ⁸	9720	10858	11074	11327	11576	11338	15169	15661	15452	16264

LIITETAULUKKO 2A. VÄKIVALTARIKOKSET ALUETYYPEITTÄIN VUOSINA 2010-2019
 Absoluuttiluvut aluetyypeittäin*

<i>Aluetyyppi</i>	<i>2010</i>	<i>2011</i>	<i>2012</i>	<i>2013</i>	<i>2014</i>	<i>2015</i>	<i>2016</i>	<i>2017</i>	<i>2018</i>	<i>2019</i>
HENKIRIKOKSET (Tapot, murhat sekä surmat)										
Pääkaupunkiseutu										
yritykset	52	58	68	57	54	44	54	92	78	82
täytetyt teot	15	21	22	14	16	14	12	6	15	12
yhteensä	67	79	90	71	70	58	66	98	93	93
Muut kaupunkimaiset kunnat										
yritykset	195	171	188	131	183	178	158	182	200	182
täytetyt teot	58	49	43	50	51	42	42	38	46	37
yhteensä	253	220	231	181	234	220	200	220	246	219
Taajaan asutut kunnat										
yritykset	39	34	61	44	64	45	57	40	46	44
täytetyt teot	24	24	23	13	20	10	18	12	16	11
yhteensä	63	58	84	57	84	55	75	52	62	55
Maaseutumaiset kunnat										
yritykset	22	43	33	32	25	32	42	33	31	21
täytetyt teot	13	18	11	11	21	10	10	13	13	14
yhteensä	35	61	44	43	46	42	52	46	44	35

PAHOINPITELYRIKOKSET (Törkeä pahoinpitely, pahoinpitely sekä lievä pahoinpitely)

Pääkaupunkiseutu	9049	10773	10084	9155	8494	8798	9042	8790	8784	8773
Muut kaupunkimaiset kunnat	16586	16759	20567	19568	18362	17063	17524	17153	17249	17463
Taajaan asutut kunnat	4167	3975	4836	4859	4474	4164	4126	4492	4361	4257
Maaseutumaiset kunnat	3212	3183	3871	3596	3406	3098	3136	2993	2993	3005

RYÖSTÖRIKOKSET

Pääkaupunkiseutu	588	622	568	616	698	562	642	679	691	682
Muut kaupunkimaiset kunnat	771	802	874	739	827	791	864	787	867	948
Taajaan asutut kunnat	85	91	97	88	99	109	111	106	82	99
Maaseutumaiset kunnat	40	72	44	53	41	66	41	51	49	60

* Vuoden 2019 kuntaluokittelun mukaisesti.

Lähde: Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto.

**LIITETAULUKKO 2B. VÄKIVALTARIKOKSET MAAKUNNITTAIN
VUONNA 2019/2010-2019**

Absoluuttiluvut ja väestöön (per 100 000) suhteutettu taso maakunnittain*

<i>Maakunta/alue</i>	<i>Henkirikokset¹</i>		<i>Pahoinpitelyrikokset</i>	
	<i>2010-2019</i>		<i>2019</i>	
	<i>N</i>	<i>/100 t.</i>	<i>N</i>	<i>/100 t.</i>
Uudenmaan maakunta	250	1,6	11403	675
Varsinais-Suomen maakunta	74	1,6	2671	557
Satakunnan maakunta	46	2,1	1146	529
Kanta-Hämeen maakunta	40	2,3	927	542
Pirkanmaan maakunta	92	1,6	3018	583
Päijät-Hämeen maakunta	29	1,4	1098	550
Kymenlaakson maakunta	51	2,9	995	581
Etelä-Karjalan maakunta	25	1,9	812	636
Etelä-Savon maakunta	39	2,6	840	590
Pohjois-Savon maakunta	59	2,4	1624	665
Pohjois-Karjalan maakunta	38	2,3	726	450
Keski-Suomen maakunta	66	2,4	2012	731
Etelä-Pohjanmaan maakunta	37	1,9	963	510
Pohjanmaan maakunta	23	1,3	866	480
Keski-Pohjanmaan maakunta	9	1,3	461	676
Pohjois-Pohjanmaan maakunta	84	2,1	2221	538
Kainuun maakunta	18	2,4	600	830
Lapin maakunta	60	3,3	1138	642
Ahvenanmaa	0	0,0	178	596

* Vuoden 2019 maakuntaluokittelun mukaisesti.

¹ Sis. murha, tappo, surma, lapsensurma ja pahoinpitelyrikoksen yhteydessä kuolemantuottamukseksi nimetyt teot.

Lähteet: Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto; Tilastokeskus, väestörakenne.

LIITETAULUKKO 3A. OMAISUUSRIKOKSET ALUETYYPEITTÄIN VUOSINA 2010–2019

Absoluuttiluvut aluetyypeittäin

<i>Aluetyyppi</i>	<i>2010</i>	<i>2011</i>	<i>2012</i>	<i>2013</i>	<i>2014</i>	<i>2015</i>	<i>2016</i>	<i>2017</i>	<i>2018</i>	<i>2019</i>
VARKAUSRIKOKSET (Näpistäminen, varkaus sekä törkeä varkaus)										
Pääkaupunkiseutu	49482	49546	44607	45856	45046	44397	45077	43551	40777	40668
Muut kaupunkimaiset kunnat	76248	77831	72689	74273	76865	74361	69287	66320	66060	69591
Taajaan asutut kunnat	12198	13311	12033	12051	12168	11423	10171	9212	9680	10337
Maaseutumaiset kunnat	8898	9108	8273	8113	8200	7616	6128	5863	5753	5747
KAVALLUS, PETOS JA VAHINGONTEKO										
Pääkaupunkiseutu										
kavallus	1390	1271	1233	1350	1038	957	952	1079	1310	1430
petos	4230	4649	5239	6272	5909	6320	6056	5424	5344	6507
maksuvälinepetos	1770	1480	2013	2049	1645	1513	2075	2814	1898	2034
vahingonteko	13514	15769	19447	11360	12552	14330	10868	11074	9603	8071
Muut kaupunkimaiset kunnat										
kavallus	1384	1420	1510	1585	1486	1376	1457	1483	1535	1492
petos	8263	9540	11409	11836	12497	13751	13439	12791	13211	15246
maksuvälinepetos	2074	1804	1891	2253	2667	2763	4018	4439	2355	2213
vahingonteko	26441	23899	25395	24155	22642	20611	19713	17767	17646	16535
Taajaan asutut kunnat										
kavallus	277	273	284	293	298	273	306	360	313	335
petos	1987	2039	2555	2510	2547	2801	2676	2275	2708	2743
maksuvälinepetos	303	269	249	287	515	529	741	852	390	456
vahingonteko	6252	5562	5848	5246	4765	4371	4161	3680	3720	3500
Maaseutumaiset kunnat										
kavallus	202	210	191	302	220	192	185	200	196	227
petos	1184	1349	1376	1722	1634	1682	1542	1695	1714	1638
maksuvälinepetos	160	174	166	199	323	309	484	597	305	282
vahingonteko	4468	3873	4229	3602	3382	3166	2936	2614	2459	2310

* Vuoden 2019 kuntaluokittelun mukaisesti.

Lähde: Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto.

LIITETAULUKKO 3B OMAISUUSRIKOKSET MAAKUNNITTAIN VUONNA 2019

Absoluuttiluvut ja väestöön (per 10 000) suhteutettu taso maakunnittain*

<i>Maakunta/alue</i>	<i>Varkausrikokset</i>		<i>Petokset</i>	
	<i>N</i>	<i>2019 /10 t.</i>	<i>N</i>	<i>2019 /10 t.</i>
Uudenmaan maakunta	51090	302	8644	51
Varsinais-Suomen maakunta	5157	258	2618	55
Satakunnan maakunta	12463	241	972	45
Kanta-Hämeen maakunta	10424	217	745	44
Pirkanmaan maakunta	8894	215	2216	43
Päijät-Hämeen maakunta	5677	206	2059	103
Kymenlaakson maakunta	4824	198	832	49
Etelä-Karjalan maakunta	2481	194	707	55
Etelä-Savon maakunta	3253	190	636	45
Pohjois-Savon maakunta	1307	181	847	35
Pohjois-Karjalan maakunta	3072	179	613	38
Keski-Suomen maakunta	3131	174	1218	44
Etelä-Pohjanmaan maakunta	3534	163	489	26
Pohjanmaan maakunta	2259	159	518	29
Keski-Pohjanmaan maakunta	2544	158	229	34
Pohjois-Pohjanmaan maakunta	2758	156	1827	44
Kainuun maakunta	985	145	278	38
Lapin maakunta	374	125	646	36
Ahvenanmaa	2116	112	40	13

* Vuoden 2019 maakuntaluokittelun mukaisesti.

Lähteet: Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto; Tilastokeskus, väestörakenne.

LIITETAULUKKO 4A. RATTIJUOPUMUS, MUUT LIIKENNERIKOKSET (PL. MUU LIIKENNEJUOPUMUS) JA AUTOKANTA VUOSINA 2011-2019

Absoluuttiluvut aluetyypeittäin*

<i>Aluetyyppi</i>	<i>2010</i>	<i>2011</i>	<i>2012</i>	<i>2013</i>	<i>2014</i>	<i>2015</i>	<i>2016</i>	<i>2017</i>	<i>2018</i>	<i>2019</i>
Pääkaupunkiseutu										
rattijuopumus	3497	3519	3241	2914	2939	2995	3015	3230	3515	3449
muut liikenne rikokset ¹	64428	67544	59488	62014	61200	59808	65980	88715	93490	77656
autokanta**	..	533910	547075	560384	569889	584013	600073	616462	631077	649751
Muut kaupunkimaiset kunnat										
rattijuopumus	10975	11205	9993	9503	9207	9360	9163	9326	9980	9847
muut liikenne rikokset ¹	256929	242047	220953	218881	207461	200209	204547	210593	236337	203799
autokanta**	..	1687334	1732725	1772920	1807968	1848591	1900096	1946619	1985252	2031153
Taajaan asutut kunnat										
rattijuopumus	3509	3634	3208	2933	2914	2843	2794	2844	3166	2873
muut liikenne rikokset ¹	114279	118363	99130	102165	95945	92113	90969	106574	97107	87045
autokanta**	..	658593	678299	695110	711854	728615	749311	769504	789355	809178
Maaseutumaiset kunnat										
rattijuopumus	3149	3101	2692	2644	2547	2422	2335	2285	2344	2329
muut liikenne rikokset ¹	98747	107282	82970	87339	72474	79825	76630	91806	83372	74566
autokanta**	..	607054	626312	643093	658682	674340	693716	709605	728507	746532
Yhteensä										
rattijuopumus	21130	21459	19134	17994	17608	17620	17308	17685	19006	18498
muut liikenne rikokset ²	534439	535322	462611	470461	437173	432112	438225	497823	510443	443160
liikennesuorite (milj. km.) ³	53815	54460	54235	54170	54580	55145	50361	50225	50436	50387
autokanta (tuhatta)	3368	3494	3593	3681	3766	3847	3957	4057	4151	4254
rattijuopumukset 100 milj. km. kohti	39	39	35	33	32	32	34	35	38	37
rattijuopumukset 10 t. autoa kohti	63	61	53	49	47	46	44	44	46	43
liikenne rikokset 100 milj. km. kohti	993	983	853	868	801	784	870	991	1012	880
liikenne rikokset 10 t. autoa kohti	1587	1532	1288	1278	1161	1123	1107	1227	1230	1042

* Vuoden 2019 kuntaluokittelun mukaisesti.

¹ RL 23:1-2, 11; TLL 103, 105a/laki liikenteen palveluista 267, ajoneuvolaki 96, ajokorttilaki 93.² Kuten edellä, mutta sisältää myös RL 23:11a, josta ei saatavilla kuntakohtaisia tietoja.³ Liikennevirran tilastointitapaa muutettiin vuonna 2016, mistä johtuen tiedot eivät ole täysin vertailukelpoisia aikaisempiin tietoihin nähden

Lähteet: Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto; Tilastokeskus, moottoriajoneuvokanta; Tilastokeskus, liikennesuorite

LIITETAULUKKO 4B. ALKOHOLIA NAUTTINEIDEN KULJETTAJIEN KOKONAISMÄÄRÄT VALTAKUNNALLISISSA RATTIJUOPUMUSTUTKIMUKSISSA VUOSINA 1988-2018

<i>Vuosi</i>	<i>Tutkitut</i>	<i>Alkoholia nauttineet kuljettajat</i>			
		<i>R-maistelleet</i>		<i>R-juopot</i>	
		<i>N</i>	<i>%</i>	<i>N</i>	<i>%</i>
1988	77 076	385	0,50	187	0,24
1990	69 083	411	0,59	174	0,25
1992	86 535	444	0,51	167	0,19
1993	84 973	472	0,55	171	0,20
1994	76 401	363	0,48	150	0,20
1995	77 434	415	0,54	165	0,21
1996	79 065	402	0,51	143	0,18
1997	73 027	512	0,70	135	0,19
1998	82 783	727	0,88	177	0,21
1999	80 135	814	1,02	128	0,16
2000	97 763	987	1,01	168	0,17
2001	107 845	966	0,90	150	0,14
2002	102 351	960	0,94	181	0,18
2003	94 516	865	0,92	201	0,21
2004	113 569	806	0,71	178	0,16
2005	110 425	790	0,72	166	0,15
2007	97 147	693	0,71	148	0,15
2008	108 737	706	0,65	175	0,16
2009	108 872	693	0,64	150	0,14
2010	111 971	728	0,65	154	0,14
2011	105 102	582	0,55	128	0,12
2012	110 011	604	0,55	121	0,11
2013	90 620	553	0,61	126	0,14
2014	104 910	706	0,67	145	0,14
2015	111 770	798	0,71	141	0,13
2016	122 620	1 072	0,87	158	0,13
2017	107 566	642	0,60	128	0,12
2018	98 308	767	0,78	132	0,13

Lähde: Poliisihallitus, alkoholia nauttineiden kuljettajien kokonaismäärät valtakunnallisissa ratsia-
tutkimuksissa 1988-2018.

LIITETAULUKKO 5. ERI IKÄRYHMIEN RIKOLLISUUS VUONNA 2019/2017-2019*

Vuoden aikana selvitettyihin rikoksiin syyllisiksi epäillyt iän mukaan (lukumäärä, väestön 10 000 henkilöä kohden ja osuus epäillyistä)

<i>Rikoslaji ja ikäryhmä</i>	<i>Rikosten lkm</i>	<i>Rikostaso/10 000</i>	<i>Osuus epäillyistä (%)</i>
Varkaus, näpistys ja törkeä varkaus (RL 28:1-3)			
0-14	3 369	38,7	6,8
15-17	2 494	140,1	5,0
18-20	4 303	239,8	8,7
21-24	5 412	213,8	10,9
25-29	7 756	218,1	15,6
30-34	7 743	220,7	15,6
35-39	6 456	178,9	13,0
40-44	4 173	120,4	8,4
45-49	2 655	84,5	5,4
50-54	1 938	54,5	3,9
55-59	1 301	35,3	2,6
60-64	788	21,9	1,6
65-69	535	15,0	1,1
70-74	355	10,2	0,7
75-	276	5,3	0,6
Ei tiedossa	33	...	0,1
Pahoinpitely, lievä pahoinpitely ja törkeä pahoinpitely (RL 21:5-7)			
0-14	1 545	17,7	6,7
15-17	1 359	76,3	5,9
18-20	1 942	108,2	8,4
21-24	2 706	106,9	11,7
25-29	3 177	89,3	13,7
30-34	3 035	86,5	13,1
35-39	2 726	75,6	11,7
40-44	2 147	62,0	9,2
45-49	1 653	52,6	7,1
50-54	1 319	37,1	5,7
55-59	709	19,2	3,1
60-64	420	11,7	1,8
65-69	238	6,7	1,0
70-74	134	3,8	0,6
75-	68	1,3	0,3
Ei tiedossa	48	...	0,2

<i>Rikoslaji ja ikäryhmä</i>	<i>Rikosten lkm</i>	<i>Rikostaso/10 000</i>	<i>Osuus epäillyistä (%)</i>
Vahingontekorikokset (RL 35:1-3)			
0-14	1 216	14,0	13,8
15-17	972	54,6	11,1
18-20	1 074	59,9	12,2
21-24	1 193	47,1	13,6
25-29	1 092	30,7	12,4
30-34	866	24,7	9,9
35-39	797	22,1	9,1
40-44	513	14,8	5,8
45-49	339	10,8	3,9
50-54	281	7,9	3,2
55-59	174	4,7	2,0
60-64	85	2,4	1,0
65-69	89	2,5	1,0
70-74	47	1,3	0,5
75-	20	0,4	0,2
Ei tiedossa	26	...	0,3
Petosrikokset (RL 36:1-3)			
0-14	95	1,1	0,4
15-17	510	28,6	2,2
18-20	2 372	132,2	10,2
21-24	3 664	144,7	15,8
25-29	4 251	119,5	18,3
30-34	5 419	154,5	23,4
35-39	2 281	63,2	9,8
40-44	2 014	58,1	8,7
45-49	977	31,1	4,2
50-54	613	17,2	2,6
55-59	530	14,4	2,3
60-64	216	6,0	0,9
65-69	152	4,3	0,7
70-74	50	1,4	0,2
75-	13	0,2	0,1
Ei tiedossa	12	...	0,1
Veropetokset (RL 29:1-4), kirjanpitorikokset (RL 30:9-10), velallisen rikokset (RL 39:1-6)			
0-14	0	0,0	0,0
15-17	14	0,8	0,4
18-20	99	5,5	2,6
21-24	217	8,6	5,8
25-29	343	9,6	9,1
30-34	443	12,6	11,7
35-39	526	14,6	13,9
40-44	534	15,4	14,2
45-49	477	15,2	12,6
50-54	411	11,6	10,9
55-59	298	8,1	7,9
60-64	215	6,0	5,7
65-69	115	3,2	3,0
70-74	66	1,9	1,7
75-	14	0,3	0,4
Ei tiedossa	1	...	0,0

<i>Rikoslaji ja ikäryhmä</i>	<i>Rikosten lkm</i>	<i>Rikostaso/10 000</i>	<i>Osuus epäillyistä (%)</i>
Raiskausrikokset (RL 20:1-2); vuodet 2017-2019*			
0-14	65	0,2	2,3
15-17	271	5,1	9,7
18-20	397	7,3	14,3
21-24	438	5,6	15,7
25-29	403	3,8	14,5
30-34	343	3,3	12,3
35-39	234	2,2	8,4
40-44	198	1,9	7,1
45-49	128	1,3	4,6
50-54	126	1,2	4,5
55-59	92	0,8	3,3
60-64	41	0,4	1,5
65-69	26	0,2	0,9
70-74	17	0,2	0,6
75-	5	0,0	0,2
Ei tiedossa	0	...	0,0

* Raiskausrikosten osalta tiedot koskevat kolmea kalenterivuotta (2017-2019).

** Rikos- pakkokeinotilastoon merkitään kutakin selvitettyä rikosta kohden ainakin yksi syylliseksi epäilty. Sama henkilö voidaan siten vuoden aikana kirjata syylliseksi epäillyksi useamminkin kuin kerran.

Summary

In general, recorded crime increased in Finland from the mid-1960s to the beginning of the 1990s. Factors that contributed to this development were the rapid urbanisation of the country, economic development and the expansion of the younger age groups born after Second World War. Part of the increase in recorded crime was also due to changes in the recording system of crimes, increased detection rate and increased propensity to report crimes to the police. In the early 1990s, together with the economic recession, major property crime categories stabilised and thefts began to decrease. In the 2010s, most categories of property crime have seen a near constant decline. However, crimes of fraud, including credit card fraud, have increased, but seem to have stabilised during the last few years. In international comparison, based on crime victim surveys, Finland appears to be a country with a low level of property crime.

Since the 1960s, there has been a rather constant increase in police-recorded assaults. Crime victimisation surveys indicate that part of this trend can be attributed to an increased propensity to report violent crimes to officials. However, an increase in alcohol consumption probably plays a role in the growth of violent crime. In recent years, the number of recorded assaults has been very stable, further corroborated by stability of violent victimisation in crime victim surveys. While the homicide rate has historically been high in Finland, and remains above-average relative to other European countries, the rate has seen sustained and profound decline in recent decades.

Homicides. In 2019, 72 homicides (excluding attempts) were reported to the police. The annual number of police-recorded homicides has varied between 73 and 110 during the last 10 years. In 2019, the annual homicide rate per 100,000 inhabitants was 1.3. Additionally, Finnish law distinguishes between assaults resulting in death and infanticides. In the past ten-year period, the total number of assaults resulting in death has varied between 1 and 21 (11 in 2019) annually. The annual number of infanticides has varied between 0 and 2 (0 in 2019). In 2019, the total number of homicides, infanticides and assaults resulting in death was 83, substantially lower than the ten-year average (105). The total rate per 100,000 inhabitants of all intentional lethal violent crimes reported to police was 1.5, the second lowest recorded level since 1927, when the publishing of national crime statistics began.

In Finland, homicides typically take place between middle-aged, unemployed, alcoholic men from the lowest social stratum. The typical conflict leading to a lethal outcome is a quarrel between friends or acquaintances

who are consuming alcohol. The economically deprived provinces of Eastern and Northern Finland are overrepresented in the homicide statistics.

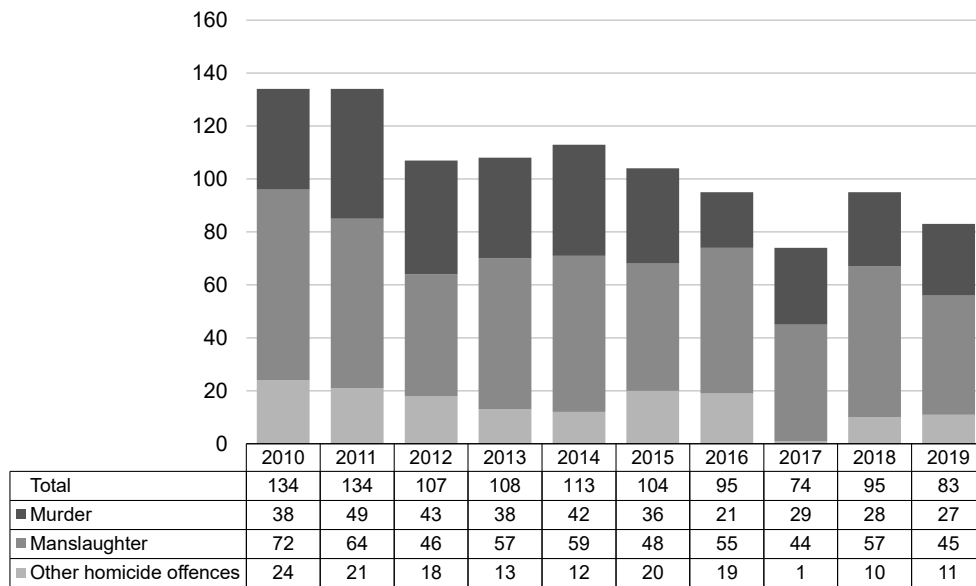


Figure 1. Homicides recorded by the police, 2010–2019. The following crime categories are included: murder, manslaughter, manslaughter under mitigating circumstances, infanticide, and assault resulting in death. Figures from the years 2015 and 2016 do not include homicides committed by refugees prior to arriving to Finland

Assaults and attempted homicides. In 2019, the police registered a total of 33,849 assault offences and 329 attempted homicides. The annual number of assaults has remained at the same level for six years in a row. This trend is reflected in the national victimisation surveys, which have demonstrated that victimisation by physical violence has remained at the same level between 2012 and 2019. In 2011, the number of police-recorded assaults increased over 20 percent in one year due to changes in legislation.

Since the 1980s, however, the rate of violent crime has increased substantially. According to victimisation surveys, some of this increase has been due to the increase in propensity to report violence to the authorities. At the same time, the trend in violent crime has been paralleled with the changes in total alcohol consumption. The recorded rates of violent crime are significantly higher in the urbanised areas of the country, especially the capital region.

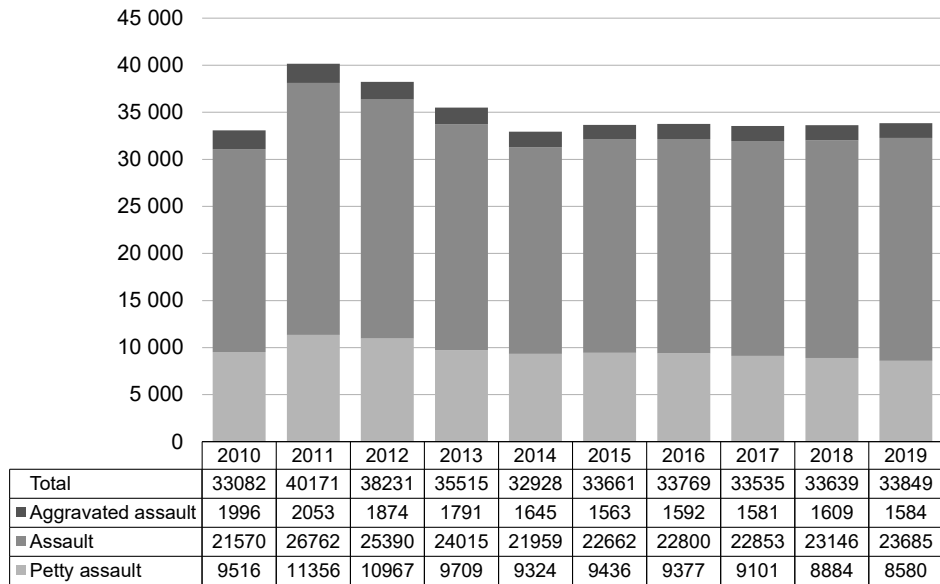


Figure 2. Assaults recorded by the police, 2010–2019

Robberies. The annual number of recorded robberies increased significantly at the end of the 1980s and in the early 1990s. In the last ten years, the number of robberies has remained exceptionally stable, varying between 1,500 and 1,800 robberies annually.

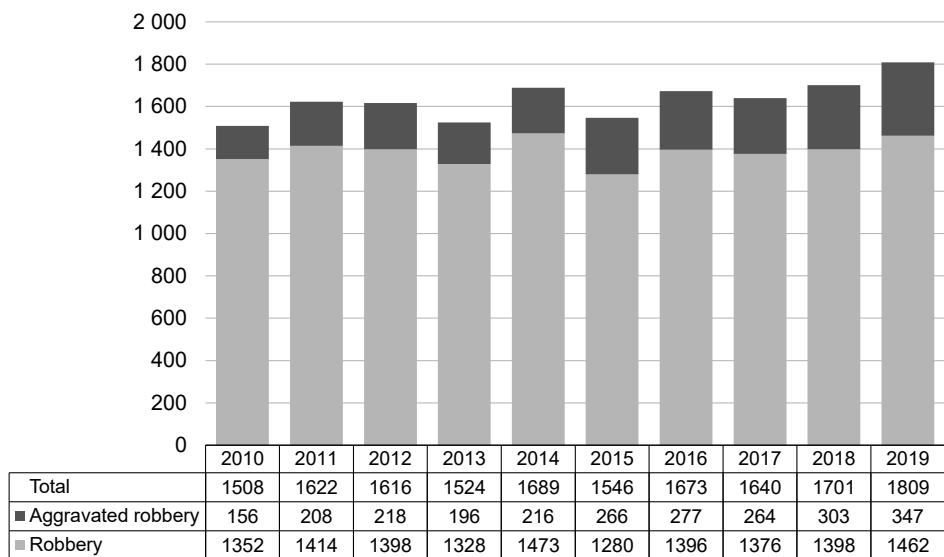


Figure 3. Robberies recorded by the police, 2010–2019

Sexual offences. Reported forcible rapes display an increasing trend from the mid-1990s, which might reflect an increasing reportability of such offences. The number of forcible rapes was 1,477 in 2019, and it increased 6 percent compared to the previous year.

The recorded numbers of sexual offences against children and minors fluctuate annually to a considerable extent, probably reflecting the large proportion of hidden crime in this phenomenon and the changeable recording practices of serial crimes. The tendency to report these crimes is likely to have increased over time. According to police statistics, the number of sexual crimes against children has increased in the long term and in recent years. Findings from the Finnish Child Victim Survey 2008 and 2013 indicate that child sexual abuse has become less common compared with the corresponding study conducted in 1988.

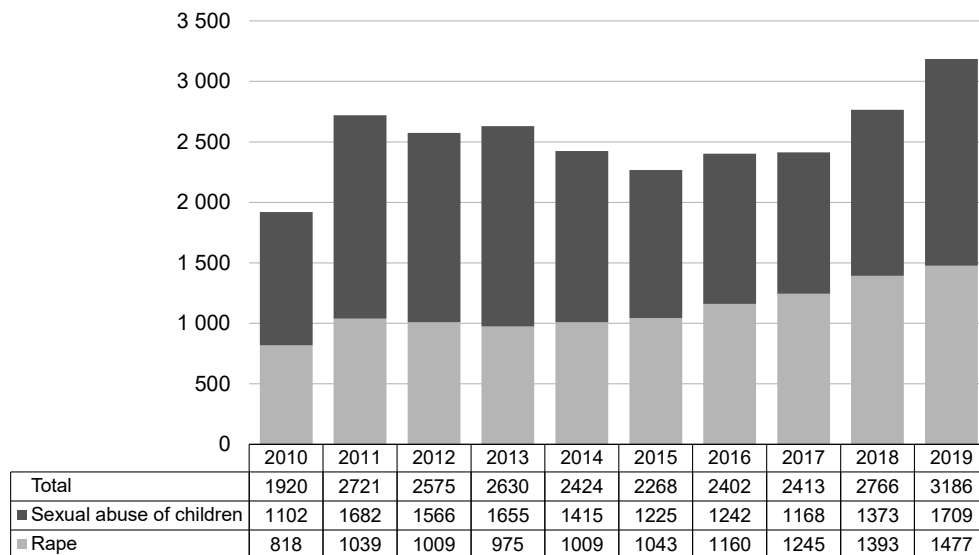


Figure 4. Rapes and sexual offences against children recorded by the police, 2010–2019

Thefts. There has been a long and sustained decrease in the number of thefts during the last thirty years. Since 2010, thefts have decreased by 14 percent. In 2019, the total number of thefts recorded by the police was 126,906. Petty thefts accounted for around half of all police-recorded thefts. National victimisation surveys have indicated little change in the prevalence of theft of personal property. In the years 2013 to 2019, between two to three percent of survey respondents reported theft of personal property outside the home, while around 12 percent of households have reported a stolen bike. According to both police data and victimisation surveys, thefts are much more common in bigger cities.

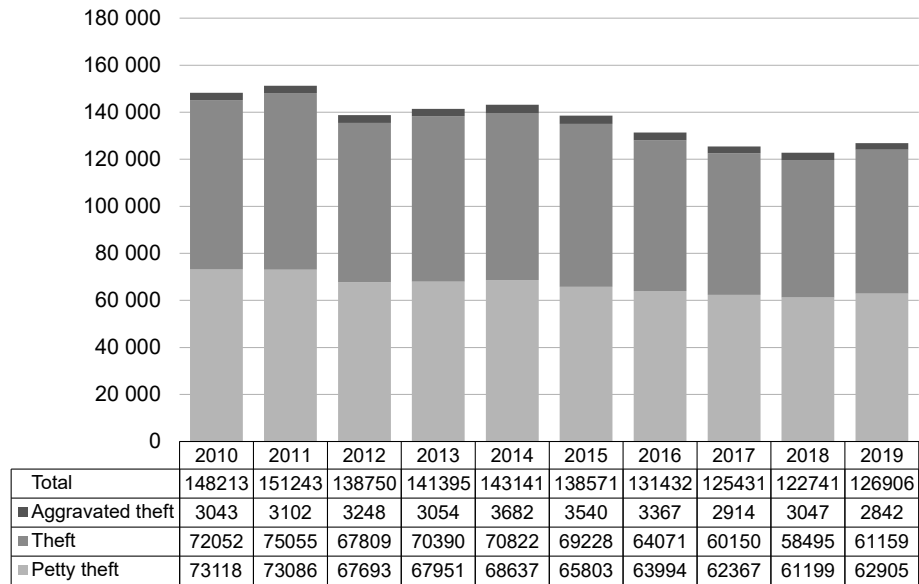


Figure 5. Thefts recorded by the police, 2010–2019

Motor vehicle thefts. In 2019, the total number of police-recorded motor vehicle thefts was 5,732. The number of recorded thefts of motor vehicles, the majority of which are car thefts, have halved in the last 10 years. Improved security measures are probably the most important factor behind the downward trend in crime figures. In the long term, there appears to have been a shift in these crimes from joyriding to more planned and profit seeking types of thefts.

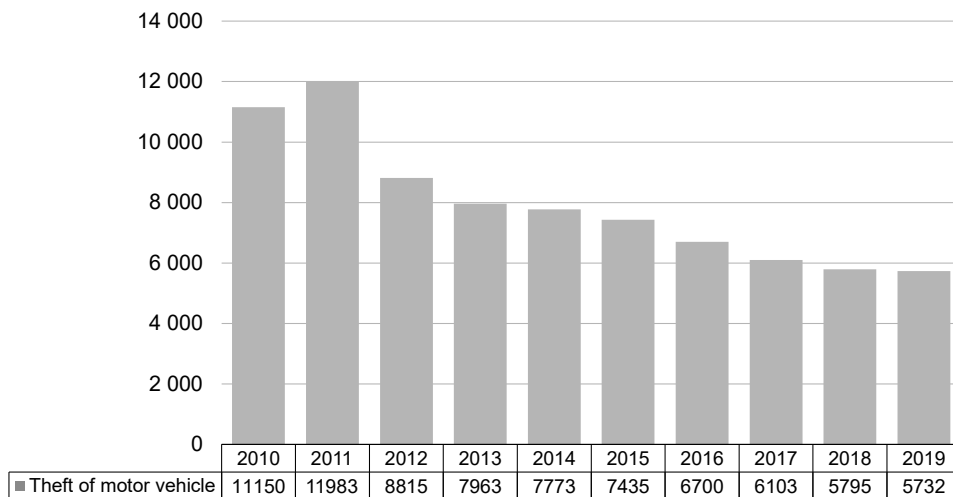


Figure 6. Thefts of motor vehicles recorded by the police, 2010–2019

Fraud. Recorded frauds increased steeply during the 1980s following the rapid introduction of credit cards. During the early 1990s, presumably because of the tightened controls in the granting of credit and credit cards, the number of recorded acts of fraud decreased considerably. In 2019, the police recorded 28,653 instances of frauds and 6,296 instances of credit card fraud. The number of instances of credit card fraud increased threefold between 2010 and 2016, but has more than halved in the following years. Between 2010 and 2015, the number of instances of fraud increased substantially, primarily due to acts of fraud associated with online trade, including consumer-to-consumer trade. In 2019, the number of offences increased 17 per cent compared to the previous year.

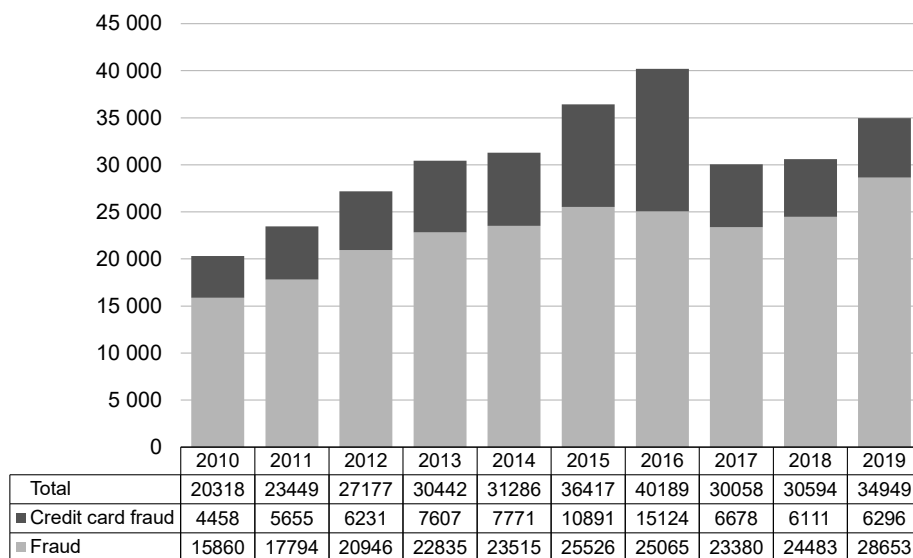


Figure 7. Frauds and credit card frauds recorded by the police, 2010–2019

Damage to property. During the last ten years, there has been a nearly continuous decrease in the number of damage to property offences. In 2019, the absolute number of registered property damage crimes was 30,519, a 44 per cent decrease since 2011. The observed trend is parallel to the trends in other forms of property crime, which further strengthens the notion that property crimes have seen an extensive decline in the last 10 years.

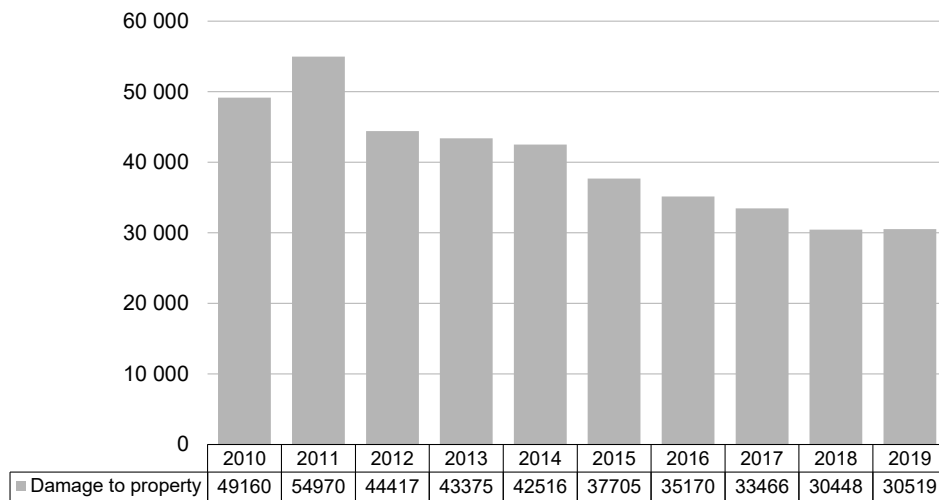


Figure 8. Offences of damage to property recorded by the police, 2010–2019

Tax offences and economic offences. The number of police-recorded economic crimes has increased continuously since 2010. In 2019, police registered 3,383 tax offences, accounting offences and bankruptcy offences. The increase is almost entirely due to the growth in the number of tax offences, which have almost doubled in the said time span. However, by many estimates, the observed increase is likely caused by additional resources devoted to the investigation of economic offences and risk-based tax audits.

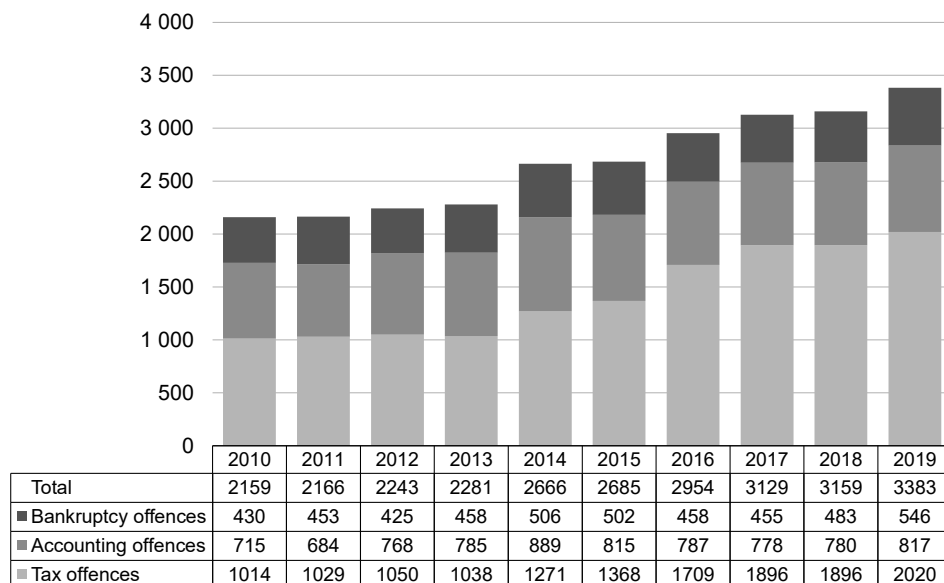


Figure 9. Tax offences and other economic offences recorded by the police, 2010–2019

Cybercrime. Cybercrime can be understood as a generalised term for all crime that is either aided by the new Information and Communication Technologies (ICTs) or is targeting ICT systems and infrastructure. Both infrastructure and businesses are common victims of cybercrime. In terms of computer-aided cybercrime, harassment, cyberbullying, fraud, illegal downloading and phishing are among the most common forms of cybercrime. In 2016, 15 percent of 9th graders reported having been victims of cyberbullying. According to police-recorded statistics, the most common cybercrime is identity theft. Other common cybercrimes are cracking, interference with communications system, and interference with information system.

Drunken driving. The number of drunken driving offences increased seven percent compared with the previous year. However, the number of offences is still significantly lower than 25 years ago. The increase in 2003–2010 was due to changes in law concerning driving under the influence of drugs. Finnish law allows a zero tolerance for drug driving. In the measurements of random roadside checks, the proportion of drivers with a blood-alcohol content of 0.05% or higher has been about 0.2 per cent in the last 10 years. From an international standpoint, these rates are very low. The rates of drunken driving offences are highest in the less urbanised regions.

Other traffic offences. The number of traffic offences has decreased 17 percent over the last 10 years. The number of recorded traffic offences is largely dependent on the extent of traffic control by the police, particularly on the automatic monitoring by roadside traffic cameras. If traffic fatalities are used as an indicator, traffic safety has improved considerably in recent decades. As with drunken driving, traffic offence rates are higher in the less urbanised regions of the country. However, relative to the number of motor vehicles, both drunken driving and traffic offence rates are higher in the more urbanised regions.

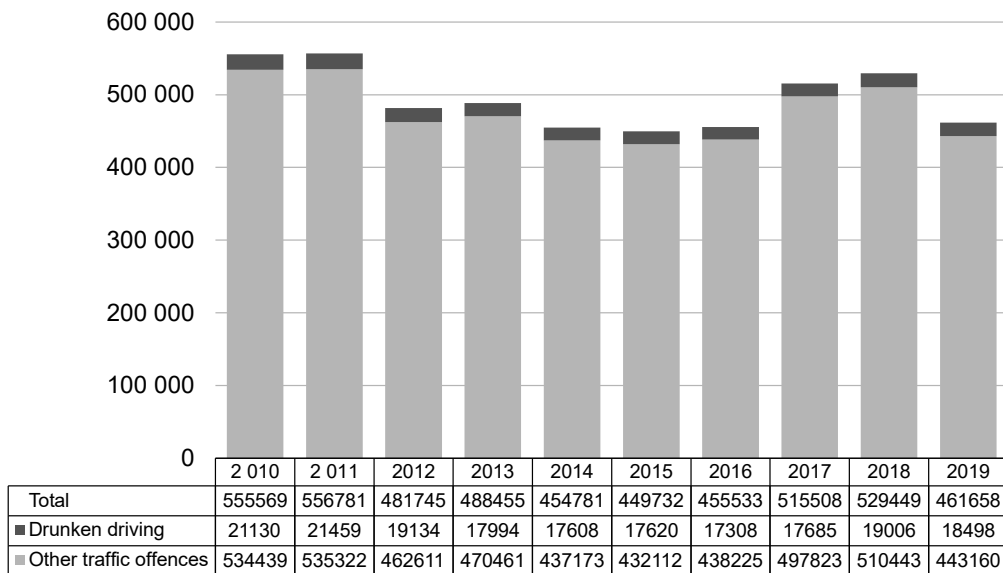


Figure 10. Drunken driving and other traffic offences recorded by the police, 2010–2019

Foreigners, immigrants and crime. In 2019, foreign nationals accounted for 13 percent of the people suspected of crime (excl. traffic offences) in Finland. Half of the suspected foreign nationals had a permanent residence in the country. In recent years, the number of people with an immigrant background has increased considerably, including second-generation immigrants. At the same time, immigrant crime rates have declined considerably over the last ten years. Particularly striking has been the decline in thefts, where the age-standardised crime rate has declined 46 percent since 2010, now equalling the rate among native Finns, but also in assaults, where the decline has been 43 percent since 2011.

The proportion of suspects with foreign nationality varies by type of crime. In 2019, 38 percent of the suspects in rapes were foreign nationals, 29 percent in tax offences and 27 percent in the sexual abuse of children. The proportions were much lower in fraud, offences of damages to property and traffic offences. Between 2017 to 2018, the sex and age-adjusted property crime rates were highest among the Somalian, Swedish, Iraqi, Estonian and Romanian nationals, while in assaults, the rates were highest among the Iraqi and Somalian nationals.

Elderly people as victims of crime. People aged 75 years or more account for almost one tenth of the population in Finland, yet research on the elderly as victims of crime remains scarce. According to the Finnish Homicide Monitor, between 2003 and 2018 a total of 54 persons aged 75 years or more were killed in Finland. Most of the perpetrators were either partners or relatives. Almost a quarter of the victims were killed in care homes or in domiciliary care.

The elderly become victims of violent crime far less often than younger age groups. Between 2010 and 2019 the victimisation rate per 1,000 persons among the elderly was 0.7 to 1.0 among men and 0.5 to 0.8 among women. The rates were 10- to 20-fold in the younger age groups. This is corroborated in the survey studies. In the 2019 National Crime Victim Survey, two percent of the respondents aged 75 to 84 years reported becoming victims of violent threats in the past year, while the proportion in the whole study population was eight percent. Similarly, three percent of the elderly reported experiencing any violent crime in the past 12 months, compared to 13 percent in the whole study population. Overall, a similar pattern is found in property crimes, such as thefts from a person and fraud. However, the differences in property crimes are less pronounced than in violent crimes. Men tend to be slightly more likely victims of violence, but in recent years the gender difference has narrowed. Men are, however, notably overrepresented as victims of property crime.

Intimate partner violence. Intimate partner violence (IPV) refers to a variety of acts of physical, psychological or sexual violence occurring between current or former intimate partners. Although IPV is not a legal term in Finland, it is identifiable in the police-reported statistics by the relationship of the victim and offender. In 2019, police registered 4,649 female victims and 1,038 male victims of violence committed by a current or former spouse or co-habiting partner. The majority of the cases were assault offences. As for lethal violence, 66 women and 27 men died as victims of intimate partner homicides between 2015 and 2019. The number of police-reported IPV victims has remained relatively stable during the past years. The number of intimate partner homicides, overall, has decreased during the past two decades.

Most cases of non-lethal violence occurring between intimate partners are not reported to the police. According to the Finnish National Crime Victim Survey 2019, 21.6 % of women and 6.9 % of men who had experienced serious physical violence (slapping or more serious) or sexual violence by their partner since the age of 15 reported that the incident had been reported to the police. According to the survey, 7.1 % of women and 3.2 % of men had experienced any asked form of IPV (threats of physical violence, physical or sexual violence) in the past 12 months.